

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและ
สุขภาวะจังหวัดสงขลา ระยะที่ 2

มีนาคม 2552 – พฤศจิกายน 2553

โดย

คณะทำงานโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคม
และสุขภาวะจังหวัดสงขลา ระยะที่ 2

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : สัญญาเลขที่ RDG5240026

ชื่อโครงการ : โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและ
สุขภาวะจังหวัดสงขลา ระยะที่ 2

ชื่อนักวิจัย : นายบรรเจต นะแส , นางยุรี แก้วชูช่วง , นางจันทนา เจริญวิริยะภาพ และ
คณะทำงานจังหวัดสงขลา

ระยะเวลาโครงการ : มีนาคม 2552 – พฤศจิกายน 2553

โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะ
จังหวัดสงขลา ระยะที่ 2 จังหวัดสงขลาได้เริ่มดำเนินการโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหา
ความยากจนเพื่อ พัฒนาสังคมและสุขภาวะเป็นระยะเวลาในการดำเนินการ 3ปีกว่าๆ(2550-
2553)มีพื้นที่ในการดำเนินการในระยะแรก 31 ตำบล และในช่วงระยะที่ 2 มีพื้นที่จำนวน 18
ตำบล โดยมีวัตถุประสงค์ คือ1)เพื่อหนุนเสริมการดำเนินการให้กับพื้นที่ตำบลในการจัดการ
ข้อมูลที่ได้มีการดำเนินการมาแล้วในระยะแรก ได้แก่ การดำเนินการจัดเก็บเพิ่มเติมการจัดทำ
บัญชีครัวเรือน อย่างมีระบบและการพัฒนาคลังอาสาสมัครในระดับพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพและ
มีความเข้าใจต่อทิศทางการจัดเก็บข้อมูลครัวเรือนเพื่อสนองตอบต่อโจทย์ ด้านการเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรม ในระดับต่างๆได้อย่างมีความเข้าใจและมีการนำเสนอตัวอย่างที่ชัดเจนในการจัดการ
เรียนรู้ในพื้นที่/ต่างพื้นที่ได้ 2)เพื่อยกระดับการเรียนรู้เชื่อมโยงประเด็นปัญหาในพื้นที่ได้มีการ
เชื่อมโยงสร้างกระบวนการเรียนรู้ใช้เครื่องมือชุมชน มาสนับสนุนในด้านการจัดเวทีสังเคราะห์
วิเคราะห์ร่วมกันอย่างรอบด้านและนำไปสู่ การค้นหาแนวทางในการทำงาน การเห็นรูปธรรม
นำสู่การปฏิบัติในพื้นที่ให้ได้และเกิดกระบวนการมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า การแก้ปัญหาความยากจน โดยการขับเคลื่อนด้วยพลัง
ประชาชน พลังเครือข่าย และพลังความรู้ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรม ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่น ผลักดันการขับเคลื่อนโดยกลไกความร่วมมือกระชับความสัมพันธ์แนวราบ ใน
ลักษณะของ “คณะทำงาน” ระดับพื้นที่ตำบลและระดับจังหวัด และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย
และสิ่งสำคัญในการดำเนินงานโครงการ คือ ต้นทุนของพื้นที่และโครงการ ได้แก่1) แกนนำ
ตำบล ในรูปแบบของ คณะทำงานตำบล ที่มาจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และผู้นำธรรมชาติ
ตัวแทนกลุ่มกิจกรรมที่มีการดำเนินอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ มีกลุ่ม องค์กร เครือข่าย อยู่แล้ว และ
เกือบทุกพื้นที่ มีแกนนำสภาองค์กรชุมชน 2) กิจกรรมกลุ่ม “บัญชีครัวเรือน” ที่ได้ดำเนินงาน
มาในระยะที่ผ่านมาทั้งการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆและโครงการความร่วมมือฯ สามารถ
ถ่ายทอดบทเรียนและประสบการณ์เพื่อขยายผลได้ 3) พื้นที่ที่มีฐานทรัพยากร องค์ความรู้ ภูมิ
ปัญญา สามารถใช้เป็นประเด็น เพื่อพัฒนา และปัญหาร่วมของพื้นที่ ในการร่วมพลังภาคีต่างๆ

เพื่อขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ 4) พื้นที่ตำบลปฏิบัติการตามการบูรณาการแผนชุมชน เริ่มเกิดรูปธรรม และสามารถขยายผลไปสู่การกำหนดประเด็นเฉพาะเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่ระดับชุมชนและตำบลได้ 5) มีกิจกรรมที่หลากหลาย ทุกมิติ ที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง และการสนับสนุนของภาคีพัฒนาโดยเฉพาะกลุ่มองค์กร “5ส.” ที่ได้รับริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ เช่น ตำบลสุขภาวะ กองทุนสุขภาพ ธรรมนูญสุขภาพตำบล และโครงการใหม่ๆของรัฐบาล เช่น โครงการต้นกล้าอาชีพ โครงการบ้านมั่นคงและที่อยู่อาศัย เป็นต้น

การใช้ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความตระหนัก ปรับเปลี่ยนวิถีคิด พฤติกรรม การใช้จ่าย ความสัมพันธ์ของครอบครัว และหาทางเลือกพัฒนาลดรายจ่าย สร้างรายได้ แก้ปัญหาความยากจน จากระดับเล็ก ขยายผลสู่กลุ่ม ชุมชน และตำบล “ข้อมูล”เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิด การยกระดับการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยพัฒนาศักยภาพการจัดการเศรษฐกิจของครอบครัว พัฒนาความเข้มแข็งให้กับกลไกตำบลและแกนนำและสาน สร้าง ความร่วมมือกับภาคีพันธมิตร ภาคีความร่วมมือ ระดับการทำงานของภาคีความร่วมมือ โครงการมีการทำงาน2ระดับได้แก่ ระดับพื้นที่ และระดับจังหวัด/นโยบายสาธารณะ

ข้อเสนอแนะ

1. การขับเคลื่อน “งานข้อมูล” ระดับกว้างให้มากขึ้นทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน เพื่อส่งสัญญาณระดับพื้นที่ตำบล และจังหวัด โดยมีการจัดทำข้อมูลร่วมกันของชุมชน
2. กลไกการทำงานระดับพื้นที่และจังหวัด ควรให้ความสำคัญการทำงานร่วมกันของจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กับสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ให้มากขึ้น
3. พัฒนาแกนนำให้มีบทบาทในการจัดการความรู้ท้องถิ่นและสามารถขับเคลื่อนงานนวัตกรรม ประเด็นพื้นที่ของตนเอง (โดยใช้ข้อมูลในการขับเคลื่อน)
4. การพัฒนาศักยภาพกลุ่มบัญชีครัวเรือนที่มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จ เป็นแหล่งเรียนรู้สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดได้
5. ยกระดับการขับเคลื่อนงาน ประเด็น ของพื้นที่ให้สามารถดำเนินการ บรรลุเป้าหมายเป็นรูปธรรมในการแก้ปัญหาความยากจนในมิติต่างๆของพื้นที่ได้
6. พัฒนาความร่วมมือ งานระดับจังหวัดและนโยบายสาธารณะ กับภาคีที่เกี่ยวข้อง หลังจากการทำข้อตกลง(MOU) ในงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดสงขลา
7. ควรเพิ่มความเข้มข้นในการ สื่อสารข้อมูลข่าวสาร ผลการดำเนินงานของโครงการฯ กับสาธารณะเพิ่มขึ้น
8. พัฒนาและขยายความร่วมมือกับนักวิชาการและเครือข่ายของ สกว.ในพื้นที่ เพิ่มขึ้น
9. การขับเคลื่อนเพื่อหนุนเสริมการจัดการภัยพิบัติภาคประชาชน โดยใช้แนวคิดเรื่องข้อมูลกับความร่วมมือ (จากประสบการณ์ของโครงการฯ)

คำนำ

จังหวัดสงขลาได้เริ่มดำเนินการโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาคความยากจนเพื่อพัฒนาสังคมและสุขภาวะ เป็นระยะเวลาในการดำเนินการ 3 ปีกว่า ๆ (2550-2553) มีพื้นที่ในการดำเนินการในระยะแรก 31 ตำบล และในช่วงระยะที่ 2 มีพื้นที่จำนวน 18 ตำบล มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งในตำบลในกิจกรรมด้านต่าง ๆ อาทิ งานประเด็นพื้นที่ พัฒนาศักยภาพแกนนำ งานสื่อ และงานสาธารณะในจังหวัด และระดับภาค รวมทั้งโครงการได้ใช้เครื่องมือมาปฏิบัติการร่วมกันคือ บัญชีครัวเรือน ในพื้นที่เป้าหมายและเครือข่ายความร่วมมือ

รูปธรรมความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของโครงการสนับสนุนกิจกรรมในพื้นที่ที่มีการใช้เครื่องมือ คือ การจัดทำบัญชีครัวเรือนของอาสาสมัครในพื้นที่จาก 16 ตำบล มีจำนวน 1,021 ครัวเรือน ที่ทำติดต่อกันประมาณ ระหว่าง 6- 12 เดือน โดยผ่านกระบวนการที่สำคัญ คือ การจดบันทึกครัวเรือน การวิเคราะห์กลุ่มครัวเรือน การบันทึกลงในโปรแกรม ABCD เพื่อคุณภาพรวมของตำบล การจัดเวทีเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล ของครัวเรือน ของชุมชน

อย่างไรก็ตามกรณีศึกษาชุดนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของประสบการณ์อาสาสมัครบัญชีครัวเรือนของสงขลาที่ไม่ได้สมบูรณ์มากนัก แต่นับเป็นโอกาสดี ที่ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ ความรู้สึกที่ดี ที่มีคุณค่าต่อตัวเอง ต่อครอบครัว ต่อชุมชน มาเล่าสู่กันเพื่อเกิดการเรียนรู้ต่อสังคม

และท้ายสุดคณะทำงานโครงการฯใคร่ขอขอบพระคุณเพื่อนพี่น้องทุกท่านที่มีส่วนให้ออกสารชิ้นนี้สำเร็จรวมถึงกำลังจากเพื่อนภาคี/และองค์กรต่าง ๆ และ สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย ที่ได้มีการเสนอแนะและหนุนเสริมกระบวนการทำงานมาตลอดโครงการ

คณะทำงานโครงการความร่วมมือฯจังหวัดสงขลา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ค
สารบัญ	ง
บทนำ ความเป็นมา เป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ	1
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
1.3 พื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงาน	2
1.4 เป้าหมายในการดำเนินงาน	3
1.5 ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน	3
1.6 แนวทางการดำเนินงาน	4
1.7 หลักการและแนวทางการดำเนินงานในระยะที่ 2	5
บทที่ 2 กลไกขับเคลื่อนงานโครงการความร่วมมือฯจังหวัดสงขลา	6
2.1 พัฒนาการ	6
2.2 โครงสร้างกลไกการขับเคลื่อนโครงการ	6
2.3 กลไกการทำงานระดับจังหวัด	7
2.4 คณะทำงานระดับตำบล/โซน	11
2.5 ข้อค้นพบที่สำคัญ	13
บทที่ 3 สรุปผลการดำเนินงาน	14
บทที่ 4 องค์ความรู้ที่เกิดจากการแก้ปัญหาความยากจน	90
4.1 ความรู้เรื่อง บัญชีครัวเรือน	90
4.2 ความรู้เรื่องการวางแผน	98
4.3 ความรู้เรื่อง การจัดการชุมชนทั้งระบบ	100
4.4 ความรู้เรื่องตำบลเข้มแข็ง	101
4.5 ความรู้เรื่องการแก้ปัญหาความยากจน	103
บทที่ 5 สรุปสังเคราะห์	105
5.1 กระบวนทัศน์ในการทำงานของโครงการ	105

สารบัญ

หน้า

5.2	กรอบแนวคิดการทำงานของโครงการ	105
5.3	แนวทางและกระบวนการดำเนินงานโครงการ และประเด็นท้าทาย	105
5.4	ต้นทุนของพื้นที่และโครงการ	106
5.5	ภาคีความร่วมมือ	107
5.6	กลไกการขับเคลื่อน	109
5.7	บัญชีครัวเรือน	110
5.8	แผนและปฏิบัติการระดับตำบล ใช้ “ประเด็น” ขับเคลื่อน	111
5.9	การขับเคลื่อนระดับจังหวัดและสาธารณะ	113
5.10	ความรู้จากการขับเคลื่อนโครงการเพื่อแก้ปัญหาความยากจน	114
บทที่ 6	สรุปสังเคราะห์	119
ภาคผนวก		120
ภาคผนวก ก		121
เอกสารหมายเลข 1	กรณีศึกษาประเด็นสวัสดิการในจังหวัดสงขลา	122
เอกสารหมายเลข 2	การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีโหนด-นา-เล ตำบลท่าหิน	156
อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา		
เอกสารหมายเลข 3	ธนาคารอาหารชุมชน ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ	167
จังหวัดสงขลา		
เอกสารหมายเลข 4	โรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ตำบลวัดจันทร์	179
เอกสารหมายเลข 5	ประเด็นสวัสดิการที่ ตำบลทับช้าง อำเภอนาทวี	185
เอกสารหมายเลข 6	การจัดการฐานข้อมูล ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตภูมิ	191
จังหวัดสงขลา		
เอกสารหมายเลข 7	บัญชีครัวเรือนตำบลเชิงแส :วิถีพอเพียงพึ่งพิงตนเอง	199
ด้วยเกษตรอินทรีย์		
เอกสารหมายเลข 8	ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลท่าข้าม	209
เอกสารหมายเลข 9	สุขภาวะจากการจัดทำบัญชีครัวเรือน ที่ โรงเรียนวัด	221
โพธิ์ธรรมาราม		
ภาคผนวก ข	รายชื่อผู้ที่สามารถถอดหนังสือได้	228

สารบัญ

หน้า

ภาคผนวก ค	รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือน จังหวัดสงขลาและ	236
	ข้อมูลบัญชีครัวเรือนของจังหวัดสงขลา	
ภาคผนวก ง	รายงานการเงิน	

บทที่ 1 พัฒนาการของโครงการความร่วมมือเพื่อ แก้ปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดสงขลา

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

จังหวัดสงขลาได้เริ่มดำเนินการโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ในระยะแรกตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2550 – ตุลาคม พ.ศ.2551 รวมระยะเวลาในการดำเนินการจำนวน 18 เดือน มีพื้นที่ในการดำเนินการทั้งหมด 31 ตำบล ใน 10 อำเภอ ของ จังหวัดสงขลา ภายใต้การสนับสนุนโครงการจาก 5 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานกรมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) การหนุนเสริมจากภาครัฐในจังหวัดสงขลาในระดับการความร่วมมือด้านการสนับสนุนข้อมูล การสร้างเสริมการเรียนรู้โครงการ การผนวกความร่วมมือโครงการระดับจังหวัดได้แก่ ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขปี 50-51 ร่วมกันดำเนินการด้านการประสานความร่วมมือกับท้องถิ่น และการสร้างเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ภาคประชาชนในจังหวัดได้แก่ การเสริมสร้างภาคประชาชนที่เชื่อมร้อยภายใต้ สมัชชาสุขภาพจังหวัดสงขลา และกิจกรรมอื่นๆในระดับพื้นที่ อาทิ การจัดทำแผนชุมชน การสร้างวิทยากรกระบวนการเรียนรู้หนุนเสริมการทำงานในระดับต่างๆ

รูปธรรมการดำเนินการภายใต้โครงการความร่วมมือในระดับต่างๆ ได้แก่ การเชื่อมร้อยการทำงานระดับจังหวัด ในด้านบทบาทการทำงานที่เชื่อมประสานระหว่างภาครัฐ วิชาการ หน่วยงาน ภาคีภาคประชาชน เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินโครงการคณะทำงานในระดับจังหวัด คณะทำงานตำบล อาสาสมัครบัญชีครัวเรือน และการบันทึกการดำเนินการบัญชีครัวเรือน การบูรณาการงบประมาณ แผนงานระดับตำบล กิจกรรมที่สำคัญต่อการดำเนินงาน โครงการ ภายใต้แผนงานตำบลที่ได้นำเสนอการทำงานในด้าน การจัดทำบัญชีครัวเรือน การจัดทำแผนชุมชน การสร้างกระบวนการเรียนรู้พัฒนากลไกการทำงานในพื้นที่ตำบล การเชื่อมประเด็นการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งมีเครือข่ายการเรียนรู้สรุปได้ว่า

- กลุ่ม บุคคล องค์กร ที่ขับเคลื่อนกิจกรรมทั้งระดับจังหวัดและ ระดับพื้นที่ เข้าร่วมเป็นภาคีพัฒนาในรูปแบบของ “สมัชชาพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาวะ จังหวัดสงขลา” ภาคีพัฒนาที่เป้าหมายด้านแก้ปัญหาความยากจนและสุขภาวะ ได้แสดงตัวและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการความร่วมมือฯ ร่วมกัน ทั้งเป็นตัวแทนของ ภาคราชการ องค์กรส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ ชุมชน และองค์กรพัฒนาเอกชน

- “การบูรณาการ” เริ่มตั้งแต่ การให้ภาคีทุกภาคส่วนเข้ามาอยู่ในกลไก บริหารโครงการในรูปแบบของคณะทำงานระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ ภาคีพัฒนามีบทบาทที่หลากหลายซึ่งสามารถหนุนเสริมการขับเคลื่อนงานได้ ได้แก่ เป็นที่ปรึกษา การสนับสนุนเชิงนโยบายและประสานหน่วยราชการ การบริหารโครงการ กำหนดทิศทางงาน การปฏิบัติการทั้งระดับจังหวัดและพื้นที่ การเป็นวิทยากรระดับพื้นที่และแลกเปลี่ยนให้ความรู้ การ

สนับสนุนทรัพยากรงบประมาณ ในการดำเนินงาน

- การทำงานบูรณาการร่วมกันในระดับพื้นที่ โดยกำหนดการขับเคลื่อนโครงการความร่วมมือในพื้นที่เป้าหมายของภาคีพัฒนาที่กำลังดำเนินการอยู่แล้วของ แผนสุขภาพสงขลา งานของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติเขต 12 สงขลา(สปสช.) งานของพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา (พมจ.) งานส่งเสริมสุขภาพ อสม. และงานโครงการ อยู่ดีมีสุขของจังหวัด (พช.) เป็นต้น(เอกสารถอดบทเรียนโครงการความร่วมมือ จังหวัดสงขลา นฤฤทธิ์ ดวงสุวรรณ)

เนื่องจากการดำเนินการโครงการมีความต่อเนื่องมาระยะ 18 เดือนแล้วนั้นคณะทำงานได้มีการสรุปจากเวทีประชุมทุกตำบลรวมทั้งเวทีระดับอำเภอใน 10 อำเภอ เป็นกิจกรรมด้านการถอดบทเรียนและการทำงานในพื้นที่ตำบลได้มีการทำเอกสารข้อสรุปที่เป็นภาพรวมมีความคิดเห็นร่วมกัน ว่าลักษณะโครงการที่เน้นการสร้างความร่วมมือ การทำงานด้านงานบูรณาการตำบล ผนวก การสร้างกลไกที่เข้มแข็ง ในลักษณะ เชิงการจัดการการเรียนรู้ จะต้องมีการจัดทำอย่างต่อเนื่องขยายขอบเขตการเรียนรู้การจัดการข้อมูลการวิเคราะห์สังเคราะห์ความเข้าใจเพื่อส่งผลต่อภาพรวม ในการแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อพัฒนาสังคมและสุขภาวะ ที่มีความชัดเจน มีการกำหนดตัวชี้วัดร่วมกัน ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น การดำเนินโครงการในระยะที่ 2 จึงได้มีการจัดทำโครงการนำร่องในพื้นที่ที่ได้ดำเนินการแล้วในระยะที่ 1 และพื้นที่สมัครเพิ่มเติมเข้าร่วมกิจกรรมโครงการในพื้นที่จังหวัดสงขลา ในระยะที่ 2

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

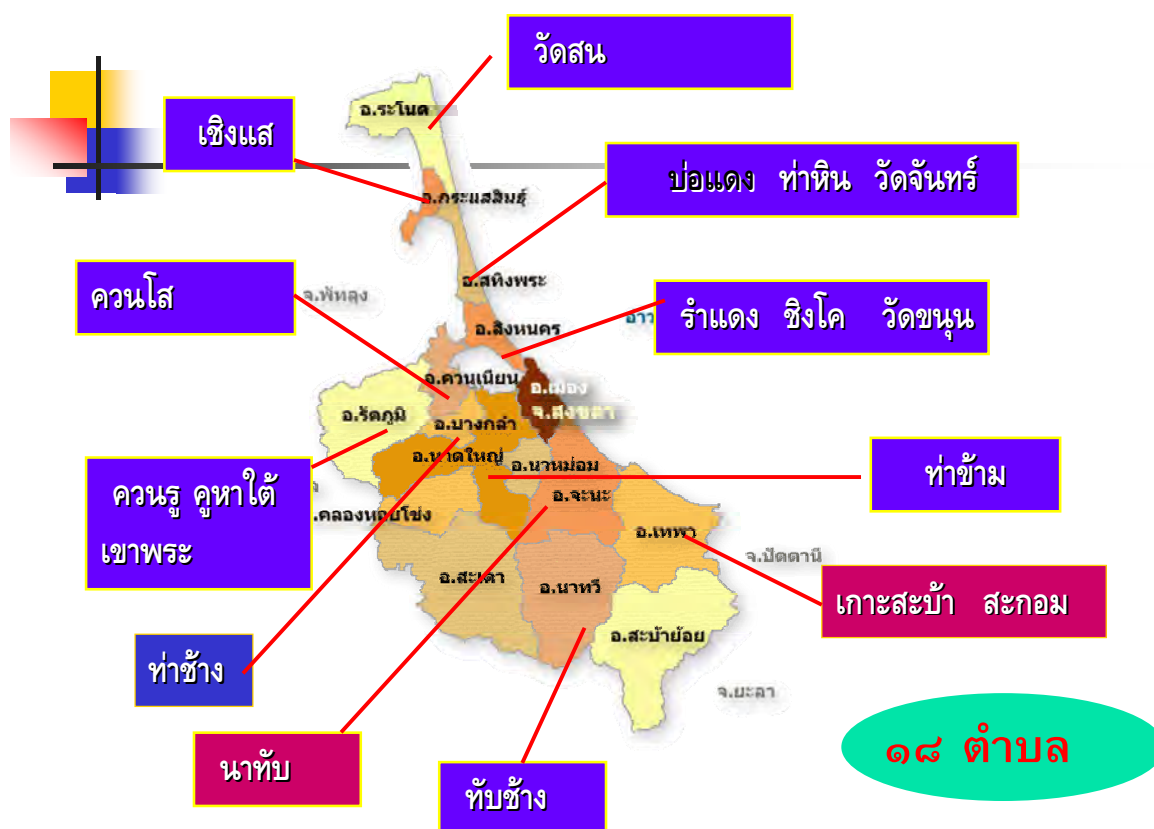
1.2.1 เพื่อหนุนเสริมการดำเนินการให้กับพื้นที่ตำบลในด้านการจัดการข้อมูลที่ได้มีการดำเนินการมาแล้วในระยะแรก ได้แก่ การดำเนินการจัดเก็บเพิ่มเติมการจัดทำบัญชีครัวเรือน อย่างมีระบบและการพัฒนาคลังโกาสาสมัครในระดับพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพและมีความเข้าใจต่อทิศทางการจัดเก็บข้อมูลครัวเรือนเพื่อสนองตอบต่อโจทย์ ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในระดับต่างๆได้อย่างมีความเข้าใจและมีการนำเสนอตัวอย่างที่ชัดเจนในการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่/ต่างพื้นที่ได้

1.2.2 เพื่อยกระดับการเรียนรู้เชื่อมโยงประเด็นปัญหาในพื้นที่ได้มีการเชื่อมโยงสร้างกระบวนการเรียนรู้ใช้เครื่องมือชุมชน มาสนับสนุนในด้านการจัดเวทีสังเคราะห์ วิเคราะห์ร่วมกันอย่างรอบด้านและนำไปสู่ การค้นหาแนวทางในการทำงาน การเห็นรูปธรรมนำสู่การปฏิบัติในพื้นที่ให้ได้และเกิดกระบวนการมีส่วนร่วม

1.3 พื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงาน

เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่

- 1.3.1 มีการเก็บข้อมูลบัญชีครัวเรือนและข้อมูลชุมชนอยู่ในเกณฑ์ดี
- 1.3.2 มีความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีต่างๆในพื้นที่ดี
- 1.3.3 มีคณะทำงานระดับตำบลที่เข้มแข็งที่พร้อมจะสานงานต่อ
- 1.3.4 มีตัวแทนจากพื้นที่เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาโครงการในระยะที่ 2

1.4 เป้าหมายในการดำเนินงาน

1.4.1 หนุนเสริมการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่จะเป็นส่วนหนุนช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจและเชื่อมโยงได้ในพื้นที่ชุมชนตำบล นำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์อย่างรอบด้าน รอบคอบ และค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้

1.4.2 เกิดกลไกการทำงานในด้านความร่วมมือการพัฒนา ในด้านการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระดับพื้นที่จังหวัด ตำบล และ ภาควิชาความร่วมมือ ในระดับจังหวัด สามารถมีรูปแบบการบริหารความร่วมมือที่เน้นจากสภาพบริบทพื้นที่มาดำเนินการในด้านการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีความเข้าใจและประสิทธิภาพในการทำงานได้

1.5 ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

1.5.1 วัดการเปลี่ยนแปลง โดยแต่ละพื้นที่ตอบได้ว่าสิ้น 18 เดือนของโครงการ พื้นที่ตำบลอยากเปลี่ยนแปลงอะไร โดยวัดการเปลี่ยนแปลงความแตกต่างก่อนทำโครงการและหลังทำโครงการ เช่น ดูพฤติกรรมครัวเรือนที่เปลี่ยน ดูพฤติกรรมที่แสดงออก

1.5.2 ข้อมูลที่นำไปใช้ในการทำแผนและการนำเข้าสู่ข้อบัญญัติของท้องถิ่น /จังหวัด เท่าไหร่ /อย่างไร

1.5.3 ระดับครัวเรือนเปลี่ยนแปลงอะไร เท่าไหร่ อย่างไร

1.5.4 คณะทำงานเปลี่ยนแปลงตนเอง อย่างไร

1.5.5 การมีส่วนร่วมเข้มข้นขนาดไหน ความร่วมมือของภาคี ทั้งระดับจังหวัด ถึงระดับตำบล โดยใช้เวทีการสรุปบทเรียนตามตัวชี้วัดและแบบประเมิน เป็นเครื่องมือในการประเมิน

1.6 แนวทางการดำเนินงาน

1.6.1 มีการดำเนินงานในด้านการสร้างความเข้มแข็งให้กับคณะทำงาน ได้แก่ระดับจังหวัด ระดับตำบล คือมีกิจกรรมด้านการประชุมแลกเปลี่ยนประจำทุกเดือน เพื่อให้เกิดกลไกการทำงานที่ดี และสามารถปรับกระบวนการทำงานได้อย่างทันท่วงที

1.6.2 มีการดำเนินงานในด้านการสร้างกลไกการทำงานในระดับพื้นที่และทีมงานสนับสนุน เพิ่มขึ้นในระดับตำบล ทั้ง 18 ตำบล ได้แก่การพัฒนาศักยภาพด้านกลไกคณะทำงานเดิมที่ต้องมีการพัฒนาศักยภาพทางด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้นได้แก่ การประสานงานพื้นที่ การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ การสนับสนุนด้านการเสริมความรู้เชิงประเด็นการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการประชุมอย่างสร้างสรรค์ จะมีการพัฒนาแกนนำ 3 เดือน / ครั้ง

1.6.3 มีการสนับสนุนด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนจำนวน 20% ในพื้นที่ 18 ตำบลและมีการสร้างอาสาสมัครด้านการจัดการบัญชีครัวเรือนในระดับตำบลไม่น้อยกว่าตำบลละ 5 คน ที่มีการเสริมทั้งความรู้ และเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมด้านการจัดเก็บบัญชีครัวเรือนอย่างเป็นระบบและมีการจัดการด้านการสังเคราะห์เวทีเดือนละ 1 ครั้งในระดับตำบล และมีการเสนอตัวอย่างการจัดการครัวเรือน ตัวอย่างอย่างน้อยตำบลละ 2 ครัวเรือน นำไปสู่เวทีการเรียนรู้ในระดับตำบล ตลอดจนการจัดเวทีเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ชุมชน อปท. หน่วยงาน เพื่อยกระดับการจัดการความรู้และไปสู่การทำแผนเพื่อแก้ไขปัญหาจากการจัดการข้อมูลร่วมกัน

1.6.4 ยกระดับการจัดการเชิงประเด็นที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้ง 18 ตำบล ให้มีการทำงานที่มีระดับการจัดการเชิงประเด็น คือการค้นหาประเด็นในพื้นที่ที่ได้จาก ข้อมูลแผนชุมชน จัดการบัญชีครัวเรือน จากเวทีประเด็นกายภาพ เช่น การฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา ประเด็นด้านพลังงานทางเลือก หรือพลังงานทดแทน ประเด็นการจัดการป่า ประเด็นการจัดการที่ดิน ประเด็นเรื่องการเกษตรทางเลือก ประเด็นเรื่องสุขภาวะในพื้นที่ ประเด็นเรื่องความปลอดภัยด้านการบริโภค ฯลฯ ซึ่งมีแนวทางในการสร้างเวทีการเรียนรู้ร่วมกัน การค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหา ใช้ทีมนักวิชาการ มาสนับสนุนการจัดการเชิงประเด็นมากยิ่งขึ้น ตลอดจนภาคความร่วมมือต่าง ๆ มาหนุนเสริมให้เกิดรูปธรรมที่ชัดเจนในการจัดการเชิงประเด็นใน 18 พื้นที่

1.6.5 มีการจัดการตำบลตัวอย่างด้านการบูรณาการร่วมมือกันในตำบล ที่มีการสนับสนุนร่วมกันระหว่าง หน่วยงานสำนักงานสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.)โดยโครงการการพัฒนาศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนตำบลท่าข้ามและขยายผลสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (พศส.23เกลอ) สาธารณสุขจังหวัด สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต12สงขลา (สปสช.) สถาบันวิจัยสุขภาพ

ภาคใต้ (สจรส.)มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 10 ตำบล และมีเวทีระหว่างหน่วยงานดังกล่าว เดือนละ 1 ครั้ง ในติดตามและถอดบทเรียนการทำงานอย่างเป็นระบบ

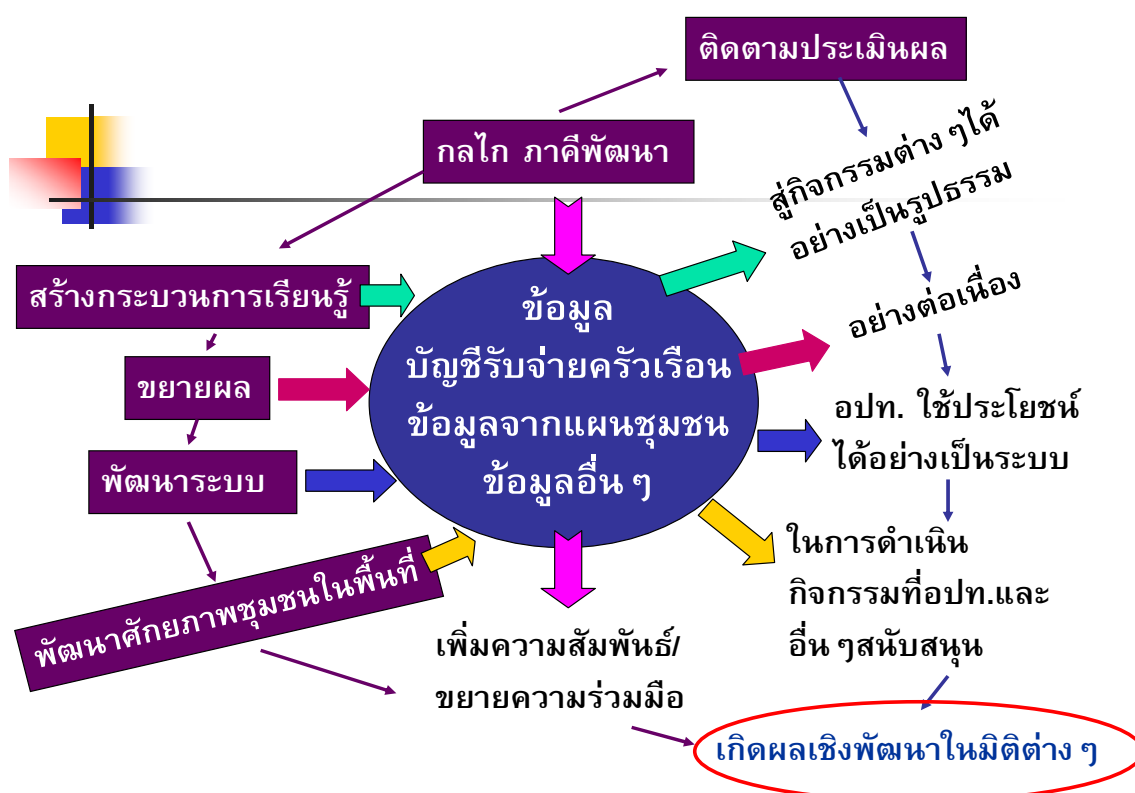
1.6.6 จะมีการเสริมสร้างเวทีเรียนรู้สาธารณะในจังหวัด / ตำบล ได้แก่ การสนับสนุนด้านการจัดการเวทีการเรียนรู้ระดับตำบล เวทีเรียนรู้เชิงประเด็น เวทีด้านครัวเรือนตัวอย่างระดับตำบล เวทีด้านการเสริมสร้างเครือข่ายเชิงประเด็นระดับจังหวัด เวทีสาธารณะได้แก่ สมัชชาสุขภาพจังหวัดสงขลา เวทีสมัชชาวัน อบต. เวทีภาคีต่าง ๆ ในจังหวัด

1.6.7 มีแนวทางในด้านการใช้งบประมาณท้องถิ่นในการมาหนุนเสริมกิจกรรมในระยะเวลา 18 เดือน แนวทางดังกล่าวถือว่าเป็นแนวทางหลักด้านการร่วมมือกับ อบต. ในระยะที่ 2 ซึ่งได้ผ่านเวทีการทำความเข้าใจและได้รับการตอบรับในระยะแรกของการดำเนินโครงการความร่วมมือ ฯ

1.6.8 มีการจัดทำสื่อของโครงการฯ เผยแพร่และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจ และเป็นสื่อสารร่วมกันในพื้นที่ตำบล เครือข่าย และหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เป็นการสร้างความเข้าใจต่อการทำงานและผลลัพธ์การทำงานอย่างต่อเนื่องและเรียนรู้ด้านกิจกรรมต่าง ๆ

1.6.9 คณะทำงานโครงการระดับจังหวัดมีการทำงานประสานหน่วยงานจังหวัดที่เป็นภาครัฐ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าหน่วยงานต่าง มีการแลกเปลี่ยนพูดคุย เพื่อสร้างความเข้าใจและเข้าร่วมกิจกรรมในระดับจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ

1.7 หลักการและแนวทางการดำเนินงานในระยะที่ 2

บทที่ 2 กลไกขับเคลื่อนงานโครงการความร่วมมือจังหวัดสงขลา

2.1 พัฒนาการ

กลไกการขับเคลื่อนงานในโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อพัฒนาสังคมและสุขภาวะ จังหวัดสงขลา มีกระบวนการในการจัดการเชิงความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานที่เกิดจากความร่วมมือในระดับจังหวัดมาจากประเด็นในการขับเคลื่อนงานที่เกิดจากการทำงานของภาคประชาชนในจังหวัดสงขลา และภาคีความร่วมมือมาประมาณเกือบ 20 ปี การเกิดกิจกรรมในระยะแรกที่เกิดจากการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัด และปัญหาเชิงประเด็น ได้แก่ ปัญหาด้านทรัพยากรชายฝั่ง ด้านการจัดการสิทธิในพื้นที่ได้แก่ ที่ดิน และการจัดการโครงการที่ทำจากโครงการรัฐ ที่ไม่เหมาะสม การทำงานเชิงพัฒนาพื้นที่ ภายใต้ปัญหาและการทำงานที่เกิดขึ้นจะมีความหลากหลายในการทำงานที่มีทั้งนักวิชาการในท้องถิ่น องค์กรเอกชน กลุ่มชุมชน กลุ่มบุคคลที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมและมีการพัฒนาแนวทางในการทำงานมาตลอด จนเกิดการเชื่อมประสานงานในลักษณะทางธรรมชาติ

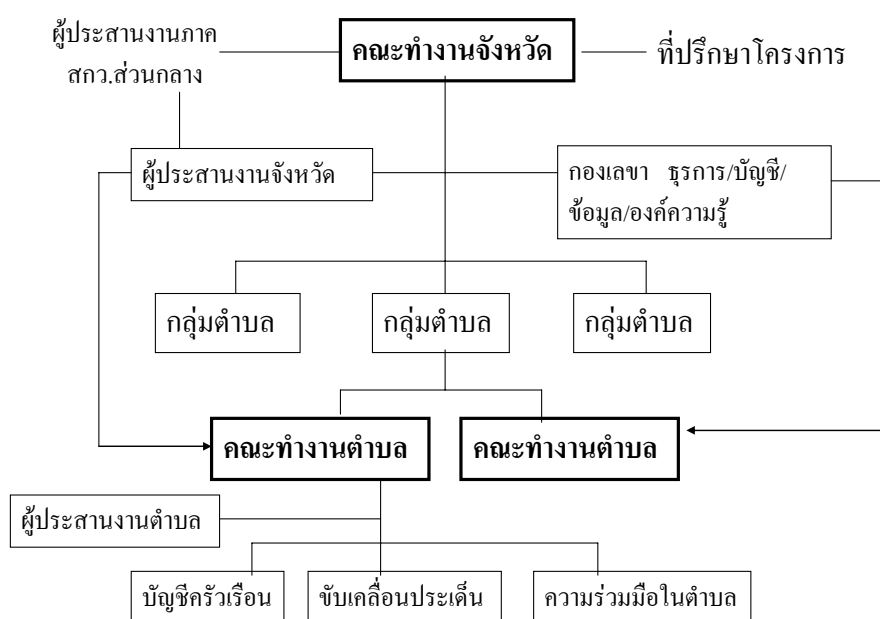
ในการทำงานที่เป็นจิตอาสาที่รวมเอาความหลากหลายในกลุ่มคนและวิธีการทำงานมาประสานกัน เป็นกลุ่มที่มีพลังในการขับเคลื่อนงานในจังหวัด และในระยะต่อมาได้มีการเชื่อมโยงที่มีลักษณะที่มีทั้งภาครัฐและภาคประชาชนทำงานร่วมมือกัน จนเกิดกิจกรรมที่มีเพิ่มขึ้นในการแก้ไขปัญหาในระดับจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นแผนสุขภาพจังหวัด และแผนงานเชิงพื้นที่ได้แก่ การจัดการทรัพยากรด้านทะเลสาบสงขลา เครือข่าย งาน 14 ประเด็น และการจัดการประเด็นด้านความปลอดภัย ซึ่งมีการเชื่อมโยงเป็นงานสมัชชาจังหวัดสงขลาที่รวมเอาประเด็นการขับเคลื่อนยกระดับเชิงความรู้และการปฏิบัติการในการทำงานอย่างเป็นระบบ มุ่งการแก้ด้านนโยบายยกระดับการขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรม

การจัดกลไกการทำงานภายใต้โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อพัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดสงขลา ยังดำเนินการในการทำงานไม่แตกต่างจากการทำงานในระยะแรกในปี 2550-2551 ในด้านกลไกการขับเคลื่อนงานในระดับจังหวัดและระดับตำบลที่มีทั้งภาคส่วนที่มีองค์ประกอบ ที่สำคัญได้แก่ ภาคประชาชนที่ทำงานเชิงประเด็นในจังหวัด องค์กรพัฒนา ภาครัฐและองค์กรชุมชน เข้าร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมในโครงการและเป็นกลไกในการทำงาน

2.2 โครงสร้างกลไกการขับเคลื่อนโครงการ

เป็นกลไกที่สามารถประสาน สร้างความร่วมมือของภาคีต่างในระดับตำบลและจังหวัด สามารถทำงานลงลึก ในการสนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือนและการใช้ประเด็นขับเคลื่อนงานระดับพื้นที่ตำบลได้ เป็นกลไกที่มีศักยภาพในการเสริมสร้างยกระดับกลไกระดับตำบลและระดับจังหวัด ให้มีส่วนร่วมขับเคลื่อนงานจังหวัดให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้

ความสัมพันธ์ของกลไกการขับเคลื่อนโครงการในระดับจังหวัดและระดับตำบลเป็นไป ลักษณะของความสัมพันธ์ที่เป็นแนวราบ เน้นการมีส่วนร่วมในการทำงาน หนุนเสริมการทำงาน ซึ่งกันและกัน กลุ่มที่เป็นจุดเชื่อมการขับเคลื่อนระหว่างคณะทำงานจังหวัด และคณะทำงาน ระดับตำบลได้แก่ กองเลขานุการโครงการ และ ผู้ประสานงานจังหวัด ดังภาพโครงสร้างของ กลไกดังนี้

ภาพ โครงสร้างของกลไกการขับเคลื่อนโครงการความร่วมมือฯจังหวัดสงขลา

2.3 กลไกการทำงานระดับจังหวัด

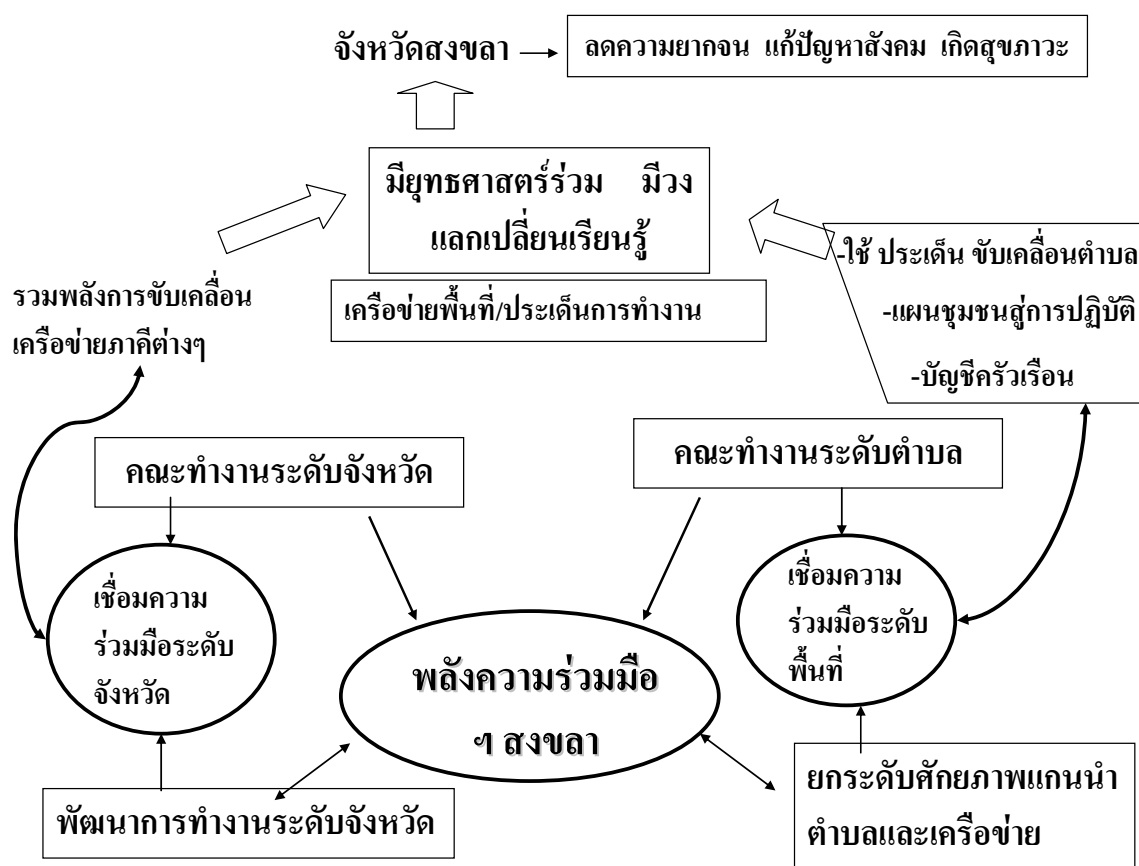
กลไกการทำงานระดับจังหวัด เป็นคณะทำงานงานโครงการที่มีส่วนสำคัญในการ ขับเคลื่อนระดับจังหวัด โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ จากภาคส่วนต่างๆดังมีรายชื่อดังต่อไปนี้

รายชื่อคณะทำงานโครงการ

ที่	องค์กร	ชื่อ
1	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสงขลา (ธกส.)	นายจิระพัฒน์ กิตติสาร
2	พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ)	นายอนันต์ ดิสระ
3	ที่ทำการปกครองจังหวัด	หัวหน้าที่ทำการปกครองจังหวัด

4	สำนักงานจังหวัด	หัวหน้าสำนักงานจังหวัด
5	ท้องถิ่นจังหวัด	นายวิญญู สิทธิเชนค์
6	ศูนย์จัดปัญหาความยากจนและการพัฒนาชนบท (ศจพ.ปชช.)	นายอาทิตย์ พันธุ์คง
7	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)	นายเจ๊ะอับดุลลาห์ แดหัวน
ที่	องค์กร	ชื่อ
8	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา	นายนิมิต แสงเกตุ
9	ชมรมนายกองค์การบริหารส่วนตำบล	นายสินธพ อินทร์ดี นายอุดม ทักขระ นายถัน จุลนวล
10	นักวิชาการมหาวิทยาลัยทักษิณ/ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	ดร.สมยศ พุ่มหว่า อาจารย์มณีรัตน์ มิตรปราสาท
11	สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยสงขลา	ผู้อำนวยการ
12	หน่วยงานระดับอำเภอ	สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ นายอำเภอ / ปลัดอำเภอ
13	เครือข่ายแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา	นายอรรณู จิตตะเสน นายชาคริต โภชะเรือง
14	ตัวแทนพื้นที่โซน/กลุ่มตำบล	นางพูนทรัพย์ ศรีชู นายถัน จุลนวล นางน้อย อินทอง นายสุทิน ปาโต
15	ภาคประชาชนชน	นางพิชยา แก้วขาว , นายบรรเจต นะแส นายสัมพันธ์ จิรินทร์ , นายณฤทธิ์ ดวงสุวรรณ นางจันทนา เจริญวิริยะภาพ

นอกจากนี้คณะทำงานโครงการจังหวัดยังประกอบด้วย คณะที่ปรึกษาโครงการ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา นายกเทศบาลนครสงขลา และภาคีการพัฒนาเช่นวิชาการ(มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มหาวิทยาลัยทักษิณ โดยมีแนวทางการทำงานร่วมกันดังนี้

แผนภาพแสดง แนวทางการทำงานของโครงการความร่วมมือ

2.3.1 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการระดับจังหวัด

1. เชื่อมประสานสร้างความร่วมมือระหว่างคณะที่ปรึกษา คณะทำงานโซน คณะทำงานตำบล และภาคีต่าง ๆ
2. สนับสนุนกิจกรรมตามแผนงาน
3. เป็นวิทยากร เช่น เรื่องการจัดเก็บ เวทีวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน
4. จัดการอบรม / เวที
5. ประสานงาน
6. งานกระบวนการจัดการความรู้ (km)
7. เวทีเสริมเพื่อให้เกิดความร่วมมือ
8. การขับเคลื่อนงานเชิงประเด็น และการเชื่อมโยงประชาคมระดับจังหวัด

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา คณะทำงานหลายคนได้เป็นที่ยอมรับในระดับจังหวัด ซึ่งพัฒนามาจากเดิมที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีอยู่แล้ว และได้ร่วมงานของหน่วยงานราชการเช่น เป็น

คณะทำงานของจังหวัดในชุดต่าง เป็นคณะอนุกรรมการส่งเสริมสวัสดิการจังหวัด คุณบรรเจตนะแสง เป็นคณะกรรมการแผนพัฒนาจังหวัด คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ หรือร่วมเป็นภาคีในการทำงานกับภาครัฐ ได้แก่การชี้พื้นที่เป้าหมายร่วมกันในการปฏิบัติงานของสาขารณสุข พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือนำไปสู่การคิดทำกิจกรรมร่วมกัน เช่นกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัคร อพม. เป็นต้น เวทีการพิจารณาของกองทุนสวัสดิการที่ได้รับการยอมรับโดยมีหลายหน่วยงานในระดับจังหวัดเข้าร่วม นำไปสู่ความไว้วางใจต่อการทำกิจกรรมอื่น ๆในระดับจังหวัดต่อไป

ข้อค้นพบการประสานกับหน่วยงานราชการขึ้นอยู่กับหัวหน้างานหากมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าหรือระบบ ย่อมมีผลต่อการทำงาน แต่สิ่งหนึ่งที่ได้ทำคือการสร้างปฏิสัมพันธ์ ความรู้สึกที่ดี ๆ ต่อกันกับเพื่อนร่วมงาน การเอื้ออำนวยในการหนุนเสริมงานของนโยบาย เช่น เรื่องการคัดเลือกพื้นที่ การช่วยจัดการประชุม การจัดกิจกรรมขององค์กร นำไปสู่การวางใจที่ยาวนาน และการเรียกหาถึงในโอกาสต่อไป

2.3.2 สรุปผลการทำงานของคณะทำงานบริหารโครงการและคณะทำงานโครงการ

การทำงานด้านผลลัพธ์ที่สำคัญในการทำงานบทบาทการทำงานของกรรมการและคณะทำงานโครงการมีการทำงานที่เป็นลักษณะการทำงานสาธารณะที่มีการทำงานในหลายจังหวัดและการทำงานที่สามารถวิเคราะห์และสรุปสาระที่สำคัญต่อบทบาท น่าจะเป็น 2 ด้านที่สำคัญคือ

1.)ระดับโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อพัฒนาสังคมและสุขภาวะระยะ 2

- การพูดคุยวงเล็ก คณะพันธมิตรวงเล็กมีจำนวนประมาณ 7 คน ได้แก่หัวหน้าโครงการ เจ้าหน้าที่ ผู้ประสานงาน ทีมวิชาการ เป็นเวทีของการปรึกษาหารือ การออกแบบกิจกรรม ตามงาน หรือลงกระตุนงานในระดับตำบลวิเคราะห์การทำงานร่วมกับกรรมการตำบล โดยแบ่งทีม พื้นที่รับผิดชอบ วงนี้เกิดเป็นประจำทุกเดือน อย่างน้อย 1 ครั้ง นอกเหนือจากการประชุมปกตินอกจากนั้นมีการสร้างการสื่อสารร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

- ทีมทำงาน ได้แก่ ผู้ประสานงานโครงการ คณะทำงานในแต่ละคณะติดตามตามตำบล คุยประจำอาทิตย์ละอย่างน้อย 1 ครั้ง ตามภาระงานแต่ละเดือน เพื่อการติดตามงาน เป็นการหนุนเสริมงานกองเลขา และการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานและการกำหนดการจัดปรับแผนงานให้เกิดการทำงานร่วมกันลดปัญหาการขาดการเชื่อมและสร้างความรู้ร่วมกันในการทำงานในพื้นที่

2.) ระดับการหนุนเสริมกระบวนการทำงานการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด/ภาค/ภาคีภาค

1. การติดตามงานเชิงประเด็นจังหวัดและภาค ดังได้กล่าวมาในเบื้องต้นการทำงานของภาคประชาชนจังหวัดสงขลาจะเน้นการสนับสนุนกิจกรรมที่มีการเชื่อมระหว่าง

กิจกรรมต่อกิจกรรมภายใต้ในแต่ละโครงการที่ดำเนินการในจังหวัดสงขลา บทบาทของ
กรรมการโครงการจะมีการไปสนับสนุนโครงการความร่วมมือที่มีประเด็นที่ภาคีได้ดำเนินการ
คือ

การทำงานเชิงประเด็นร่วมมือ 5 ส. (สสส.,สกว.,สาธารณสุข,สำนักงานประกันหลัก
สุขภาพ,และสำนักงานสุขภาพมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์)ที่มีการประชุมทุกเดือนทุกวันที่ 17
ของทุกเดือนรวมระยะเวลาประมาณ 2 ปี จนเกิดกลไกการทำงานและผลักดันงานในเชิงพื้นที่
จังหวัดด้านผลผลิตคือ การนำไปสู่ประเด็นร่วมมือในระดับจังหวัดคือ เวทีงานสมัชชาสงขลา สู่
สงขลาพอเพียง และงานสมัชชาคนใต้รวมภาค

กลไกการทำงานลักษณะหนุนเสริมกระบวนการทำงานในการทำงานจะมีการสนับสนุน
ตำบลพื้นที่ , ด้านแผนสุขภาพ, ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ประเด็นรวม ได้แก่ ด้านประเด็น
การขับเคลื่อนแผนพัฒนาภาคใต้ที่จัดทำในระดับภาค หรือประเด็นความเดือนร้อนในพื้นที่
จังหวัด เช่น การระเบิดเขาควหาใต้ สมัชชาคนใต้ ในการเข้าไปทำงานในลักษณะทางวิชาการ
และการหนุนเสริมด้านเป็นวิทยากรกระบวนการ การถอดบทเรียน และการกำหนดทิศทางใน
การทำงานอย่างเข้าใจ การทำงานของแกนนำและคณะกรรมการจะไม่เน้นด้านการทำงาน
เชิงเดี่ยวแต่มีกลไกการทำงานที่เชื่อมโยงลักษณะที่มีการสื่อสารและหนุนเสริมการทำงาน
ร่วมกันที่เป็นลักษณะธรรมชาติของคนทำงานจิตอาสา

2) **แกนนำและกรรมการบริหารโครงการความรู้ความสามารถในการขับเคลื่อน
งาน**

1. นักจัดการความรู้สร้างกระบวนการวิธีการทำงาน การถอดบทเรียน การ
วิเคราะห์สถานการณ์ การวางแผนชุมชน จำนวน 5 คน
2. การจัดการด้านสื่อสารด้านวิทยากรความรู้ความเข้าใจ ด้านข้อมูล จำนวน 4
คน
3. การจัดการบริหารงานการเชื่อมประสานภาคีการทำงานภาครัฐ

ดังนั้นในการทำงานในลักษณะดังกล่าว สามารถทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือและมีกิจกรรมที่
เป็นรูปธรรมเป็นระยะๆ อาจกล่าวได้ว่าจำนวนคนทำงานด้านงานสาธารณะในจังหวัดสงขลา
ค่อนข้างที่จะลงตัวและมีความพร้อมในการขับเคลื่อนงานที่มีองค์ประกอบที่หลากหลายและ
สามารถทำงานเชิงความร่วมมือและพัฒนาศักยภาพในด้านเป็นทุนให้พื้นที่ตำบล ได้ในระยะ
ต่อไป

2.4 คณะทำงานระดับตำบล/โซน

แกนนำระดับตำบล เดิมแกนนำในระดับตำบลแต่ละตำบลมีประมาณ 7 -15
คน ตามความเล็ก ใหญ่ของพื้นที่ หรือประสบการณ์ทำงานชุมชนที่ผ่านมา จาก18 ตำบลมีแกน
นำประมาณ 200 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารท้องถิ่น (อปท) ข้าราชการของส่วนท้องถิ่น
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู คุรุ กศน. อนามัย เกษตรอำเภอ

ตัวแทนภาคประชาชน หรือบางพื้นที่มาจากคณะทำงานของกลุ่มองค์กรชุมชนที่มีบทบาทในพื้นที่ แกนนำในระดับตำบลมีหน้าที่ในการดำเนินงานของตำบล ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งสภาตำบลแกนนำบางคนก็ไปมีส่วนร่วมด้วยสภาองค์กรชุมชน ดังนั้นการสร้างความร่วมมือเน้นการสร้างเครือข่ายกับแกนนำองค์กร ชิงประเด็น ในภาคประชาชนประกอบด้วย สภาองค์กรชุมชน สมาคมสวัสดิการ

คณะทำงานระดับโซน / กลุ่มตำบล รวม 35 คน มีกิจกรรมคือ คณะทำงานระดับ

โซนเป็น ตัวแทนจากทุกพื้นที่ตำบลอย่างน้อยตำบล ละ 3 คน เข้าร่วมประชุมประจำทุกเดือน สขขลาได้แบ่งการทำงานเป็นโซน คือ

- 1.โซนคาบสมุทร ได้แก่ อ.สิงหนคร (ต.ร่ำแดง ต.ชิงโค) อ.สทิงพระ (ต.ท่าหิน ต.วัดจันทร์ต.บ่อแดง) อ.กระแสดิน (ต.เชิงแส) อ.ระโนด (ต.วัดสน ระวะ)
- 2.โซนเหนือ ได้แก่ อ.จะนะ (ต.นาทับ) อ.เทพา (ต.สะกอม ต. เกาะสะบ้า) อ.นาทวี (ต.ทับช้าง)
- 3.โซนเมือง อ.หาดใหญ่ (ต.ท่าข้าม)
- 4.โซนตะวันตก อ.รัตภูมิ(ต. ควนรู ต.คูหาใต้ ต. เขาพระ)

จำนวนคณะทำงานทั้ง 4 โซน มีกิจกรรมการหารือพูดคุยทั้งหมด หรือบางครั้งใช้รูปแบบประชุมแบบกลุ่มตำบล โดยแยกตามโซนเวทีประชุมโซนมีเนื้อหาเกี่ยวกับรายงานสถานการณ์ ปัญหาการทำงาน

พื้นที่ตำบลในโครงการความร่วมมือ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อพัฒนาสังคมและสุขภาวะ จังหวัดสงขลา ในระยะเวลา 18 เดือน(เมษายน 52-ตุลาคม 53) ภายใต้โครงการมีการสนับสนุนด้านการพัฒนากลไกระดับตำบลที่สำคัญงานภายใต้โครงการ การความร่วมมือ ที่สรุปความก้าวหน้าให้เห็นถึงกลไกในระดับพื้นที่ตำบล ในจำนวน 18 ตำบลที่มีกลไกการทำงานขับเคลื่อน เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1) กลไกการทำงานที่ทำงานร่วมมือกับกลไกการทำงานที่มีอยู่อยู่แล้ว ได้แก่ สภาองค์กรชุมชน ซึ่งตำบลที่ทำงานและผลักดันภายใต้กลไกการทำงานดังกล่าวคือ ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร สภาองค์กรชุมชนบ่อแดง อำเภอสิงหนคร

2) กลไกการทำงานที่เน้นร่วมมือกับแกนนำในส่วนของ อปท. เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนงานโครงการ ได้แก่ ตำบลร่ำแดง อำเภอสิงหนคร ตำบลท่าข้ามอำเภอหาดใหญ่ ตำบลทับช้าง อำเภอนาทวี ตำบลควนรู ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ ตำบลสะกอม อำเภอจะนะ และตำบลควนโส อำเภอกวนเนียง

3) กลไกการทำงานที่ทำงานเครือข่ายภาคประชาชนในตำบล ซึ่งเป็นแกนนำในการร่วมมือและเป็นแกนหลักในการจัดการโครงการความร่วมมือ ในพื้นที่ตำบล ที่สำคัญได้แก่ ตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ เครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยว ตำบลการจัดการปศุสัตว์หาด ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ

2.5 ข้อค้นพบที่สำคัญ

ข้อค้นพบที่สำคัญในการดำเนินการขับเคลื่อนในระดับจังหวัดและระดับตำบลจากการถอดบทเรียนคือ

- ระดับจังหวัด จะเห็นกระบวนการขับเคลื่อนที่มีความต่อเนื่องในด้านการเชื่อมโยงที่สำคัญคือ การสร้างกลไกการทำงานสนับสนุนด้านการทำบัญชีครัวเรือน ที่มีการจัดปรับที่เหมาะสม ในด้านการหนุนเสริม ในระดับตำบลมีการจัดทีมงานลงพื้นที่ให้พื้นที่ได้มีการปรึกษาและการดำเนินกิจกรรมให้มีความต่อเนื่องมากขึ้น การใช้กลไกทีมด้านการหนุนเสริมด้านข้อมูล มีการสื่อสารกันทำให้มีผลลัพธ์ที่ดี จะเห็นว่ามีความก้าวหน้าในด้านการหนุนเสริมบัญชีครัวเรือน ได้ดีขึ้นมีจำนวนตำบลที่มีการจัดเก็บข้อมูลได้และวิเคราะห์แล้ว 11 ตำบล และตำบลที่ยังไม่ได้วิเคราะห์อีก 6 ตำบล ในส่วนตำบลที่เหลือก็มีความพยายามในด้านการเตรียมความพร้อม

ในด้านงานประเด็น ยังมีความก้าวหน้าอย่างมาก แต่ก็ได้มีการวางแผนที่จะจัดปรับในด้านการเชื่อมประสานมากขึ้น เนื่องจากจังหวัดมีการสนับสนุนงานประเด็นในพื้นที่มากในแต่ละตำบล คณะทำงานได้วิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่มองว่า ต้องมีการสร้างเงื่อนไขด้านกลไกการทำงานที่ต้องมีการเชื่อมกับองค์กรในพื้นที่ เช่น กลไกสภาองค์กรชุมชน กลไกงานแผนสุขภาพหรือเครือข่ายที่มีการทำงานประเด็นอยู่ ให้มีการทำงานประเด็นในพื้นที่เกิดความต้องการที่จะแก้มากกว่าทำตามโครงการที่ลงไปสนับสนุนเท่านั้น เท่าที่ผ่านได้ค้นพบว่า ต้องมีการทำงานเชิงสร้างความร่วมมือและการจัดเวทีเรียนรู้ไปในแต่ละพื้นที่ แนวทางระยะต่อไปจะมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในระดับจังหวัดของสงขลาสิ่งที่ค้นพบน่าจะเป็นบทเรียนที่สำคัญคือ มีกระบวนการเชื่อมโยงในระดับจังหวัดที่สำคัญคือ กระบวนการทำงานของเครือข่ายระหว่างองค์กร ที่เป็นรูปธรรมที่สำคัญในช่วง 3 ปี คือ การทำงานด้านนโยบายและการสร้างความร่วมมือในจังหวัดที่มีภาคีหลายหน่วยงาน ที่เรียกว่า 5 ส.(สสส.,สกว.,สร,สช,สปสช) มีการจัดกระบวนการในด้านการขับเคลื่อนงานเชิงรวมแต่ละองค์กรที่เป็นประเด็นด้านสุขภาพ และแผนสุขภาพ 15 ประเด็น และยกระดับเป็นสมัชชาสงขลาที่มุ่งที่จะทำยุทธศาสตร์ ที่เรียกว่า “ สงขลาพอเพียง” มีรูปธรรมการขับเคลื่อนที่หลากหลายในองค์กรรวม 12 องค์กรที่เข้าร่วม และ อบจ. ได้มีการรณรงค์ใช้สื่อในทุกพื้นที่จังหวัดสงขลา ที่เป็นรูปธรรมในด้านการขับเคลื่อนเชิงองค์กรและการนำเสนอ นโยบายที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นมากกว่าในช่วงก่อน 3 ปีที่ผ่านมา ที่มีการทำงานเชิงเดี่ยว ที่แต่ละองค์กรทำงานตามแผนของตนเอง

บทที่ 3 ผลการดำเนินงาน

3.1 กิจกรรมที่ดำเนินการ

3.1.1 ด้านการพัฒนากลไก

- ระดับจังหวัด

กิจกรรมที่ดำเนินการ ได้มีการจัดดำเนินการประชุมคณะทำงานจังหวัดอย่างน้อย 9 ครั้ง โดยรูปแบบการประชุมเป็นการประชุมเพื่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สถานที่ประชุมจะใช้สถานที่ของภาคีร่วมมือ เช่น กศน. ธกส. อบต. พมจ. เป็นต้น โดยการหมุนเวียนกันไป

ภาพประชุมคณะทำงานจังหวัด ณ ห้องประชุม อบต.ท่าข้าม

ผลที่เกิดขึ้น

1) มีคณะทำงานจังหวัดประมาณ 24 คน จากภาคส่วนประชาสังคม ราชการ นักวิชาการและพันธมิตรเฉพาะเรื่อง เฉพาะประเด็นของจังหวัด เช่นกรมบัญชีสหกรณ์ งานพลังงานทดแทน

2) การทำงานของคณะทำงานชุดนี้เน้นเป็นเวทีของการเรียนรู้ร่วมกัน เวทีของการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือ รายงานสถานการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และการชื่นชมความดีให้คุณค่ากับหน่วยงานองค์กรที่ร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่ เน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยใช้เงื่อนไขของการประชุมของโครงการ หรือการร่วมกิจกรรมของหน่วยงานระดับจังหวัดเป็นการพบปะพูดคุยผลที่เกิดขึ้น

3) การประสานงานง่ายขึ้นและเข้าใจตรงกันมากยิ่งขึ้นระหว่างหน่วยงาน ภาคี

4) หน่วยงานในระดับจังหวัดมีความพยายามที่จะช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกที่จะส่งต่อไปกับพื้นที่ โดยให้นายก อบท.ท้องถิ่นรับรู้และรับทราบ และที่เป็นรูปธรรมชัดเจนก็คือ หน่วยงานจังหวัดได้มีความตั้งใจที่เข้าร่วมงานหลายต่อหลายครั้งตั้งแต่ พมจ./พช./สสจ./สำนักงานจังหวัด กศน. ท้องถิ่นจังหวัด/รทส. มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมงานกับโครงการมากขึ้น ผู้บริหารท้องถิ่นกับองค์กรในพื้นที่มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมาก เช่น ด.ทับช้าง ด.ท่าหิน เป็นต้น

5) เห็นการเชื่อมโยงของงานในพื้นที่ หลายๆหน่วยที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นกศน./อสม. กองทุนสปสข. อบท.และหลายๆหน่วยงานร่วมงานกันได้ในระดับพื้นที่ท้องถิ่น เป็นฐานการขับเคลื่อนงานในระดับจังหวัดได้ดี เช่นงานสงขลาพอเพียง กองทุนส่งเสริมสวัสดิการจังหวัด

6) คณะทำงานหลายคนได้เป็นที่ยอมรับในทั้งมีระดับพื้นที่ตำบลพัฒนาตนเองมาเป็นแกนนำ เช่นแกนนำตำบลเชิงแสมาจากการเป็นอาสาสมัครบัญชีครัวเรือน และระดับจังหวัด เป็นพัฒนาการจากเดิมที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีอยู่แล้ว และได้ร่วมงานของหน่วยงานเช่น เป็นคณะทำงานของจังหวัดในชุดต่างๆ เป็นคณะอนุกรรมการส่งเสริมสวัสดิการจังหวัด คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ หรือร่วมเป็นภาคีในการทำงานกับภาครัฐ การเข้าไปพื้นที่ร่วมกันในการปฏิบัติงานหน่วยงานของสาธารณสุข / พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือนำไปสู่การคิดทำกิจกรรมร่วมกัน เช่นกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัคร พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์(อพม.) เป็นต้น การสร้างกระบวนการเรียนรู้เวทีการพิจารณาของกองทุนสวัสดิการที่ได้รับการยอมรับโดยมีหลายหน่วยงานในระดับจังหวัดเข้าร่วม นำไปสู่การไว้วางใจต่อการทำกิจกรรมอื่น ๆต่อไป

8) เกิดความร่วมมือในด้านการกำหนดทิศทางของโครงการของบางตำบล เช่น ด.เกาะสะบ้า ด.นาทับ ด.เชิงแส ด.ร่ำแดง ด.ชิงโค เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรค

1) การประสานกับหน่วยงานราชการขึ้นอยู่กับหัวหน้างานหากมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าหรือระบบย่อมมีผลต่อการทำงานแต่สิ่งหนึ่งที่ทำได้คือการสร้างปฏิสัมพันธ์ ความรู้สึกที่ดี ๆ ต่อกันกับเพื่อนร่วมงาน การเอื้ออำนวยในการหนุนเสริมงานของนโยบาย

2) จังหวัดสงขลาเป็นหัวเมืองทางใต้หัวหน้าหน่วยงานราชการมีภารกิจในการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองมาก

● ระดับตำบล/โซน.

กิจกรรมที่ดำเนินการ กิจกรรมหลักคือการประชุมคณะทำงานและได้มีการประชุมคณะทำงานระดับตำบล/โซน อย่างน้อย 17 ครั้ง รูปแบบการประชุมมีทั้งการประชุมในระดับพื้นที่ตำบลและการประชุมแกนนำระดับโซนพื้นที่ และหากรรมเวทีการจัดเวทีย่อยของแผนงานกิจกรรมเช่นเวทีบัญชีครัวเรือนตำบล ซึ่งการประชุมจะรวมทุกเรื่องของพื้นที่ด้วยหากนับแบบนี้รวมทั้งหมดจะมีเวทีการประชุมมากกว่า 40 ครั้ง

ประชุมคณะทำงานตำบล ณ ห้อง
ประชุมสำนักงาน กศน.
จังหวัดสงขลา

ภาพประชุมคณะทำงานตำบล /โซน
ณ ห้องประชุมที่ว่าการอำเภอกระแสดินทร์

ผลที่เกิดขึ้น

1) โดยส่วนใหญ่แกนนำในระดับตำบลแต่ละตำบลมีประมาณ 7 -15 คน ตามความเล็ก ใหญ่ของพื้นที่ หรือประสบการณ์ทำงานชุมชนที่ผ่านมา จาก18 ตำบลมีแกนนำระดับตำบลประมาณ 200 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารท้องถิ่น (อปท) ข้าราชการของส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู คุรุ กศน. ออามัย เกษตรอำเภอ ตัวแทนภาคประชาชน และมีครอบครัวทุกหมู่บ้าน โดยผ่านการสรรหาจากที่ประชุม หรือบางพื้นที่มาจากคณะทำงานของสภาองค์กรชุมชน

2) แกนนำในระดับตำบลมีหน้าที่ในการดำเนินงานของตำบล มีการแบ่งความรับผิดชอบ เช่น ด้านบัญชีครัวเรือน หรือเป็นแกนประสานของตำบล หมู่บ้าน แกนนำแต่ละตำบลจะมีเวทีการประชุมทุกเดือนโดยกำหนดเอาตามปฏิทินงานเดิมที่มีอยู่แล้ว เช่นเวทีประจำเดือนสภาองค์กรชุมชน เวทีพูดคุยของบัญชีครัวเรือน เวทีต้นกล้าอาชีพ เวทีกองทุนสวัสดิการสังคมจะวันละบาท เป็นต้น

3) ได้มีการแบ่งโซนประสานการทำงานโดยคณะทำงานจังหวัดแบ่งพื้นที่ติดตามสนับสนุน คณะทำงานระดับโซน/กลุ่มตำบลประมาณ 35 คน มีกิจกรรมคือ คณะทำงานระดับโซนเป็น ตัวแทนจากทุกพื้นที่ตำบลอย่างน้อยตำบล ละ 3 คน เข้าร่วมประชุมประจำทุกเดือน สงขลาได้แบ่งการทำงานเป็นโซน คือ

- 1.โซนคาบสมุทร ได้แก่ อ.สิงหนคร (ต.ร่าแดง ต.ชิงโค) อ. สทิงพระ (ต.ท่าหิน ต.วัดจันทร์ ต.บ่อแดง) อ.กระแสดินธุ์ (ต.เชิงแส) อ.ระโนด (ต.วัดสน)
- 2.โซนเหนือ_ ได้แก่ อ.จะนะ (ต.นาทับ) อ.เทพา (ต.สะกอม ต. เกาะสบบ้า) อ.นาทวี (ต.ทับช้าง)
- 3.โซนเมือง อ.หาดใหญ่ (ต.ท่าข้าม)
- 4.โซนตะวันตก อ.รัตภูมิ (ต. ควนรู ต.คูหาใต้ ต. เขาพระ)

มีการติดตามงานแต่ละโซน วางแผนการทำงานร่วมกันระหว่าง สกว. แผนสุขภาพ โครงการการพัฒนา ศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนตำบลท่าข้ามและขยายผลสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(พศ.22 กลอ) สภาองค์กรชุมชน และแนวทางการทำงาน

4) แกนนำระดับตำบลสามารถพัฒนาตนเองเป็นวิทยากรประจำกลุ่มต้นกล้าอาชีพ วิทยากรด้านบัญชีครัวเรือนให้กับ ธกส. หรือบางคนพัฒนาตนเองมาเป็นคณะทำงานของหมู่บ้านตำบลในเรื่องต่าง ๆ เป็นกรรมการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่ม เห็นได้ชัดเจนจากพื้นที่ตำบลเชิงแส ทับช้าง ชิงโค บ่อแดง ร่าแดง

5) ตำบลสามารถคิดงานได้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น คือ การบูรณาการในพื้นที่ทั้งด้านคน งบประมาณ และตอบสนองต่อเป้าหมายพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้นไม่ทำเพียงกิจกรรมนั้น ๆ ให้แล้วเสร็จ

ปัญหาอุปสรรค

1) แกนนำบางพื้นที่มีภารกิจมาก สวมหมวกหลายใบบางพื้นที่ขาดการสร้างกระบวนการพัฒนาแกนนำแถวสอง จึงทำให้มีงานมาก ส่งผลให้จัดลำดับงานไม่ได้

2) แกนนำขาดทักษะการทำงาน เช่น ด้านเอกสาร ด้านกระบวนการ เป็นต้น

3) บางพื้นที่ตำบลมีหลายหน่วยงานลงปฏิบัติการในพื้นที่หากแกนนำไม่เข้าใจกระบวนการทำงานอาจจะช้าในช่วงแรกเพราะทำงานเป็นเพียงตอบสนองให้เสร็จในรายการกิจกรรมของแต่ละองค์กร ช่วงหลังเมื่อเวที 5 ส. ทำให้ชัดเจนช่วยแก้ปัญหาได้

ประชุมคณะทำงานตำบลท่าข้าม ณ ห้องประชุมอนามัยตำบลท่าข้าม

● การพัฒนาคุณภาพแกนนำระดับตำบลและเครือข่าย

กิจกรรมที่ดำเนินการ

1.รูปแบบของการจัดคือจัดกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ เช่นการจับประเด็นการประชุมอย่างสร้างสรรค์ การใช้เครื่องมือ ต่าง ๆ ในการประชุม เป็นการเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติ เช่น ใช้เวทีการประชุมคณะทำงานตำบล หรือโซน ฝึกภาคปฏิบัติไปด้วย ที่ผ่านมามีเกิดเวทีการเรียนรู้ลักษณะนี้ทุกตำบล ตำบลทุกเดือน

2.เวทีการสรุปทบทวนเรียนคณะทำงาน 3 ครั้ง

3.การจัดกิจกรรมอบรมเรื่องแผนที่ภาษีให้กับ หน่วยงาน อปท. 1 ครั้ง

4.อบรมเรื่องการบันทึกข้อมูลของบัญชีครัวเรือน จัดรวม 1 ครั้ง จัดระดับโซน ทุกระดับ รวม 4 ครั้ง และแนะนำรายตำบล 5 ครั้ง

5.ประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพแกนนำร่วมกับกองทุนส่งเสริมสวัสดิการ (พมจ.) โดยจัดกิจกรรมให้กับองค์กรที่ทำงานด้านสวัสดิการที่มีในจังหวัด ได้แก่ อพม. กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ กรรมการสัจจะวันละบาท เป็นต้น

6.ศึกษาดูงานของแกนนำตำบลเกาะสบบ้า 1 ครั้ง

7.ร่วมเรียนรู้ที่ อัมพวา ทุก 4 เดือน รวม 4 ครั้ง

ผลของการดำเนินงาน

1) การอบรมเรื่องแผนที่ภาษีซึ่งได้รับความสนใจมาก และอปท.ได้เสนอแนะให้มีการจัดอบรมที่สามารถนำไปใช้งานได้จริง เพราะอปท.ต้องดำเนินงานนี้อยู่แล้ว และทำอย่างต่อเนื่องเป็นพี่เลี้ยงในปฏิบัติอย่างจริงจัง ที่ผ่านมาโครงการจัด 1 วันใช้เวลาน้อยเกินไปที่จะนำไปปรับใช้ได้ แต่ที่ดี คือทำให้ได้รู้จักโปรแกรมและ อปท. มีความตื่นตัวเกี่ยวกับเรื่องนี้

2) แกนนำมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นความสำคัญการทำงานแบบเชิงบูรณาการระดับพื้นที่และสามารถประสานความร่วมมือและขับเคลื่อนเชิงบูรณาการระดับพื้นที่ได้อย่างน้อยพื้นที่ละ 2 คน

3) แกนนำมีกลุ่มกิจกรรมสังกัดอย่างน้อย 1 กลุ่ม และเป็นแกนนำที่หลากหลาย เช่นกลุ่มแม่บ้าน ครูต้นกล้าอาชีพ เยาวชน กลุ่มอาชีพ ผู้นำด้านบัญชีครัวเรือน ร่วมขับเคลื่อนงานตำบล ในพื้นที่โซนคาบสมุทรอย่างน้อยได้พื้นที่ละ 3 คน โซนหาดใหญ่ 1 คน โซนเหนือ 7 คน โซนตะวันตก 3 คน

4) แกนนำสามารถจัดการประสานการประชุมอย่างมีส่วนร่วมได้ คือ ทีมเชิงแส ชิงโค รำแดง วัดสน บ่อแดง ทับช้าง ท่าข้าม ควนรู คูหาใต้ ท่าหิน

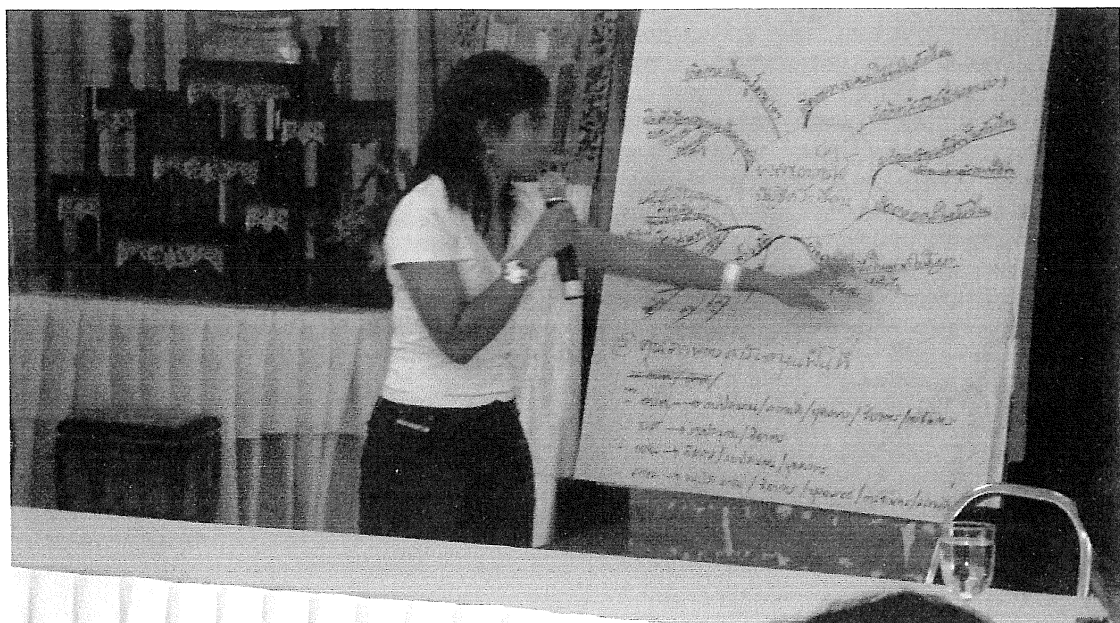
แกนนำตำบลเกาะสะบ้าจัดงานที่ตำบลลำสินธุ์และตำบลคูหาใต้
 โดยความร่วมมือของ อบต.เกาะสะบ้า (เตรียมคน)
 โครงการความร่วมมือ(เตรียมกระบวนการ/ประสานงาน)
 และแผนสุขภาพ (งบประมาณ)

เวทีสรุปการทำงานและการวางแผนการเคลื่อนของตำบล

บรรยายภาคกลุ่มย่อยสรุปบทเรียน ครั้งที่ 3
ณ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการที่ 12 (สสว.12)

แกนนำตำบลชิงโค นำเสนอผลงานกลุ่มย่อยในเวทีสรุปบทเรียนครั้งที่ 3

3.1.2 การจัดเวทีประชุม/หารือ

- การพูดคุยวงเล็ก(coor team)จัดประชุมเฉลี่ยแล้วเดือนละ 1 ครั้ง หรือตามภารกิจของ

งานประมาณ 21 ครั้ง คณะพันธมิตรวงเล็กมีจำนวนประมาณ 7 คน ได้แก่ หัวหน้าโครงการ เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน ทีมวิชาการ เป็นเวทีของการปรึกษาหารือ การออกแบบกิจกรรม ตามงาน หรือลงกระตุนงานในระดับตำบล โดยแบ่งทีม พื้นที่รับผิดชอบ วงนี้เกิดเป็นประจำทุกเดือน อย่างน้อย 1 ครั้ง นอกเหนือจากการประชุมปกติ หรือตามช่วงสถานการณ์สำคัญต่าง ๆ

กิจกรรมที่ดำเนินการ

กิจกรรมนี้เป็นการออกแบบการพูดในกลุ่มคนที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงาน คือการคุยกันเพื่อสรุปและออกแบบการทำงานของโครงการ ดังนั้นการพูดคุยจึงค่อนข้างถี่ วิธีการที่ใช้ คือ การสรุปงานเล่าสู่กันฟังเรื่องข้อมูลสถานการณ์ทั้งในพื้นที่และระดับจังหวัด นำสู่การวิเคราะห์และการออกแบบการทำงาน

ผลที่เกิดขึ้น

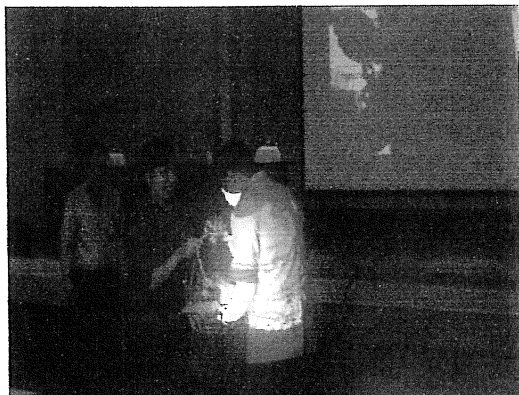
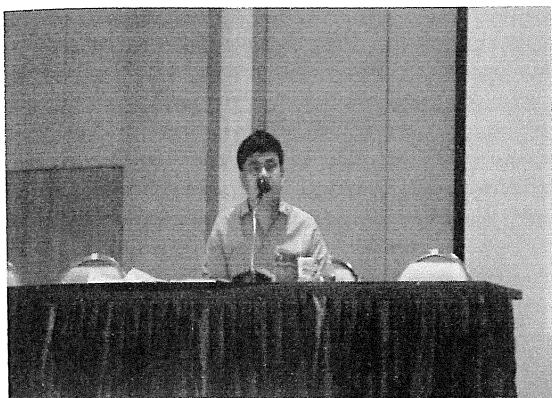
คณะทำงานชุดนี้สามารถต่อข้อมูลกันได้ทุกระดับ มีการวิเคราะห์ข้อมูล การตามสถานการณ์จังหวัด และการออกแบบการทำงาน และเกิดการความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของการทำงาน

- การจัดเวทีนำเสนอผลงาน

กิจกรรมที่ดำเนินการ

จัดเวทีนำเสนอไปแล้ว 3 ครั้ง และครั้งที่3 จัดขึ้นในเดือนธันวาคม 2553

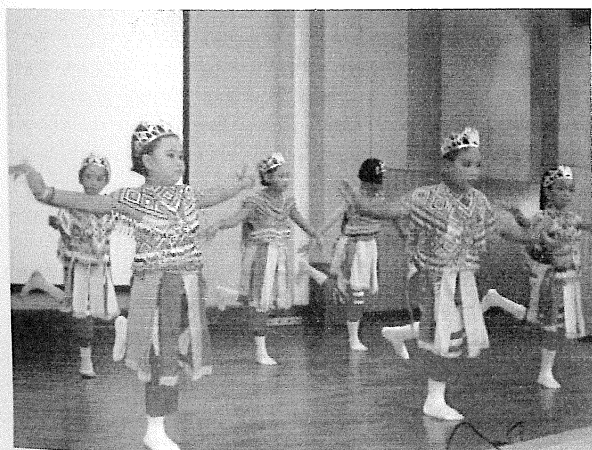
ภาพบรรยากาศการจัดเวทีนำเสนอผลงานครั้งที่ 3

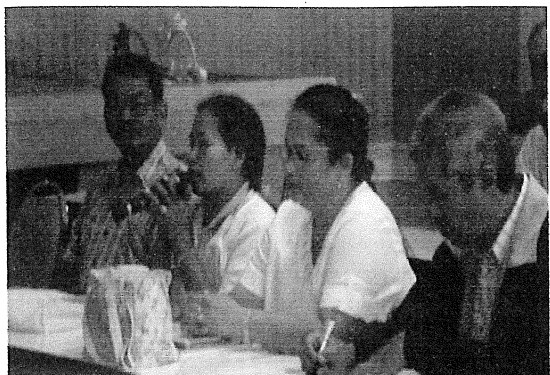
รองผู้ว่าราชการจังหวัด
ให้เกียรติเป็นประธาน

นายอุทิศ ชูช่วย นายก อบจ.สงขลา
กล่าวต้อนรับ

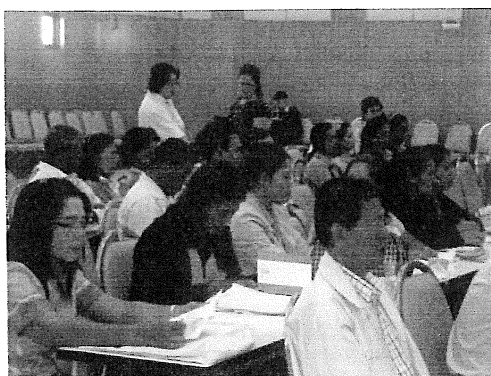
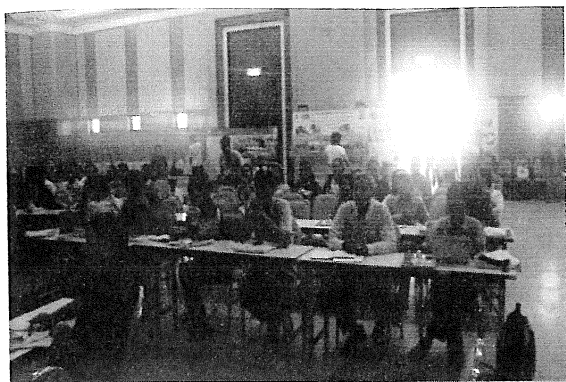
มโนราห์เด็กโรงเรียนวัดโพธิ์ธรรมมาราม
สมาชิกบัญชีครัวเรือนโรงเรียน

ตัวแทนบัญชีครัวเรือน(บนซ้าย)
ตัวแทนคณะกรรมการถอดบทเรียนสวัสดิการแสบ(บนขวา)
ปลัดเทศบาลตำบลเชิงแส
นำเสนอผลงาน

นักวิชาการร่วมให้ข้อเสนอแนะ

บรรยากาศห้องประชุม

มินิทรศการและสินค้าจากพื้นที่ ที่เป็น
ผลผลิตจากการทำงานร่วมกัน

ผลที่เกิดขึ้น

ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีในระดับจังหวัดเป็นอย่างดี มีผู้เข้าร่วมประมาณ 100 คน ต่อครั้ง และได้รับความร่วมมือจาก พมจ.เป็นอย่างดีในฐานะองค์กรประสาน สถานที่ ผู้เข้าร่วมในส่วนของภาครัฐ และภาคประชาสังคมมีผู้เข้าร่วมตำบลละ 3-5 คนซึ่งเป็นแกนนำตำบลเป็นส่วนใหญ่ การจัดเวทีครั้งที่ 3 ได้รับความร่วมมือจาก อบจ. ในเรื่องการใช้ห้องประชุม

ปัญหาอุปสรรค

- 1) แต่ละครั้งของการนำเสนองานมีเวลาน้อยไปสำหรับการแลกเปลี่ยนซักถามและการนำเสนอข้อมูล
- 2) การประสานผู้ว่าราชการ รองผู้ว่าราชการ หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของจังหวัดมีงานมาก จึงค่อนข้างประสานงานยาก หรือบางครั้งมีงานด่วนที่ต้องเปลี่ยนแปลงกำหนดการกะทันหัน
- 3) การจัดเวทีครั้งที่ 3 ได้รับความร่วมมือน้อยกว่าที่คิดเพราะจังหวัดสงขลาได้ประสบภัยพิบัติหลายพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายหนักยังไม่มีอารมณ์ร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ บางคนสวนยางพาราเสียหายเกือบทั้งสวน บางคนบ้านพังทั้งหลังยังไม่ได้รับการเยียวยา หรือแกนนำ อบต.ก็มีภารกิจยุ่งเรื่องการแก้ปัญหาผลกระทบกับภัยพิบัติ

● การจัดเวทีสาธารณะ

ได้แก่ วันคล้ายวันสถาปนา อบต. 2 มีนาคมของทุกปีเวทีสมัชชาสุขภาพ(5ส.) เวทีร่วมภาคีประจำเดือน 5 ส.

กิจกรรมที่ดำเนินการ

1. เวทีบูรณาการ 5ส.มีเวทีประชุมประจำเดือน หมุนเวียนกันจัดประชุมเป็นเจ้าภาพ
- 2.เกิดเวทีเครือข่ายด้านการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน
- 3.ร่วมงานตลาดนัดความรู้ 1 ครั้ง ของแผนสุขภาพจังหวัด
- 4.เวทีสมัชชาสุขภาพ 1 ครั้ง
- 5.งานมหกรรมรวมพลคนมีสัจจะ 1 ครั้ง
- 6.ร่วมงานภาคีอื่น เช่น งานเปิดโลกนวัตกรรมกสน. งานของพมจ.

ผลที่เกิดขึ้น

มีวางแผนการทำงานร่วมกันในเรื่องของเวทีกลาง/กลไกการทำงานกลาง/งานตลาดนัดความรู้/สมัชชาสุขภาพจังหวัด/ไจทียร่วม และมีแกนนำจากพื้นที่ตำบลได้ร่วมงานตำบลละ 3 คน เกิดเครือข่ายเรื่องการขับเคลื่อนงานสภาองค์กรชุมชน ตลอดจนถึงเครือข่ายการทำงานข้อมูลกรณีภัยพิบัติและเป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนงานระดับจังหวัด สงขลาพอเพียง มี 12 องค์กร ซึ่งพัฒนามาจากกลุ่ม 5ส.

ปัญหาอุปสรรค

การทำให้เป็นภาคีเครือข่ายจำเป็นต้องใช้เวลา เพราะต้องมีเวทีในการปรับกระบวนการกระบวนการทำงาน และคณะทำงาน ที่ใช้ความร่วมมือเป็นสำคัญ และการปรับเปลี่ยนผู้บริหารของจังหวัดบ่อยมีผลต่อการต่อกับภาคีจังหวัด และการเคลื่อนงานที่ต้องการแนวร่วมที่เข้าใจ

● การติดตามประเมินผล

กิจกรรมที่ดำเนินการ

จัดทำการประเมินผลที่มีรับผิชอบด้านการประเมิน มีวิธีการ คือ การพูดคุยที่ไม่เป็นทางการ กับคณะทำงาน และจากการพูดคุยในวงเล็ก และร่วมออกแบบกระบวนการกิจกรรมสรุปบทเรียนเพื่อ ประเมินโดยเวที จัดเวทีสรุปบทเรียน 3 ครั้ง

ผลที่เกิดขึ้น

คณะทำงานเกิดความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการเคลื่อนไหวงาน มีการทบทวนงาน คน เพื่อการ ขับเคลื่อนงาน สร้างความเข้าใจ มิตรภาพ ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เห็นบทเรียนร่วมกัน

3.2 ด้านข้อมูลครัวเรือน

3.2.1 แนวคิดการทำบัญชีครัวเรือน

การทำบัญชีครัวเรือนเป็นกิจกรรมที่ใช้หลักคิด เศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ปัญหาความยากจน เป็นเครื่องมือหนึ่ง ในการทำงานพัฒนาชุมชน เป็น การใช้ข้อมูล แสดงผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และ คิด ของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความตระหนักและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

การทำบัญชีครัวเรือน เป็นการให้หลักการพึ่งตนเอง ทำให้ชาวบ้านเป็นเจ้าของข้อมูล เก็บเอง วิเคราะห์เอง เรียนรู้ ตระหนักและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในเชิงพัฒนา เป็นการแก้ปัญหาความยากจน ระดับครัวเรือนโดยใช้ “ข้อมูลเป็นตัวเดินเรื่อง” โดยก่อให้เกิด “ระเบิดมาจากข้างใน”

บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ที่สร้างครอบครัวให้มีความสุข ตั้งแต่กระบวนการเก็บ การ ปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีดำรงชีวิต เป็นเครื่องมือช่วยสร้างความร่วมมือ เครือข่าย ในชุมชน และ เป็น เครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการปฏิรูปความคิด ปฏิรูปคน ปฏิรูป ชุมชน ตำบล จังหวัด และปฏิรูปประเทศไทย

3.2.2 แนวคิดการทำบัญชีครัวเรือนในมิติของ การคิดและการเรียนรู้

การทำบัญชีครัวเรือน เป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การ “คิดเชิงระบบ” ที่ทำให้ผู้จัดทำพบ “นามธรรม” จากปรากฏการณ์ที่เป็น “รูปธรรม” ของปัญหาที่หลายครอบครัวพบประสบอยู่ เช่น ค่าใช้จ่ายครอบครัวไม่พอ ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ครอบครัวเป็นหนี้สิน การทะเลาะกันในครอบครัว ฯลฯ ซึ่ง เปรียบเสมือนเป็นยอดภูเขาน้ำแข็ง ที่เด่นตระหง่าน ซึ่งรากฐานของปรากฏการณ์นี้ “มีที่มาจาก” กระบวนการเรียนรู้ระหว่างทำบัญชีครัวเรือน การคิด วิเคราะห์เชื่อมโยงสาเหตุของปัญหาทั้งภายในและ ภายนอก ก่อให้เกิดการปรับความคิด เปลี่ยนความเชื่อ มีพฤติกรรมในเชิงพัฒนาที่ดีขึ้น

การทำบัญชีครัวเรือน ทำให้คนทำการเปลี่ยนแปลงตนเอง การเรียนรู้ข้อมูลของตนเองที่ได้จด บันทึกลงอย่างต่อเนื่อง(เปิดหู เปิดตา-Sensing) การพูดคุยกันในครอบครัว การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จากคนอื่นการสนทนาทบทวนครุ่นคิด (การเปิดใจ-Presencing) จนนำไปสู่การเปลี่ยนวิถีคิด วิธีทำ กล้าที่จะเปลี่ยนตนเอง (กล้าทำ-Reallizing)

3.2.3 กระบวนการจัดทำบัญชีครัวเรือน

3.2.3 กระบวนการจัดทำบัญชีครัวเรือน

กระบวนการจัดทำบัญชีครัวเรือนภายใต้การสนับสนุนของโครงการความร่วมมือฯจ.สงขลา แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ ก่อนจัดทำ การดำเนินงาน และหลังจากทำบัญชีครัวเรือน โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2.4 กระบวนการก่อนดำเนินการทำบัญชีครัวเรือน

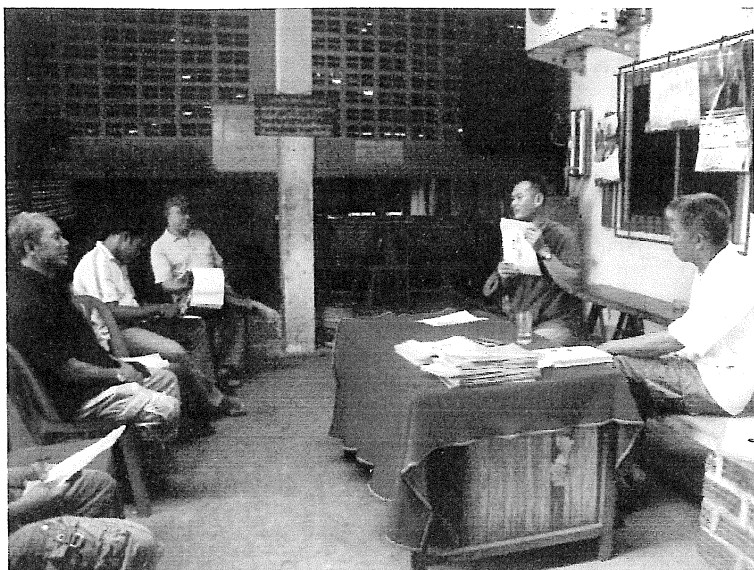
เป็นขั้นตอนที่สำคัญเนื่องจากถ้าสามารถผ่านขั้นตอนนี้ไปได้ก็จะสามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างราบรื่น โดยมีขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้

1) การสร้างความเข้าใจ แนวคิด และภาพรวมของบัญชีครัวเรือน เป็นช่วงที่ดำเนินงานขั้นตอนนี้มาตั้งแต่ตอนเริ่มต้นของโครงการ โดยใช้ เวทีการพูดคุยระดับจังหวัดของแกนนำพื้นที่ ที่มีบทบาทสำคัญในการขยายผลหรือจัดตั้งกลุ่มในพื้นที่ และการใช้เวทีในระดับพื้นที่ เป็นกลุ่ม ชุมชน และตำบล ในชุมชนบางพื้นที่ ที่ดำเนินการอยู่ต่อเนื่อง ก็จะใช้เงื่อนไข การหารือภายในกลุ่มโดยการนำครอบครัวที่ทำแล้วได้ผลมากแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดแนวคิด วิธีการให้กับสมาชิกใกล้เคียงได้ทราบและเห็นความสำคัญ ซึ่งเป็นบทบาทของแกนนำชุมชนที่จะต้องถ่ายทอดสร้างความเข้าใจ ส่วนในเวทีระดับจังหวัด คณะทำงานจังหวัดก็จะเป็นผู้ถ่ายทอดสร้างความเข้าใจ

ทำความเข้าใจเรื่องการบันทึก
บัญชีครัวเรือน ตำบลสะกอม

คณะทำงานทำความเข้าใจเรื่องการใช้เครื่องมือ บันทึกข้อมูลบัญชีครัวเรือนตำบลท่าช้าง

2) การบันทึกข้อมูลบัญชีครัวเรือน การเตรียมพร้อมให้ความรู้ในการบันทึกลงในสมุดบัญชี ตรงหมวด หัวข้อ เรื่อง วัน เดือน ปี และอื่นๆ เพื่อความสะดวกในการจัดรวบรวม เป็นขั้นตอนที่ใช้สมุดบัญชีจริงๆให้สมาชิกได้ลงบันทึกจริงๆซักถามข้อสงสัย จึงสามารถดำเนินการเองที่บ้านของตัวเองได้

3) การเตรียมการ การจัดการข้อมูล โดยเฉพาะการนำเข้าข้อมูล ลงในระบบ/โปรแกรม เพื่อประมวลผลข้อมูลบัญชีครัวเรือน หลังจากรวบรวมมาจากสมาชิกที่จัดทำ ขั้นตอนนี้จะเน้นให้คนในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการ โดยให้คณะทำงานระดับตำบลเลือกบุคคลที่มีความรู้และทักษะในการจัดการข้อมูล ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็น เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาล ในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ และโครงการจะอบรมเสริมทักษะการจัดการข้อมูลเพื่อให้สามารถดำเนินการในพื้นที่ได้ และอุปกรณ์ โดยเฉพาะเครื่องคอมพิวเตอร์ ส่วนใหญ่ก็จะใช้ของอปท.ในพื้นที่เป็นหลัก

4) การหาแกนนำและกลุ่มสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ในเบื้องต้นคือศึกษาข้อมูลว่ามีกลุ่ม ชุมชนไหนที่เคยมีประสบการณ์ หรือกำลังดำเนินการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ค้นหาปัญหาบทเรียนเบื้องต้นของกลุ่มเดิมที่ทำมาแล้ว เช่น การดำเนินการไม่ต่อเนื่อง ไม่มีการติดตามอย่างใกล้ชิด ไม่เห็นกระบวนการทำแบบครบวงจร เป็นต้น หลังจากนั้นร่วมกันวางแผนที่ดำเนินการต่อไปร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายภายใต้การหนุนเสริม ต่อยอดจากโครงการความร่วมมือ สำหรับกลุ่มสนใจกิจกรรมที่เข้าร่วมกลุ่มใหม่ จะเริ่มต้นกับกลุ่มแกนนำกิจกรรมต่างๆในชุมชน ซึ่งมีการดำเนินงานร่วมกับคณะทำงานโครงการจังหวัดที่เป็นตัวแทนพื้นที่อยู่แล้ว ได้แก่ แกนนำของกิจกรรม กลุ่มออมทรัพย์ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มกองทุนสวัสดิการสัจจะวันละบาท กลุ่มออม. กลุ่มสตรี กลุ่มต้นกล้าอาชีพ เป็นต้น นอกจากการทำความเข้าใจดังกล่าวตอนต้นแล้ว ก็จะเป็นการทำแผนงาน การติดตามนำเข้าข้อมูล และกิจกรรมการถอดบทเรียนการดำเนินงานในระดับครอบครัวและระดับกลุ่ม

5) การทำความเข้าใจระดับครอบครัว ก่อนที่จะดำเนินการจริงๆในระดับครอบครัว แกนนำสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม จะต้องทำความเข้าใจกับสมาชิกในครอบครัวตัวเองให้เข้าใจ เห็นด้วย และมี

ส่วนร่วมในการจัดทำบัญชีครัวเรือน แรงแหน่สำคัญในการดำเนินการได้ในครอบครัวคือ การสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกเข้าใจ เป้าหมาย วิธีการ การทำให้สมาชิกครอบครัวเข้าใจ และเห็นว่าทำบัญชีครัวเรือนแล้วได้อะไร เกิดผลดีกับตัวเอง และครอบครัวอย่างไร สมาชิกครอบครัวรู้ เข้าใจ วิธีการรวบรวมข้อมูล บันทึกลงในสมุดบัญชีได้ และทำอะไรให้สมาชิกไม่ลืมบันทึกรายรับ-จ่ายของตัวเอง และของครอบครัว

สมาชิกบัญชีครัวเรือน
ตำบลเชิงแส

3.2.5 การดำเนินการบัญชีครัวเรือน

เป็นการดำเนินการตามแผนงานที่แกนนำและสมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันกำหนดในการจัดทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งมีขั้นตอน คือการบันทึกข้อมูลรายครัวเรือน และการนำข้อมูลเข้าระบบเพื่อประมวลผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) การบันทึกข้อมูลลงในสมุดบัญชีครัวเรือนและการจัดการ ซึ่งเป็นกิจกรรมเป็นรายครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวมีวิธีการของตัวเองที่แตกต่างกันไป เช่น
  - การให้สมาชิกแต่ละคนจดบันทึกรายรับ-จ่ายของตัวเองในแต่ละวัน แล้วมีสมาชิกคนหนึ่งเป็นคนรวบรวมเป็นรายอาทิตย์ และรายเดือนลงในสมุดบัญชี

- สมาชิกครอบครัวยุติกันอยู่ บอกให้คนหนึ่งช่วยจด รายรับ-จ่าย ของแต่ละคน ลงในบัญชี สมาชิกครอบครัวที่ช่วยบันทึกลงในบัญชีส่วนใหญ่จะเป็นลูก หรือภรรยา
- มีการสนทนา พูดคุยกันระหว่างสมาชิกครอบครัว เพื่อสรุปว่าในแต่ละวัน แต่ละอาทิตย์ แต่ละคนมีค่าใช้จ่าย และรายรับ อย่างไรเพียงพอหรือไม่

2) การนำเสนอผลการดำเนินการจัดทำบัญชีครัวเรือนเบื้องต้นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ในกลุ่มชุมชนเป็นวาระที่นัดแนะกันประจำเช่น สมาชิกกลุ่มจะพบปะกันเดือนละครั้ง หรือการร่วมกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนเช่นการประชุมกลุ่มออมทรัพย์ หรือกองทุนสวัสดิการวันละบาท ก็จะนำเรื่องบัญชีครัวเรือนมาพูดคุยร่วมกัน ซึ่งเป็นช่วงที่มีการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ข้อค้นพบของครอบครัวจากข้อมูลที่บ้านทัก และครอบครัวอื่นๆ ก็จะได้รับรู้กิจกรรมดังกล่าวพร้อมกันไปด้วย

3) การนำเข้าข้อมูล นำข้อมูลเพื่อประมวลผลโดยโปรแกรมสำเร็จรูป บัญชีครัวเรือน ABCD v.2 เป็นรายพื้นที่ตำบล มาวิเคราะห์เปรียบเทียบรายการแต่ละหมวดตาม รายการ ในขั้นตอนนี้ ต้องใช้คนที่มีความรู้การจัดการข้อมูล โดยเฉพาะต้องผ่านการฝึกอบรมของโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาศักยภาพ

3.2.6 การดำเนินงานหลังจากทำบัญชีครัวเรือน

กระบวนการที่จะทำให้เกิดกิจกรรมดังกล่าวบรรลุเป้าหมายหรือไม่ ขึ้นกับการดำเนินงานหลังการทำบัญชีครัวเรือน โครงการได้สนับสนุนให้มีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1) ครอบครัวนำผลของการแสดงผลของข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ของครอบครัวมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาได้แก่การลดค่าใช้จ่ายสิ่งที่ไม่จำเป็น สมาชิกช่วยกันประหยัดอดออม การวางแผนการใช้จ่าย การพูดคุยกันภายในครอบครัวสร้างความตระหนักร่วมของสมาชิก การเริ่มกิจกรรมเพิ่มลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ เช่น การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ การแปรรูปอาหาร การผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ใช้ในครัวเรือน เป็นต้น

2) การคืนข้อมูลแก่ครอบครัว และชุมชน หลังจากแกนนำหรือเจ้าหน้าที่ได้นำข้อมูลเข้าระบบเพื่อประมวลผลและวิเคราะห์ ซึ่งจะเป็นบทบาทของคณะทำงานปฏิบัติการระดับจังหวัดซึ่งเข้าไปสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติระดับพื้นที่ตำบลโดยมีกระบวนการดังดังนี้

คืนข้อมูลสู่ชุมชนตำบลเชิงแส

- การประสานงานแกนนำระดับตำบล เพื่อนัดหมายวัน เวลา ในการจัดเวทีคืบข้อมูล แต่ละพื้นที่

- นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ระดับตำบลมาสังเคราะห์แสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่าง คณะทำงาน กลุ่มผู้ทำบัญชีครัวเรือน กลุ่มองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

- ผู้เข้าร่วมสะท้อนปัญหาเศรษฐกิจโดยใช้ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเป็นแกนหลัก

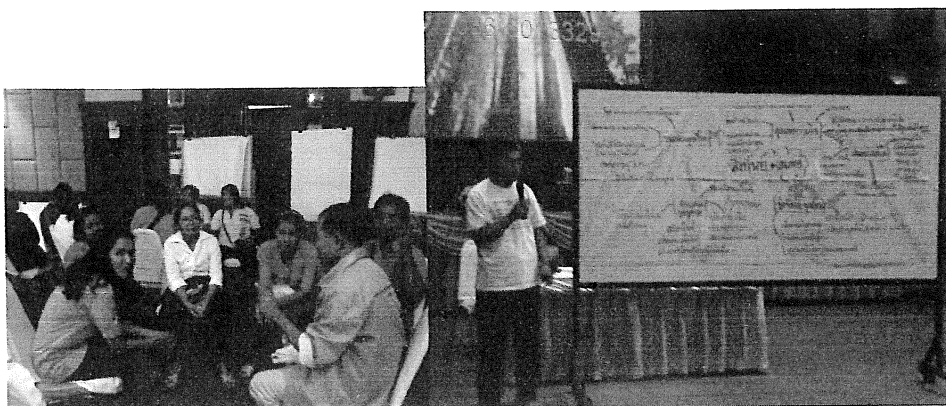
- กลุ่มผู้ทำบัญชีครัวเรือน กลุ่มองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดปัญหา และแนวทางการแก้ไขกระบวนการนี้ทำให้กลุ่มชุมชนได้ทราบข้อมูลภาพรวมของกลุ่มได้ชัดเจน รายได้ รายจ่ายรวมประเภทรายจ่ายที่สูงสุดของชุมชน ก่อให้เกิดความตระหนัก นำไปสู่กิจกรรมต่างๆเพื่อแก้ปัญหา รวมถึงการได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การแก้ปัญหา ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของครอบครัว สมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรม

3) การขยายผลกิจกรรมบัญชีครัวเรือนและกิจกรรมต่อเนื่อง ผลจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระดับชุมชน เวทีการถอดบทเรียนการทำงานของแกนนำ สมาชิก และเวทีการคืบข้อมูล นำไปสู่การขยายผลในลักษณะดังต่อไปนี้

- กลุ่มชุมชนข้างเคียง เห็นประสบการณ์และ รูปธรรมการแก้ปัญหาของครอบครัวที่ทำบัญชีครัวเรือนในรูปแบบที่หลากหลาย ได้ให้ความสนใจและเข้าร่วมการทำบัญชีครัวเรือนเพิ่มขึ้น เช่นตำบลเชิงแสมีสมาชิกทำบัญชีครัวเรือนเพิ่มขึ้น ตำบลวัดขนุนเข้าร่วมโครงการด้วยบัญชีครัวเรือน

- องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้บรรจุแผนการสนับสนุนให้ชุมชนรวมกลุ่มทำบัญชีครัวเรือน กิจกรรมดังกล่าวจึงขยายผลกว้างขวางมากขึ้น เช่น อบต.รำแดง อบต.ท่าข้าม เทศบาลตำบลเชิงแส เป็นต้น

- การสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มทำบัญชีครัวเรือนของ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่นการทำอาชีพเสริมต่างๆ ทำให้ชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมบัญชีครัวเรือนและการเสนอแผนงานการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลตำบลเชิงแส อบต.รำแดง เป็นต้น

เวทีสรุปบทเรียนคนทำบัญชีครัวเรือน

3.2.7 ผลการจัดเก็บข้อมูลบัญชีครัวเรือน

จำนวนผู้บันทึกบัญชีครัวเรือน จังหวัดสงขลา

อำเภอ	เทศบาล/ตำบล	จำนวนที่ทำบัญชีครัวเรือน
ระโนด	วัดสน	106
สทิงพระ	บ่อแดง	50
สทิงพระ	ท่าหิน	30
สทิงพระ	วัดจันทร์	78
กระแสดินรุ้ง	เชิงแส	76
สิงหนคร	รำแดง	50
สิงหนคร	ชิงโค	45
สิงหนคร	วัดขนุน	97
บางกล่ำ	ท่าช้าง	72
รัตภูมิ	ควนรู	0
รัตภูมิ	คูหาใต้	200
รัตภูมิ	เขาพระ	51
ควนเนียง	ควนโส	17
หาดใหญ่	ท่าข้าม	30
เทพา	เกาะสะบ้า	39
เทพา	สะกอม	65
นาทวี	ทับช้าง	42
จะนะ	นาทับ	50
รวม		1,098

สรุปการนำเข้าโปรแกรม รายเดือนของแต่ละตำบล ในจังหวัดสงขลา

		ปี 2552				ปี 2553											
ปีที่	เทศบาล/ ตำบล	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	รวม	
	วัดสน			34	34	35										103	
	บ่อแดง					13	5	4	5	6	7		3	20	1	64	
	ท่าหิน								13					34		47	
	วัดจันทร์		23	24	17			2			2	3	1	3		75	
	เชิงแส	50	50	51	51	55	48	48	40	42	47	50	49			581	
	รำแดง			31	31	30	42	31	36	42	34	33	43	27		380	
	ชิงโค		21	12	8	6	45	38	29	20	17	13	19	27		255	
	วัดขุน									22	22	22	22	40		128	
	ท่าช้าง					11	13	2								26	
	ควนรู																
	คูหาใต้																
	เขาพระ				51	49										100	
	ควนโส	23	12	8												43	
	ท่าข้าม																
	เกาะสบบ้า			1	10	12				16		11	10			60	
	สะกอม		18	20	19	21	6	5	5	3	3	3	4	5		112	
	ทับช้าง					10	10	11	11	10	11	16	32			111	
	นาทับ		30	30	20	18										98	
	รวม	73	154	211	241	260	169	141	139	161	143	151	183	156	1	2183	

หมายเหตุ ตารางข้างบนแสดงเฉพาะที่ได้ลงบันทึกข้อมูลในโปรแกรมเท่านั้น

3.2.8 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำบัญชีครัวเรือน

จากการทำบัญชีครัวเรือนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน3ระดับ มีตั้งแต่ระดับ ครอบครัว ชุมชน และระดับตำบลมีรายละเอียดสรุปได้ดังต่อไปนี้

ระดับครอบครัว	ระดับชุมชน	ระดับตำบล
-รู้จักตัวเองและรู้จักครอบครัวตัวเองมากขึ้น - เปลี่ยนวิธีคิด วิธีดำเนินชีวิตของครอบครัว แสวงหาทางเลือกมากขึ้น -ครอบครัวมีความหวัง มีเป้าหมายมากขึ้น -มีการวางแผนการทำงาน การลงทุนการใช้ทรัพยากรของครอบครัว -มีการทบทวนผลของการทำงาน ลงทุน การใช้จ่ายของครอบครัว -ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต การลงทุน ของครอบครัว -เกิดการเรียนรู้วิธีการผลิต การใช้จ่ายลึกซึ้งมากขึ้น -ลดรายจ่ายฟุ่มเฟือย มีรายได้เสริม ทำกินทำใช้มากขึ้น -ชีวิตมีคุณค่า อบอุ่น ลดความขัดแย้ง มีความสุขมากขึ้น	-เกิดผู้นำมีภูมิปัญญา แบ่งปัน ประสพการณ์ ความรู้ให้คนอื่นในชุมชนได้ -สร้างกลุ่มให้เข้มแข็งมีความพร้อม รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆได้ -มีความร่วมมือในกิจกรรมทั้งในและนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง -มีความเข้าใจและยอมรับกัน และมีความสัมพันธ์กันในชุมชนมากขึ้น -มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้น นำไปใช้ขยายผลมากขึ้น -เกิดการช่วยเหลือระหว่างกลุ่มมากขึ้น -เกิดกลุ่มอาชีพของชุมชนหลากหลายมากขึ้น -กิจกรรมผู้สูงอายุ และเยาวชนเพิ่มขึ้น	-มีการทำงานร่วมกัน ท้องถิ่นกับชุมชนมากขึ้น -มีแผนอปท.สนับสนุนกิจกรรมกลุ่มที่ทำบัญชีครัวเรือนในตำบล -มีแผน และงบประมาณสนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือนระดับตำบล เช่นชิงแส รำแดง - กศน.นำไปเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน

3.2.9 กรณีตัวอย่างคนจดทะเบียนชีวิตเร็ว

1) นางเฉลียว นางแฉล้ม โกตัน

36 / 1 หมู่ที่ 6 ตำบลทับช้าง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

ยืน แฉล้ม โกตัน (น้อง)

นั่ง เฉลียว โกตัน (พี่)

เดินตามรอยพ่อ

แฉล้ม และเฉลียว โกตัน สองพี่น้องที่ทำบัญชีครัวเรือนมาไม่ต่ำกว่า 6 ปี เริ่มจากเมื่อมีครอบครัวก็เริ่มจดแบบจริงจัง เฉลียว ซึ่งเป็นพี่ของแฉล้ม เล่าให้ฟังว่า“พี่เป็นคนมาจาก อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี เข้ามาขออาศัยเขาอยู่ ตอนมาอยู่ใหม่ๆ ไม่มีพี่น้อง ไม่มีคนรู้จัก มารับจ้างกรีดยาง มีพ่อแดงที่พี่น้องถือเป็นพ่อบุญธรรม ให้ที่อยู่อาศัย ได้ทำมาหากินรับจ้างเขา ทำทุกอย่าง เมื่อก่อนลำบาก ”

แรงบันดาลใจที่จดบัญชีครัวเรือน

เรื่องการทำบัญชีครัวเรือนทำมาเป็นมรดกจากรุ่นพ่อ เฉลียวเล่าว่า เดิมพ่อทำงานเป็นลูกจ้าง เป็นนักการภารโรงที่ มอ.ปัตตานี มีรายได้น้อย เงินเดือนพันกว่าบาท แต่ลูก 5 คน ทุกคนเรียนหนังสือ ค่าใช้จ่ายอื่นอีก เงินเดือนพ่อไม่พอกิน แม่ก็เป็นแม่บ้านธรรมดา จึงต้องมีหนี้สิน พ่อก็พยายามพาครอบครัวทำทุกวิถีทาง พ่อจึงเริ่มจดบันทึก (ประมาณ ปี2525) ว่าต้องจ่ายอะไรบ้าง ในแต่ละเดือน แยกเงินที่ได้มาเป็นกอง ๆ เช่น ให้แม่ค่ากับข้าว พ่อจ่าย ค่ารักษาพยาบาล ลูกเรียนหนังสือ เป็นต้น ถ้ากองไหนไม่ได้จ่ายในแต่ละเดือน ก็เอาเข้าเป็นกองทุนเงินสะสม ตอนหลังพ่อสามารถจัดการกองเงินได้ พ่อต่อต้านการเป็นหนี้ มากไม่ว่าจะเป็น ธกส. แอร์ อื่น ๆ และเป็นบทเรียนที่สอนยังลูกหลานว่าให้ทำบันทึกไว้ว่ารับอะไรบ้างจ่ายอะไรบ้าง เพื่อ การวางแผนการใช้เงินของครอบครัว หรือแม้แต่เป็นหลักฐาน ว่าเรายืมเงินเพื่อนมาเท่าไรก็สามารถเป็นหลักฐานการยืม การจ่ายได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันพ่อก็ยังทำ สามารถเอาให้ดูได้ว่าลูกคนไหนให้เงินมาเท่าไร

ต้นแบบของลูก นายเสนอ โกตัน

มีอยู่วันหนึ่งมีความจำเป็นต้องใช้เงินจึงไปขอยืมเงินจากพ่อ พ่อเอาสมุดบัญชีมาให้ดูว่าช่วงเวลาที่ผ่านมาได้เอาเงินมาให้พ่อเท่าไร จะยืมเท่าไรพ่อให้ยืมโดยพ่อบอกว่าส่วนที่เราให้พ่อไว้ พ่อให้คืน ส่วนที่เกินต้องจ่ายคืน

ลูกของพ่อทุกคน ทั้ง 5 คน ทำบัญชีครัวเรือนกันทุกคน และทำอย่างจริงจังเมื่อทุกคนออกเรือน (แต่งงานมีครอบครัวเป็นของตัวเอง)

พ่อบอกว่าทำบัญชีไว้จะลูก ทำให้เราได้ว่าเดือนนี้เราได้ให้มาเท่าไร จ่ายให้เท่าไร เพื่อเดือนหน้าจะได้จัดการเงินได้ รายจะได้จ่ายลดลง นี่คือคำสอนของพ่อ

เจลิยว เป็นคนวางแผนชีวิตมาตั้งแต่ต้นไม่ค่อยมีปัญหาด้านการเงิน ปัจจุบันมีบ้าน มีที่ทำกิน เป็นของตนเอง เป็นที่พึงของพี่น้องได้ ฐานะทางการเงินดีขึ้น ไม่มีหนี้สิน มีเงินเก็บออมของครอบครัว ชีวิตครอบครัว ลูก 2 คน พ่อ แม่ ก็มีความสุขตามอัธยาศัย

วิธีการ ของเจลิยว คือทำตามที่พ่อสอน จดทุกอย่างที่ได้รับเงินมา และขณะเดียวกันก็ จดทุกอย่างที่เป็นรายจ่าย จะมีสมุดบันทึกเล็ก ๆ ดิดดัว หลังจากนั้นสองสามวันจะลงสมุดเล่มใหญ่ วิธีการใช้เงิน จะแบ่งเงินออกเป็นกอง 2 ส่วน คือจ่ายในชีวิตประจำวัน และเป็นเงินออม

ผลที่เกิดขึ้น

- ทำให้เราใส่ใจในรายละเอียดของครอบครัวมากขึ้นรู้สุขภาพการเงินของครอบครัวไม่ ประมาทมีเงินเก็บ เข้าใจรู้คุณค่าของเงินทำให้ครอบครัวดีขึ้น

- ใช้บัญชีมาจัดการการเอาเปรียบ หรือการไม่ซื้อตรงได้ เช่นการยืมเงินเรามีหลักฐานในการรับ การจ่ายทบทวนชีวิตแต่ละวัน

- ลดความขัดแย้งในครอบครัว สอนให้เราซื่อสัตย์ต่อกัน สอนการวางแผนครอบครัวว่า ควรทำอะไรเมื่อไหร่ ลดการเป็นหนี้ เช่นซื้อรถยนต์ควรซื้อเมื่อมีเงินที่ครอบครัวไม่เดือดร้อน

2) นางแจลัม โกตัน

เจลิยวบอกว่า “ในบรรดาพี่น้องทั้ง 5 คน แจลัมเป็นคนที่ใช้ชีวิตที่นากลั้วที่สุดถ้าหากเปรียบเหมือนถนน เส้นทางชีวิตของเจลิยวจะเหมือนเส้นตรงไม่ค่อยมีทางโค้ง มีแต่ทางราบเรียบ แต่หากเป็น

ของแฉล้มแล้วมีทั้งทางโค้ง ลงเขา ตกขอบถนนมาแล้ว ” ที่ผ่านมาแฉล้มเป็นเด็กดี ไม่ค่อยได้ทำตามทีพ่อสอน จนอยู่วันหนึ่งที่ชีวิตเต็มไปด้วยหนี้สิน มีเจ้าหนี้รบกวน รู้สึกว่าเครียด ชีวิตมีทางตัน

จากคำบอกเล่าเดิมแฉล้ม เป็นคนจ่ายเงินแบบไม่คิด จ่ายตามเพื่อน เพื่อนไปห้างเราก็ไปห้าง เพื่อนซื้อ เราต้องซื้อตาม ของใช้ในบ้านต้องมีเหมือนเพื่อน มารู้ตัวอีกทีเป็นหนี้มากแล้ว ผลปรากฏว่าเราเป็นหนี้โดยไม่รู้ตัว ต้องยืมเงินตลอด โดยเฉพาะของเฉลี่ยยืมเป็นประจำ จากการเป็นหนี้รบกวนเครียดมาก จนวันหนึ่งกลับบ้านเพื่อจะยืมเงินพ่อแม่อีกครั้ง แต่รู้สึกอึดอัดมากจึงได้เล่าให้แม่ฟังว่าชีวิตมีความทุกข์อย่างไร เรื่องหนี้สิน ผลปรากฏว่าแม่ได้ให้ข้อคิด เรื่องการทำบัญชี เรื่องการใช้ชีวิต เมื่อเล่าแม่แล้วสบายใจ ทำให้เราได้เจอทางสว่าง แม่ไม่ได้ช่วยเสียหนี้ให้แต่กลับให้กำลังใจ เราสบายใจ จึงหาทางออกให้กับชีวิต

โดยปกติเป็นคนชอบอ่านหนังสือคู่สร้างคู่สม มีอยู่ฉบับหนึ่งที่นายอภิรักษ์ โฆษะโยธิน เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในสมัยนั้น พูดในคู่สร้างคู่สมว่า ให้เราเปลี่ยนจากซื้อที่ชอบ มาซื้อตามที่จำเป็น จึงเอามาปรับใช้ในครอบครัว เริ่มจากจดรายรับรายจ่ายของครอบครัว รู้ที่มาที่ไปของเงิน

เดินตามรอยพ่อ

“ถ้ามีงบตามรอยพ่อมีงบไม่พินั้น” นี่คือคำเตือนที่แฉล้มมักจะถูกว่ากล่าวเป็นประจำจากพี่น้องหรือพ่อก่อนจะหันหัวเรือของชีวิตได้

แฉล้มเริ่มจดรายรับ รายจ่าย ทำมาประมาณ 5 ปี แรกๆที่จดพบว่าทำให้ได้รู้จักตัวเองยิ่งขึ้น เช่น ค่าน้ำมันรถมอเตอร์ไซด์ เดือนหนึ่งพินเจ็ตร้อยกว่าบาท เกิดคำถามว่าเราเดินทางไปไหนหนักหนา ค่าซื้อข้าวเหนียวไก่ให้ลูกกินตอนเช้า เดือนละ 1700 บาท สามีกินเบียร์วันละขวดเป็นอย่างน้อย

เมื่อเห็นตัวเลขก็เอามาปรับ ลดรายจ่ายดังกล่าวลง ปัจจุบันเลิกซื้อเหนียวไก่ ตอนเช้าทำกับข้าวกินเอง สามีกินเบียร์เพื่อเจริญอาหารวันละกระป๋อง ไปตลาดหรือไปห้างเพื่อนจ่ายเป็นพิน เราจ่าย 240 บาท การกิน ซื้อหมูเดือนละ 1 กิโล กินปลา กินผักให้มาก กินให้ความอยากหมด ไม่ใช่กินเพื่อสนองความอยาก เช่น ลูกอยากกินงุ่น แทนที่จะซื้อ 1 กิโลเหมือนเมื่อก่อน ก็ซื้อ 2 ชีด เพื่อนว่าเราซื้อเหนียว ไม่เป็นไรให้คิดว่าเรารู้สึกตัวแล้ว เพื่อนถามจุดไปทำไม ก็บอกว่าเอาไว้ให้สามีและลูกดู

ที่ผ่านมาราก ๆ 5 เดือนที่ติดลบตลอด หดหู่เหมือนกันมีแม่ให้กำลังใจ ทำจด วางแผนการใช้เงิน หลังจากนั้น ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันไม่เคยติดลบ โดยแยกเงินเป็น 2 กอง คือกองรวม เช่นเงินออม ซื้อของลงทุน เช่นต่อเติมบ้าน และกองใช้ในชีวิตประจำวัน

ปัจจุบันที่บ้านมีอาชีพเป็นชาวสวนยาง ตอนหลังมีอาชีพเสริมค้าขายโดยเอาผักปลอดสารพิษของพ่อไปขาย หรือพืชผักข้างบ้านหากเหลือกินก็ขาย

ทำแล้วได้อย่างไร

- ทำให้เรารู้สุขภาพของเงินในกระเป๋า
- ทำให้เรารู้เราติดเพื่อนเท่าไร จ่ายไปแล้วเท่าไร
- ช่วยเตือนความจำต่าง ๆ ในประจำวัน
- ทำให้รู้เท่าทันโฆษณา บริโภคนิยม เช่น ซื้อน้ำมัน 3 ขวดแถม 1 ขวด เราไม่จำเป็นต้องซื้อทีละมาก ๆ ขนาดนั้น ทำให้เราคิดมากก่อนจ่ายเงิน

- ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น

ผลดีต่อครอบครัว

- ลดหนี้โดยการลดรายจ่ายมีเงินไปส่งหนี้ได้ ครั้ง 500 ,1000 แล้วแต่เงินเหลือแต่ละเดือน ปัจจุบันมีแต่หนี้ลดไม่มีหนี้เพิ่ม
- เลี้ยงลูกด้วยความรัก ความเข้าใจ เช่นลูก ขอเงิน 50 บาทคุยกับลูกก่อนว่าลูกต้องการจ่ายอะไร เหลือ 30 บาท ก็น่าจะพอกับสิ่งที่ลูกจำเป็นต้องใช้ให้ลูกเห็นคุณค่าของเงิน สิ่งไหนที่ลูกอยากได้ไม่ให้โดยทันทีจะยืดเวลาออกไปก่อน บ้างครั้งความอยากก็ลดลง และทำให้ลูกรู้จักคุณค่ามากขึ้น สร้างความรัก ความเข้าใจในครอบครัว คุยกันมากขึ้น
- เกิดวิธีคิดใหม่ คิดก่อนจ่าย ลดความฟุ้งเฟ้อ ลด ความอยาก อย่าจ่ายตามโฆษณา

3) นางนงเยาว์ ทองสองศรี

บัญชีครัวเรือนกับการดูแลสุขภาพตนเอง

นางนงเยาว์ หรือฟืด อยู่บ้านเลขที่ 75/2 หมู่ที่ 2 ตำบลเชิงแส มีอาชีพ ขายของชำในหมู่บ้าน สามีทำงานมีรายได้ประจำ มีลูก 1 คน กำลังเรียนระดับมหาวิทยาลัย

ฟืดเริ่มทำบัญชีครัวเรือนมาประมาณ 2 ปี ก่อนหน้านั้นนายกอบต.เชิงแส พาไปดูงานที่อำเภอ ลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช กลับมาก็ทำได้ไม่กี่วันก็หยุด และมาเริ่มทำอย่างจริงจังเมื่อตอนเป็นนักเรียนต้นกล้าอาชีพ เดือน กันยายน 2552 เป็นต้นมา เริ่มแรกทำลงในสมุดก่อน แล้วลงสมุดเล่มสีม่วง ของกรมบัญชีสหกรณ์ ของโรงเรียนต้นกล้าอาชีพ โดยต่างคน ต่างจด นักเรียนต้นกล้าอาชีพต้องพบกันทุกวัน ก็นำมาเป็นเรื่องสนทนาในแต่ละวัน และเดือนหนึ่งจะพูดคุยกันเรื่องบัญชีครัวเรือน หนึ่งครั้ง

เมื่อนักเรียนต้นกล้าอาชีพมาพบกันในแต่ละเดือนก็เห็นตัวเลขค่าใช้จ่ายร่วมกัน ก็นำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมลดรายจ่าย เช่น ปลูกผักกินเองครัวละ 5 อย่าง ทำปุ๋ยหมักใช้เอง ทำของใช้ เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาเอนกประสงค์ น้ำยาซักผ้า เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่

ต่อมาใช้แบบฟอร์มเล่มสีเหลืองของสกว. เพราะมีการบันทึกงบประมาณได้ด้วยจึงนำมาปรับใช้ ซึ่งเดิมใช้วิธีการทำมือ คือ ใครมีรายจ่ายที่ไม่จำเป็นก็จะใช้ปากกาสะทอนแสงขีดทับให้เห็นว่าต้องปรับ

จัดกิจกรรมกลุ่มย่อยคืนข้อมูลบัญชีครัวเรือน

สิ่งดีที่เกิดขึ้น

นอกจากทำให้เรารู้รายรับ รายจ่ายเราแล้ว บัญชีครัวเรือนทำให้ฟีดแบ็กได้ดูแลสุขภาพตัวเอง คือเดิมฟีดแบ็กเป็นอสม.มีความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพระดับหนึ่ง จากการตรวจสุขภาพที่ผ่านมาปรากฏว่ามีระดับคลอเรสเตอรอลสูง 8% ผลของการจดบันทึกทำให้เห็นว่า รายจ่ายเรื่องอาหารการกินเป็นสำคัญ เช่น ข้าวหมู ข้าวเนื้อ อาหารทะเลกินมาก การกินมีผลต่อสุขภาพ พอไปตรวจพบว่า คลอเรสเตอรอลสูง ต่อมาจึงลดการซื้อหมู เดิมซื้อหมูเข้าบ้านอาทิตย์ละ 2 กิโลกรัม กระตุกวัว กระตุกหมูซื้อบ่อย ปัจจุบันซื้อหมูอาทิตย์ละครั้ง ๆ หนึ่งไม่เกินครึ่งกิโล บางเดือนซื้อเนื้อเข้าบ้านประมาณ 2 กิโล ลดลงมาก กินผักที่ปลูกมากขึ้นเพราะกลัวผักแก่กินไม่ได้เสียตาย ลดการซื้ออาหารจากข้างนอก ดูแลสุขภาพจากการลดรายจ่ายการซื้ออาหาร ผลปรากฏว่าคลอเรสเตอรอล ลดลงเป็น 2% ในภาวะปกติจากเวลาประมาณ 5 เดือน ลดรายจ่ายสามารถมีเงินออมเพิ่มขึ้น หยอดกระปุกทุกวัน ๆ ละ 10 บาท และมีเงินเหลือใช้หนี้ ออมทรัพย์ได้มากขึ้นเดิมใช้หนี้เดือนละ 1000 บาท ได้ใช้เงินต้นคืนเดือนละ 1500 – 2000 บาท จากรายรับเท่าเดิม และมีรายได้เพิ่มจากการขายน้ำยาล้างจานที่ทำขายเองในชุมชน น้ำสมุนไพร และจากผักที่เหลือกินได้ขาย ฟริกขี้หนู 1 ตัน ขายได้เงิน 50 บาท

และที่สำคัญการทำบัญชีครัวเรือนทำให้ตัวเองเข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น เป็นการพัฒนาตนเอง กล้าพูด กล้าคุย มั่นใจมากขึ้น จากเวทีที่ต้องพบกันทุกเดือนและมันในสิ่งที่ทำ

4) นางน้อย บุญญภัทร บัญชีครัวเรือนสร้างอาชีพเสริม

นางน้อย บุญญภัทร อยู่บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 2 ตำบลเชิงแส มีอาชีพเป็นแม่ค้าขายปลาตามตลาดนัด น้อยเล่าให้ฟังว่าเดิมตนเองไม่ค่อยได้สนใจกิจกรรมส่วนรวมสักเท่าไร ต้องทำมาหากินเป็นแม่ค้าจึงทำให้ไม่ค่อยมีเวลา เมื่อประมาณเดือนกันยายน 2552 ได้เข้าร่วมโรงเรียนต้นกล้าอาชีพ จึงทำให้ได้สนใจเรื่องราวในหมู่บ้านมากขึ้น เพราะการเรียนต้นกล้าอาชีพ ทุกวันตนเองต้องมาพบกลุ่มเพื่อเรียนรู้กิจกรรมต่างๆจากเพื่อน จากครูที่มาสอน และการเรียนต้นกล้าอาชีพนำไปสู่การสร้างอาชีพให้กับนักเรียนทุกคน เช่นกิจกรรมการลดรายจ่าย การปลูกผัก การเลี้ยงไก่ การทำปุ๋ยหมัก ซึ่งน้อยต้องลงมือทำกิจกรรมทุกอย่าง ไม่ว่าเลี้ยงไก่สมุนไพร เลี้ยงปลา ปลูกผัก และต่อมามีการต่อยอดกิจกรรมโดยการทำบัญชีครัวเรือนของโครงการ สกว. ทำให้แต่ละเดือนที่เราเอาข้อมูลมาคุยกันอยู่บนพื้นฐานความจริง จากการบันทึกของนักเรียนต้นกล้าอาชีพ และนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่นการปลูกผัก คนละ 5 อย่างเดิมมีสมาชิกเพียง 50 คน ปัจจุบันมีชาวบ้านเลียนแบบเอาอย่างก็ปลูกกันมาก บางบ้านเหลือกิน ก็เอามาฝากขายเดี๋ยวนี้เปลี่ยนจากแม่ค้าขายปลาอย่างเดียวก็ขายผัก มะเขือ บวบ ผักบุ้ง ตะไคร้ ขายไก่ ของชาวบ้านที่นำมาขายกบ ตนเพราะเหลือกินจากครอบครัว เป็นการสอนให้ชาวบ้านรู้จักคิด รู้จักประหยัด

ตัวอย่างแปลงผักที่ปลูกกินเองในครัวเรือน

บรรยากาศการเรียนรู้มีทุกเดือน ที่หมู่บ้านจะต้องมีการนั่งพูดคุยเรื่องข้อมูลจากการทำบัญชีครัวเรือน จาก 50 คนในระยะเริ่มแรก ปัจจุบันมีสมาชิกบัญชีครัวเรือน 76 คน และทำอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าโรงเรียนต้นกล้าอาชีพจะหยุดแล้วก็ตาม เพราะเราเห็นว่าเราได้ใช้ประโยชน์ จากการบันทึก การพูดคุยกันในหมู่บ้าน

สิ่งดีที่เกิดขึ้น

- ได้รู้รายรับรายจ่าย ว่าแต่ละวันเราขายสินค้าอะไรบ้าง ได้เท่าไร ลดรายจ่าย เช่น ผักสดไม่เน่นซื้ออีกเลย รู้รายจ่าย ค้นหาสาเหตุของการจ่ายเงินได้ทำไมเงินถึงไม่เหลือ
- สร้างอาชีพให้กับนางน้อยได้ สร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน และได้กินผักที่ปลูกเองปลอดสารพิษ
- เวทีการพบปะเป็นประจำเป็นการพัฒนาคน เพราะทำให้กล้าคิด กล้าคุย และทำให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านได้
- เวทีประจำเดือนของกลุ่มบัญชีครัวเรือน ทำให้เห็นตัวเลขร่วมกัน พบว่ารายจ่ายค่าอาหารแต่ละเดือนเป็นรายจ่ายอันดับหนึ่งของหมู่บ้านและส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายที่ต้องจ่ายให้กับคนนอกชุมชน จึงเกิดแนวคิดการสร้างอาหารให้กับคนในชุมชน เช่นการสร้างเขียงหมูของชุมชนเอง
- นำไปสู่การชำระหนี้สินได้เพิ่มขึ้นเดิมใช้หนี้เงินต้นเดือนละ 1800 เป็น 2000 บาท ทำให้มีกำลังใจในการทำงาน

รถพ่วงบรรทุกสินค้าไปจำหน่าย

5) นางโนรี ทองมณี

บัญชีครัวเรือนสื่อสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว

โนรี ทองมณี อยู่บ้านเลขที่ 26/1 หมู่ที่ 2 ตำบลเชิงแส เป็นภรรยาผู้ใหญ่บ้าน มีอาชีพ เปิดร้านขายของชำในหมู่บ้าน ทำนา เลี้ยงไก่ โนรีเป็นหนึ่งในสมาชิกของโรงเรียนต้นกล้าอาชีพเหมือนกัน ทำกิจกรรมของต้นกล้าอาชีพเหมือนเพื่อนคนอื่น ลดรายจ่ายโดยการปลูกผัก ทำของใช้เอง ในฐานะที่เป็นภรรยาของผู้ใหญ่บ้าน โนรีเล่าว่ามีอีกเรื่องที่ครอบครัวนี้ต้องจ่ายมากกว่าครอบครัวอื่น คือ ภาษีสังคม

การทำบัญชีครัวเรือน ทำให้เป็นประโยชน์กับร้านค้าของตนเอง และรายจ่ายของคนในครอบครัวของลูก โดยเฉพาะของผู้ใหญ่บ้านที่เห็นค่าใช้จ่ายด้านภาษีสังคมมาก และรวมถึง ค่าเช่า ค่าบุหรี เดิมผู้ใหญ่บ้านดูบุหรีวันละ ไม่ต่ำกว่า 1 ชอง 60 บาท ก็เอจากร้านค้า หมุนเวียนใช้จ่ายทำให้มองต้นทุนกำไรไม่ได้

แต่เมื่อทำบัญชีครัวเรือนก็บันทึกรายรับ รายจ่ายทุกอย่างที่เกิดขึ้น วันนี้ขายของได้เท่าไร เป็นเงินสด ค่าใช้จ่ายในบ้านที่เอจากร้านค้า ค่าขนมลูก ของใช้ เหล้าบุหรีของสามี ลงบัญชีครัวเรือนทุกคืน ก็ต้องถามว่าวันนี้มีรายจ่ายอะไรบ้างการทำบัญชีนำไปสู่การพูดคุย เช่นเรื่องการลดบุหรีเพื่อไม่ให้ลูกเห็นเป็นตัวอย่าง ลดความขัดแย้งในครัวเรือน ทำให้เข้าใจกัน ให้กำลังใจกัน

สิ่งดีที่เกิดขึ้น

- ทำให้เป็นคนกล้าคิด กล้าคุย กล้าเปิดเผยมากขึ้น
- ทำให้มีโอกาสได้ช่วยงานสังคมมากขึ้น
- เกิดการวางแผนการใช้จ่ายเงิน เกิดการออมเพิ่มขึ้น เช่น ฝากกับ ธกส. สัจจะ กองทุนหมู่บ้าน
- บัญชีครัวเรือนเป็นสื่อ ข้อมูล ในการพูดคุยกันในครอบครัวชัดเจน เช่นเรื่อง เหล้าบุหรี ถ้าหากอยู่รอบกว่าให้ลดเหล้าบุหรี อาจจะนำไปสู่ความไม่เข้าใจกันได้ แต่บัญชีครัวเรือนทำให้เห็นตัวเลขที่ชัด

จน เพราะได้จากการถามแล้วบันทึกของจริง เมื่อครบเดือนเอามาเล่าให้ฟังว่าค่าเหล้า บุหรี่เท่าไร ทำให้เห็นข้อมูลจริงนำไปสู่การปรับลดโดยตัวเอง และเน้นการพูดคุยเรื่องสุขภาพปัจจุบันสามี่ลดเหลือวันไม่เกิน 10 มวน หรือบางครั้งก็สูบใบจาก ลดลงมาก ส่วนด้านภาษีสังคมก็ลดลงจ่ายตามที่มี เช่น 100 หรือ 200 บาท / งาน หรือให้โนรีไปแทนผู้ใหญ่บ้าน ค่าใช้จ่ายก็ลดลง

6) นางรัตนา เพชรมุณี

เพิ่มคุณภาพชีวิตด้วยบัญชีครัวเรือน

เมื่อพูดถึงการทำบัญชีครัวเรือนหลายคนอาจจะส่ายหน้าบอกว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก และไม่อยากทำ บางคนบอกว่าทำได้แค่ไม่กี่วันก็หยุด เพราะไม่มีเวลา บ้างก็ว่าการทำบัญชีครัวเรือนไม่ได้ช่วยให้อะไรดีขึ้น เสียเวลาเปล่า

หลายคนที่ทำบัญชีครัวเรือนต้องประสบกับความล้มเหลว เพราะไม่เข้าใจหลักการทำบัญชีครัวเรือนไม่ได้เกิดมาจากความต้องการลด ละ เลิก สิ่งฟุ่มเฟือยบางอย่าง

รัตนา เพชรมุณี แกนนำชุมชนในหมู่บ้านบ่อประตู่ ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา เป็นผู้ที่ทำบัญชีครัวเรือนมานานตั้งแต่ปลายปี 2545 โดยไม่ได้รับการแนะนำจากใครหรือองค์กรใด จุดประสงค์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของรัตนาในระยะเริ่มแรกเพียงแต่ต้องการแก้ปัญหาในครอบครัวเท่านั้น

“มันเริ่มจากความขัดแย้งในครัวเรือนเรื่องรายได้ เพราะสามีชอบคิดเรื่องที่ว่าใครหาได้เท่าไร ใคร หาได้มากกว่ากัน ทำให้อยู่ด้วยกันแบบมีข้อกังขา จนต้องหาวิธีแก้ปัญหาโดยการลุกขึ้นมาทำบัญชีครัวเรือนเพื่อแสดงให้รู้ถึงรายได้และรายจ่ายขอ แต่ละคน ”

การดำเนินการในช่วงแรก รัตนาจดบันทึกไว้ในสมุดอย่างละเอียดว่ารายรับ – รายจ่ายในแต่ละวันนั้นมีที่มาที่ไปอย่างไร หลังจากที่ได้ดำเนินการไประยะหนึ่ง รัตนาพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำบัญชีครัวเรือนนั้นหาใช่แค่การเขียนไว้เพื่อให้สามีได้รับรู้เท่านั้น แต่รัตนาเองกลับได้เห็นถึงเส้นทางการรับ

จ่ายเงินที่น่าอัศจรรย์ใจ เกิดการเรียนรู้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการใช้จ่ายในครัวเรือนอย่างเห็นได้ชัด

รัตนาได้รับรู้เรื่องราวการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครอบครัวของเธอในแต่ละวัน แต่ละเดือนว่าเธอจ่ายอะไรไปเท่าไร ในช่วงแรก ๆ ไม่ได้เห็นอะไรมากนักเพราะเพียงบันทึกแค่ไว้ตู้ในครอบครัว แต่เมื่อทำบ่อย ๆ เข้าก็เกิดข้อสังเกตเห็นรายจ่ายว่ามีมาก และสามารถที่จะลดรายจ่ายให้น้อยลงได้จากการตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ทำให้รัตนาต้องนำข้อมูลที่ได้จากการทำบัญชีครัวเรือนมานั่งคิดทบทวนและวางแผนในการดำเนินชีวิตของครอบครัว

หลังจากที่รัตนาทำบัญชีครัวเรือนได้ไปพักหนึ่ง สามารถควบคุมรายจ่ายในบ้านได้ โดยการตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น รัตนาบอกว่าแรก ๆ ยังใช้จ่ายมากอยู่ แต่ตอนหลังก็เริ่มลดเพราะรู้แล้วว่าจ่ายค่าอะไรมาก ที่เห็นได้ชัดคือเห็นว่าใช้จ่ายเป็นค่าอาหารมากประมาณเดือนละ 7,000 บาท ตอนหลังเหลือแค่ 2,000 – 3,000 บาท ของใช้ที่ในครัวเรือนก็รู้ว่าใช้อะไรไปเท่าไร ก็เริ่มหาวิธีการลดโดยการหันมาทำของใช้ในครัวเรือนเอง เช่น ยาล้างจาน ยาสระผม น้ำยาซักผ้า น้ำยาปรับผ้านุ่ม เป็นต้น ซึ่งได้รับความรู้จากทาง ธกส.ที่เข้ามาส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือนเช่นกันที่เข้ามาสอนวิธีการทำของใช้ในครัวเรือน

การได้ทำบัญชีครัวเรือนทำให้รัตนาสามารถวางแผนการใช้จ่ายในอนาคตได้เป็นอย่างดี เช่น ช่วงไหนที่เป็นช่วงเทศกาลต่าง ๆ ต้องมีค่าใช้จ่ายมากก็จะได้เตรียมการไว้ก่อนจะได้ไม่เกิดปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายที่หลัง นอกจากนี้ผลจากการทำบัญชี ครัวเรือนที่เห็นรายได้หลักมาจากสามีที่ให้ค่าใช้จ่ายก็เริ่มคิดที่จะขยับขยายเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวมากยิ่งขึ้นจึงพยายามเก็บออม และคิดหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวโดยการปลูกหญ้า(เลี้ยงวัว)ไว้ขาย เลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ข้างบ้านไว้กินที่เหลือก็ขาย ปลูกสวนดอกมะลิข้างบ้านและหลังบ้านเอามาร้อยพวงมาลัยขาย และยังหั่นทำขนม (ประเภทเบเกอรี่)กับเพื่อนโดยเพื่อนของเธอเป็นคนลงทุนและช่วยกันทำกำไรก็แบ่งเท่ากัน สถานที่ที่ทำขนมก็ใช้ที่ทำการของกลุ่มเดิมซึ่งมีอุปกรณ์อยู่พร้อมแล้ว ตลาดที่ส่งขนมก็เป็นตลาดและร้านค้าใกล้ ๆ บ้าน เธอบอกว่ายอมทำทุกอย่างที่จะทำให้ครอบครัวดีขึ้น เนื่องจากลูกของเธออายุ 6 ขวบแล้วจำเป็นที่จะต้องเตรียมวางแผนชีวิตไว้ให้กับเขา

สิ่งที่รัตนามีความภาคภูมิใจมาก และเธอถือว่าเป็นผลที่เกิดจากการทำบัญชีครัวเรือนที่ทำให้เธอสามารถลดรายจ่ายเพิ่มรายได้จนสามารถที่จะสร้างบ้านของตัวเองได้

“ บ้านที่อยู่ทุกวันนี้ก็สร้างมาจากน้ำพักน้ำแรง ผลจากการทำบัญชีครัวเรือน จากการเก็บหอมรอมริบ พยายามสร้างไปเรื่อย ๆ ได้เงินมาคราวหนึ่งก็ทำตงนั่น ต่อตงนี้ จนตอนนี้ถือได้ว่าเกือบเสร็จสมบูรณ์แล้วยังเหลือแค่ทาสีเท่านั้นเอง ” รัตนาเล่าเรื่องบ้านให้ฟังด้วยน้ำเสียงและสีหน้าที่แฝงไว้ด้วยความสุขและความภูมิใจ เพราะสำหรับเธอแล้วนี่คือความสำเร็จอีกก้าวหนึ่งของเธอและครอบครัวที่ทำให้เธอมีความเชื่อมั่นในการทำบัญชีครัวเรือนมากยิ่งขึ้นว่าสามารถทำให้ชีวิตของเธอดีขึ้นได้

เมื่อการทำบัญชีครัวเรือนส่งผลดีต่อชีวิตตนเอง ก็ได้พยายามแนะนำให้เพื่อนบ้านทำตาม ซึ่งตอนนี้มีหลายสิบครัวเรือนที่ดำเนินการอยู่ แม้ว่าจะมีไม่กี่ครัวเรือนที่ทำอย่างต่อเนื่อง แต่ก็พบว่าครัวเรือนที่ทำอย่างต่อเนื่องนั้นสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างมากทีเดียว เช่น ลดขนม ที่ได้บันทึก

บัญชีครัวเรือนของ รทส.เพราะเห็นว่ายางดีและเข้าส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง โดยลุงชมบอกว่าสามารถลดรายจ่ายได้มาก โดยเฉพาะค่าเหล้าที่เคยดื่มวันละแบบสองแบบ เดียวนี้ 4-5 วันจึงจะกินสัก

10 บาท เพราะเห็นรายจ่ายจำนวนมากจากการทำบัญชีครัวเรือน

การทำบัญชีครัวเรือนของรัตนและคนอื่น ๆ ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ค่อนข้างมากในขาดการนำข้อมูลมายกระดับการใช้ประโยชน์เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม มีเพียงครัวเรือนที่ทำอยู่เป็นประจำเท่านั้นที่มีการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ แต่การนำข้อมูลมาใช้ในระดับชุมชนนั้นยังไม่เห็นผลนัก แม้ว่าในทุกวันที่ 12 ของทุกเดือนทาง รทส.จะเข้ามาประชุม มาดูข้อมูลให้คำแนะนำในการลงบัญชี แต่ชาวบ้านบอกว่าทาง รทส.จะดูเฉพาะยอดรายรับรายจ่ายเท่านั้น ไม่ได้ดูรายละเอียดว่าใช้จ่ายอะไรบ้างอย่างไร และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไร ทำให้การยกระดับการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในภาพรวมยังเกิดขึ้นน้อย

ข้อจำกัดของการทำบัญชีครัวเรือนจากการบอกเล่าของชาวบ้านที่ทำบัญชีครัวเรือนพบว่า มีรายละเอียดมากเกินไป และรายจ่ายบางอย่างไม่มีที่ลงหรือไม่ตรงกับสิ่งที่จะลง ทำให้ลงข้อมูลได้ยากจึงทำให้ไม่ค่อยมีใครอยากทำ หรือที่ดำเนินการอยู่ก็ไม่ค่อยต่อเนื่องมากนัก เพราะชาวบ้านทั่วไปไม่ได้มีเวลามากพอที่จะมาลงรายการที่ละเอียด และการทำความเข้าใจในแบบบันทึกก็ค่อนข้างเป็นปัญหากับชาวบ้านโดยทั่วไปด้วย ซึ่งถ้าจะให้สามารถดำเนินการได้จริงอย่างต่อเนื่องก็น่าจะมีกระบวนการในการพัฒนาแบบการลงบัญชีครัวเรือนของชุมชนที่ให้ชุมชนออกแบบเองให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของชุมชน หรือเป็นแบบกลาง ๆ รูปแบบเดียวเหมือนกันทุกองค์กรเพื่อจะได้ไม่ต้องซ้ำซ้อน เมื่อหน่วยงานใดต้องการข้อมูลก็สามารถมาดูได้เหมือน ๆ กัน ไม่ต้องแยกเป็นหน่วยใครหน่วยมัน ก็น่าจะเป็นแรงจูงใจให้คนทำมากยิ่งขึ้น เพราะตอนนี้รัตนเองต้องทำบัญชีครัวเรือนถึง 3 เล่ม คือจดในสมุดส่วนตัว 1 เล่ม ของโครงการความร่วมมือ(สกว.) 1 เล่ม และของ รทส.อีก 1 เล่ม ซึ่งแม้เธอจะบอกว่าทำได้ไม่ได้เป็นภาระอะไรมากมาย แต่กับคนอื่น ๆ ที่เมื่อมาเห็นการลงบัญชีครัวเรือนของเธอแล้วก็ไม่น่าที่จะเป็นแรงจูงใจเท่าไร และอาจตอบไม่ได้ว่าในอนาคตถ้ามีหน่วยงานอื่นนำสมุดบัญชีครัวเรือนรูปแบบใหม่มาให้บันทึกอีก แต่ละคนที่ทำอยู่จะเพิ่มการบันทึกเป็น 4 เล่ม 5 เล่ม ต่อ ๆ ไปหรือไม่ สุดท้ายการทำบัญชีครัวเรือนก็จะกลายเป็นแค่การทำเพื่อตอบใจวิทยานิพนธ์มากกว่าครัวเรือนและชุมชนของตนหากยังไม่ปรับเปลี่ยนวิถีคิด / วิธีการในการดำเนินงานขององค์กรต่าง ๆ ที่มองเห็นประชาชนเป็นเพียงแหล่งข้อมูล

การทำบัญชีครัวเรือนที่จะให้ได้ผลอย่างเป็นรูปธรรมและส่งผลตามเป้าหมายสูงสุดของการทำบัญชีครัวเรือนที่แท้จริงนั้น จะต้องกระตุ้นให้ครัวเรือนเกิดความอยากทำด้วยตัวเอง มากกว่าจะเกิดจากเงื่อนไขจากภายนอก เพราะพบว่าแบบเก็บข้อมูลของบัญชีครัวเรือนไม่ค่อยเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่ของแต่ละชุมชน และค่อนข้างเข้าใจยาก ทำให้ความสนใจในการบันทึกค่อนข้างมีน้อย นอกจากผู้ที่มีความสนใจจริง ๆ เท่านั้น ควรกระตุ้นให้ได้มีการสรุปและแลกเปลี่ยนข้อมูล โดยนำมาเปรียบเทียบรายรับ รายจ่าย ของแต่ละครัวเรือน และภาพรวมของชุมชน และร่วมกันหาทางที่จะลดรายจ่าย

แต่ละเดือน และหาวิธีการเพิ่มรายได้ เป็นการทำบัญชีครัวเรือนให้เป็นเรื่องสนุกและท้าทาย ต้องทำร่วมกันทั้งครอบครัว พยายามคุมยอดค่าใช้จ่ายให้เพียงพอกับรายได้ และร่วมกันทำลายสถิติลดค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนไปเรื่อย ๆ ก็น่าจะสร้างให้เกิดการบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น และคงจะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้นเช่นเกี่ยวกับ รัตนา เพชรมุณีย์ มากกว่าที่จะทำเพื่อตอบสนองต่อองค์กรภายนอกที่ขาดความเข้าใจในวิถีชีวิตชุมชน และทำเพียงเพื่อให้ได้ข้อมูลขององค์กรมากกว่าจะส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง และชุมชนอย่างแท้จริง และคงจะไม่เห็นภาพการทำบัญชีครัวเรือนพร้อมกันทีเดียว 3 เล่มเช่นที่เกิดขึ้นกับรัตนา และคนอื่นๆ ดังที่เห็นและเป็นอยู่.

7) นางเชื้อ แก้วมณี

36/7 ม.10 ต.ซิงโค อ.สิงหนคร จ.สงขลา

ภูมิหลังชีวิตและครอบครัว

คุณเชื้อ แก้วมณี หรือชื่อเล่นว่า “ฟีนวล” ปัจจุบันฟีนวลมีอายุ 59 ปี เป็นเกษตรกรและค้าขาย เล็กๆน้อยๆ (ขายขนมครก) มีสามีชื่อนายเจริญ แก้วมณี มีลูก 3 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 1 คน ในครอบครัวตอนนี้อยู่ด้วยกัน 2 คน คือฟีนวลและสามีเนื่องจากลูกๆทั้งสามคนต่างก็มีครอบครัวกันไปหมดแล้ว แต่ลูกๆก็ไม่ได้ทิ้งร้างห่างหายไปเลยยังคงกลับมาเยี่ยมเยียนและส่งเงินมาให้แม่และพ่ออยู่ไม่ขาด เมื่อก่อนนี้ฟีนวลและสามีมีชีวิตที่ค่อนข้างลำบากแต่ทั้งสองก็ไม่ยอมแพ้และช่วยกันทำงานทุกอย่างที่เป็นงานสุจริต จนสามารถเลี้ยงลูกทั้งสามคนจนเติบโตใหญ่และมีชีวิตที่ดีในปัจจุบัน

แรงจูงใจในการจดบัญชีครัวเรือน

ฟีนวล เริ่มจดบัญชีครัวเรือนครั้งแรกจากการได้เข้าร่วมโครงการต้นกล้าอาชีพ จากการเป็นนักเรียนต้นกล้าทำให้ฟีนวลได้เรียนรู้เรื่องต่างๆมากมายซึ่งเป็นเรื่องที่มีประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน หนึ่งในนั้นคือการจดบัญชีครัวเรือน ซึ่งคุณครูต้นกล้าทั้งสองท่าน (คุณเรืองวิทย์ ศรีสุวรรณ และ คุณสมจิตร นิลวงศ์) ได้ทำความเข้าใจและชี้ให้เห็นประโยชน์ของการทำบัญชีครัวเรือน และได้สอนวิธีการจดบัญชีครัวเรือนให้นักเรียนต้นกล้าทุกคน ซึ่งนั่นเป็นจุดเริ่มต้นของการจดบัญชีครัวเรือนของฟีนวล

(เริ่มจดทะเบียน กันยายน พ.ศ. 2552) หลังจากนั้นก็มีเจ้าหน้าที่ของ สกว. (น้องกบ) เข้ามาอบรมเรื่องการจดบัญชีครัวเรือนให้กับนักเรียนต้นกล้าอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเริ่มจดบัญชีครัวเรือนก็เริ่มทำให้พื้นवलเริ่มเห็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพิ่มมากขึ้น เช่น ค่ากับข้าวที่ซื้อมากเกินไปทั้งที่อยู่กันแค่สองคน ค่าเหล้าและบุหรีของสามี เป็นต้น จึงเริ่มมีการนำบัญชีครัวเรือนที่จดมาให้สามีดูก็เห็นว่ารายจ่ายรับที่ตนได้มาส่วนใหญ่เสียไปกับค่าเหล้าและบุหรีจึงเริ่มปรับเปลี่ยนนิสัยของตนเองโดยจากที่เคยดื่มเหล้าทุกวันๆละ 50 บาท ก็ลดปริมาณลงเกือบครึ่งเหลือวันละ 30 บาท ส่วนตัวพื้นवलเองจากที่เคยนำเงินไปจ่ายตลาดครั้งละ 500 บาท ก็ลดจำนวนลงเหลือเพียง 300 บาท ซึ่งเป็นการจำกัดการใช้จ่ายของตัวเองอีกทางหนึ่ง เมื่อก่อนนำเงินไปเยอะพอเห็นของที่ยากได้ทั้งที่มันอาจจะจะเป็นของที่ไม่จำเป็นแต่เมื่อเงินยังเหลืออยู่ก็ทำให้ซื้อจนได้ แต่ปัจจุบันเมื่อนำเงินไปน้อยก็จะซื้อแต่ของที่จำเป็นจริงๆจึงทำให้ลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยลงได้ เมื่อพื้นवलและสามีนำบัญชีรายรับรายจ่ายของเดือนแรกกับเดือนที่สองมาเปรียบเทียบกันก็ทำให้เห็นว่าเดือนที่สองมีรายจ่ายลดลงและทำให้มีเงินเหลือเป็นเงินออมหลายร้อยบาท ซึ่งนี่เป็นแรงจูงใจสำคัญในการทำให้พื้นवलจดบัญชีครัวเรือนมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

สิ่งดี ๆ ที่เกิดกับตัวเองและครอบครัวเมื่อจดบัญชีครัวเรือน

พื้นवल เล่าให้ฟังว่าสิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวเมื่อพื้นवलเริ่มจดบัญชีครัวเรือนก็คือทำให้ได้รู้รายรับรายจ่ายของครอบครัวมีการวางแผนการใช้จ่าย เมื่อเห็นว่ารายจ่ายมากก็ทำให้ทั้งคู่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนิสัยของตนเอง สิ่งที่ไม่จำเป็นก็ไม่ซื้อหรือไม่ก็ลดปริมาณลงทำให้มีเงินเหลือในแต่ละเดือนหลายร้อยบาทและกลายเป็นเงินออมของครอบครัว ผักสวนครัวที่ปลูกเองได้ก็ปลูกไว้กินเองไม่ต้องซื้อเหลือกินก็แบ่งเพื่อนบ้านบ้าง ขายบ้าง ทั้งประหยัดและปลอดภัยต่อสุขภาพ นอกจากนี้พื้นवलยังเลี้ยงเป็ดและไก่ไว้รับประทานทั้งไข่และเนื้อ เมื่อมีมากก็ขายทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ในด้านครอบครัวก็ทำให้มีเวลาให้กันมากขึ้น พูดคุยกันมากขึ้น ซึ่งบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้มีการพูดคุยกันมากขึ้นระหว่างคนในครอบครัว มีการไต่ถามกันว่าวันนี้ซื้ออะไรไปบ้าง กินอะไรไปบ้างนี้มีค่าใช้จ่ายเท่าไร เป็นต้น หรือไปพบเห็นอะไรมา เรื่องที่เป็นประโยชน์กับครอบครัว ชุมชน พูดเรื่องที่สร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น

จากที่ไม่เคยให้ความสำคัญในเรื่องนี้ก็หันมาให้ความสำคัญมากขึ้นและกลายเป็นกิจวัตรประจำวันที่ต้องทำทุกวัน

พื้นवलยังบอกถึงข้อดีของการจดบัญชีครัวเรือน คือทำให้มีการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลของผู้จดบัญชีครัวเรือน เพราะในแต่ละเดือนจะมีเวทีพบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง เพื่อนำข้อมูลของผู้ที่จดแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมาเป็นแบบอย่างให้กับผู้ที่อาจจะยังไม่เห็นความสำคัญของการจดบัญชีครัวเรือน หรือยังไม่สามารถนำประโยชน์ของการจดบัญชีครัวเรือนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เช่น เมื่อจดแล้วเห็นว่ามีการรับน้อยกว่ารายจ่ายก็ทำให้ไม่ยอมจด แต่เมื่อมีตัวอย่างให้เห็นว่าจดแล้วลดรายจ่ายได้จริงก็จะเป็นแรงจูงใจให้กับคนที่ไม่ยอมจดกลับมาอยากจดอีกครั้ง และขยายสู่คนอื่นที่ยังไม่ได้จดบัญชีครัวเรือนต่อไป ข้อดีอีกข้อหนึ่งของการจดบัญชีครัวเรือนที่พื้นवलบอกก็คือทำให้พื้นवलได้ฝึกฝนตัวเองในด้านการอ่านการเขียนมากขึ้น ซึ่งตัวเองจบการศึกษาชั้น ป.4 และไม่ได้จับดินสอปากกามาานเมื่อเริ่มจดใหม่ ๆ การเขียนจึงเป็นปัญหากับพื้นवलมาก แต่เมื่อได้

จดทุกวันจนชินก็เริ่มเขียนได้คล่องขึ้นจากเมื่อก่อนมากถือว่าเป็นการพัฒนาตัวเองอีกอย่างหนึ่ง และนอกจากนี้ทำให้เราได้รับรู้เรื่องราวของบ้านเรา รู้สุขทุกข์ของเพื่อน หรือเป็นการสนทนาถึงการแก้ปัญหาให้กับเพื่อน และชุมชนต่อไป เช่นเรื่องการเลี้ยงดูลูก นำไปสู่การคิดการทำกิจกรรมที่ดีกับชุมชน เช่นเกิดโครงการครอบครัวสัมพันธ์ นำไปสู่การสร้างความร่วมมือกับ อบต. ในการทำกิจกรรมที่เป็นจำภาพร่วมระหว่าง ชุมชน และ อบต.

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจดบัญชีครัวเรือนต่อเพื่อนและชุมชน

พี่นวลบอกว่าการจดบัญชีครัวเรือนมีประโยชน์มากๆ ดูจากครอบครัวของเธอเป็นตัวอย่างซึ่งเมื่อก่อนตัวพี่นวลเองก็ไม่เคยมองเห็นความสำคัญของการจดรายรับรายจ่ายของครอบครัว เพราะมองว่าเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก จุกจิก เสียเวลา รวมทั้งการเขียนหนังสือของพี่นวลที่ไม่ค่อยคล่องจึงทำให้การจดบัญชีเป็นเรื่องที่ยากเข้าไปใหญ่ แต่เมื่อเข้ามาเป็นนักเรียนต้นกล้าจึงเหมือนเป็นการถูกบังคับไปในตัวว่านักเรียนต้นกล้าทุกคนต้องจดบัญชีครัวเรือนของตัวเองมาส่ง จึงทำให้พี่นวลเริ่มจดบัญชีครัวเรือน แรกๆก็วานให้ญาติเขียนให้บ้าง เพื่อนนักเรียนต้นกล้าเขียนให้บ้าง หลังๆก็เริ่มจดเองถูกบ้างผิดบ้างก็ช่วยๆกันดูทั้งครูต้นกล้าทั้งเพื่อน เขียนทุกวันก็เริ่มคล่องขึ้น และเมื่อจดก็เริ่มเห็นทั้งรายรับรายจ่าย โดยเฉพาะรายจ่ายฟุ่มเฟือยซึ่งครอบครัวพี่นวลเสียเงินกับส่วนนี้ไปมาก แต่เดือนเดียวที่จดก็เห็นว่ารายจ่ายฟุ่มเฟือยดังกล่าวเป็นเงินหลักพันและถ้ายังใช้จ่ายอย่างเดิมจะเสียเงินจ่ายมากเท่าไร เมื่อเห็นดังนั้นก็เริ่มมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนิสัยของตัวเอง พี่นวลบอกว่าเมื่อสามีของพี่นวลเห็นว่ารายรับที่ได้มาของตนส่วนใหญ่เสียไปกับเรื่องฟุ่มเฟือย คือเธอก็คิดที่จะลดปริมาณการดื่มลงเองโดยที่พี่นวลไม่ได้บอก เพราะแก็เริ่มเสียขายเงินที่หามาได้เมื่อลดเงินก็เริ่มเหลือก็มีแรงใจที่จะลด ส่วนพี่นวลเองก็ลดรายจ่ายฟุ่มเฟือยในส่วนที่เธอรับผิดชอบทำให้ครอบครัวของพี่นวลมีเงินออมปัญหาเรื่องเงินใช้จ่ายในบ้านที่ไม่พอก็ค่อยๆหายไปและเปลี่ยนมามีเงินเหลือเป็นเงินออมเงินเก็บแทน พี่นวลจึงอยากบอกกับเพื่อนๆและคนในชุมชนที่ยังไม่จดบัญชีครัวเรือนหันมาจดบัญชีครัวเรือนกันเถอะๆ หรือคนที่จดแล้วก็ให้นำบัญชีมาดูจะทำให้เรารู้และเห็นรายรับรายจ่ายของครอบครัวเพราะถ้าทำแล้วแต่ไม่นำมาดูก็จะไม่มีประโยชน์ และอยากให้ อบต. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนให้คนทำบัญชีครัวเรือนกันให้มากๆ เพราะบัญชีครัวเรือนมีประโยชน์มาก สามารถฝึกให้คนมีวินัย เปลี่ยนแปลงนิสัยตัวเอง ลดการเป็นหนี้ของประชาชนจากการไม่ใช้จ่ายเกินตัวไม่ฟุ่มเฟือย มีการวางแผนการใช้จ่าย อาจจะต้องใช้และเวลาความอดทนสักหน่อยแต่เชื่อว่าเป็นไปได้และเป็นจริงแน่นอน

วันที่	รายการ	จำนวน	หน่วย
1/1/2561	เงินเดือน	5,000	บาท
1/1/2561	ค่าเช่าบ้าน	1,000	บาท
1/1/2561	ค่าอาหาร	500	บาท
1/1/2561	ค่าเดินทาง	100	บาท
1/1/2561	ค่าโทรศัพท์	50	บาท
1/1/2561	ค่าไฟฟ้า	100	บาท
1/1/2561	ค่าแก๊ส	50	บาท
1/1/2561	ค่าอินเทอร์เน็ต	50	บาท
1/1/2561	ค่าประกัน	100	บาท
1/1/2561	ค่าอื่นๆ	100	บาท
1/1/2561	รวม	7,300	บาท

สมุดจดบัญชีครัวเรือนประจำวันของพี่นวล

เวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลผู้จัดบัญชีครัวเรือน

8) พเยาว์ คงบางบ่อ

เพื่อการเรียนรู้และการจัดการครัวเรือนที่ดี

พี่และสามีทำนาเป็นร้อยๆไร่มีทั้งค่าน้ำ ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าไถ ค่าเกี่ยว ต้องมีการจดมีการทำบัญชีต้นทุนไม่อย่างนั้นแล้วในปีหนึ่งๆจะไม่รู้รายจ่าย-รายรับที่แน่นอน คຸ້ມหรือไม่คຸ້ມกับเงินที่เราลงทุนไป

พเยาว์ คงบางบ่อ หรือพี่เยาว์ พุดคุยให้เราฟังถึงอาชีพทำนา และต้นทุนที่มากเอากการอยู่ บางคนคิดว่า อาชีพทำนาคงมีต้นทุนไม่มาก แต่สำหรับพี่เยาว์และพี่ปริชาสามีที่ทำนาครั้งละ 100 กว่าไร่ มีทั้งนาเอง และเช่าต้นทุนครั้งหนึ่งๆตก 100,000 กว่าบาท เพราะฉะนั้นการทำบัญชีต้นทุนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชาวนา 100 กว่าไร่อย่างพี่เยาว์และสามี

วันที่	รายการ	จำนวน	ราคา	รวม
1/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
2/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
3/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
4/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
5/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
6/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
7/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
8/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
9/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
10/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
11/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
12/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
13/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
14/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
15/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
16/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
17/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
18/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
19/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
20/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
21/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
22/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
23/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
24/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
25/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
26/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
27/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
28/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
29/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
30/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
31/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
32/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
33/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
34/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
35/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
36/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
37/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
38/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
39/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
40/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
41/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
42/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
43/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
44/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
45/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
46/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
47/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
48/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
49/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
50/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
51/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
52/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
53/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
54/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
55/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
56/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
57/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
58/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
59/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
60/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
61/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
62/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
63/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
64/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
65/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
66/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
67/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
68/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
69/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
70/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
71/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
72/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
73/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
74/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
75/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
76/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
77/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
78/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
79/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
80/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
81/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
82/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
83/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
84/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
85/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
86/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
87/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
88/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
89/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
90/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
91/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
92/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
93/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
94/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00
95/1/2561	น้ำ	10	10.00	10.00
96/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
97/1/2561	ปุ๋ย	100	100.00	100.00
98/1/2561	ยา	50	50.00	50.00
99/1/2561	ไถ	10	10.00	10.00
100/1/2561	เกี่ยว	10	10.00	10.00

จากการได้ไปเยี่ยมเยือนพี่เยาว์ถึงบ้านเราพบว่า บ้านของพี่เยาว์มองจากข้างนอกเป็นบ้านธรรมดาหลังหนึ่งแต่พอเราเข้าไปข้างในกลับพบว่าข้างในนั้นเป็นเสมือนคลังความรู้ที่พร้อมจะให้คนอื่นได้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้ พี่เยาว์บอกว่า “เมื่อก่อนไม่ได้คิดจะตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้แค่เป็นที่นัดพบพูดคุยของชาวบ้านข้างเคียงได้แวะเข้ามานั่งพูดคุยดื่มกาแฟถามไถ่สารทุกข์สุกดิบถามเรื่องการประกอบ

เริ่มสูญหายไปเปลี่ยนเป็นสวนเชิงเดี่ยวมากขึ้น ทั้งสวนไม้ผลและสวนปาล์มเริ่มมีแรงงานจากต่างถิ่นและเครื่องจักรมากขึ้น

ปี 2524 การขยายตัวในการทำสวนยางสงเคราะห์โดยเงินช่วยเหลือของกองทุนสงเคราะห์สวนยางและการส่งเสริมการทำสวนยางไม้ผลในพื้นที่โดยสำนักงานส่งเสริมการเกษตรสวนยางก็ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีดั้งเดิมในลักษณะของสวัสดิการในมิติการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้ ไม่พึ่งพาทายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากกลไกของรัฐมากขึ้นอย่างรวดเร็ว

ชุมชนทับช้างซึ่งลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าและเนินเขาและป่าที่อุดมสมบูรณ์อันเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายภายใต้ปัจจัยเอื้อทางธรรมชาติ ตั้งแต่วิถีการดำเนินชีวิตในการปกครองอาชีพทำสวนและการปกครองจากธรรมชาติหลากหลายชนิดเป็นพื้นที่ที่มีฝนตกชุกแต่ไม่ได้รับผลกระทบจากฝนตกชุกดินถล่ม แม้จะมีปัญหาน้ำท่วมบ้างแต่จะไม่กระทบให้เกิดการแล้งเนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นเนินเขาเป็นรายเรียงอยู่ทั่วไปการรายเรียงจึงเป็นไปอย่างสะดวกตามธรรมชาติของพื้นที่ เมื่อเกิดเหตุการณ์กระทบบ้างชาวบ้านจึงช่วยเหลือกันเองเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ความเป็นอยู่ก็ไม่ลำบากในเรื่องอาชีพและรายได้ทำให้ปัญหาสังคมตั้งแต่โจรขโมย ยาเสพติดและอย่างอื่นเข้าได้ยาก เนื่องจากความสัมพันธ์ดั้งเดิมซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญของชุมชน

ยุคของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย

การพัฒนาของหน่วยงานของรัฐที่นำไปสู่สวัสดิการทางสังคม

ปี 2530 เกิดสุขศาลา (สถานอนามัย)

ปี 2534 การเดินทางจากทับช้างไปอำเภอนาทวีมีความสะดวกสบายมากขึ้นจากการทำถนนยางพาราทำให้แต่เดิมการดูแลเรื่องสุขภาพของอนามัยเมื่อเกิดการเจ็บป่วยชาวบ้านจะใช้สุขศาลาและการบริการจากสุขศาลาเรื่องยาและถ้าหากเกิดการเจ็บป่วยหนักและถ้าหากจำเป็นที่จะต้องไปโรงพยาบาลเพื่อพบแพทย์ก็จะใช้โรงพยาบาลอำเภอ

สวัสดิการในการจัดการศพ เมื่อเกิดเสียชีวิตลงเกิดขึ้นเมื่อเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเข้าไปส่งเสริมและจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์โดยรูปแบบของพัฒนาชุมชนโดยรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์โดยแรกเกิดจากการติดตั้งของการพัฒนาชุมชนเมื่อปี 2522 ด้วยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดตั้ง คือ กลุ่มแม่บ้านด้วยความคิดในการรวบรวมเงิน รวมหุ้น ให้สมาชิกที่ไม่ได้ใช้จ่ายกลุ่มจะมีการเก็บดอกเบี้ยในการกู้เป็นผลกำไรของกลุ่มกำไรที่ได้จะนำไปปันผลให้สมาชิกเมื่อมีการเสียชีวิตลงถือเป็นแบบฝึกหัดบทแรกของชุมชนทับช้างในการจัดการกลุ่มการเงินความรู้สึกรู้สึกในคุณค่าเดิมซึ่งเป็นการช่วยเหลือดูแลกันในการเจ็บไข้ ได้ป่วยจนถึงการเสียชีวิตลงด้วยวิถีชุมชนใช้ระบบความสัมพันธ์

และการดูแลกันจนเป็นวัฒนธรรมในการพึ่งพากันเองไม่ได้มองไปในตัวเงินจะให้คุณค่าที่มีผลกระทบไปในเรื่องอื่นๆ ในวิถีการดำเนินชีวิตอย่างงดงาม

ปี 2526 เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ใช้ระบบการจัดการที่นำไปสู่การสร้างกลุ่มฌาปนกิจศพสังเคราะห์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์วิจิตร คือ ลูกค้ายธนาคารซึ่งมีอยู่ทั้งอำเภอและตำบลทับข้างเข้ามาอยู่ด้วย ใช้เงื่อนไขว่าถ้าใครได้รับเงินก็ไปจะต้องไปเป็นสมาชิกกองทุนฌาปนกิจศพสังเคราะห์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ขณะนี้ มีจำนวนกว่า 9,000 คน ในอำเภอเมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งเสียชีวิตลงก็จะได้รับเงินสงเคราะห์ค่าทำศพ 8,700 บาท ต่อศพ ซึ่งเกิดจากการรวบรวมเงินของสมาชิก เพื่อใช้ในการฌาปนกิจศพอย่างเดียว

ปี 2541 รัฐบาลได้อุดหนุนเงินตามแผนการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลให้เข้ากับทุกหมู่บ้านหมู่บ้านละสองแสนกว่าบาทโดยผ่านทางองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นชุมชนทับข้างได้รับเงินก้อนนี้ในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นทุกหมู่บ้านซึ่งเป็นอีกกลุ่มหนึ่งอันเป็นทางเลือกทางเดียวซึ่งจะคุ้นเคยกับการจัดการทางการเงินของตัวเองด้วยการทำกลุ่มออมทรัพย์มาก่อน การบริหารจัดการโดยระเบียบ คือ ปล่อยเงินก้อนนี้ให้สมาชิกในชุมชนนี้กู้เพื่อทำผลกำไรให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชนเงื่อนไขดอกเบี่ยร้อยละ 12 ต่อปีสมาชิกในชุมชนจะต้องเข้ารวบรวมเงินเพื่อเป็นการลงทุนเข้ากับเงินรัฐบาลที่อุดหนุนกว่าสองแสนกว่าล้านบาทผลกำไรของดอกเบี่ยกลุ่มจะเป็นผลอื่นให้สมาชิก 60% ใช้ในการบริหารจัดการ 15% ตั้งเป็นกองทุนสาธารณะประโยชน์ซึ่งอาจจะเป็นการซ่อมแซมสาธารณะประโยชน์สมทบเข้ากลุ่ม 5% เพื่อกองทุนจะทุนได้เติบโตขึ้น 10% เป็นค่าสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ลำบากโยการซื้อข้าวสารแจก

ปี 2544 รัฐบาลได้จัดสรรเงินทุกหมู่บ้านในการใช้เป็นเงินทุน หมู่บ้านละหนึ่งล้านบาทซึ่งเป็นเรื่องไม่ยุ่งยากสำหรับชุมชนทับข้างในการบริหารจัดการจึงเกิดเป็นกองทุนเงินกู้ให้ เป็นอีกสมาชิกในหมู่บ้านกำหนดอัตราดอกเบี้ย 0.60 ต่อเดือนรายละไม่เกิน 20,00 บาทต่อการกู้หนึ่งครั้งการบริหารผลกำไรของตำบลทับข้าง คือ 35% ตั้งเป็นกองทุนความเสี่ยงซึ่งกรณีที่เกิดความเสี่ยงใดๆจะต้องจ่ายเงินก้อนนี้รายละเอียดชัดเจนหากแต่เป็นความเห็นของกรรมการ 35% ใช้ปันผลคืนสมาชิก (สมาชิก หมายถึง สมาชิกที่ลงเงินเพื่อร่วมทุนในลักษณะการทำกลุ่มการเงินอื่นๆ) 5% ใช้จ่ายในการบำเพ็ญประโยชน์ที่เรื่องของกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ส่วน 25% สมทบเข้ากองทุนเดิม

ปี 2549 ได้รับเอาแนวคิด สัจจะลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาทมาจากสมาคมสัจจะลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาท ซึ่งเป็นแนวทางในการขยายเงินทุนให้มีเป้าหมายเต็มพื้นที่จังหวัดสงขลา เพื่อกองทุนสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตายซึ่งก็เป็นข้อระเบียบบังคับที่กำหนดโดยกองทุนลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาทกำหนดทุกกำหนดการ คือ

สมาชิกอายุ 6 เดือนตั้งแต่วันแรกเริ่ม (นับจากวันแรกเข้า) จะได้รับการจัดการศพ 2,500 บาท

สมาชิกอายุ 1 ปี จะได้รับการจัดการศพ 5,000 บาท

สมาชิกอายุ 1 ปี กว่าจะได้รับเงินสงเคราะห์จัดการศพ 10,000 บาท หากเจ็บป่วยต้องรักษาโรงพยาบาลและหากต้องนอนพักได้รับสวัสดิการคืนละ 100 บาท

ปี 2550 โครงการ SML ของกระทรวงมหาดไทยได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน 228,000 บาท ชุมชนทับช้างได้ใช้กองทุนก้อนนี้โดยการจัดตั้งกลุ่มโดยให้สมาชิกในชุมชน สมัครเข้าเป็นสมาชิกและร่วมหุ้นครอบครัวละ 100 บาท ตั้งเป็นกองทุน เพื่อเป็นทุนในการจัดซื้อข้าวสารมาจำหน่ายให้กับสมาชิกในชุมชนสมาชิกสามารถไปซื้อข้าวสารโดยไม่ต้องจ่ายเงินสด แต่จะคิดบัญชีเดือนละครั้งการซื้อข้าวสารจะเกิดผลกำไรในทางธุรกิจกำไรที่ได้หลังจากการสรุปบัญชีสิ้นปี จะจัดสรรกำไรคืนให้สมาชิกขึ้นอยู่กับการตกลงประจำปี เกิดกองทุนแม่บ้านประจำปี ในการจัดตั้งกองทุนฌาปนกิจกลุ่มแม่บ้านตำบลทับช้างเข้าเป็นสมาชิกกองทุนระดับอำเภอด้วยการเก็บกองทุนสมาชิกปีละ 100 บาท/คน เพื่อจ่ายเป็นค่าทำศพให้กับสมาชิก กลุ่มผู้สูงอายุก็มีการจัดการช่วยต่อการจัดสรรผู้สูงอายุเมื่อเสียชีวิตลงโดยสมาชิกจะต้องเสียค่าทำศพ 70 บาท/คน/ปีนอกจากนี้ผู้สูงอายุจะได้รับค่าจัดสรรศพจากสังคมและพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์อีก 2,000 บาท/ศพจะได้รับค่าใช้จ่ายในกินซ่อมแซมบ้านเป็นรายๆ ที่จำเป็นและเดือดร้อนจากสวัสดิการผู้สูงอายุกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์

สำหรับผู้พิการติดเชื้อเอชไอวี จะได้รับสวัสดิการในลักษณะของครอบครัว ส่งเสริมอาชีพและช่วยเหลือการศึกษา รถเข็น และรถโยก จากสวัสดิการผู้สูงอายุกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์

สำหรับการส่งเสริมอาชีพจะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานสำนักงานวิชาการ สนับสนุนภาค 12 จากสวัสดิการผู้สูงอายุกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ในลักษณะของกองทุนละ 5,000 บาท และยังเป็นกองทุนการศึกษากองทุนละ 1,000 บาท 5 ทุน/ปี

ศูนย์พัฒนาสังคมภาค 56 กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ได้ให้ทุนการสนับสนุนกองทุนการจัดกิจกรรมวันกตัญญู 100,000 บาท

ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรี ได้ให้ทุนกับสตรีและการฝึกอบรมให้ทุนละ 80,000 บาท เพื่อเป็นกองทุนอาชีพสตรีพื้นที่ได้ใช้การตั้งร้านชุมชนและซื้อจักรเย็บผ้า

สำนักงานการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดได้จัดตั้งตัวแทนอาสาสมัครพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ขึ้นทุกหมู่บ้าน 30 กว่าคนในจำนวนนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับอาสาสมัครการพัฒนาสังคม อาสาสมัครชุมชนสามารถจัดตั้งกองทุนไปประกอบอาชีพได้โดยคิดดอกเบี้ย 12% /ปี ผลกำไรที่ได้จะนำไปซื้อข้าวสารหรือของใช้ที่จำเป็นในครัวเรือน แจกผู้สูงอายุและผู้ที่ย่อยโอกาสในพื้นที่

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในได้สนับสนุนงบประมาณ 170,000 บาท เพื่อจัดตั้งกองเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ โค กระบือ เป็นผู้จัดหาซื้อทุกอย่างในชุมชน

ถ้าจะนับรวมกองทุนที่มีอยู่ในตำบลทับช้างร่วมด้วย 14 กองทุนทุกกองทุนมาจากกลไกของรัฐบาลได้จัดตั้งและสนับสนุนงบประมาณเบื้องต้นและชุมชนบริหารจัดการด้วยตนเอง ภายใต้ระเบียบหน่วยงานเสียงส่วนใหญ่เป็นจำนวนมากจะมีบางส่วนที่ชุมชนรวมเห็นด้วยแล้ว

จัดการโครงสร้างบริหารจัดการ และเพิ่มเติมเงื่อนไขบางส่วนบางเรื่องที่ชุมชนเห็นสมควรทั้งนี้ สิ่งเหล่านี้ชุมชนจะเห็นร่วมกันว่าสวัสดิการในพื้นที่ค่อนข้างที่จะสมบูรณ์ซึ่งจะต้องจัดการตราเงินเป็นสิ่งสำคัญจะมีที่อื่นๆ อยู่บ้างแต่ไม่ค่อยเป็นรูปธรรมและถูกให้หนักเบาว่าเงินจะพบว่าการจัดผลกำไร 10% เป็นกองทุนสาธารณะประโยชน์ และบางกลุ่มจัดผลกำไรเข้าเป็นกองทุนความเสี่ยงอยู่บ้างในขณะที่บางกลุ่ม ตั้งกองทุนบำเพ็ญประโยชน์ 5% และจะพบว่าเป็นพื้นที่ที่หน่วยงานทุกหน่วยงานทุกหน่วยงานย่อยของกระทรวงการพัฒนาสังคมได้ใช้เป็นพื้นที่ในการปฏิบัติงานของหน่วยทำให้พบเห็นการทำงานทุกหน่วยงานที่ขาดการวิเคราะห์และการบูรณาการงานเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับข้อมูลและความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่ทำให้งานเกิดความซับซ้อนขึ้นมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้พื้นที่ก็ไม่ได้เตรียมตัวเอง ตั้งแต่การศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริงซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์และการจัดทำแผนงานสวัสดิการ ซึ่งครอบคลุมทุกมิติซึ่งเป็นไปได้ ถ้าหากพื้นที่ตั้งใจที่เรียนรู้และวิคิดเรื่องสวัสดิการซึ่งไม่ใช่เงินช่วยเหลือในลักษณะนั้นๆ หากแต่เป็นการสร้างสังคม อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันซึ่งมิติทางสังคมก็จะเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. แกนนำพื้นที่มองตัวตนของตัวเองได้ชัดเจนกว่างานในพื้นที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานของรัฐเป็นหลัก คือรัฐคิดรูปแบบวิธีการในการทำแล้วมุ่งไปทำเพื่อตอบสนองของหน่วยงานพื้นที่ที่ทำหน้าที่ตามความประสงค์ของหน่วยงานทำหน้าที่ตั้งรับและรับได้หมด เนื่องจากพื้นที่ไม่ได้เตรียมตัวเองในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายไว้ในอนาคตก่อนในลักษณะของหน่วยงานที่เกิดจากลักษณะของข้อมูลที่เท็จจริงนอกจากนี้ที่มีลักษณะอยู่จึงเป็นลักษณะที่ต่างคนต่างหน่วยงานต่างทำจึงเห็นสมควรที่จะจัดให้มีกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ตนเองภายใต้บทบาทเพื่อกำหนดวิเคราะห์และทิศทางของตัวเอง
2. งานสวัสดิการโดยภาพรวมพื้นที่มีมุมมองที่ปกคลุมประเด็นสวัสดิการที่นำผลไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขตั้งแต่เรื่องของอนามัย อาชีพ การศึกษา นันทนาการ ระบบยุติธรรมและประเด็นอื่นๆ จึงเห็นว่าน่าจะเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้สวัสดิการในภาพรวมเปรียบเทียบได้บ้าง

2.การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีโหนด-นา-เล ตำบลท่าหิน อำเภอสิงขร จังหวัดสงขลา บริบทของพื้นที่

ชุมชนบ้านท่าหินมีตำนานการตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยมีนิยามเล่าต่อกันมาเป็นเรื่องที่มีหัตถกรรมมีก้อนหินก้อนใหญ่เท่าเสาตอตะไคร้ ลอยกระเพื่อมน้ำที่ท่าตันโพธิ์ (ปัจจุบันอยู่บริเวณที่ตั้งบ้านนางพัว แสงวันลอย) เด็กๆ ลงเล่นน้ำที่ท่าตันโพธิ์ เคยขึ้นไปเล่นบนก้อนหินนั้น เมื่อเด็กขึ้น

หินก็จะจม แต่จะโผล่ขึ้นเหนือน้ำอีกด้านหนึ่ง ต่อมาพายุใหญ่ได้พัดหินที่ทำตันโพธิ์ได้หายไป ไม่มีใครพบเห็น มีคนตัดหญ้าไปพบหินเคลื่อนไปทางทิศตะวันตกของตันโพธิ์ อยู่ในหนองน้ำแห่งหนึ่ง คนจึงให้ชื่อว่า "ทอนบางหิน" มีชื่ออยู่จนทุกวันนี้ นี่คือเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาจึงตั้งชื่อว่า "บ้านท่าหิน" มาถึงปัจจุบันลักษณะทั่วไปทางกายภาพและภูมิศาสตร์

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอสิงขร และตั้งอยู่บริเวณทะเลสาบสงขลาตอนกลาง คือตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 07 องศา 21 ลิปดา 54.21 ฟลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 07 องศา 25 ลิปดา 21.01 ฟลิปดาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 100 องศา 24 ลิปดา 40.16 ฟลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูดที่ 100 องศา 26 ลิปดา 45.22 ฟลิปดาตะวันออก ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านระฆัง บ้านห้วยลาด บ้านทองลึง หมู่ที่ 4 5 6 บ้านท่าหิน บ้านมิไร บ้านพรวน บ้านเกาะน้ำรอบ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่โดยรอบ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลคูซูด อำเภอสิงขร จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลบ่อแดง ตำบลบ่อดาน ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสิงขร จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา

พื้นที่ของตำบลท่าหินมีขนาดพื้นที่ 17 ตารางกิโลเมตร มีความยาวจากเหนือมาใต้ประมาณ 7.2 กิโลเมตร และมีความกว้างจากตะวันออกไปตะวันตกประมาณ 5.3 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบและที่ราบลุ่ม มีลำคลองและห้วยไหลผ่านหลายสาย รวมทั้งอ่างเก็บน้ำ เขื่อน และสระ

สภาพทางเศรษฐกิจ

ปัจจุบัน ชาวชุมชนบ้านท่าหินมีอาชีพหลักคือ ทำนา ปลูกข้าว เวลาวางจากนา ก็มีการทำน้ำตาลโตนด ประมงพื้นบ้าน และรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริม รวมทั้งมีการเก็บลูกตาลโตนดส่งโรงงานเพื่อบรรจุกระป๋องบ้างในบางครั้ง

การกสิกรรม/การเพาะปลูก ตำบลท่าหินมีพื้นที่ทั้งหมด 10,625 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำนาปลูกข้าว ทำไร่นาสวนผสม ทำน้ำตาลโตนด พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ตาล ผักต่างๆ แหล่งปลูกส่วนใหญ่อยู่บริเวณรอบริมคลองพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ตลอดความยาวตั้งแต่หมู่ที่ 1 – 9

การปศุสัตว์/การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรตำบลท่าหิน ส่วนใหญ่จะเลี้ยงกันในครัวเรือน สัตว์เลี้ยงที่นิยมเลี้ยง ได้แก่ วัว หมู ไก่ และเป็ด

การประมง เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำอาชีพประมงเพื่อเลี้ยงชีพโดยเฉพาะ เพราะพื้นที่ติดกับทะเลสาบสงขลา สัตว์น้ำสำคัญ ได้แก่ กุ้ง กัง ปลาหัวอ่อน ปลากระพง ปลาหัวโหม่ง ปลาทู เป็นต้น

ส่วนอาชีพอื่นๆ ได้แก่ อุตสาหกรรม การค้าและการบริการ

สภาพทางสังคม

ทำหิน เป็นชุมชนที่อยู่ติดทะเลสาบสงขลาคนเมืองจะเรียกว่า “พวกบก” เรียก พื้น “ดินแดนบก” ชาวทำหินส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แต่มีที่นับถือศาสนาอิสลามบ้างในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านระฆัง

วิถีชีวิตของชาวทำหินอยู่กันแบบเครือญาติ เอื้ออาทร แบ่งปัน ช่วยเหลือโดยเฉพาะฤดูกาลทำนา หากบ้านไหนคลอดบุตรใหม่ๆ หรือมีคนป่วยก็จะมี การ “วานนา” (ลงแขก) เก็บเกี่ยวข้าวจนหมดสลัดกันไปในชุมชน

กิจกรรมกลุ่ม

ปัจจุบันนี้ได้มีการตั้งกลุ่มในด้านเศรษฐกิจขึ้น เช่น สภาองค์กรชุมชน ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีไหนค-นา-เล กลุ่มออมทรัพย์กองทุนสวัสดิการสัจจะวันละหนึ่งบาท กลุ่มเยาวชนกลุ่มออม. ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มประมงอาสา กลุ่มร้านค้าชุมชน เป็นต้น

สถานการณ์ปัญหาที่สำคัญของชุมชน

ปัจจุบัน ชาวบ้านจะอยู่แบบสังคมเมืองขาดความเอื้ออาทรและร่วมมือกันอย่างแท้จริง มีความอิจฉาริษยา มีการรวมกลุ่มกันเองแต่ขาดความเชื่อมั่นในชุมชนเอง เชื่อหน่วยงานมากกว่าจึงทำให้กิจกรรมที่ทำกันมากไม่ได้รับการพัฒนาที่ถูกทิศทาง มีปัญหาเรื่องราคาผลผลิตต่ำชุมชนรวมกลุ่มกันเฉพาะเรื่องการเงินเพื่อกู้ยืมอย่างเดียวไม่คิดรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาอาชีพอย่างยั่งยืน ทั้งอยู่ทุกวันนี้ก็เพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องเท่านั้น “ใครมีพวกมาอยู่ได้ในสังคมทำหิน” ปัจจุบันชาวบ้านทำหินจะไม่อยู่บ้านตอนกลางวัน พอเช้าก็ออกไปทำก่อสร้างทำงานโรงงานในเมืองเพื่อเลี้ยงครอบครัว ซึ่งขณะนี้รายจ่ายเพิ่มขึ้นทวีคูณความจำเป็นในการดำรงชีพและค่าครองชีพสูง จากภาระที่ต้องส่งให้ลูกเรียน และภาษีสังคมอีกมากมาย

สรุปปัญหาของตำบลทำหิน

1. ผลผลิตตกต่ำ รายได้หลักของคนในตำบลทำหินก็คือ การทำนามีพื้นที่ 10,625 ไร่ และการทำตาลโตนด แต่ที่ผ่านมาเกษตรกรได้ประสบกับราคาผลผลิตตกต่ำเพราะขาดการจัดการผลผลิตด้านการตลาดและการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร รวมไปถึงการรวมกลุ่มให้เหนียวแน่นรายได้ประมาณ 16.88 ล้านบาทต่อปี เมื่อเทียบกับภาวะหนี้สินจะเห็นได้ว่ารายได้ต่ำกว่าหนี้สิน

2. ปัญหาหนี้สิน จากการสำรวจข้อมูลมีหนี้สินรวมทั้งตำบลประมาณ 58.10 ล้านบาท แยกรายละเอียดเป็นหนี้ ธกส. 46.02 ล้านบาท หนี้สหกรณ์ 4.53 ล้านบาท นอกนั้นเป็นหนี้อื่นๆทุนการผลิตสูง ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเล่าเรียนของคนในครอบครัวและค่าครองชีพอื่นๆ ที่สูงขึ้น

3. ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำอุปโภคบริโภค ตำบลทำหินเป็นตำบลที่มีแหล่งน้ำมากมายแต่ยังขาดวิธีการจัดการน้ำที่มีอยู่มาใช้อย่างยั่งยืน จึงทำให้หน้าแล้งซึ่งมีระยะเวลา 9-10 เดือน ทำให้ชาวบ้านขาดน้ำอุปโภคบริโภค รวมไปถึงจะประกอบอาชีพเสริมหลังฤดูการทำนาก็ไม่ได้

4. ปัญหาสาธารณสุขโรค การขยายตัวของชุมชน ทำให้ระบบสาธารณสุขไม่ สามารถบริการได้อย่างพอเพียง

5. ปัญหาวัฒนธรรม ขาดความสามัคคี, ขโมย, การพนัน วัฒนธรรมวัยรุ่น ภาวะผู้นำ มีอิทธิพล ยาเสพติด เกิดความแตกแยกเนื่องจากการเลือกตั้งโดยมีอิทธิพลเป็นแกนนำการบริหาร

6. ปัญหาเงินทุนหมุนเวียน การระดมทุนในชุมชนมีมากแต่ชาวบ้านยังขาดความเข้าใจในการจัดการทุนอย่างเป็นระบบ ขาดความสามัคคี

พัฒนาการ และความสำคัญของประเด็นในการขับเคลื่อนของพื้นที่

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ “วิถีไหนด นา เล” ได้มีการดำเนินการ มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน สาเหตุที่ทำให้ตำบลท่าหินหุบยกเอาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาเป็นประเด็นในการขับเคลื่อน คุณพูนทรัพย์ ศรีชู ซึ่งเป็นกำลังสำคัญอธิบายว่า

“จริง ๆ แล้วไม่ได้เลือกประเด็นการท่องเที่ยวมาขับเคลื่อนเสียทีเดียว แต่เราดูแล้วการท่องเที่ยวมันเป็นกลุ่อบายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่เรามี วิถีไหนด นา เล”

ซึ่งในส่วนประวัติศาสตร์การขับเคลื่อนกิจกรรมของตำบลท่าหิน จะเริ่มมาตั้งแต่

ปี 2541 กลุ่มสตรีในชุมชนท่าหินร่วมกันตั้งกลุ่มดอกไม้จันทร์ วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม เพื่อส่งเสริมสนับสนุนสร้างเสริมประสบการณ์ พัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกให้มีความก้าวหน้า มีรายได้เสริม รวมกลุ่มอาชีพสร้างความสามัคคีในกลุ่มสตรี ร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

จากการที่ได้เห็นเศษไม้ตาลที่ถูกทิ้งตามทุ่งนาจำนวนมาก สมาชิกในกลุ่มดอกไม้จันทร์ จึงคิดกันว่าน่าจะนำมาใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ทำลายต้นตาล จึงได้เกิดรวมกลุ่มการแปรรูปเศษไม้ตาลโตนดเป็นถ้วยกาแฟ แก้วไวน์ ชุดชา ฯลฯ และยังไปศึกษาดูงานในเรื่องต่างๆ ที่ชุมชนสนใจ เพื่อเพิ่มศักยภาพและกลับมาทำกิจกรรมที่อยากจะทำต่อ เช่น กลุ่มร้านค้าชุมชนที่รวมตัวกันเพื่อซื้อสินค้าราคาถูกและมีการแบ่งผลกำไรกลับคืนสมาชิก สมาชิกจ่ายรายจ่ายของตัวเองสามารถปรับลดวิธีการจ่ายในครัวเรือนได้

ปี 2542 มีการรวมตัวของนักวิชาการ ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ราชการบางส่วน กลุ่มอาชีพตาลโตนด (กลุ่มตำบลท่าหิน) กลุ่มออมทรัพย์ฯ กลุ่มเกษตร NGO สื่อ เพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดสงขลา โดยมีศูนย์ประสานงานองค์กรภาคประชาชนสงขลา ในการประสานเชื่อมโยง มี 4 โซน โดยเฉพาะโซนคาบสมุทรมหานคร เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีคณะทำงานโซนที่ประสานงานพื้นที่ มีตัวแทนประเด็นในการขับเคลื่อน เกิดการพัฒนากระบวนการคิดวิธีการทำงานร่วมกันในจังหวัดสงขลา พัฒนาศักยภาพแกนนำกลุ่มอาชีพจังหวัดสงขลา ขยายสวัสดิการ/องค์กรการเงินเกิดกองทุนกลางจังหวัดสงขลา เครือข่ายเกษตรอินทรีย์

ปลายปี 2544 ชุมชนได้มีโอกาสตั้งวงปรึกษาหารือถึงสภาพปัญหาของชุมชน ตลอดจนแนวทางการแก้ไข ภายใต้กระบวนการแผนแม่บทชุมชน โดยได้รับงบประมาณจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ผลของกระบวนการจัดทำแผนแม่บททำให้ชุมชนได้แกนนำและ

คณะทำงานแผนที่มืองค์ประกอบที่หลากหลาย มีศักยภาพในการทำงาน ได้แก่ ฝ่ายบริหาร อบต. สมาชิก อบต. ผู้นำทาง การ ตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชนจากหมู่บ้านต่างๆ เกิดแผนงานหรือแผนชุมชนจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ แผนงานสร้างจิตสำนึกชุมชนและเยาวชน พัฒนาผลผลิตจากนาข้าว แก้ปัญหายาเสพติด พัฒนาอาชีพ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์/ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม การแปรรูปเพิ่มผลผลิตตาลโตนดและการตลาด พลังงานหมุนเวียน (แก๊สชีวภาพ) โครงสร้างพื้นฐาน สุขภาพ ซึ่งมีทั้งหมด 31 กิจกรรม มีผู้รับผิดชอบโครงการหลักๆ ได้แก่ ชุมชนทำหิน กรรมกรกลุ่ม แกนนำตำบล อบต.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คณะทำงานแผนชุมชนสามารถประสานความร่วมมือบูรณาการแผนนำไปสู่การปฏิบัติกับ อบต. ได้ในบางกิจกรรมในระยะเริ่มแรกของแผนชุมชน รวมถึงการดำเนินงานร่วมกับสำนักงานนโยบายและแผน กระทรวงวิทยาศาสตร์ (เดิม) และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในการสร้างความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถี “โหนด-นา-เล” ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมภายใต้แผนชุมชนที่ได้วางไว้ สามารถสร้างความร่วมมือของชุมชนให้หันกลับมาสนใจภูมิปัญญา วิถีดั้งเดิม โหนด นา เล สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด และมีความภาคภูมิใจในชุมชนตัวเอง อันเนื่องมาจากคนภายนอกสนใจทำหินในฐานะที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม เรียนรู้ชุมชน เรียนรู้ วิถีโหนด นา เล และเป็นเงื่อนไขที่ได้มีการยกระดับกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว และมีศูนย์เรียนรู้ของชุมชนเกิดขึ้น

ปี 2545 ตำบลทำหินได้เชื่อมโยงกับเครือข่ายชุมชนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ร่วมกับสำนักงานแผนนโยบายสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ (เดิม) ดำเนินกิจกรรมนำร่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าคุชชุดและเกาะต่างๆ แต่ดำเนินงานนำร่องทั้ง 4 พื้นที่คือ ตำบลคุชชุด ทำหิน คลองรี และเกาะหมาก ได้ประชุมร่วมกันวางแผนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเท่านั้น ต่อมา สผ. ได้ยุติการสนับสนุนกิจกรรม เนื่องจากได้มีการปรับโครงสร้างของกระทรวงใหม่ แต่ในส่วนของชุมชนยังมีดำเนินงานต่อไปโดยการช่วยเหลือตัวเองและการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถี “โหนด-นา-เล” ของ 3 ตำบลทำหิน มีนักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา มาเที่ยวและศึกษาดูงาน พบปัญหาในพื้นที่มีการเลี้ยงสัตว์มีมูลสัตว์บนถนน ลงทะเลสาบโดยไม่มีการจัดการนักท่องเที่ยวสะท้อนปัญหาให้ฟังว่าสกปรกและทำลายสิ่งแวดล้อม จึงประชุมเพื่อระดมปัญหาและวิธีการแก้ไข จึงมีการประสานงานกับกระทรวงพลังงาน พลังงานทดแทนที่ 12 ขณะนั้นเพิ่งตั้งใหม่ โดยการสำรวจสัตว์ทุกชนิดเพื่อว่าหากจะทำโครงการบ่อก๊าซชีวภาพขึ้นเพื่อลดมลพิษและใช้เป็นพลังงานทดแทนสิ่งที่เหลือทำปุ๋ยชีวภาพส่งเสริมอาชีพเลี้ยงสัตว์

ปี 2546 – ปัจจุบัน แม้รัฐบาลให้ความสำคัญต่อโครงการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยมีความมุ่งหวังจะนำความสมบูรณ์กลับสู่ทะเลสาบสงขลา แต่การพัฒนาไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน ชุมชนทำหินได้พยายามนำแผนชีวิตชุมชนที่คนตำบลทำหินกำหนดขึ้นไปบูรณาการกับแผนพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการสนับสนุนกิจกรรมจากหน่วยงานภาคี

ต่างๆ หลายกิจกรรม เช่น โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โครงการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ โครงการก่อสร้างบ่อแก๊สชีวภาพ โครงการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก และโครงการแปรรูปผลผลิตจากตาลโตนด

บทบาทและผลการดำเนินงานของภาคีพัฒนาภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบล/เทศบาลในระยะที่ผ่านมา (รวมถึงบทบาทของโครงการความร่วมมือฯ)

ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในปัจจุบัน จะมีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย 3 ตำบล โดยมีกระบวนการ คือ

การประชุม อบรม สัมมนา สรุป ถอดบทเรียน วางแผนร่วมกันของ 3 ตำบล อบรมสำรวจเส้นทาง การตลาด สำรวจว่ามีกลุ่มไหนบ้างที่ทำอยู่ในคาบสมุทร ศึกษากลุ่มว่ามีผลิตภัณฑ์อะไรอยู่บ้าง มีเงินทุนเท่าไร พัฒนาแผนการท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยว

การแบ่งงานกันทำ โดยแบ่งเป็นแผนกขึ้นอยู่กับว่าใครมีความรู้เรื่องไหน หรือมีความถนัดในเรื่องอะไรอยู่ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายบรรยาย ประวัติศาสตร์ โหนด นาละ คนประสานงาน มีการกระจายไป แบ่งฝ่ายอาหาร ฝ่ายกิจกรรมเรือ ฝ่ายขึ้นโหนด ฝ่ายแปรรูปน้ำผึ้ง เจาะลูกโหนด จักสาน เย็บจาก ฝ่ายสีข้าว ฝ่ายแปรรูปทำขนมพื้นบ้าน กิจกรรมนา กิจกรรมเรือพาลงเล

เมื่อเสร็จกิจกรรมก็จะมีการสรุปรายรับรายจ่ายแต่ละครั้ง มีการแบ่งผลกำไรเข้ากลุ่มแล้วไว้กองบริหารจัดการ กองทุนสาธารณะ มีการจัดสรรเงินปันผล ทำเป็นกฎระเบียบของกลุ่มไว้

หัวใจสำคัญของกระบวนการก็คือ “การทำแต่ละครั้งต้องมีการประชุมวางแผนกันก่อน พอเสร็จก็ประชุมสรุปทุกสิ่งทุกอย่าง เอาบทเรียน ข้อบกพร่องจากที่ได้ตรงนี้ไปพัฒนาครั้งต่อไป ใช้ระบบเดียวกันทั้งตำบลเดียวและ 3 ตำบล ใน 3 ตำบล”

ในเฉพาะส่วนของตำบลทำหีนเองได้มีการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยได้วางระเบียบข้อบังคับร่วมกัน คือ

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

- เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตตาลโตนด
- เพื่อส่งเสริมกลุ่มอาชีพให้มีรายได้เพิ่มขึ้นในการทำกิจกรรมแปรรูปจากตาลโตนด
- เพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน
- ส่งเสริมกิจกรรมภาคใต้แผนแม่บทชุมชน
- เพื่อปรับวิธีคิดให้กับชุมชนเกิดความยั่งยืน
- เพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนของตนในชุมชน
- เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

สมาชิกภาพ

ความเป็นสมาชิก

- ต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในตำบลท่าหิน เท่านั้น
- ต้องเป็นคนที่มีความเสียสละให้ความร่วมมือกับกลุ่มเป็นอย่างดี
- ต้องเป็นคนที่พร้อมที่จะปฏิบัติภายใต้กฎข้อบังคับของกลุ่ม

การสิ้นสุดจากสมาชิกภายในกรณีต่อไปนี้

1. ตาย
2. ลาออก
3. วิกลจริต
4. กรรมการบริหาร 2 ใน 3 พิจารณาให้ออก
5. ขาดไม่มาร่วมกิจกรรมติดต่อกัน 5 ครั้ง โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

อัตราการปันผลของแต่ละกิจกรรมให้สมาชิกภายใต้กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลท่า

หินการแบ่งผลกำไร มีการปันผลทุกครั้งที่นักท่องเที่ยวมา

- ปันผลให้สมาชิก 70 %
- บริหารจัดการกลุ่ม 20 %
- สวัสดิการ 5 %
- คืนทุนตอบแทนสังคม 5 %

โครงสร้างการบริหาร

- นายสว่าง อำภาพร้อม	ประธาน
- นายสมพร นิลวรรณ	รองประธาน
- นายธเนศ ชูช่วย	รองประธาน
- นายสมมิตร มากชูชิต	เลขานุการ
- นายสมเพียร ชูแก้ว	ผู้ช่วยเลขานุการ
- นางบุญพา แก้วมณี	เหรัญญิก
- นางสุพร ดิสวัสดิ์	ผู้ช่วยเหรัญญิก
- นายประดับ พรหมจินดา	กรรมการ
- นางภา มากชูชิต	กรรมการ
- นางวรรณิ แก้วประจันท์	กรรมการ
- นางภา มากชูชิต	กรรมการ
- นางเชียน ชูแก้ว	กรรมการ
- นางปราณี บุญประสงค์	กรรมการ
- นายบุญรี สูงศักดิ์	กรรมการ
- นายเผียน กองทอง	กรรมการ
- นายเรียม ล่องชุม	กรรมการ
- นายสงคราม คงพรหม	กรรมการ
- นางพูนทรัพย์ ศรีชู	กรรมการ

- นางชอบกิจ ประถม   กรรมการ
- นายนิพัฒน์ ขวัญอ่อน   กรรมการ
- นางกมลวรรณ ไจรรณณะ   กรรมการ
- นางประพิศ นิลเอสงค์   กรรมการ
- นางละมุน ศรีสุขใส   กรรมการ
- นางพวงทิพย์ ทองคำ   กรรมการ

การบริหารจัดการ

1. ฝ่ายจัดการ

- นายสว่าง   อำภาร้อม
- นายสมมิตร   มากขุชิต
- นางพูนทรัพย์ ศรีชู

2. ฝ่ายดำเนินการ

-นายสมเพียร	ชูแก้ว
-นางภา	มากชุติต
-นายประดับ	พรหมจินดา
-นายนิพนธ์	ขวัญอ่อน
-นายสมพร	นิลวรรณ

3. ฝ่ายขาย / บัญชี / การตลาด

- นางสุพร ดิษฐ์สวัสดิ์
- นางนันทิกานต์ มากชูชิต
- นางรัชฎ์ลักษณ์ โชติยานนท์
- นายธเนศ ขวัญ

4. ฝ่ายตรวจสอบ

-นายสุจินต์	ชูสังข์
-นายบุญริ	สูงศักดิ์
-นางวรรณิ	แก้วประจันท์

ในส่วนของการเชื่อมประสานกับองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ นับแต่ได้ดำเนินการมา ดังนี้
 อบต. ถ้านักท่องเที่ยวมากก็จะมีการประสานงาน สื่อสารให้รู้กัน นายก อบต.จะเข้า
 มาร่วม และให้เจ้าหน้าที่มาช่วย ฝ่ายปกครองท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเข้ามาร่วมกิจกรรม
 ร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่

สำนักงานแผนนโยบายสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ (เดิม) ดำเนินกิจกรรมนำร่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าคุงุดและเกาะต่างๆ แต่ดำเนินงานนำร่องทั้ง 4 พื้นที่คือ ตำบลคุงุด ท่าหิน คลองรี และเกาะหมาก สำนักงาน

สร้างเสริมสุขภาพ จัดอบรมมัคคุเทศก์น้อย สำรวจเส้นทาง ทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของคาบสมุทรสทิงพระ

ได้รับการสนับสนุนความรู้จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ศูนย์กีฬาและนันทนาการจังหวัดสงขลา

การเชื่อมโยงเครือข่ายตำบลคูขุด คลองรี ในการจัดการท่องเที่ยววิถีไหนต-นา-เล เพื่อสุขภาพชุมชนชาวบก มีการอบรมมัคคุเทศก์น้อย สำรวจเส้นทางท่องเที่ยวคาบสมุทรสทิงพระ จัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว อบรมเยาวชนสำนักมัคคุเทศก์บ้านเกิดเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความรู้และประโยชน์ของตาลโตนด การทำนา การทำประมงในทะเลสาบ(เล) เกิดกลุ่มโหมสองเล กลุ่มเยาวชนไหนต-นา-เล ของตำบลท่าหินที่ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง

บทเรียนการ การขับเคลื่อนเชิงประเด็น

ก่อให้เกิดรายได้แก่กลุ่มต่างๆ

ในช่วงแรกๆ ที่มีการรวมกลุ่ม ชาวบ้านไม่เห็นผลว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาแล้วเขาจะมีรายได้ยังไง แต่เมื่อมีคนมาศึกษาดูงาน ได้แบ่งเป็นกิจกรรมต่างๆ คือ

กลุ่มประมง เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มประมงอาสาของทุกหมู่บ้านที่ติดทะเลสาบ รวมตัวกันในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ทำเขตอนุรักษ์ ฟาร์มทะเล ร่วมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ไม่ให้จับสัตว์น้ำที่มีขนาดเล็ก มีการจำกัดตาอวน เมื่อนักท่องเที่ยวมากลุ่มนี้จะพาไปดูวิถีประมง มีรายได้จากการขายสัตว์น้ำทั้งสดและแปรรูปให้แก่นักท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งก็ขายให้กลุ่มเพื่อทำอาหารให้นักท่องเที่ยว กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ตื่นตัวมาก ภูมิธรรมก็คือ การร่วมมือกันออกเงินสมทบกับเงินกองทุนประมงคนละ 200 บาทเพื่อซื้อพันธุ์กุ้ง ปลาปล่อยในทะเลสาบ มีการวางกฎกติกาในการจับสัตว์น้ำร่วมกัน ถ้าใครทำผิด ครั้งแรก สวาอวน ครั้งที่สองริบอวนริบเรือ ถ้าเป็นกรรมการปรับสองเท่า เอาของกลางไปขายแล้วเอาเงินเข้ากองทุนกลาง เมื่อเทียบกับเมื่อก่อนมีคนมาวางยาในเขต เขาจะโทรมาหาแกนนำ แกนนำก็โทรประสานเรือตรวจมาให้ช่วยดู ตอนนี้เขาก็ช่วยกันดูแล เขามีความห่วงแหน

กลุ่มที่ขึ้นไหนต ต้องมาขึ้นไหนตให้นักท่องเที่ยวดู สาธิตการเคียวตาล ขึ้นตาล ต้องอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟังด้วย นอกจากขึ้นไหนต ลูกไหนตเฉาะ หัวไหนตที่เอามาแกงเขาก็มีรายได้จากตรงนั้น

กลุ่มทำนา ถ้ามาฤดูกาลที่ทำนา ก็ได้ลงไปทำนา เก็บข้าว ถ้าไม่มีก็ได้สืข้าวซ้อมมือ ถ้ามาตรงหยามไหนก็ได้ทำเรื่องนั้น ฟันฟูได้ในเรื่องของการทำนาคือการทำนาชีวภาพ มีการรวมตัวทำปุ๋ยชีวภาพ เนื่องจากปุ๋ยเคมีราคาแพง เป็นการประหยัด ลดต้นทุน ข้าวก็เอามาทำข้าวซ้อมมือ ข้าวกล้อง หุงให้นักท่องเที่ยวกิน ส่งขาย ขายให้นักท่องเที่ยว เอาข้าวมาแปรรูปทำขนมพื้นบ้าน ไม่แบ่งเอง รสชาติที่กินจะติดกันกับแป้งที่ซื้อมา เขาก็ได้ทำเป็นอาชีพของเขาด้วย

เกิดกระบวนการพัฒนาโดยแกนนำในพื้นที่

ที่เห็นก็คือ กลุ่มในชมรมท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการทำแผนของหมู่บ้าน แกนเหล่านี้จะเป็นแกนนำในการคิดแผนพัฒนาของหมู่บ้านตัวเอง แกนนำสามารถช่วยทำ ช่วยสำรวจ ทำโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัย 245 ครัวเรือน แล้วก็บวกกับอีก 74 ครัวเรือน ช่วยกันจัดการในแต่ละหมู่บ้าน ช่วยกันประสานงาน ช่วยกันทำงาน ช่วยกันเขียนโครงการ ใครทำอะไรเป็นก็ทำอันนั้น เป็นแกนหลักในการพัฒนาตำบลก็ว่าได้ ใช้การท่องเที่ยวเป็นการขยายแกนนำ ตอนแรกเราใช้กลุ่มทำดอกไม้จันทน์ในการทำแผนชุมชน ทำเรื่องท่องเที่ยว แปรรูปน้ำผึ้งผง ไม่นวด ที่เราขึ้นมาให้ใหญ่คือกลุ่มท่องเที่ยว แต่กลุ่มเหล่านี้ก็ยังดำรงอยู่ ทำน้ำผึ้งผง ดอกไม้จันทน์ก็ทำอยู่ในเรื่องของแปรรูปพวงมโหรีก็ยังคงทำ เห็นได้ชัดว่าที่ทำอยู่ตรงนี้นั้นส่งผลไปถึงการทำเรื่องส่วนรวมของหมู่บ้าน เช่น หมู่ 7 ประปาไม่ได้ขึ้นกับ อบต. ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง พอท่อประปารั่ว ผู้นำบอกไม่มีเงินไม่ทำ ประกาศก็ไม่ประกาศ ชาวบ้านไป ชาวบ้านทำเสร็จ ที่นี้น้ำหมด ก็นัดประชุมกันเองว่าจะเอาอย่างไร มันมีสระอยู่ 2 ลูก ต่อจากสระโน้นมาสระนี้ได้ ใช้ท่อจำนวนเท่าไรหาคำนวณกันหมด แต่ไม่มีเงิน ชาวบ้านบอกว่าไม่ต้องไปขอใคร ออกเงินกันคนละสองร้อยแล้วเอาเงินสาธารณะของหมู่บ้านมาทำ 7 หมื่นกว่าบาท ชาวบ้านออกเสียสองหมื่นกว่าบาท คนสามารถคิดแก้ปัญหาได้ ไปถึงขั้นว่าได้เรียนรู้กระบวนการตรวจสอบ กระบวนการติดตามการทำงานกันเอง มันพัฒนาการไปถึงขั้นนั้น ช่วยกัน บางคนทำบ้าน คนนี้ก็ไปช่วยเวลานัดประชุม

การก่อเกิดกลุ่มสัจจะสวัสดิการวันละบาท ตอนนี้ไม่มีอาคารศูนย์เรียนรู้ ก็พยายามจะให้ มีศูนย์เรียนรู้ คนที่ต่างคนต่างทำกันอยู่ตอนนี้พอมีบะไรก็เอามาเล่ากันพยายามแชร์ เอามาร่วมกัน ถ้าตรงไหนที่เอามาได้ก็พยายามเอามาร่วมกัน กับหน่วยงานที่ลงมา ก็พยายามปรับว่าทำอะไรให้อยู่ในจุดเดียวกัน ทำข้อมูล ทำเรื่องอะไรก็ให้เป็นเรื่องเดียวกัน ใครที่รับผิดชอบตรงไหนก็ทำตรงนั้น ทุกคนก็เห็นด้วย การส่งเสริมอาชีพหรืออะไรก็แล้วแต่จะไปจากที่ชาวบ้านทำแผน มีคนส่งส่งต่อไปยังหน่วยงาน

เกิดการเชื่อมโยงเครือข่าย

ปัจจุบันมีการเชื่อมโยงเครือข่ายจากที่ทำอยู่ตำบลเดียวกันขยายเป็น 3 ตำบล คือ คูซุดทำหิน คลองรี เชื่อมโยงกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม 7 ตำบล และเครือข่ายแผนสุขภาพ 14 ตำบล รวมแล้วมีเครือข่ายการท่องเที่ยว 14 ตำบล นอกจากก็มีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับ 3 จังหวัดของลุ่มน้ำทะเลสาบ เป้าหมายก็คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่สำคัญก็คือสร้างความเอื้ออาทร สร้างความสามัคคีของคนในชุมชน

การสานต่อในนามของสภาองค์กรชุมชน

เมื่อมีกลุ่มท่องเที่ยวแล้ว แกนของกลุ่มท่องเที่ยวพยายามทำในเรื่องการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ ในเรื่องการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ใช้หัวของสภาองค์กรชุมชนเชิญประชุม ถอดบทเรียน เรื่องของท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นเรื่องของคนกลุ่มหนึ่งที่ทำอยู่เท่านั้นหรือไม่ เขาบอกว่าเป็นเรื่องของคนทำหิน เพราะฉะนั้นถ้าเป็นเรื่องของคนทำหินคุณจะมีส่วนร่วมอย่างไร จึงมีการทำ

เรื่องแผนท่องเที่ยวร่วมกันภายใต้สภาองค์กรชุมชน แล้วก็มีการประชุมกันทุกเดือน แจ้งเรื่องราวของแต่ละกลุ่ม

การมีส่วนร่วม การบูรณาการแผนร่วมกับหน่วยงาน อบต.

หน่วยงานให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมมากขึ้น มีการเชิญชุมชนเข้าไปร่วมมากขึ้น แทนที่จะนั่งเทียนเขียนเอง เมื่อก่อนการทำงานต่างหน่วยต่างปฏิบัติแต่ชุมชนก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำแผน ถึงแม้ว่ามันจะไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์แต่เราก็ได้เกิดกระบวนการทำแผนตรงนี้รวมไปถึงของ อบต. ลงทำเวทีประชาคม มีการแบ่งกันว่า แผน อบต.ทำเองไม่ได้ แผนไหนที่ประชาชนทำได้ทำเอง แผนไหนที่จะร่วมกันได้ แผนไหนที่จะส่งต่อไปยังหน่วยงานอื่น อบต.เริ่มเข้าใจว่าเราทำเอง มีการคุยกันว่าถ้าไม่ใส่ไว้ในแผนของ อบต. เวลาจะของบประมาณจากหน่วยงาน ตำบลเสียโอกาส ภาคประชาชนไม่ได้ของบประมาณของ อบต.อย่างเดียว สิ่งที่สำคัญคือ สามารถบูรณาการแผนกับ อบต.ได้

การใช้ข้อมูล เหตุการณ์สำคัญๆ ที่ทำให้เกิดการใช้ข้อมูลมาตัดสินใจในการทำกิจกรรมมากขึ้น คือ

ปี 46 มีการสำรวจแหล่งน้ำขนาดเล็กของคาบสมุทร มีกี่แห่ง มีปัญหาอะไร แล้วก็วางแผนทางแก้ไขปัญหาชาวบ้านสามารถพลิกแพลงได้ ชาวบ้านยืนยันข้อมูลเอง ตามไปยืนยันถึงตำบล อำเภอ ทำให้เขาเห็นผลถึงการเก็บข้อมูล การสำรวจ การวางแผนมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหา โดยอาศัยที่ประชุม มีกระบวนการตรวจสอบ คนกล้าพูดกล้าคิดมากขึ้น ทำให้มีการช่วยกันดูแลรักษามากขึ้น คนกลับตัวทำตามกฎที่ร่วมกันวางไว้

ปี 48 น้ำท่วมมีการเชิญประชุมทุกหมู่บ้าน ให้เขามาให้ข้อมูลว่าที่น้ำท่วมเพราะอะไร มีอะไรกีดขวางทางน้ำ ท่อตรงไหนตัน เอาข้อมูลตรงนั้นมาให้เขาวิเคราะห์ แก้ปัญหา อย่างวัวไม่มีหญ้ากินก็ประสาน สจ. สส. ให้ได้หญ้ามา ช่วยกันทำงาน เขาก็ได้แก้ปัญหา ทุกคนเห็นความสำคัญเรื่องการให้ข้อมูล

ในปี 2550 เกิดวาตภัยขึ้นในพื้นที่ตำบลท่าหิน ลมพัดบ้านเรือนได้รับความเสียหาย อบต.สำรวจข้อมูล และให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแต่ก็ไม่ได้ทั้งหมด ได้ประสานระดมเด็กเยาวชน แกนนำ ให้ไปช่วย อบต. พาไปแต่ละหมู่บ้านสำรวจ ถ่ายรูป หาข้อมูล ความสูญเสียที่เกิดขึ้น จากปัญหานี้ทำให้มีการทำงานร่วมกับ อบต. ชยับไปทำร่วมกับอำเภอ ซึ่งก็ไม่เคยเชื่อถือภาคประชาชน ส่งต่อข้อมูลกันตลอดในการช่วยเหลือคนเดือดร้อน ชาวบ้านก็วางแผนกันว่าต้องสำรวจข้อมูลกันเพื่อไม่ให้คนโกหก คนก็รู้จักใช้ข้อมูลมากขึ้น เขียนโครงการ ยอมรับคนที่ใช้ข้อมูลมากขึ้น

ก่อเกิดกลุ่มเยาวชน

การรวมตัวกันอบรมเยาวชนสำนึกรักบ้านเกิด ให้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ทะเลสาบ นา โหนด วิถีชีวิตเดิมๆ เมื่ออบรมแล้วเด็กกลุ่มนี้ก็อยากให้อบรมอีก พอได้งบประมาณของตำบลบ้านต๊อบเมือง จึงจัดการอบรมซ้ำ แกนนำพยายามดึงเด็กกลุ่มนี้ไปร่วมกับ 3 ตำบล ในการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว ร่วมกับทีมของ มอ.ในการอบรมมัคคุเทศก์น้อย แต่

เด็กพอจบจากที่นี้ไปเรียนที่อื่นไปทำงานที่อื่นก็ไม่ได้กลับมา ปีที่แล้วมีการทอดกฐิน เด็กกลับบ้าน เด็กจะอาสาขอเล่าเรื่องให้นักท่องเที่ยวฟัง ทั้งๆ ที่คำตอบแทนก็ไม่ได้ แต่เขาก็ได้แค่ช่วงเสาร์อาทิตย์กับช่วงปิดเทอม เด็กก็พยายามเรียกร้องมาตลอดให้มีการอบรม ร่วมอบรมกับผู้ใหญ่ เขาอยากให้พ่อแม่ประกอบอาชีพไหน นา เล ได้รู้ว่าเด็กคิดอะไร สิ่งนี้ก่อให้เกิดพัฒนาการมาถึงว่า ผอ.โรงเรียนเห็นความสำคัญเอาหลักสูตรเอาภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับตาลโตนดไปสอนในโรงเรียน ปี 2552 นำเอาเรื่องภูมิปัญญา ความรู้โหนดนาเล การจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ปี 2553 เอาเรื่องภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับตาลโตนด การทำจักสาน มีการยกย่องครูภูมิปัญญาขึ้นมา คนมีการตื่นตัวมากขึ้น พยายามฟื้นฟูภูมิปัญญาของตนเองขึ้นมา สิ่งที่ได้ก็อย่างลูกหลานที่ไปเรียนที่อื่น เวลาครูให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เขาก็พาเพื่อนมาทำกิจกรรม กลับมาหาข้อมูลที่ครูให้ทำ เด็กต่างโรงเรียนลงมาหาข้อมูล สบู่ น้ำผึ้งผง การเก็บขยะในทะเลสาบ ปลูกต้นไม้ ปลูกป่าชายเลนมากขึ้น นอกจากนี้กลุ่มท่องเที่ยวเองได้รับเชิญไปสอนนักเรียนนอกพื้นที่ด้วย เช่น โรงเรียนนิตดา โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชบุรี

การวางยุทธศาสตร์ในอนาคต

ในปัจจุบัน แม้มีหลายหน่วยเข้ามาช่วย ไม่ว่าจะเป็น ททท. ศูนย์กีฬา มอ. หนังสือพิมพ์ทีวี พอคนคลิกเข้าไปใน google เขียนคำว่าโหนด นา เล ก็มีให้ค้นหาได้ เป็นการประชาสัมพันธ์ แต่ข้อมูลก็ไม่ได้ลงไปมาก แต่ทีมงานเองยังมีข้อด้อยในเรื่องของคอมพิวเตอร์ ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลไปแขวนไว้ อบต.พร้อมที่รอจะเอาข้อมูล การร่วมกับแผนสุขภาพ ในประเด็นวัฒนธรรมวิถีโหนด นา เล ข้อมูลศักยภาพต่างๆ ซึ่งจะได้นำไปแขวนไว้ในเว็บของคลองอู่ ของ สจรส.ด้วย

ประสานระหว่าง 3 จังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ การจัดระบบการประสานงาน

การประชาสัมพันธ์ เช่น การทำป้ายบอกทาง ให้เป็นความรับผิดชอบของ อบต. ส่วนป้ายบอกทาง ป้ายโอเวอร์เฮด ก็ประสานในส่วน of ศูนย์กีฬาและการท่องเที่ยว ซึ่งกำลังดำเนินการ

สิ่งที่มีความจำเป็น เช่น ศูนย์รวบรวมข้อมูล ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว (14 ตำบล) แต่ละพื้นที่ต้องทำของตัวเองอยู่แล้วในเรื่องข้อมูล การจัดการแหล่งน้ำ

การอบรมพัฒนาศักยภาพของกลุ่มที่อยู่ภายใต้ชมรมท่องเที่ยว กลุ่มเรือ กลุ่มที่พัก กลุ่มแปรรูป การต้อนรับนักท่องเที่ยว นักสื่อความหมาย การสร้างกิจกรรมใหม่ๆ ในพื้นที่

ปรับปรุงภูมิทัศน์ เช่น ถนนยกระดับให้พ้นน้ำ ขุดคลองสายต่างๆ ห้องน้ำ สะพานเดินชมวิ

3.การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

บริบทของพื้นที่

หมู่บ้านในชุมชนต้นน้ำเขาพระเกิดเมื่อประมาณ 150 ปีมาแล้ว ชุมชนกลุ่มแรกๆ ที่เข้ามาอาศัยอยู่เป็นชุมชนมุสลิม มาปลูกกระต๊อบอยู่ที่บ้านโนบ้าน, บ้านด่าน, บ้านเขาพระ, บ้านนาในหนองและบ้านสี่สอน โดยชุมชนในบ้านมีคนอาศัยอยู่โดยประมาณ 18 หลังคาเรือน ชุมชน

บ้านดำนมีประมาณ 3 - 4 หลังคาเรือน ชุมชนบ้านเขาพระมีประชากรประมาณ 10 กว่าหลังคาเรือน บ้านนาในหนองมีประชากรประมาณ 18 หลังคาเรือน และบ้านสีสอนมีประชากรประมาณ 6 - 7 ครัวเรือน

ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดสงขลา ห่างจากจังหวัดสงขลา 70 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอรัตนภูมิประมาณ 10 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลท่าชะมวง

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลทุ่งนุ้ย จังหวัดสตูล

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และตำบลท่าชะมวง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลท่าชะมวง และจังหวัดพัทลุง
ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรกรรม แยกได้ดังนี้

- ทำสวนยางพารา	2,000 ครัวเรือน	39,352 ไร่
- ทำนา	110 ครัวเรือน	400 ไร่
- ทำสวนผลไม้	460 ครัวเรือน	1,321 ไร่

นอกจากนี้ ยังมีการประกอบการธุรกิจขนาดเล็กประเภทอุตสาหกรรมในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ เช่น การตั้งฟาร์มเลี้ยงหมู, เลี้ยงไก่ และที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม มี 2 แห่ง คือ โรงงานเหมืองหินอุตสาหกรรม ที่บ้านสีสอน หมู่ที่ 4 ต.เขาพระ และโรงงานแปรรูปไม้ยางพารา บ้านนาเล็ก หมู่ที่ 3 ต.เขาพระ

ชุมชนในตำบลเขาพระมีวัฒนธรรมที่เหมือนกัน เนื่องจากนับถือศาสนาเหมือนกัน คือ ศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ในอดีตทั้งไทยพุทธและมุสลิมได้มีการช่วยเหลือกันอยู่เป็นปกติ ไม่ว่าจะเป็นงานบุญประเพณี เช่น งานแต่งงาน ประเพณีทำบุญนุหรี งานช่วยเหลือสังคม เช่น ทำมัสยิด ทำบาหลีชะห์ ทำโรงเรียน

ตำบลเขาพระมีเนื้อที่ 129,812 ไร่ แบ่งการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน 2 เทศบาล สภาพพื้นที่เป็นภูเขาสูงทั้งทางทิศตะวันออก ตะวันตก และทิศใต้ ตอนกลางเป็นที่ลาดเชิงเขา มีที่ราบลุ่มอยู่ตรงกลางตำบลเพียงประมาณ 1 %

พื้นที่ตำบลเขาพระมีภูเขาใหญ่น้อยมากมาย ภูเขาที่สูงที่สุด คือ ภูเขาแก้วหรือเทือกเขาตะนาวศรี เป็นแกนกลางของคาบสมุทรมาเลเซียอยู่ทางทิศใต้ ทางทิศเหนือมีเทือกเขาบรรทัด ทางทิศตะวันตกมีเทือกเขาบรรทัดบรรจบกับเขาแก้ว เทือกเขาเหล่านี้คลุมพื้นที่ถึงจังหวัดสตูล ติดต่อกับประเทศมาเลเซีย บริเวณเทือกเขาปกคลุมด้วยป่าดงดิบผืนใหญ่ มีไม้ใหญ่ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติประมาณ 46,800 ไร่ ไม่รวมกับป่าหินผุด ป่ายอดเขาแก้ว เป็นพื้นที่รวมอยู่กับตำบลท่าชะมวง จำนวน 52,512 ไร่ พื้นที่ป่าสงวนในตำบลเขาพระ ได้แก่ ป่าควนดินสอ ป่าหินผุด ป่าแม่พรุ ป่าเทือกเขาไฟไหม้ ป่าคลองแก้ว

เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลมมรสุมจากทั้งสองฝั่ง คือ อ่าวไทย และอันดามันพัดผ่านส่งผลให้มีผลผลิตทางการเกษตรนอกฤดูกาลทุกปี มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝนและฤดูแล้ง จึงเป็นแหล่งกำเนิดลำน้ำ ลำห้วย 35 สาย คลองต่างๆ 28 สาย

ชุมชนเขาพระถือว่เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตพึ่งพาป่าอยู่มาก แต่ยังไม่มีการจัดการพื้นที่ที่ชัดเจน การใช้ประโยชน์จากป่าไม่ว่าจะเป็นเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และเพื่อประทังชีวิต เช่น การหาน้ำผึ้ง เก็บเห็ด หาหน่อไม้ และการนำผลไม้อื่นๆ เช่น จำปอ ไทร มะไฟกา ลูกหยี ลูกทองบี๊ คนในชุมชนรู้ดีว่าสามารถเข้าไปเก็บเกี่ยวได้ บางคนสามารถอาศัยผลผลิตจากป่า เป็นการสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัว แต่ก็มีบางคนที่ไม่เคารพกฎกติกาของป่าโดยมีวิธีการเก็บเกี่ยวที่เป็นการทำลายคือการตัดต้นไม้เพื่อเก็บเกี่ยวผล เช่น เมื่อเข้าป่าแล้วไปเจอต้นเหียงหรือทองบี๊ จะโค่นต้นด้วยเพื่อเอาผลผลิต โดยไม่คำนึงถึงการที่จะได้มาของผลผลิตจากป่าว่า จะต้องใช้เวลากี่เดือนก็ปี จึงจะสามารถให้ผลผลิตได้ สำหรับในด้านการจัดการเรื่องป่านั้น ยังไม่มีการจัดการพื้นที่ที่ชัดเจนระหว่างพื้นที่ทำกินกับแนวเขตป่า ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่

พัฒนาการ และความสำคัญของประเด็นในการขับเคลื่อนของพื้นที่

กลุ่ม องค์กรต่างๆ ในตำบลเขาพระได้ดำเนินการและมีพัฒนาการต่อเนื่องมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

ปี 2532 มีการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กิจกรรมของกลุ่มมีทั้งการออมและการกู้ดอกผลกำไรจากการปล่อยกู้ได้นำมาจัดสวัสดิการให้กับชาวบ้าน เช่น การเจ็บป่วย การประสบอุบัติเหตุ แต่ด้วยมีเงินทุนจำกัดไม่สามารถดูแลสมาชิกได้อย่างทั่วถึงได้ ในปี 2548 จึงได้เริ่มดำเนินการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการขึ้นมาโดยเฉพาะเป็นกองทุนสัจจะวันละบาท สมาชิกแรกเริ่ม 779 คน ปัจจุบัน 4,438 คน จากประชากรทั้งหมด 12,860 คน จัดสวัสดิการให้กับสมาชิกครอบคลุมสวัสดิการประเภทต่างๆ หลายรายการ เช่น เกิด เจ็บ ตาย ปลูกหนี้ เงินยืมเพื่อการศึกษา เงินยืมเพื่อการประกอบอาชีพ ดูแลผู้ด้อยโอกาส คนพิการ สนับสนุนการจัดงานประเพณี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อความยั่งยืนของกองทุนและการสร้างหลักประกันที่ยั่งยืนให้กับคนในตำบล มีการรณรงค์เพื่อขยายสมาชิกให้ครอบคลุมคนทั้งตำบล ภายในปี 2555 ตั้งเป้าว่ามีคนในตำบลเป็นสมาชิกกองทุนไม่ต่ำกว่า 50%

ปี 2535 ชุมชนคลองลำแซง ได้ก่อตั้ง “กลุ่มรักษาน้ำและสิ่งแวดล้อมบ้านคลองลำแซง” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำระบบประปาภูเขาเพื่อใช้น้ำในหมู่บ้าน หลังจัดทำประปาภูเขาได้ตั้ง “กลุ่มน้ำยางสดคลองลำแซง” ในปี 2542 และกลุ่มออมทรัพย์/ ธนาคารออมทรัพย์ ฟังตนเองบ้านคลองลำแซง ในปี 2545

ปี พ.ศ. 2542 กลุ่มอนุรักษ์ในชุมชนต่างๆ เริ่มทำกิจกรรมร่วมกัน และเริ่มรวมตัวกันหลวมๆ ในปี พ.ศ. 2545 โดยร่วมจัดทำแผนแม่บทชุมชน ได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ต่อมาได้รวมเป็น “เครือข่ายอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเขาพระ” มีวัตถุประสงค์

หลักเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่า ลดการใช้สารเคมี ตรวจสอบนโยบาย และจัดให้มีทุนหมุนเวียน เพื่อรองรับการทำกิจกรรม

มีการตั้ง “สภาเยาวชนเขาพระ” เพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ และยกระดับการเรียนรู้แก่เยาวชน โดยให้เยาวชนเป็นพี่เลี้ยงจัดค่ายถ่ายทอดภูมิปัญญา และปลูกฝังจิตสำนึกอนุรักษ์ป่าและน้ำแก่เด็กๆ ในชุมชน รวมทั้งตั้ง “ชมรมผู้ปลูกกฤษณา” เพื่อนำภูมิปัญญามาจัดการป่า และขยายแกนนำ นอกจากนี้เครือข่ายได้จัดทำโครงการพัฒนา ในรูปแบบงานวิจัยและพัฒนา เช่น “โครงการวิจัยภูมิปัญญาเกษตรธาตุ 4” ได้รับงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ในปี 2553 จึงก่อเกิดกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นกลุ่มขับเคลื่อนงานต่อมาจากงานเครือข่ายอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเขาพระ สืบเนื่องมาจากปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า อันเกิดจากความต้องการที่ดินทำกินของคนทั้งในและนอกพื้นที่ ความต้องการไม้ โดยคิดกันว่าถ้ามีคนเข้าไปเดินในป่าจะทำให้การทำลายป่าลดน้อยลง

“ปัญหาคือ การบุกรุกทำลายป่าในตำบลเขาพระมีมาก ไม่สามารถยับยั้งได้ ป่าไม้ถูกทำลายเนื่องจากมีความต้องการที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน ต้องการไม้ แต่ส่วนใหญ่จะบุกรุกเพราะต้องการที่ดินกิน น้ำขุนเี่ยวเนื่องมาจากบ่อทราย ก็เลยคิดกันว่าจะทำอย่างไรให้เหตุการณ์พวกนี้มันทุเลาเบาบางลงไปบ้าง เลยทำโครงการนี้ขึ้นมา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เราต้องการให้คนเข้าไปเดินป่า พอคนเข้าไปเดินในป่าพวกที่ตัดไม้ก็ไม่กล้าทำ นี่เป็นปัญหาหนึ่งที่เราจะแก้ เราคิดว่าลดได้แน่ พานักท่องเที่ยวล่องแก่ง บ่อทรายเขาก็ต้องเกรงใจบ้าง คนนั้นมาคนนั้นมา มันก็ไม่กล้าตัดในคลองน้ำแรง ข้างๆ คลองเราก็รณรงค์ให้ปลูกต้นไม้ริมคลอง”

นอกจากแนวคิดในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว ประเด็นหนึ่งที่ชุมชนมองเห็นร่วมกันคือ การสูญเสียรายได้ที่ควรกระจายอยู่ในพื้นที่ คือ เมื่อนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มักจะถามหาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งตอนที่ยังไม่มีจัดการในเรื่องนี้ กลุ่มนี้ก็จะออกไปเที่ยวในที่อื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เช่น น้ำตกวังสายทอง จังหวัดสตูล ซึ่งมีชื่อเสียงทางด้านกิจกรรมการล่องแก่ง โดยที่ในตำบลเขาพระเฉพาะผู้ที่มาศึกษาดูงานในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตกประมาณปีละ 500 คน แม้จะไม่ใช้ปริมาณที่มากนัก แต่ต่อไปอนาคตเมื่อมีสถานที่ท่องเที่ยวภายในตำบลรองรับแล้วก็คงจะมีเพิ่มขึ้น

“เมื่อก่อนเรายังไม่เห็นภาพ อาศัยประสบการณ์ที่เราไปเที่ยวบ้านเพื่อน ศักยภาพของแต่ละพื้นที่มันไม่เหมือนกัน เราประสานเป็นบางหมู่บ้าน มาคิดกันว่าถ้าทำเป็นโครงการขึ้นมาสักหนึ่งโครงการลองดูว่ามันจะได้ไปไหม ต่างคนต่างไปหาข้อมูลของตัวเองมา เอาข้อมูลมาวางแผนการท่องเที่ยว เมื่อก่อนศูนย์การเรียนรู้ไม่มี อาศัยจากการไปศึกษาดูงานจากที่ต่างๆ เคยฝันไว้ว่าในเมื่อเราไปดูบ้านคนอื่นแล้ว เราต้องมีวิธีการให้คนอื่นมาดูบ้านเราบ้าง ในที่สุดเราก็ทำได้”

บทบาท และผลการดำเนินงานของภาคีพัฒนาภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ในระยะที่ผ่านมา

เมื่อเห็นร่วมกันดังนี้จึงได้จัดการให้มีฐานการท่องเที่ยวในตำบล 7 ฐานตามศักยภาพของพื้นที่ เช่น ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง/ล่องแพแลคลอง หมู่ 3 ทะเลหมอก เขาลูกกลม ถ้ำหน้าผี เขาแปง ฐานอาชีพ สาธิตการทำขนมพื้นบ้าน หมู่ 6 ฝายชมดาว หมู่ 8 พืชสมุนไพร หมู่ 11 ซึ่งก่อนที่จะได้มาซึ่งฐานการท่องเที่ยวเหล่านี้ทางกลุ่มได้มีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

1. วางแผน จัดเวทีเรียนรู้ ค้นหาพื้นที่ที่จะนำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อตกลงใจกันว่าจะต้องทำเรื่องการท่องเที่ยวในพื้นที่แล้ว ก็วางแผนให้แต่ละหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการรับผิดชอบดำเนินการกิจกรรมในฐานของตนเองไปตามศักยภาพ ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตนเองมีอยู่ โดยมีกรรมการที่เป็นตัวแทนจากแต่ละฐานการท่องเที่ยว รวมทั้งหมด 15 คน ซึ่งจะมาร่วมพูดคุย วางแผนงาน รวมถึงร่วมกันประเมินคุณภาพของฐานการท่องเที่ยว

2. ร่วมกันข้อมูลจากกลุ่มต่างๆ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ถอดตำนานผู้เฒ่าผู้แก่ เปิดเวทีพูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่และคนในชุมชน

การถ่ายทอดความรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน

อาศัยความรู้เดิมของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ให้เล่าเกี่ยวกับพืชสมุนไพร ชื่อสถานที่ต่างๆ ในตำบล (ที่มาที่ไป) ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน ลักษณะพื้นที่ ใครเป็นแกนนำในชุมชนมาก่อน สภาพของทรัพยากรในพื้นที่ วิถีชีวิต ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ โดยสืบมาตั้งแต่สมัยที่ถนนระหว่างสตูล-สงขลายังเป็นถนนลูกรัง มีรถโดยสารวิ่งเพียงคันเดียว

ทีมงานที่เก็บข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านในหมู่บ้าน โดยที่ กศน.เป็นผู้จัดทำรูปเล่มเอกสารให้

เมื่อได้ข้อมูลมาก็เอามาเปรียบเทียบกับสภาพปัจจุบันว่ามีความแตกต่างจากอดีตอย่างไร เพื่อวางทิศทางการพัฒนาในอนาคต ที่ผ่านมามีทำอะไรไปบ้างแล้ว ผลดี ผลเสียที่เกิดขึ้น นำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ดีขึ้น เน้นไปที่เกษตรอินทรีย์ ปลูกผักกินเองโดยไม่ใช้สารเคมี

การประมวลความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการเก็บข้อมูลทรัพยากรในภาพรวมของตำบล ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน เช่น ป่าต้นน้ำถูกโค่นลงไปกี่ไร่ ถ้ำ น้ำตกมีกี่สาย ชื่อ ระยะเวลา ระยะทาง ระยะเวลาดันไม้ สมุนไพร ฐานคอมมิวนิสต์

ซึ่งเมื่อก่อนแกนนำเองก็ไม่ได้สนใจที่จะเก็บข้อมูลต่างๆ ของชุมชน แต่เมื่อได้เข้าอบรมสัมมนา หรือเข้าร่วมประชุมในเวทีต่างๆ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ก็มาวิเคราะห์กันว่าภายในน่าจะมีการสืบค้นข้อมูลชุมชนของตนเอง บังเอิญดยกรูปธรรมที่ทำให้ต้องเก็บข้อมูลว่า

“คนสมัยก่อนไม่ค่อยเป็นโรค ถ้ามาดูในปัจจุบัน 80 เปอร์เซ็นต์ คนเป็นโรค เราวิเคราะห์ตรงนี้ว่าเพราะสาเหตุอะไร พอมาวิเคราะห์ดูเราจะเห็นว่า สมัยก่อน ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่า

แมลงไม่มี แต่พอมาพักหลังมีครบทุกอย่าง ที่นี้ในปัจจุบันหลาย ๆ หน่วยงานโดยเฉพาะเกษตรก็มาให้ความสำคัญกับการสืบค้นข้อมูล”

3. เวทีประชุมคณะทำงาน

ในกลุ่มมีกรรมการจำนวน 15 คนประจำแต่ละฐานการท่องเที่ยว โดยจะมีการจัดการประชุมหมุนเวียน วิเคราะห์การดำเนินงานทำให้พบจุดด้อยในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว เช่น ด้านอาหารการกิน (นักท่องเที่ยวอิสลามจะไม่ทานอาหารที่คนศาสนาอื่นประกอบ) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงฐานการท่องเที่ยว ทำฐานข้อมูลการท่องเที่ยว

4. การเดินสำรวจพื้นที่

โดยร่วมกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่มาให้คำแนะนำ ยิงพิกัด GIS 2 พื้นที่ คือ เขาลูกลม ฝ่ายชมดาว การทำข้อมูล GIS จะทำให้รู้พิกัด และรู้ได้ว่าระยะทางอีกกี่กิโลเมตรจึงจะไปถึงเป้าหมายที่ต้องการ

การจัดการเมื่อมีนักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานมีความประสงค์ท่องเที่ยว จะให้นักท่องเที่ยวเลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 7 ฐาน

ฐานที่ 1	จุดเฝ้าระวังป่า มีกิจกรรมทั้งหมด 3 กิจกรรม กิจกรรมที่ 1 จุดเฝ้าระวังป่า จุดชมวิวเขาลูกลม กิจกรรมที่ 2 ชมภูผาแปง กิจกรรมที่ 3 ชมน้ำตกผ้าม่าน
ฐานที่ 2	กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ล่องแพ แลคลอง
ฐานที่ 3	กิจกรรมล่องเรือสุทรีเกษร
ฐานที่ 4	ล่องแก่งคลองน้ำชัน ออฟโรด น้ำตกพระยานครทัน
ฐานที่ 5	กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำโดนหมากกลิ้ง
ฐานที่ 6	ศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวัดถ้ำเขาพระ
ฐานที่ 7	กลุ่มสตรีแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน

ฐานแต่ละฐานจะมีจุดเด่นแตกต่างกันไป การให้ฐานท่องเที่ยวกระจายไปทั้งตำบล เพื่อให้ชุมชนได้เกิดเรียนรู้ร่วมกัน

เมื่อได้สถานที่ท่องเที่ยวที่กลุ่มเป้าหมายต้องการไปแล้ว จากนั้นก็ประสานไปยังแกนนำประจำฐานการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการจะไป ส่วนใหญ่จะเลือกไปล่องแก่ง ซึ่งมี 3 จุดชมถ้ำศรีเกษร ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างหมู่ 3 หมู่ 4 ฐานอื่นมีคนไปดูน้อย มีการประเมินกันว่า ฐานไหนที่ไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้ก็อาจจะยุบ

การปันผลเงินที่ได้จากนักท่องเที่ยว ได้วางกันไว้ว่าจะแบ่งสันปันส่วนกันไปตามจำนวนหัวนักท่องเที่ยวที่มา แต่หากฐานไหนที่นักท่องเที่ยวไม่ได้ลงก็จะไม่ได้รับส่วนแบ่ง

ปัญหาที่พบ จากการสะท้อนของนักท่องเที่ยว คือ
 ค่าบริการแพง ค่าน้ำ 5 บาท มีการเก็บค่าบริการเข้าคนละ 20 บาท
 อาหารที่รองรับนักท่องเที่ยว มีปัญหาว่าในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่นับถือศาสนาอิสลามจะ
 ไม่รับประทานอาหารที่คนนอกศาสนาเป็นผู้ประกอบ และ
 ในปัจจุบันยังไม่มีศูนย์ประสานงานของกลุ่มท่องเที่ยว ยังไม่ชัดเจนว่าจะให้ตรงไหนเป็น
 จุดประสานงาน ใครจะเป็นผู้ประสานงานหลัก

■ บทเรียนการ การขับเคลื่อนเชิงประเด็น

แก้ปัญหาการทำลายทรัพยากรในพื้นที่ได้บางส่วน

จากที่กล่าวในข้างต้นแล้วว่า การก่อเกิดของกลุ่มท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์หนึ่งที่ต้องการ
 แก้ปัญหาการทำลายทรัพยากรในพื้นที่ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ การตัดไม้ลดลงไปมาก แต่ไม่สามารถ
 แก้ปัญหาน้ำขุ่นจากการดูดทรายของบ่อทรายไม่ได้

“พอการท่องเที่ยวเข้ามามันก็เหมือนกับสนับสนุนให้คนรู้จักคุณค่าของป่า มันก็เชื่อมโยง
 กันไป พอเรามาในคลองเราก็เห็นธรรมชาติริมคลองว่ามันมีต้นไม้ใหญ่ขนาดนี้ อยู่อย่างนี้ เรา
 สามารถที่จะเชื่อมโยงกันได้ เราก็ได้สร้างจิตสำนึกให้แก่คนที่มาเที่ยว”

การนำข้อมูลใช้ให้เกิดประโยชน์

การจะดำเนินกิจกรรมอะไรก็แล้วแต่ต้องอาศัยฐานข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่ทำมาจะเกิด
 ประโยชน์ได้ก็ต้องมีการวิเคราะห์ที่ดี ในด้านการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลศักยภาพของแต่ละ
 พื้นที่เพื่อนำมาวิเคราะห์ จัดทำเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวขึ้นมา หรือนำไปปรับปรุงพัฒนา
 ฐานการท่องเที่ยวของแต่ละฐาน เพื่อปรับปรุงจุดอ่อน และพัฒนาจุดแข็งอันจะเป็นการเพิ่ม
 โอกาสในการรองรับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยแกนนำที่ผ่านการทำข้อมูลของชุมชนบอกเราให้
 เห็นถึงความสำคัญของข้อมูลว่า

“ข้อมูลเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่ง เป็นพื้นฐานในการนำไปพัฒนางาน ชุมชนเราต้องรู้ว่า
 ระบบนิเวศแต่ก่อนเป็นอย่างไร มาถึงปัจจุบันมันอยู่ในสภาพเดิมหรือไม่”

แต่ก็มีจุดอ่อน คือ ชาวบ้านทั่วๆ ไปมักไม่ค่อยสนใจเรื่องข้อมูล ไม่รู้จะทำไปเพื่ออะไร
 อีกด้านหนึ่งก็คือ ไม่มีเวลา เพราะต้องไปทำมาหากิน

บทเรียนสำคัญ

จากการลงพื้นที่ถอดบทเรียน พบว่า ในปัจจุบันได้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นภายใน
 กลุ่ม เนื่องจากการจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัว อย่างไรก็ตามแต่ ก็ทำให้ทราบว่า การทำงาน
 เชิงประเด็นการท่องเที่ยวของตำบลเขาพระ ทำให้ชาวบ้านได้บทเรียน คือ

ด้านดี การทำงานกันเป็นเครือข่ายถือเป็นเรื่องที่ดี เพราะเป็นการสร้างความร่วมมือ เห็นปัญหาของตำบล ภาพรวมในการพัฒนาตำบล ได้ความรู้จากการทำงานร่วมกัน

ด้านลบ คือ ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ซึ่งเมื่อมีเรื่องเงิน รายได้เข้ามาเกี่ยวข้องก็ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ซึ่งแกนนำเองมีความเห็นว่า ถ้าจะมีงบประมาณมาลงก็แบ่งให้แต่ละฐานไปพัฒนา ปรับปรุงของตนเอง และถ้าเป็นไปได้ก็น่าจะมีการพูดคุยกันให้ชัดเจนในเรื่องเกี่ยวกับงบประมาณ ทำให้เป็นไปตามที่ตกลงกันได้

“เมื่อก่อนร่วมมือ การทำงานถ้ามีส่วนร่วมอย่าเอาเงินมาเป็นตัวหลัก เป้าหมายจริงๆ คืออยากจะทำพัฒนา เงินจากท่องเที่ยวก็ได้อยู่แล้ว เอามาพัฒนาฐานของตัวเอง ที่แรกตอนที่งบประมาณไม่มากก็อยู่กันได้ พอมีงบประมาณมาก็เริ่ม จริงๆ อยากทำให้มันไปรอด แต่ในเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งมีผลประโยชน์ อีกฝ่ายหนึ่งไม่มีอะไรเลยก็อยู่กันไม่ได้ มีแนวโน้มว่าถ้าอยู่อย่างนี้ จบ”

การปรับตัวในอนาคต เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งนี้ มีข้อเสนอแนะว่า

อย่ารวมเป็นตำบล ให้เป็นฐานไปของใครของแต่ละชุมชน สกว.ต้องแยกออกมาเป็นประเด็น แยกออกมาให้เป็นฐาน โดยไม่ตีรวมทั้งตำบล เพราะเวลาทำกิจกรรมร่วมกันทำได้ยาก แต่จัดเวทีร่วมกันทั้งตำบลไม่เป็นไร

กรณีที่งบประมาณลงมา มีทั้งหมด 7 ฐาน เอาไปหารกันแบ่งกัน ในแต่ละฐานเอาไปบริหารแต่ละฐาน ซึ่งจะได้เห็นเป็นรูปธรรมว่า ฐานนี้เอาเงินไปแล้วบริหารอะไรได้บ้าง เกิดประโยชน์หรือไม่ ซึ่งกรรมการจะประเมินได้ว่าตรงนี้ไม่เกิด ตรงนี้มันเกิด เพราะทุกกลุ่มจะมีกรรมการเข้ามาร่วม

ต่อไปถ้าแยกตัวออกมาแล้ว แกนนำก็มีแผนว่า ต้องมีโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวพัก จะไม่เน้นระบบรีสอร์ท ใช้ระบบชาวบ้าน ให้ไปพักกับชาวบ้าน ซึ่งจะต้องมีข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับปรุง ตั้งฐานไว้ในหมู่บ้าน พัฒนาฐานของชุมชน แต่ก็สามารถร่วมกับเครือข่ายได้เป็นบางเรื่อง เช่น การประสานให้นักท่องเที่ยวไปลงพื้นที่

4) โรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ตำบลวัดจันทร์¹

ข้อมูลเกี่ยวกับตำบลวัดจันทร์

สภาพทั่วไปตำบลวัดจันทร์ ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อนแต่อากาศไม่ร้อนจัด เนื่องจาก ได้รับอิทธิพล จากลมทะเล มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และ ฤดูร้อน

วัดจันทร์ เป็นศาสนสถานที่สำคัญมาแต่โบราณ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 5 บ้านพังเถร แต่เดิม เป็นวัดไม่ปรากฏชื่อ ต่อมาเมื่อมีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้บูรณะและ ปฏิสังขรณ์วัดขึ้นใหม่โดยเรียกชื่อตามพื้นที่บริเวณวัด คือ ดันจันเทศ แต่ทางราชการใช้ชื่อ วัดจันทร์

¹ ถอดบทเรียน โดย จันทนา เจริญวิริยะภาพ 7 – 8 มิ.ย. 2553 หาดแก้วรีสอร์ท จ.สงขลา

ตำบลวัดจันทร์ ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสิงห์พระ ประมาณ 10 กิโลเมตร ติดกับ
อ่าวไทยด้านฝั่งตะวันออก มีเนื้อที่ 9.8 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,845 ไร่

- หมู่ที่ 1 มีพื้นที่ประมาณ 475 ไร่
- หมู่ที่ 2 มีพื้นที่ประมาณ 430 ไร่
- หมู่ที่ 3 มีพื้นที่ประมาณ 550 ไร่
- หมู่ที่ 4 มีพื้นที่ประมาณ 190 ไร่
- หมู่ที่ 5 มีพื้นที่ประมาณ 1,900 ไร่
- หมู่ที่ 6 มีพื้นที่ประมาณ 2,300 ไร่

โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลบ่อแดง อำเภอสิงห์พระ จังหวัดสงขลา

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร

จังหวัดทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลท่าหิน อำเภอสิงห์พระ จังหวัดสงขลา

ทิศ ตะวันออก ติดกับ ทะเลอ่าวไทย

มีจำนวนหมู่บ้านมีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 , 2 , 3 , 4 , 5 , 6 มี
ประชากรทั้งสิ้น 3,699 คน ชาย 1,779 คน หญิง 1,920 คน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนราษฎรตั้งบ้านเรือน อาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วไป ในแต่ละ
หมู่บ้าน ประชาชนโดยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

การประกอบอาชีพ อาชีพหลักคือการทำนา ทำการเกษตร รับจ้างทั่วไป ค้าขาย
เป็นต้น

พัฒนาการและความสำคัญของเกษตรอินทรีย์

จากวิถีชีวิตชาวนาของชาววัดจันทร์ที่ทำการเกษตรมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ความเป็นอยู่
ของเกษตรกรในสมัยเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาต่างคน ต่างอยู่ ไม่มีการรวมกลุ่ม มีความ
ยากจน มีหนี้สิน

ปี 2544 ได้มีโอกาสรู้จักกับกองทุนการลงทุนเพื่อสังคม (sif) เมนู 5 เรื่องการทำแผน
ชุมชน ซึ่งกระบวนการทำแผนชุมชนทำให้ได้เรียนรู้ ข้อมูล พื้นที่ และที่สำคัญ คือได้มีเพื่อนร่วม
คิดร่วมคุยกันมากขึ้นกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลของชุมชน
พบว่าตำบลวัดจันทร์มีพื้นที่ว่างโดยเจเพาะนาร้าง(นาร้าง) สาเหตุเกิดจากน้ำท่วมขังสาเหตุจาก
การตัดถนน สี่เลนสายสงขลา - ระโนด จึงเกิดการวิเคราะห์ข้อมูลนำแผนสู่การปฏิบัติ โดยการ
นำเสนอข้อมูลบางส่วนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. เกิดการพูดคุยกับแกนนำเรื่องการ
แก้ปัญหาพื้นที่น้ำท่วมและการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์ เกิดการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ชื่อกลุ่มเกษตรกรวัด
จันทร์ ปรับพื้นที่ทำสวนผสมผสาน เกิดกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ตามที่อยากทำเพื่อแก้ไขปัญหาความ
ยากจน เช่นกลุ่มข้าวหอมมะลิ กลุ่มเครื่องหนัง กลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ กลุ่มเพาะพันธุ์ปลา ผักปลอดสาร

ปี 2546 ได้มีการรวบรวมกลุ่มที่มีอยู่จัดตั้งเป็นศูนย์สร้างเศรษฐกิจผลิตรวมตำบล โดย
เป็นการจัดทำโครงการเพื่อเสนอของบประมาณจากโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ

ปี 2547 เกิดการสรุปบทเรียนสิ่งที่ทำ ทำให้พบว่า การแปรรูปสัตว์น้ำ การเลี้ยงปลา
ไม่ใช้วิถีชุมชน แต่เป็นความสามารถส่วนบุคคลทำให้กลุ่มอยู่ไม่ได้ เกิดการวิเคราะห์กันใหม่ของ

แกนนำชุมชน จึงพบว่าวิถีชีวิตเดิม คือการทำการเกษตรที่เน้นด้านการเพาะปลูก ผู้คนมีทักษะด้านนี้มากกว่าเรื่องอื่น และประกอบกับในปีนี้ได้มีแกนนำกลุ่มไปเรียนรู้กับเครือข่าย เกษตรทางเลือกภาคใต้ เครือข่ายหมอมพื้นบ้าน เครือข่ายประเด็นด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทำให้มีประสบการณ์ในการทำงานเพิ่มขึ้นและได้รู้ได้เห็นกิจกรรมที่อื่น ๆ ประกอบกับเกิดการเรียนรู้ที่จะนำมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง

ปี 2548 ได้มีการทบทวนเรื่องแผนกิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์สร้างเศรษฐกิจผลิตรวมตำบล และทบทวนกิจกรรมที่ทำมาในกลุ่ม พบว่าคนที่นี่มีความถนัดเรื่องการปลูกผัก และต่างคนต่างก็ปลูกอยู่แล้วมากมายในพื้นที่ เช่น ปลูก โหระพา ผักสวนครัว ซึ่งเป็นการปลูกกินเองบ้าง ขายบ้าง คนที่ปลูกเพื่อขายก็เริ่มใช้สารเคมีมากขึ้น ส่งผลถึงสุขภาพ คนปลูก คนกิน และสิ่งแวดล้อม และในขณะเดียวกันเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองภาคใต้ ประกอบด้วยคณะทำงาน 17 คน ซึ่งนำโดยนายระนอง ชื่นสุวรรณ จัดให้มีกระบวนการทำแผนชุมชนระดับตำบลและแผนฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น จากการทบทวนการพัฒนา การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนตามกระบวนการทำแผน ข้อค้นพบซึ่งเป็นทางออกร่วมกันได้กำหนดโครงการกันคือ วิถีเกษตรอินทรีย์ โดยมีแหล่งเรียนรู้ด้านปุ๋ยอินทรีย์ และบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาด้านการเกษตรเป็นศูนย์เรียนรู้ระดับบุคคลที่ปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมาสู่การทำเกษตรแบบผสมผสาน จากเกษตรเคมีมาสู่เกษตรอินทรีย์ ตัวอย่างบุคคลดังกล่าวเช่น นาย วิจิตร จันทร หมู่ที่ 3 นางยุพิน ธรรมเจริญ หมู่ที่ 3 นายอรุณ เรืองสุข หมู่ที่ 3 นางประยงค์ จันทบุรณ หมู่ที่ 3

ผลจากการกระบวนการแผนดังกล่าว จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาไว้หลายด้านและที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเกษตรอินทรีย์โดยตรง คือ การส่งเสริมการทำเกษตรปลอดสารเคมี การพัฒนาโรงเรียนทำกิน ทำใช้ แบบครบวงจร และได้กำหนดโครงการเพื่อหนุนยุทธศาสตร์ดังกล่าวคือ โครงการโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ขึ้น มีที่ทำการอยู่ ณ หมู่ที่ 3 บ้านบ่อประดู่ ตำบลวัดจันทร์

ปี 2549 ตำบลวัดจันทร์ได้รับงบประมาณจากงบพัฒนาจังหวัดสงขลา ปี 2549 ตามโครงการ 1 โรงปุ๋ย 1 อำเภอ ในสัดส่วนของอำเภอสติงพระ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการพึ่งตนเองเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ และสามารถเป็นแหล่งสนับสนุนปุ๋ยอินทรีย์ระดับอำเภอ ได้

บทบาทและผลการดำเนินงานของภาคส่วนต่าง ๆ

เป้าหมายของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ เพื่อ

1. ให้เกิดครัวเรือนต้นแบบทำกินทำใช้ เกษตรอินทรีย์ในระดับครัวเรือนอย่างน้อย 10 ต่อ 1 หมู่บ้าน
2. ขยายผลพื้นที่ทางการเกษตรอินทรีย์ให้ได้ 150 ไร่ ภายใน 1 ปี
3. ให้มีการปลูกป่าชุมชน 5 ปีได้ 10 ไร่
4. มีแปลงสาธิตหมู่บ้านละแปลง
5. ตั้งเป้าหมายลดลด ละ เลิกอบายมุขกับกลุ่มเกษตรกรที่ทำ

กระบวนการคิด คือเน้นการพัฒนาเครือข่าย การสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงในพื้นที่ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของผู้ปฏิบัติ และสิ่งที่ได้นำผลสู่การสร้างสำนึกร่วมกันให้เกิดการปฏิบัติการแก้ปัญหาทุกเรื่องทั้งชุมชนและระดับครัวเรือน

โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือกลุ่มอาชีพในศูนย์สร้างเศรษฐกิจผลิตภัณฑ์ตำบล กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน

บทบาทของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์

- อบรมเกษตรกรให้มีความรู้ในการทำการเกษตรแบบปลอดภัยสารพิษ
- หนุนเสริมด้านปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ผัก
- ทุกคนต้องกลับไปทำที่บ้านตนเอง โดยนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้มาแลกเปลี่ยนกันทุกเดือนวันประชุม
- ตั้งกติกาของโรงเรียนว่า ต้องมาประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ปลุกผักอย่างน้อย 5 ชนิด ทำบัญชีครัวเรือน ต้องมีการออมในครอบครัว มีแปลงผักเป็นของตนเอง เป็นต้น

แนวทางวิธีการทำงาน

การทำงานของโรงเรียนใช้วิธีการ บอกให้รู้ อยู่ให้เห็น คือแกนนำจะต้องเป็นที่มีใจอาสา สร้างศรัทธากับสมาชิก และต้องเป็นบุคคลที่ต้องปฏิบัติเองจริงจังต่อเนื่อง จึงเป็นการสร้างศรัทธา จากสมาชิกเพื่อให้ได้ใจ นอกจากนี้ก็ใช้กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของกลุ่ม คือการให้ความรู้ระหว่างบุคคลต่อบุคคล การพูดคุย ทุกวันที่ 12 ของเดือนเป็นวันพบปะพูดคุยกันที่โรงเรียน การหนุนเสริมที่ต่อเนื่อง ทั้งความรู้ กระบวนการ ปัจจัยการผลิต จนเกิดครัวต้นแบบแปลงสาธิต นำสู่การขยายผลสู่พื้นที่ใกล้เคียง และสู่เครือข่ายระดับจังหวัด

เทคนิค หรือกระบวนการที่ใช้ ใช้วาระการประชุมให้เกิดประสิทธิภาพ การใช้วิทยากรภายนอกมาหนุนเสริม แกนนำทำให้เห็น

วิธีการใช้ทั้งสี่บุคคลที่เป็นแกนนำ จากการพูดคุยในพื้นที่ ศึกษาเรียนรู้นอกพื้นที่ เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ร่วมเวทีประชุม สัมมนาต่าง ๆ และที่สำคัญคือต้องทดลองปฏิบัติจริง และเน้นการพึ่งตนเอง และการบริหารจัดการด้านงบประมาณอย่างประหยัด มีคณะทำงานช่วยดูแลในรูปแบบกรรมการ และการบูรณาการ งาน คน เงินของหน่วยงานที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ **การจัดระบบการทำงาน**

มีคณะทำงาน 1 ชุด จำนวน 15 คน มาจากการคัดเลือกตัวแทนจากทุกหมู่บ้าน แต่ในทางปฏิบัติมี Core Team ขับเคลื่อนจำนวน 5 คน และทำงานท่ามกลางความหลากหลายความสามารถที่แตกต่างกันมาเป็นจุดแข็งในการทำงาน เช่น น้ำฉลุย มีความสามารถในการทำขนมเป็นวิทยากรทำขนม น้ำแก้วมีความสามารถในการประสานทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงาน-องค์กรต่างๆ น้ำจรัสมีความสามารถในการทำปุ๋ยเป็นวิทยากรหมักปุ๋ย มีน้ำแก้วเป็น

“ครูใหญ่” ที่ดูภาพรวมในทุกเรื่อง ซึ่งมีบุคลิกการเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติ และนักประสานงาน เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของคณะทำงาน ทั้งนี้สามารถแบ่งระดับกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมกับโรงเรียนออกเป็น 3 ระดับ คือ กลุ่มคิด กลุ่มปฏิบัติ กลุ่มขยายผล

วิธีการมองคน คือ เป็นคนไปร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มได้ จัดหาคนที่มีความรู้ ไปร่วมประชุมกับเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ได้ ครอบครัวยุติธรรมใจ เก่งกล้าต้องมีเครื่องมือ เช่น รถในการเดินทาง มีแปลงเป็นของตนเอง ใช้งานตามความถนัด ความชอบของคน

กิจกรรมของกลุ่มที่เป็นจุดเรียนรู้ได้แก่ ปู่ การปลูกแบบจุกๆ ทิมๆ แยกๆ สัตว์อินทรีย์ของใช้ทดแทนในครัวเรือน การจดบัญชีครัวเรือน เพาะเห็ด ครอบครัวยุติธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียง ป่าสนทราย กลุ่มทำขนม

การเชื่อมประสานกับหน่วยงาน

- ธกส. เข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีพัฒนาในลักษณะส่งเสริม การทำกินทำใช้ในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน เมล็ดพันธุ์ พันธุ์กล้าไม้ ของสมาชิกโรงเรียน โดยอุดหนุนวัสดุอุปกรณ์ วิทยากร โดยให้กลุ่มเป้าหมายมาช่วยกันทำ เสร็จแล้วก็แจกจ่ายกันไปใช้ในครัวเรือน โดยมีเป้าหมายเพื่อการรวมกลุ่มคน สร้างแรงจูงใจไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ
- กศน. เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะการให้ความรู้ และให้กลุ่มเป้าหมายได้ลงมือปฏิบัติการร่วมกันในชุมชนสอนการทำปุ๋ยหมัก ส่งเสริมกลุ่มคนปลดหนี้(เช่น ทำปุ๋ยหมัก ทำเงินออมเพื่อปลดหนี้)
- สกว. (โครงการความร่วมมือฯ) เสริมกระบวนการทำบัญชีครัวเรือน
- สภาวัฒนธรรม เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหนุนเสริมทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน มาจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชน อาทิ การลอยกระทง
- สวทช สนับสนุนกิจกรรมโรงเรียนต้นกล้าอาชีพ(ต้นกล้าอาชีพ) ทำโรงเรียนต้นกล้าอาชีพในลักษณะให้ภูมิปัญญาในพื้นที่ได้ถ่ายทอดความรู้สู่กลุ่มเป้าหมายโดยจัดสรรงบประมาณสนับสนุนทั้งผู้เรียนและครูภูมิปัญญา
- อบต. เป็นภาคีหลักในการพัฒนาได้ให้ความสำคัญโดยนำเอาแผนของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์เข้าสู่แผนพัฒนาตำบล
- เครือข่ายแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เรื่องการจัดทำแผนเกษตรอินทรีย์ที่เชื่อมโยงไปสู่สุขภาพ และเกิดการเรียนรู้ในเครือข่ายแผนสุขภาพด้วยกัน ซึ่งมีทั้งเครือข่ายเชิงประเด็นและเครือข่ายเชิงพื้นที่
- เครือข่ายเกษตรยั่งยืนจังหวัดสงขลา เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้การทำอาชีพเกษตรที่ยั่งยืนทั้งในพื้นที่และระหว่างเครือข่าย ส่งผลให้ตำบลวัดจันทร์เป็นศูนย์เรียนรู้ที่ขยายแนวคิดไปยังตำบลใกล้เคียงได้มากยิ่งขึ้น เช่นตำบลชิงโค ตำบลบ่อแดง เป็นต้น

- สกว. (โครงการความร่วมมือฯจังหวัดสงขลา) เข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีตั้งแต่ระยะที่ 1 จนถึงปัจจุบัน ในลักษณะการสร้างกระบวนการเรียนรู้และหนุนเสริมพัฒนาศักยภาพแกนนำในพื้นที่ที่ขับเคลื่อนงานในระดับตำบลสามารถขยายผลเป็นคณะทำงานระดับตำบล สามารถขยายผลยกระดับการทำบัญชีครัวเรือน เกิดรูปธรรมครัวเรือนตัวอย่างที่ใช้การทำบัญชีครัวเรือนสร้างครอบครัวอบอุ่น ใช้ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อยืนยันที่มาของรายได้ จากการทำเกษตรอินทรีย์ จึงส่งผลให้ประเด็นเกษตรอินทรีย์ขยายผลไปสู่เกษตรกรรายอื่น ทั้งในและนอกตำบล

บทเรียนที่สำเร็จ

- การทำงานอย่างต่อเนื่องและจริงจังของกลุ่มแกนนำ เป็นต้นทุนให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา ทำให้กลุ่มคนที่ลังเลกล้าเข้าร่วมในกลุ่ม
- มีการติดตาม สนับสนุนและให้กำลังใจ ทำให้สมาชิกมีกำลังใจ การใช้สื่อ (ถ่ายวิดีโอ มาเปิดในการประชุม การออกรายการทีวี) ทำให้สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจ กระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมประชุม
- การมีสมาชิกที่มีการปฏิบัติจริงทำจริงอย่างต่อเนื่อง ทำให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับและสามารถขยายผลได้อย่างต่อเนื่อง
- เกิดการขยายผลสู่พื้นที่ใกล้เคียง เช่นตำบลดีหลวง ม่วงงาม ชิงโค กระดังงา บ่อแดง
- เป็นเวทีของการเรียนรู้ของชุมชนในทุกเรื่อง เช่น กรณีการต่อรองกับทางหลวงเรื่อง การตัดช่องทางจราจรในเขตพื้นที่โดยใช้โรงเรียนเกษตรกรเป็นการตัวต่อรอง หรือ การเปิดเวทีให้ข้อมูลการเรียนรู้เรื่องผลกระทบจากการสร้างท่าเรือน้ำลึก กลายเป็น การอนุรักษ์สวนป่าชุมชน

บทเรียนที่ล้มเหลว

- โครงการที่จัดทำเพื่อตึงงบประมาณและไม่สอดคล้องกับวิถีผู้คนและบริบทพื้นที่ มักไม่ยั่งยืน เช่น กลุ่มเลี้ยงปลา แปรรูปปลา
- การทำเกษตรอินทรีย์เป็นทั้งการเปลี่ยนวิถีในการทำการเกษตรและการเปลี่ยนวิถีคิดในการดำเนินชีวิต จึงจำเป็นต้องใช้เวลา ใจเย็น “อย่าหักด้ามพร้าด้วยเข่า”
- การทำการตลาดที่ตลาดอยู่ไกลเกินไป (ตลาดสี่แยก/ตลาดสุภาพใน รพ.สงขลา เป็นตลาดเฉพาะ) มีค่าใช้จ่ายมาก (ค่าเดินทางและสินค้ามีน้อย) ตลาดต้องอยู่ในชุมชน

ความเปลี่ยนแปลง

ความเปลี่ยนแปลงต่อประเด็นงาน

- ได้รับการยอมรับในวงกว้าง โดยสามารถเชื่อมประสานกับหน่วยงานรัฐ องค์กรชุมชน เกิดการขยายผลสู่ 17 ตำบล 10 อำเภอ ในจังหวัดสงขลา องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีหน่วยงาน

เกี่ยวข้องการเกษตรอินทรีย์และเกษตรยั่งยืน ทั้งที่อยู่ในและนอกพื้นที่ เช่น อบต. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก ฯลฯ

ความเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มเป้าหมาย

- สมาชิก 68 คนเรือน สามารถละ เลิก การใช้สารเคมี
- การพัฒนาศักยภาพสมาชิกผ่านการเรียนรู้และปฏิบัติการ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเกษตรอินทรีย์โดยตรงและประเด็นทางสังคมอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจพอเพียง สวัสดิการ ทุนนิยม
- เกิดการดูแลเรื่องสวัสดิการ โดยผ่านการออมทรัพย์วันละบาท
- เกิดการลดรายจ่ายในครัวเรือนและเพิ่มรายได้จากการปลูกผักสวนครัวและการทำของกิน ของใช้เอง
- เกิดการออมเพื่อแก้ปัญหาเรื่องหนี้สินและสวัสดิการ
- สมาชิกบางคนไม่ไปทำงานนอกบ้าน โรงงาน ไม่เป็นทาสนายทุน เกิดการสร้างอาชีพในชุมชนเกิดรายได้ตลอดปี
- สมาชิกลดเหล้า อบายมุข

ความเปลี่ยนแปลงต่อแกนนำ

- สร้างคนขึ้นมาทำงานในระดับหมู่บ้าน จำนวน 3 รุ่น รุ่นใหญ่(รุ่นพ่อ) รุ่นคนหนุ่มสาว รุ่นเยาวชน
- การดูแลสุขภาพ อาทิจิ แกนนำรุ่นสองเกิดความตระหนักในพิษภัยสารเคมีและนำมาสู่พฤติกรรมลด-ละ-เลิก
- เกิดการเชื่อมโยงกับหน่วยงานข้างนอก

ความเปลี่ยนแปลงต่อหน่วยงานรัฐ

- เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและภาคีอื่น ๆ เช่น ธกส. ประมง กศน. เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงต่อระดับจังหวัด

เกิดเครือข่ายคณะทำงานระดับจังหวัด ในเชิงประเด็นต่าง ๆ เช่น เครือข่ายแผนสุขภาพ เครือข่ายองค์กรชุมชนสงขลา เครือข่ายผู้บริโภค คณะทำงานหลักประกันสุขภาพในกรรมการควบคุมคุณภาพประเด็นทรัพยากร

ความเปลี่ยนแปลงต่อระดับประเทศ

ร่วมเป็นเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกระดับประเทศ แรงงานนอกระบบ เป็นต้น

3.5 การจัดทำสื่อเผยแพร่

กิจกรรมที่ดำเนินการ

การเผยแพร่กิจกรรมในการดำเนินงาน โดยใช้การประชุม หรือบอกเล่าจาก คณะทำงานสู่แกนนำ ตำบล เป็นสำคัญ และการสื่อสารสาธารณะ คือจัดทำหนังสือเผยแพร่ จำนวน 2 เล่ม คือถอดบทเรียนตำบลเข้มแข็งด้วยข้อมูล พิมพ์จำนวน 1,000เล่ม และบัญชีครัวเรือน เปลี่ยนชีวิตสู่ปัญหาความยากจน พิมพ์จำนวน 1,000เล่ม

จัดทำไวนิลแสดงผลงานบัญชีครัวเรือนร่วมงานเวทีสุขภาพจังหวัดสงขลาที่ สวนสาธารณะบ้านพรุ จำนวน 4 แผ่น พร้อมติดตั้ง

ผลที่เกิดขึ้น

ได้นำหนังสือดังกล่าวแจกในเวทีการนำเสนอผลงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงพื้นที่ที่ ร่วมดำเนินงาน

บทที่ 4 องค์ความรู้ที่เกิดจากการแก้ปัญหาความยากจน

ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติการของโครงการความร่วมมือฯสงขลา โดยมีเป้าหมายคือการแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นเป้าหมายระยะไกล ในขณะที่เกี่ยวกับการหนุนเสริมของโครงการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว เห็นแนวโน้ม และรูปธรรมที่สำคัญพอที่จะประมวลความรู้จากประสบการณ์การดำเนินงานของโครงการดังต่อไปนี้

4.1 ความรู้เรื่อง บัญชีครัวเรือน

แนวคิด หลักการ

หลักการที่สำคัญได้แก่ การวิจัยตัวเองของชาวบ้าน ชาวบ้านเป็นเจ้าของข้อมูล มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปพัฒนาครอบครัวตัวเอง สร้างกระบวนการเรียนรู้คนในชุมชน ในตำบล ก่อให้เกิดทางเลือกของการแก้ปัญหาและพัฒนา

กระบวนการ

กระบวนการที่สำคัญ คือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่ระดับครอบครัว กลุ่มชุมชน และตำบล และระหว่างตำบล เรียนรู้กระบวนการทั้ง 3 ขั้นตอนการทำบัญชีครัวเรือนได้แก่

การเตรียมดำเนินการ เน้นการทำความเข้าใจหลักการ วิธีการ และผลที่เกิดขึ้น

การดำเนินการ มีแนวทาง แบบสมุดบัญชี แต่ขึ้นกับความพร้อม ความถนัดของครอบครัวจะจัดการข้อมูลของตัวเองอย่างไร

การดำเนินการหลังจากการประมวลข้อมูลของครอบครัว เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปรับตัวและการพัฒนาของครอบครัว การสื่อสารให้ชุมชนได้รับทราบประสบการณ์ผลที่เกิดขึ้นและการสร้างความตระหนักที่จะพึ่งตนเอง โดยดำเนินกิจกรรมบัญชีครัวเรือนเป็นทางเลือกอย่างหนึ่ง

ผลการดำเนินงาน

เกิดรูปธรรมของกิจกรรมชุมชนมากมาย เพื่อทดสอบ หลักการ แนวคิดของ บัญชีครัวเรือน ว่าสามารถแก้ปัญหาความยากจนได้หรือไม่ ความรู้ทักษะที่ได้จากการทำบัญชีครัวเรือน ได้แก่

-ทักษะความรู้เรื่องการจัดการข้อมูลของครอบครัว การลงบัญชี การรวบรวม วิเคราะห์ นำผลมาพัฒนาครอบครัวตัวเอง แลกเปลี่ยนระดับกลุ่มได้

-ทักษะความรู้เรื่องการคิดเชิงระบบ ครอบครัวสามารถเชื่อมโยงสาเหตุของปัญหาที่ประสบอยู่เช่น หนี้สิน ความฟุ่มเฟือย ความขัดแย้งในครอบครัว เป็นต้น และ

สามารถแก้ปัญหาที่สาเหตุ ได้แก้ระบบคิดของตัวเอง เกิดความรอบคอบ ระมัดระวัง ประหยัด

-ทักษะความรู้เรื่องการนำเสนอผลการดำเนินงานของตัวเอง จนสามารถ นำเสนอตั้งแต่วิธีการทำผลการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรค หลายครอบครัวมีความรู้และ ประสบการณ์ การใช้บัญชีครัวเรือนในการพัฒนาครอบครัว ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และ ความเป็นอยู่โดยเฉพาะการผลิตอาหารพืชผักไว้บริโภคในครัวเรือน

-บัญชีครัวเรือน ได้พัฒนาศักยภาพแก่กลุ่มสตรี แม่บ้านให้มีความมั่นใจ ในการ จัดการครอบครัวตัวเอง บริหารการใช้จ่ายในครอบครัว ควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในการใช้ จ่ายเงิน การเป็นผู้นำทางความคิดเรื่องการหาทางเลือกของครอบครัวในการเพิ่มรายได้ รวมถึงเป็นผู้เชื่อมประสานเครือข่ายในระดับชุมชนเพิ่มสมาชิกเข้ามาร่วมกิจกรรมดังกล่าว เพิ่มขึ้น รวมถึงการขยายผลให้กับชุมชนอื่นๆด้วย

บทเรียนความสำเร็จการดำเนินงาน

เงื่อนไขเชิงพัฒนาที่สำคัญที่ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมบัญชีครัวเรือนได้บรรลุ เป้าหมายของโครงการซึ่งเป็นบทเรียนของการดำเนินงานมีดังต่อไปนี้

- 1) มีแกนนำขับเคลื่อนมีความชัดเจนทั้งแนวคิดและกระบวนการในพื้นที่
- 2) แกนนำและชุมชนมีบทเรียนและประสบการณ์จากกิจกรรมต่างๆของชุมชนมา อย่างยาวนาน
- 3) มีการดำเนินงาน(ทำบัญชีครัวเรือน)อย่างต่อเนื่อง
- 4) วิถีวัฒนธรรมของชุมชนเอื้อต่อความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 5) มีเวทีพูดคุยเป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 6) มีการคืนข้อมูลแก่ชุมชนหลังจากการนำเข้าประมวลผล
- 7) มีความพร้อมของเครื่องมือได้แก่ชุดสมุดบัญชี โปรแกรมนำเข้าข้อมูล และ บุคลากรสนับสนุน
- 8) มีรูปธรรมของทางเลือกในการแก้ปัญหาหลังจากทำบัญชีครัวเรือน หลากหลาย เกิดผลชัดเจน
- 9) มีสื่อสาร เอกสาร บทเรียน นิทรรศการ สนับสนุนการเผยแพร่
- 10) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้าใจและให้การสนับสนุนของในกิจกรรมต่อเนื่อง

ถอดบทเรียน “บัญชีครัวเรือน : ความมั่นคงและความสมดุลของครอบครัว”

"บัญชีครัวเรือน" เรามักได้ยินคำๆ นี้มาควบคู่กับ "เศรษฐกิจพอเพียง" และ "การแก้ไข ปัญหาความยากจน" ซึ่งได้ยินกันบ่อยมากขึ้นในช่วงไม่เกิน 5 ปีที่ผ่านมา ในจังหวัดสงขลา ก็เช่นเดียวกัน กระแสบัญชีครัวเรือนก็ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ที่ทุกชุมชนมีการทำบัญชีครัวเรือน ใครไม่รู้จักคำนี้แทบเรียกได้ว่าเชยตกยุคเลยทีเดียว

การทำบัญชีครัวเรือน ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อแนวทางสู่ความพอเพียงและการแก้ไขปัญหาความยากจน ที่ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้จักประมาณตนเอง มีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ มีสติในการดำรงชีวิต ซึ่งการวางแผนที่ดีนั้นจำเป็นจะต้องมีการจดบันทึกข้อมูลที่ถูกต้อง มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรายรับและรายจ่ายของครัวเรือน เพื่อจัดทำเป็นบัญชีครัวเรือน และนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาหาวิธีการเพิ่มรายรับและลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี หากมีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้ออมเพื่อใช้ในอนาคต บัญชีครัวเรือนจึงเป็นอะไรที่มากกว่าการจดบันทึกรายรับรายจ่ายของครอบครัว เพราะบัญชีครัวเรือนมีเพียงแต่เป็นแค่การจดบันทึกตัวเลขเท่านั้น แต่ยังสามารถสะท้อนถึงพฤติกรรม การดำเนินชีวิต และหลักคิดเบื้องหลังการดำรงอยู่ของชุมชน ตลอดจนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่ดีกว่า

การทำบัญชีครัวเรือน เป็นกิจกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้จัดทำโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสร้างสุขภาวะ ขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนให้ประชาชนทั่วประเทศ ซึ่งหนึ่งในกิจกรรมที่เกิดขึ้น คือการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อจะได้รู้รายรับรายจ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือน นำมาซึ่งการบริหารจัดการการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายรับ ช่วยแก้ปัญหารายได้ไม่พอรายจ่าย ความยากจน และอาจส่งผลถึงเรื่องการพัฒนาอาชีพเพื่อก่อให้เกิดรายได้ต่อไป

ในส่วนของจังหวัดสงขลา ได้มีการเริ่มดำเนินการโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ในระยะแรกตั้งแต่เดือน เมษายน 50 – ตุลาคม 51 รวมระยะเวลาในการดำเนินการจำนวน 18 เดือน มีพื้นที่ในการดำเนินการทั้งหมด 31 ตำบล ใน 10 อำเภอ ของ จังหวัดสงขลา ภายใต้การสนับสนุนโครงการจาก 5 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานกรมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และการหนุนเสริมจากภาครัฐในจังหวัดสงขลาในระดับการความร่วมมือด้านการสนับสนุนข้อมูล การสร้างเสริมการเรียนรู้โครงการ การผนวกความร่วมมือด้านโครงการระดับจังหวัดได้แก่ ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขปี 50-51 ร่วมกันดำเนินการด้านการประสานความร่วมมือกับท้องถิ่น และการสร้างเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ภาคประชาชนในจังหวัดได้แก่ การเสริมสร้างภาคประชาชน ที่เชื่อมร้อยภายใต้ สมัชชาสุขภาพจังหวัดสงขลา และกิจกรรมอื่นๆในระดับพื้นที่ อาทิ การจัดทำแผนชุมชน การสร้างวิทยากรกระบวนการเรียนรู้หนุนเสริมการทำงานในระดับต่างๆ

ซึ่งโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อพัฒนาสังคมและสุขภาวะ จังหวัดสงขลา ได้ดำเนินมาถึง ระยะที่ 2 (มีนาคม 52 - สิงหาคม 53) ในโครงการได้ให้ความสำคัญกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นอย่างมาก เห็นได้จากการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินการว่า จะหนุนเสริมการดำเนินการให้กับพื้นที่ตำบลในด้านการจัดการข้อมูลที่ได้มีการดำเนินการมาแล้วในระยะแรก ได้แก่ การดำเนินการจัดเก็บเพิ่มเติมการจัดทำบัญชีครัวเรือน

อย่างมีระบบและการพัฒนาคลังเอกสารสมัครในระดับพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพและมีความเข้าใจต่อทิศทางการจัดเก็บข้อมูลครัวเรือนเพื่อสนองตอบต่อโจทย์ ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในระดับต่างๆ ได้อย่างมีความเข้าใจและมีการนำเสนอตัวอย่างที่ชัดเจนในการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ต่าง / พื้นที่ได้ เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูลบัญชีรับจ่ายครัวเรือนและข้อมูลที่ได้มีการจัดเก็บมาแล้วในช่วงการดำเนินงานโครงการความร่วมมือระยะแรก ทั้งนี้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวจะเป็นการจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลที่เชื่อมโยงกับการทำกิจกรรมที่ชุมชนเห็นว่าเป็นประเด็นปัญหาหลักหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษ เช่น ด้านเศรษฐกิจ อาจโยงกับการทำวิสาหกิจชุมชน ร่วมกันผลิต/ร่วมกันซื้อปัจจัยการผลิต ด้านสังคม อาจโยงกับการพัฒนาเด็กเยาวชน สตรี กองทุนสวัสดิการของกลุ่มในพื้นที่ชุมชน ด้านการจัดการสุขภาพชุมชน ที่มีการแก้ร่วมกัน ด้านทรัพยากร การหาทางเลือกในการจัดการสิ่งแวดล้อม พลังงานพัฒนา ลุ่มน้ำ ด้านภัยพิบัติ เป็นต้น โดยมีเป้าหมายในการดำเนินการครอบคลุม 18 ตำบล

การส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญ และสามารถดำเนินการได้ไม่ยาก ซึ่งการเริ่มต้นในพื้นที่ศึกษา พบว่าส่วนใหญ่จะดำเนินการพร้อม ๆ กับโครงการต้นกล้าอาชีพ ที่สมาชิกต้นกล้าอาชีพจะต้องทำบัญชีครัวเรือนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมด้วย เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาการว่างงานและความยากจนตามนโยบายรัฐบาล

การทำบัญชีครัวเรือนมีหลายองค์กร หน่วยงานที่ดำเนินการ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) , ปตท. โครงการความร่วมมือฯ(สกว.),กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละองค์กรก็จะมีรูปแบบของตนเองซึ่งแม้ประเด็นหลักจะใกล้เคียงกันแต่มีความแตกต่างหลากหลายในรายละเอียดอยู่พอสมควร ซึ่งวิธีการทำบัญชีครัวเรือนของแต่ละคนจะมีความหลากหลายที่น่าสนใจ เช่น บางคนจดบันทึกลงบัญชีทันทีที่มีการรับการจ่าย บางคนใช้วิธีการจดใส่สมุดก่อนแล้วค่อยนำมาลงในสมุดบัญชี บางคนจดจำรายรับรายจ่ายไว้แล้วนำมาลงบัญชีในตอนเย็นหลังจากที่คาดว่าจะไม่ใช้จ่ายอะไรแล้ว บางคนไม่ได้ลงในทันทีแล้วจำรายละเอียดไม่ได้ก็ใช้วิธีการประมาณการลงในรายการรวมไม่ได้แยกรายละเอียด บางคนทำสมุดพกเล่มเล็ก ๆ ติดตัวไปด้วยเมื่อมีรายได้หรือรายจ่ายอะไรก็จะจดใส่สมุดพกเล่มเล็ก ๆ นั้นก่อนที่จะนำไปลอกใส่สมุดบัญชี บางคนเขียนไม่คล่องก็จำไว้แล้วให้ลูกจดบันทึกให้ บางคนก็ให้คนในครอบครัวต่างคนต่างทำของตนเอง เป็นต้น คนที่ทำบัญชีครัวเรือนจึงมีความหลากหลายในวิธีการตามความถนัดและความสะดวกของแต่ละครัวเรือน แต่ทุกคนก็มีความตั้งใจและพยายามในการทำบัญชีด้วยความเชื่อมั่นว่า “ทำแล้วดี”ซึ่งหลายครอบครัวกล่าวว่า หลังการจัดทำบัญชีครัวเรือนไปได้ระยะหนึ่ง ก็เริ่มเห็นภาพรายรับรายจ่ายในครอบครัวของตนชัดเจนขึ้น เช่น เห็นว่ารายจ่ายมาจากการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น เหล้า บุหรี่ ค่าโทรศัพท์มือถือ ทำให้ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่ายโดยอัตโนมัติ

จากการดำเนินการโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจนเพื่อพัฒนาสังคมและสุขภาวะ จังหวัดสงขลา ในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน แม้ว่าจะดูจำนวนครัวเรือน ความต่อเนื่อง และการขยายผลของการทำบัญชีครัวเรือนจะยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายมากนัก แต่ก็

เริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมในกลุ่มคนที่ทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยใน 3 ระดับ คือระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน

-ในระดับบุคคล อย่างน้อยผู้ที่ลงมือทำบัญชีครัวเรือนเริ่มที่จะมองเห็นเส้นทางการใช้จ่ายเงิน และฐานะทางเศรษฐกิจของตนเอง จึงทำให้เริ่มมีความตระหนักในความสำคัญของการประหยัดอดออมโดยการตัดค่าใช้จ่ายในส่วนที่ไม่จำเป็นออกไปเพิ่มขึ้น รวมทั้งเริ่มให้ความสำคัญกับสิ่งละอันพันละน้อยที่สะสมรวมกันอาจเป็นได้ทั้งรายรับและรายจ่าย กล่าวคือบางคนเห็นว่าค่าไฟในแต่ละเดือนมันมาก น่าจะประหยัดได้ ก็เริ่มประหยัด หรือการเริ่มหันมาทำน้ายาล้างจาน ปลุกผักขายครัว เพื่อใช้เองกินเอง เป็นต้น เรื่องเล็ก ๆ ที่เคยมองข้ามเหล่านี้ถูกเปิดมุมมองใหม่จากตัวเลขที่เห็นได้อย่างชัดเจนในการทำบัญชีครัวเรือน หลายคนพูดตรงกันว่า สิ่งเล็ก ๆ เหล่านี้เขาไม่เคยมองเห็น ซึ่งมันเป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็นและสามารถประหยัดได้ ทำเองได้ จนรายจ่ายในส่วนนี้ลดลง ซึ่งเปรียบเสมือนกับมีรายรับเพิ่มขึ้นนั่นเอง

-ในระดับครัวเรือน เมื่อมาดูรายจ่ายในครอบครัวแล้วหลายครัวเรือนเห็นว่าในแต่ละเดือนมีค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นอะไรบ้าง และจะช่วยลดค่าใช้จ่ายกันได้อย่างไร และที่น่าสนใจก็คือการทำบัญชีครัวเรือนช่วยสร้างความสมานฉันท์ในครอบครัวได้อย่างดีเยี่ยม เพราะบางครอบครัวพ่อบ้าน กับแม่บ้านมักจะมีปากเสียงกันเรื่องการใช้จ่าย ที่แต่ละฝ่ายก็รู้สึกอีกฝ่ายใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้รายได้ไม่พอรายจ่าย บางครั้งต้องเป็นหนี้เป็นสิน จึงทำให้ครอบครัวทะเลาะกันไม่เข้าใจกัน ดังเช่น “มันเริ่มจากมีความขัดแย้งในครัวเรือนเรื่องรายได้ เพราะสามีชอบคิดเรื่องที่ว่าใครหาได้เท่าไร ใครหาได้มากกว่ากัน ทำให้อยู่ด้วยกันแบบมีข้อกังขา จนต้องหาวิธีแก้ปัญหาโดยการลุกขึ้นมาทำบัญชี ครัวเรือนเพื่อแสดงให้รู้ถึงรายได้และรายจ่ายของแต่ละคน ” หรือ “ช่วยแก้ปัญหาในครัวเรือนได้ เช่นสร้างความเชื่อมั่นระหว่างกันในการใช้จ่ายเงินเพราะมีการทำบันทึกให้เห็น”

เมื่อได้เริ่มทำบัญชีครัวเรือน ก็เริ่มเห็นเส้นทางการใช้จ่ายของครอบครัว จึงทำให้ได้ช่วยกันมองและตั้งคำถามกับตัวเองว่าทำไมถึงมีค่าใช้จ่ายเยอะ โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น เครื่องสำอาง เสื้อผ้า บุหรี่ เหล้า ยาสูบกำลัง ขนมน เป็นต้น ทำให้ต้องมานั่งคิดร่วมกันว่าจะช่วยลดค่าใช้จ่ายกันได้อย่างไร และทำอย่างไรจึงจะเพิ่มรายได้ หรือทำให้รายได้ที่มีอยู่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว เป็นการทำความเข้าใจกันภายในครอบครัวเพื่อให้ทุกคนร่วมมือกันประหยัด รู้จักอดออม การใช้ทรัพยากรต่างๆ ลด ละ เลิก รายจ่ายหรือสิ่งที่ไม่จำเป็น และช่วยกันสร้างรายรับให้เพียงพอ เหมาะสมกับเศรษฐกิจปัจจุบันจนนำไปสู่การลดทอนสิ่งที่ไม่จำเป็นในชีวิตในครอบครัวลงได้อย่างเป็นรูปธรรมในหลายครอบครัวอีกทั้งบางครัวเรือนมีการร่วมทำบัญชีกับคนในครอบครัว เช่นพ่อแม่ลูก ซึ่งช่วยให้เกิดการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวได้อีกด้วย

-ในระดับชุมชน ในหลายชุมชนได้มีการนัดนำเอาสมุดบันชีครัวเรือนมาคุย นำมาดูกันในเวทีประชุมประจำเดือน โดยมีแกนนำหรือเจ้าหน้าที่มาช่วยดูแลแนะนำให้ ซึ่งหลายคนบอก

ว่าการใช้เวทีประชุมประจำเดือนมานี้ด้วยกันช่วยกระตุ้นการทํ้าบัญชีครัวเรือนได้เป็นอย่างดี เพราะทำให้มีการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายกับครอบครัวอื่น และมีความเข้าใจมากขึ้น จึงทำให้เกิดแรงกระตุ้นให้เกิดการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้เพื่อจะได้นำมาเปรียบเทียบกันในเวทีประชุมครั้งต่อไปอีก รวมทั้งได้เห็นภาพรวมของชุมชน หมู่บ้านว่าสถานะทางเศรษฐกิจระดับชุมชนเป็นอย่างไร มีจุดเด่นจุดอ่อนอย่างไร และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาความกินดีอยู่ดีของชุมชน ซึ่งยังเชื่อมโยงไปสู่การประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เริ่มเข้ามาสนับสนุนการทํ้าบัญชีครัวเรือนกันอย่างจริงจัง ซึ่งข้อมูลที่แต่ละครอบครัวจัดทำบัญชีครัวเรือนนั้นยังจะถูกส่งไปห้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แต่ละท้องถิ่นทำฐานข้อมูลเก็บไว้ เพื่อประโยชน์การพัฒนาท้องถิ่นต่อไปด้วย จนเกือบทุกพื้นที่ได้ถูกนำไปสู่การจัดทำแผนชุมชน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการทํ้าบัญชีครัวเรือนนั่นเอง

การจัดทำบัญชีครัวเรือนถือเป็นการบริหารจัดการเงินเป็นการจัดการให้เกิดความสมดุลระหว่างรายรับและรายจ่าย ซึ่งครัวเรือนควรมีรายรับมากกว่ารายจ่าย หากรายรับน้อยกว่ารายจ่าย ครัวเรือนต้องทำการกู้ยืมเงินมาใช้จ่าย การกู้ยืมช่วยแก้ปัญหาได้เพียงช่วงระยะสั้น ๆ แต่อาจเป็นการสร้างปัญหาในอนาคต ถ้ารายรับน้อยกว่ารายจ่ายเป็นประจำ ครัวเรือนก็จะมีหนี้สินพอกพูนขึ้น ภาระหนี้สินที่ต้องชำระคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยก็จะเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาการกู้ยืม ทำให้เป็นปัญหาที่แก้ยาก อย่างไรก็ตามข้อที่น่าสังเกตก็คือ หลายครัวเรือนจะมีรายรับน้อยกว่ารายจ่าย ซึ่งจากการสอบถามพบว่า การที่หลายครัวเรือนมีรายรับน้อยกว่ารายจ่ายเพราะบันทึกเฉพาะรายรับที่เป็นตัวเงิน เช่น ขายวัวได้ 8,000 บาทก็บันทึกไว้เพราะได้รับค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน แต่ในส่วนที่เป็นรายได้แต่ไม่เป็นตัวเงิน ส่วนใหญ่จะไม่ได้มีการบันทึกลงบัญชีครัวเรือน ในกรณีที่เห็นได้ชัดก็คือ การทำนามีค่าใช้จ่ายเป็นไถ ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าเก็บเกี่ยว ซึ่งเป็นรายจ่าย แต่ไม่ได้บันทึกกรายรับในส่วนที่นำมาเป็นอาหารในครัวเรือน และถ้าครัวเรือนใดที่ไม่ได้ทำนาไว้ขายข้าว แต่ทำนาไว้กินก็จะเห็นแต่รายจ่ายโดยไม่เห็นรายรับ รวมทั้งการผลิตของใช้ไว้ใช้เองในครัวเรือนทดแทนการซื้อหาที่บางครั้งต้องมีการลงทุน ซึ่งทำให้ตัวเลขรายจ่ายสูงขึ้น ในขณะที่รายรับไม่ได้เพิ่มเข้ามา ดังเช่นที่ผู้ทำบัญชีครัวเรือนคนหนึ่งบอกว่า “เวลาไปหาปลา/หาบก/ทำนาข้าว/ปลูกดีปลี/ตะไคร้มากิน เราไม่ได้ลง แต่จริง ๆ ก็มีมูลค่า เราลงเฉพาะที่ต้องใช้สตางค์ แต่เราไม่ตีมูลค่าของสินค้า” และในอีกหลายกรณีที่ทำให้การทํ้าบัญชีครัวเรือนคลาดเคลื่อนจากข้อมูลที่แท้จริง

การทำบัญชีครัวเรือนที่ได้ผลในเชิงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ผู้ลงบัญชีจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองในการลงบัญชี เพราะในหลายครัวเรือนที่ลงบัญชีไม่ตรงกับความเป็นจริงเลยทำให้ข้อมูลคลาดเคลื่อน ส่งผลให้การแก้ปัญหาครัวเรือนไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เช่น หลายครัวเรือนบอกว่า “ในส่วนของคุณค่าเหล่านี้จะไม่ค่อยลง หรือลงในบัญชีอื่น ๆ เพราะอายคนตรวจบัญชี” หรือความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เช่นเจ้าหน้าที่ หรือแกนนำชุมชนจะนำข้อมูลครัวเรือนที่เอาไปตรวจเช็คมาคืนและทำเครื่องหมายขีดเป็นสีเน้นข้อความไว้ เพื่อจะบอกว่าในส่วนนี้ไม่มีความจำเป็นควรลด หรือลด แต่ผู้ที่ทำบัญชีครัวเรือนไม่เข้าใจ คิดว่าเจ้าหน้าที่ขีดออกไม่ให้ลง จึง

ไม่ลง หรือลงให้น้อยกว่าเดิม เช่น “ค่าซื้อหอย เคยลงแต่เขามาซื้อดีกว่าไม่จำเป็น เราเลยไม่ลง” เพราะฉะนั้นผู้ที่รับผิดชอบช่วยเหลือจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนด้วย ซึ่งเมื่อได้มีการเข้าไปพูดคุยทำความเข้าใจ คนที่ทำบัญชีครัวเรือนก็มีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ดังนั้นแกนนำชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปแนะนำจะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเป้าหมายหลักในการทำบัญชีครัวเรือนที่ไม่ได้มองเพียงการทำบัญชีรับจ่าย หรือเกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ เท่านั้น แต่ต้องเสริมสร้างวิธีคิดเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตด้วย ไม่เช่นนั้นจะทำให้รู้สึกว่าการทำบัญชีรับจ่ายยิ่งเห็นแต่รายได้ไม่พอรายจ่าย แม้จะพยายามลดเท่าไรก็ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่เขาคาดหวัง ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขยายผลให้เกิดแกนนำในกลุ่มครัวเรือนที่จะมาช่วยกันทำความเข้าใจในวิธีการและเป้าหมายที่ถูกต้องด้วย

อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการก็พบว่าผลที่เกิดขึ้นจากการทำบัญชีครัวเรือนนั้นได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เห็นได้จากการ การหาทางเพิ่มรายรับ เช่น การใช้เวลาว่างในการผลิตหรือแปรรูปสินค้าเพื่อนำไปจำหน่าย การปลูกผักสวนครัวเพื่อนำไปจำหน่าย การตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นนอกจากการใช้จ่ายของครัวเรือน เช่น รายจ่ายเกี่ยวกับการพนัน สุรา เครื่องสำอาง ตลอดจนรายจ่ายฟุ่มเฟือยอื่น ๆ การลดรายจ่ายที่เป็นลง เช่น การปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง การทำของใช้ในครัวเรือนใช้เอง เช่น น้ำยาล้างจาน การเผาด่าน เป็นต้น ช่วยลดรายจ่ายค่าอาหารของครัวเรือน นอกจากนี้ผักสวนครัวที่ปลูกเองยังมีคุณภาพดีและปลอดภัยจากสารเคมี เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การจัดทำบัญชีครัวเรือนนี้ ไม่ใช่เป็นแต่เพียงการจดบันทึกรายการต่าง ๆ ที่เป็นเงินเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในครอบครัว รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกัน สังคม มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการจดบันทึกข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ทำให้ได้รู้จักการบริหารจัดการด้านการเงินและการวางแผนการทำงานทุกอย่างเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้ ซึ่งถือเป็นการวางแผนอนาคตที่ดีของชีวิต การจัดทำบัญชีครัวเรือนจึงเป็นการจัดระบบเศรษฐกิจและสังคมในครัวเรือน ชุมชนให้มีความสมดุล และเกิดความสุขในการดำรงชีวิต

ปัญหาและอุปสรรคและข้อจำกัดของการทำบัญชีครัวเรือนจากการบอกเล่าของครัวเรือนที่ทำบัญชีครัวเรือนพบว่า ส่วนใหญ่จะบันทึกไม่ต่อเนื่องเนื่องจากไม่มีเวลา บางครั้งก็ลืมลงบัญชีรายละเอียดของแบบบันทึกมีรายละเอียดมากเกินไป บางรายการก็ไม่เข้าใจ เช่นมีคนบอกว่า “เข้าใจยาก ดีใจที่ยังไม่ถูก เช่น ข้อ 3 (เล่มสีม่วง ของโครงการต้นกล้าอาชีพ) ถ้าให้ดี ทำเองตรงไปตรงมา อันนี้ระบุหัวไว้แล้ว ทำให้ดูยาก ลงผิดช่องไม่ได้” หรือบางรายการเป็นสิ่งที่ไม่แน่ใจ (หรือคัดค้านอยู่ในใจ) เช่น การฝากธนาคาร ที่ตามแบบถือว่าเป็นรายจ่าย แต่บางคนบอกว่ามันไม่น่าจะใช่รายจ่าย แต่มันเป็นเงินออม และเป็นเงินของเราเพียงแค่ฝากธนาคารหรือออมทรัพย์ไว้ หรือรายจ่ายบางอย่างไม่มีที่ลงหรือไม่ตรงกับสิ่งที่จะลง ทำให้ลงข้อมูลได้ยากจึงทำให้ไม่ค่อยมีใครอยากทำ หรือที่ดำเนินการอยู่ก็ไม่ค่อยต่อเนื่องมากนัก เพราะชาวบ้านทั่วไปไม่ได้

มีเวลามากพอที่จะมาลงรายการที่ละเอียด และการทำความเข้าใจในแบบบันทึกก็ค่อนข้างเป็นปัญหากับชาวบ้านโดยทั่วไปด้วย ผู้จัดทำบัญชีครัวเรือนเสนอว่า น่าจะทำแบบง่าย ๆ เขียนง่าย ดูง่าย คือรับซ้าย จ่ายขวา และมีเงินคงเหลือ หรือมีช่องเงินออมอยู่ด้วย ก็น่าจะมีคนอยากทำกันมากกว่านี้ อีกทั้งหลายพื้นที่มีหน่วยงานที่ลงไปให้ครัวเรือนทำบัญชีครัวเรือนหลายหน่วยงานและหลากหลายแบบ ซึ่งเป็นภาระของคนทำบัญชี ซึ่งถ้าจะทำให้สามารถดำเนินการได้จริงอย่างต่อเนื่องก็น่าจะมีกระบวนการในการพัฒนาแบบการลงบัญชีครัวเรือนของชุมชนที่ให้ชุมชนออกแบบเองให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของชุมชน หน่วยงานไหนที่ต้องการก็ให้ดึงข้อมูลเอาเอง หรือทำเป็นแบบกลาง ๆ รูปแบบเดียวเหมือนกันทุกองค์กรเพื่อจะได้ไม่ต้องซ้ำซ้อน เมื่อหน่วยงานใดต้องการข้อมูลก็สามารถมาดูได้เหมือน ๆ กัน ไม่ต้องแยกเป็นหน่วยใครหน่วยมัน ก็น่าจะเป็นแรงจูงใจให้คนทำมากยิ่งขึ้น

การทำบัญชีครัวเรือนแม้จะดูยุ่งยากในระยะแรก แต่เมื่อได้ทำจนเป็นกิจวัตรประจำวันแล้ว ก็จะทำให้ค่อย ๆ กลายเป็นนิสัยที่เคยชิน และสามารถที่จะแก้ปัญหาให้ครอบครัวได้ถึงแม้ว่าจะมีบางกลุ่มบางคนอาจจะมีความรู้สึกว่าการทำบัญชีครัวเรือน เป็นเพียงการทำให้เอาข้อมูลให้กับหน่วยงานอื่น แต่นั่นก็เป็นเพียงกระบวนการหนึ่งในการพยายามสร้างระบบฐานข้อมูลเพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่การพออยู่ พอกินอย่างมีความสุขของชุมชนนั่นเอง เพราะสุดท้ายแล้วข้อมูลทั้งหมดเหล่านี้ก็ถูกส่งกลับคืนสู่ครัวเรือน สู่ชุมชน เพื่อให้ครัวเรือนและชุมชนได้ร่วมกันคิดต่อ เพื่อให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่นำไปสู่การอยู่ดีมีสุขอย่างแท้จริง ดังที่ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย ผู้อำนวยการฝ่ายชุมชนและสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หนึ่งในกำลังหลักของโครงการได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

“เป้าหมายของเราไม่ได้ต้องการข้อมูล แต่เราต้องการให้ข้อมูลที่ประชาชนได้จากการจัดทำบัญชีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนไปกระตุ้นความคิดเขา และเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นผลดีกับประชาชนเอง”

ดังนั้นการทำบัญชีครัวเรือนจึงมีเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดการจัดการข้อมูลไม่ว่าจะเป็นทางด้านการจัดการข้อมูล ทางด้านครัวเรือน ข้อมูลอื่นๆ ที่มีความจำเป็นและสอดคล้องในแต่ละตำบล กลุ่มตำบล จังหวัด นำมาสู่การจัดการความรู้และการแปลงแผนสู่การปฏิบัติได้ มิใช่เป็นการทำให้ได้ข้อมูลเอาไปให้หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ภายนอก แต่แท้จริงแล้วการทำบัญชีครัวเรือนคือการตอบโจทย์ของการแก้ปัญหาความยากจนในระดับพฤติกรรมของบุคคล ครัวเรือน และชุมชนนั่นเอง.

4.2 ความรู้เรื่องการวางแผน

“ความสำเร็จทุกระดับขึ้นกับการวางแผน” โครงการความร่วมมือดำเนินงานระดับได้แก่ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน พื้นที่ตำบล และระดับจังหวัด-นโยบายสาธารณะ ในที่นี้จะกล่าวถึงบทเรียน และความรู้ในภาพรวมการดำเนินงานโดยเน้นการขับเคลื่อนระดับพื้นที่ตำบล

การสนับสนุนโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ในพื้นที่เป้าหมาย โดยต้องการให้ชุมชนมีการวางแผนการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายดังกล่าว โครงการได้เน้นถึงการทำให้ “ข้อมูลเพื่อตัดสินใจ” ในการจัดทำแผน เพื่อแก้ปัญหา และพัฒนา ดังนั้นกระบวนการจัดทำข้อมูลเพื่อการวางแผนในระดับพื้นที่มีดังต่อไปนี้

ข้อมูลเพื่อการวางแผนแก้ปัญหาชุมชน

กระบวนการวางแผนชุมชนเน้นการมีส่วนร่วม ในการจัดทำข้อมูลก็เช่นเดียวกันได้ “ทำกันเป็นทีม” โดยคณะทำงานตำบล แกนนำจะคัดเลือก ทีมทำข้อมูล ที่มีทักษะและประสบการณ์ โดยใช้วิธีจัดวงพูดคุยเสวนา ที่ชุมชนมีอยู่อย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับฐานข้อมูลของชุมชนที่มีอยู่เดิม ให้ทันสมัย เป็นปัจจุบัน เพื่อนำไปใช้วางแผนให้สอดคล้องกับ สถานการณ์ของพื้นที่ และประเด็นปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ ตัวอย่างเช่น

- การจัดเก็บข้อมูลทุกประเด็น ทุกมิติ ตั้งแต่เรื่อง ทรัพยากร เศรษฐกิจ(อาชีพของชุมชน) รายจ่าย รายรับ สังคม กลุ่มองค์กรต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรม ฯลฯ ของทีมทำข้อมูลตำบลค้นหาได้ อบต.ร่ำแดง เพื่อจัดระบบข้อมูล วางแผนพัฒนาของชุมชนและอบต
- การรวบรวมข้อมูลเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ อาหารการกินพืชผัก ภูมิปัญญาในการกิน การปลูกการแบ่งปันของชุมชนควนธู เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพ ป้องกันโดยการกินดี อยู่ดีด้วยพืชผักปลอดสารพิษ
- การจัดทำข้อมูลการใช้ปุ๋ยเคมี ค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำการเกษตรสมัยใหม่ของชุมชนวัดจันทร์ เพื่อดำเนินการเกษตรอินทรีย์ แปลงสาธิต ศูนย์การเรียนรู้ และการรณรงค์ในชุมชน
- การศึกษารวบรวมข้อมูล ระบบสวัสดิการชุมชนรูปแบบต่างๆที่ใช้ช่วยเหลือกันในชุมชนทับช้าง ร่ำแดง เพื่อวางแผนจัดระบบสวัสดิการชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

ในขณะเดียวกันการจัดทำข้อมูลใหม่คือข้อมูลบัญชีครัวเรือนซึ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ เพื่อนำมาวางแผนแก้ปัญหาเศรษฐกิจครอบครัวในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ

การเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนชุมชน

เมื่อผ่านกระบวนการเก็บข้อมูล เพื่อใช้วางแผนแล้ว เป็นช่วงที่ต้องรับฟังความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชนได้แก่

1) การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน เรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อให้เห็นที่มาของตัวเองเห็นความมีคุณค่าในอดีต ย้อนรอยกลับไปเพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างอดีต-ปัจจุบันในทุกๆ เรื่อง ทุกด้าน เวที จะมีคน 3 เวียมาพูดคุยกันในเวที บอกเล่า แสดงความคิดเห็นต่างๆ ถ่ายทอดประสบการณ์

2) เรียนรู้เพื่อวิเคราะห์หาทางออกให้ชุมชนตัวเอง เนื้อหาในการวิเคราะห์ชุมชน โดยที่ชุมชนช่วยกันดูว่าข้อมูลที่ได้ระดมกันมาในประเด็นต่างๆ มีปัญหาอะไร ปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะอะไร และจะแก้ไขได้อย่างไร ไม่ว่า ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม / ศิลปวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เริ่มด้วยการมองหาจุดเด่นจุดด้อยของชุมชน หาทิศทาง แนวทางว่าแต่ละเรื่องนำไปพัฒนาไปถึงไหน ทำอย่างไร

3) การร่วมกันยกร่างแผน ช่วยกันทำประเด็นที่ต้องการแก้ปัญหาของแต่ละเรื่องให้กลายเป็นแผนที่นำไปสู่การปฏิบัติ โดยเน้นแผนที่สามารถทำได้จริง และเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก กำหนดพื้นที่เป้าหมายตามความสามารถ และฐานทรัพยากร เน้นกระจายไม่กระจุกและสามารถทำร่วมกันได้ โดยแบ่งแผนออกเป็น 3 ระดับความสามารถ คือ

-แผนที่ชุมชนทำขึ้นเองได้ ลงมือทำก่อนให้เห็นผลไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากใคร เช่นกิจกรรมลดรายจ่าย ได้แก่ ปลูกผักสวนครัว ทำน้ำยาเอนกประสงค์

-แผนที่ต้องร่วมกันทำภายในชุมชน เช่นการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ การรวมกลุ่มทำแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจของร้านค้าแดง การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน

-แผนที่จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างมีศักดิ์ศรี เช่น การฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชน เป็นต้น

4) การคืนแผนสู่ชุมชน เป็นการเปิดเวทีกว้างให้คนในชุมเข้ามาร่วมพิจารณาแผน ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ซึ่งจะมีหน่วยงาน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และประชาชนทั่วไปเข้าร่วม

การบูรณาการแผนและขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติ

แผนชุมชนที่ผ่านการเห็นชอบของชุมชนแล้ว ในเกือบทุกพื้นที่เป้าหมายโครงการ มีการนำเข้าไปเป็นแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะมีลักษณะสองแบบ ที่สามารถทำเป็นแผนพัฒนาตำบลได้ทั้งหมด ได้แก่ตำบลร้าง ตำบลควนรู ตำบลท่าข้าม เนื่องจากอบต. และหน่วยงานในพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกระบวนการทำแผนชุมชน อีกแบบหนึ่งคือ ชุมชนสามารถนำแผนชุมชนไปบูรณาการกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้ในบางประเด็นที่สอดคล้องกับแผนท้องถิ่น เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตำบลท่าหินและเขาพระ การหนุนเสริมอาชีพกลุ่มแม่บ้านของเทศบาลตำบลเชิงแส เป็นต้น นอกจากนั้นแผนที่จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือ

จากส่วนที่เกี่ยวข้องซึ่งเกินขอบเขตของอปท.จะนำไปบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กในอ.สทิงพระกับกรมทรัพยากรน้ำ การจัดการป้องกันและรับมืออุทกภัย ต้องเข้าร่วมทำแผนกับสำนักงานบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดสงขลาเป็นต้น

4.3 ความรู้เรื่อง การจัดการชุมชนทั้งระบบ

การจัดการชุมชนทั้งระบบเป็นสร้างความพร้อมเพื่อแก้ปัญหาต่างๆของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ทั้งการแก้ปัญหาที่เป็นเชิงรุก และเชิงรับ รวมถึงปัญหาความยากจนของชุมชนด้วย ชุมชน เป็นสถาบัน หรือองค์กรขนาดเล็ก ที่เป็นตัวชี้สำคัญให้เห็นว่าองค์กรขนาดใหญ่กว่านั้น เช่น จังหวัด ว่าสามารถจัดการได้อย่างเป็นระบบหรือไม่ อย่างไร ร่วมกันขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายหรือไม่

จากการดำเนินงานของโครงการฯในระดับพื้นที่ตำบลได้บทเรียนและความรู้ การจัดการชุมชนในภาพรวมดังต่อไปนี้

1) **กลไกจัดการระบบชุมชน** ความร่วมมือจัดระบบชุมชน ที่มาจากส่วนต่างๆในชุมชน ได้แก่ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ที่สำคัญมีความร่วมมือเป็นอย่างดีกับแกนนำชุมชน ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำศาสนา ผู้นำภูมิปัญญา แกนนำกลุ่มกิจกรรมต่างๆในชุมชน

2) **ระบบคุณค่า วัฒนธรรมของชุมชน** ซึ่งในชุมชนทั่วไปมี เงื่อนไขต่างๆที่ทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็น ประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อเคารพนับถือต่อทวด ปู่ย่าตายาย ชุมชนทุกชุมชนพยายามรื้อฟื้น สืบทอดมายังคนรุ่นใหม่ และการประสานกับองค์กรสนับสนุนจากภายนอกและจัดตั้งองค์กรเพื่อรับผิดชอบในเรื่องดังกล่าว ได้แก่ สภาวัฒนธรรมตำบล ศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น

3) **ระบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาดั้งเดิม** พบว่าในชุมชนมีรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ ในชุมชนที่หลากหลาย และสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน ตั้งแต่การตั้งวงพูดคุยในบ้านน้ำชาของ ชุมชนสะกอม การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ขณะที่มีการขอแรงงานทางหญ้าในสวนยางของชุมชนทับช้าง ชุมชนควนรู การจัดเวทีประชุมหลังจากการละหมาด(พิธีทางศาสนาอิสลาม)ของ ชุมชนนาทับ การพูดคุยประจำเดือนระหว่างการรับประทานอาหารเช้าจากการหิ้วปิ่นโตไปรวมกันของ ชุมชนรัตปูนตำบลเชิงแส เป็นต้น

4) **ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน** พื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการเกษตร ในชุมชนมีการจัดการระบบเกษตรกรรมให้เอื้อกับสุขภาพชุมชน เศรษฐกิจที่เป็นรายได้หลักและรายได้เสริม และ สิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่หลากหลาย ตัวอย่างเช่น จัดการเกษตรอินทรีย์และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ชุมชนวัดจันทร์ กลุ่มพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษชุมชนเชิงแส การจัดการวนเกษตรหรือสวนสมรมของตำบลเขาพระ การจัดตลาดผักปลอดภัยของชุมชนควนรู เป็นต้น

5) **ระบบสุขภาพองค์รวม** แรงหนุนสำคัญที่ทำให้ชุมชนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญเรื่องสุขภาพองค์รวม คือ สำนักงานสนับสนุนกองทุนเสริมสร้างสุขภาพ(สสส.)

และพันธมิตร ทำให้ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการสุขภาพตัวเอง ตระหนักเห็นความสำคัญ การรักษาสุขภาพกาย สุขภาพใจ และการยกระดับจิตอาสา มีอาสาสมัครและกิจกรรมในชุมชนหลากหลายเช่น อสม.พันธุ์ใหม่ใส่ใจสุขภาพองค์กรรวม ลานสร้างสุข ตำบลสุขภาวะ แผนสุขภาพตำบล กองทุนสุขภาพ เป็นต้น

6) ระบบกองทุนและสวัสดิการชุมชน การสืบทอดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของบรรพบุรุษมีมาอย่างยาวนาน ในรูปของการขอแรง การลงขัน(เงิน)ช่วยคนยากลำบากในชุมชน การช่วยเหลืองานประเพณีต่างๆโดยไม่คิดค่าจ้าง การลงแรงลงเงินช่วยเหลือกันในยามพบกับภัยพิบัติอุบัติเหตุ การบริจาคเงินตามหลักศาสนา(อิสลาม)ให้กับคนลำบาก 8 ประเภท สิ่งเหล่านี้นับวันที่ชุมชนให้ความสำคัญลดน้อยลง จึงก่อเกิดการจัดการกองทุนและสวัสดิการแบบใหม่ที่ตอบสนองกับคนในชุมชนทุกเพศทุกวัยได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ กลุ่มนี้จะสวัสดิการวันละ1บาท ร้านสหกรณ์ชุมชน วิสาหกิจชุมชนซึ่งมีกิจกรรมต่างๆมากมายหลากหลาย โดยมีการบริการการออมเงิน การกู้ยืม การแปรรูปผลผลิตและจำหน่าย การบริการสินค้าราคากันเอง การบริการวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร และนำกำไรมาจัดสวัสดิการแก่ ผู้ป่วย ผู้สูงอายุ เด็ก และการฌาปนกิจศพ เป็นต้น

7)ระบบทรัพยากรสิ่งแวดล้อม นอกจากทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจะเอื้อต่อสภาพพื้นที่ของชุมชนแล้วยังมีส่วนสำคัญในเรื่องฐานชีวิตของชุมชน เกื้อหนุนปัจจัยการยังชีพทุกด้าน ดังนั้นความเข้มแข็ง มั่นคงของชุมชน จำเป็นต้องมีระบบจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมซึ่งมีลักษณะเด่นที่สำคัญได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากร “โหนด นา เล” ของชุมชนทำหิน การจัดการคลองสทิงหม้อ โดยชุมชนรำแดง การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตป่าต้นน้ำลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยชุมชนเขาพระโดยใช้ประโยชน์ จากความอุดมสมบูรณ์ของป่า น้ำตก สมุนไพร แก่สาธารณะบริการนักท่องเที่ยวและเป็นเงื่อนไขให้ชุมชนเข้าไปร่วมดูแลรักษาฟื้นฟูไปในตัว เป็นต้น

8) ระบบข้อมูล ฐานข้อมูล และแผนชุมชน ชุมชนทุกชุมชนจำเป็นต้องมีการจัดการ พัฒนา แก้ปัญหาต่างๆตามบริบทของตัวเอง สิ่งที่เป็นก่อนจัดการ พัฒนาคือการจัดวางแผน ซึ่งต้องมีระบบข้อมูลที่เป็นปัจจุบันช่วยให้ส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมบูรณาการแผน นอกจากนั้นฐานข้อมูลชุมชนก็จะช่วยในเรื่องการติดตามการทำงานของชุมชน เป็นตัวบอกให้เห็นความเร่งด่วนของปัญหา และชี้ให้เห็นว่าประเด็นไหนควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานไหนอย่างไร

4.4 ความรู้เรื่องตำบลเข้มแข็ง

ตำบลมีภูมิคุ้มกันสามารถจัดการตัวเองได้ไม่ว่าสถานการณ์จะเข้ามกระทบอย่างไร สามารถแก้ปัญหาได้ทั้งแบบตั้งรับและแบบเชิงรุก ขับเคลื่อนไปทั้งตำบลในทุกมิติ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ความรู้จากประสบการณ์การทำงาน ของโครงการพบเงื่อนไขที่สำคัญที่ทำให้ตำบลเข้มแข็งมีดังต่อไปนี้

1) แกนนำตำบล เป็นเงื่อนไขที่สำคัญลำดับแรกๆที่มีส่วนทำให้ตำบลเข้มแข็ง แกนนำตำบลโดยเฉพาะนายกอบต.หรือนายกเทศบาล มีความคิด วิสัยทัศน์ “ข้ามพ้น” นักการเมืองแบบเดิม” ไปได้ สามารถสร้างความร่วมมือกับคนอื่น ๆ ได้ มีทีมงานที่มาจาก ผู้นำท้องถิ่น (ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน) และตัวแทนจากชุมชน แบ่งบทบาท จัดทีมทำงานตาม ประเด็นงานในตำบลได้อย่างสอดคล้อง มีทักษะในการบริการบุคคลบริหารงาน และบริหาร งบประมาณ

2) ระบบข้อมูล/ฐานข้อมูลตัดสินใจ ระบบข้อมูลเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการตัดสินใจ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาตำบล ในตำบลที่เข้มแข็งนอกจากจะมีข้อมูลเป็นแบบ ทางราชการ แล้วจะดำเนินการจัดทำข้อมูลในหลายมิติ เช่นข้อมูลทั่วไป ทางด้านสังคม กลุ่ม องค์กรต่างๆในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ กลุ่มอาชีพหลัก อาชีพเสริม ในชุมชน ข้อมูลทางด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ข้อมูลศิลปวัฒนธรรม ข้อมูลการลงทุน และ อื่นๆที่มีผลต่อชุมชน และข้อมูลเฉพาะประเด็นที่สำคัญๆเช่นข้อมูลสวัสดิการชุมชน ข้อมูล ด้านภาวะสุขภาพ ข้อมูลปัญหาภัยพิบัติชุมชน ข้อมูลการบุกรุกที่ป่าสงวน ที่สาธารณะ ข้อมูลการใช้ที่ดิน เป็นต้น ซึ่งระบบข้อมูลดังกล่าวผู้บริหารตำบลหรือทีมงานต้องติดตาม และทำให้เป็นปัจจุบัน สามารถนำมาใช้ในการวางแผน และตัดสินใจได้ทันที

3) ยุทธศาสตร์/แผนการทำงานของตำบล ระบบฐานข้อมูลมีส่วนสำคัญใน การนำมาจัดทำยุทธศาสตร์ และแผนการทำงาน ทั้ง แผนเร่งด่วน เช่นแผนแก้ปัญหาผู้ได้รับ ผลกระทบจากอุทกภัย แผนระยะสั้น และแผนระยะยาว ตำบลที่เข้มแข็ง มักเปิดโอกาสให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำยุทธศาสตร์และทำแผน โดยเฉพาะการนำแผนชุมชนมา ทำเป็นแผนตำบล ซึ่งสามารถแก้ปัญหาการไม่รู้ไม่รู้ไม่ร่วมมือ และความเป็นเจ้าของ ของ ชุมชนได้ ที่สำคัญ ยุทธศาสตร์และแผนตำบล มีทุกมิติ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็น จริงได้

4) ระบบการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรับรู้และติดตามข้อมูล ข่าวสารของชุมชนในตำบลมีส่วนสำคัญในการเปิดโลกทัศน์ให้กับคนในชุมชน ทั้งข้อมูล ข่าวสารภายในตำบล และภายนอก ช่วยยกระดับการเรียนรู้ เพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนให้ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นรับรู้ปัญหาความต้องการของชุมชน และเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบการบริหารงานตำบลเป็นไปอย่างโปร่งใส วิธีการ กระบวนการมีหลายรูปแบบเช่น การสื่อสารโดยตรงของผู้บริหารตำบลได้แก่การเปิดเวที ชุมชนต่อเนื่อง เป็นประจำ การสื่อสารในกลุ่มผู้นำและผู้นำถ่ายทอดต่อไปถึงชุมชน การใช้ หอกระจายข่าวในชุมชน การใช้วิทยุชุมชนของตำบล รวมถึงการใช้ประเพณีวัฒนธรรมของ ชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นเงื่อนไขให้มีการสื่อสารข้อมูลต่างๆ ตลอดช่วงทั้งปีนอกจากนั้น บางตำบลจะมีทีมอาสาสมัครที่รับผิดชอบแต่ละประเด็นร่วมกิจกรรมกับชุมชนพร้อมกับการ สื่อสารข้อมูลต่างๆไปพร้อมกันด้วยเช่น ทีมอสม.หมู่บ้าน ทีมอาสาเยาวชน ทีมอาสาสมัคร พลังงานหมู่บ้าน เป็นต้น

5) การเสริมความเข้มแข็งกลุ่มองค์กร ตำบลเข้มแข็ง ขึ้นกับกลุ่มองค์กรชุมชนเข้มแข็ง และกลุ่มองค์กรชุมชนเข้มแข็งได้ ต้องมีการหนุนเสริมพัฒนาต่างๆให้กลุ่มต่างขับเคลื่อนไปได้ ซึ่งสะท้อนถึงยุทธศาสตร์ และแผนตำบลเช่นเดียวกัน กลุ่มองค์กรต่างๆจะขับเคลื่อนได้ดีขึ้นกับกลไกภายในกลุ่ม ดังนั้นแกนนำกลุ่มกิจกรรมต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่นการฝึกอบรม ศึกษาดูงานนอกสถานที่ การสนับสนุนกิจกรรมแปลงสาธิต และปฏิบัติการจริงกลุ่มกิจกรรมที่หลากหลาย สนองตอบความต้องการของคนในชุมชน ไม่ว่าด้านอาชีพหลัก อาชีพเสริม การพัฒนาเพิ่มมูลค่าผลผลิตชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม กลุ่มแม่บ้าน เด็กเยาวชนและผู้สูงอายุ กลุ่มกิจกรรมกองทุน และสวัสดิการชุมชน กลุ่มกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม การศึกษาของเด็กเยาวชนและผู้ใหญ่เช่น การเรียนการสอนตาดีกาในชุมชนมุสลิม และวิทยาลัยชุมชน เป็นต้น

6) การบูรณาการความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในตำบลหนึ่งๆไม่สามารถดำเนินการ ระบบต่างๆไปโดยลำพังองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น หรือ ผู้นำท้องที่ ได้โดยลำพัง แต่จะมีองค์กร หน่วยงานภายนอกลงไปหนุนเสริม ด้านต่างๆเฉพาะที่แต่ละหน่วยมีการกิจ ตำบลที่สามารถจัดการประสานความร่วมมือ การทำงานร่วมในด้านต่างๆได้ ทำให้ตำบลได้ใช้ทรัพยากรภายนอกเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ตำบลได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ โดยสามารถกำหนดบทบาทขององค์กรท้องถิ่นได้ในหลายบทบาท เช่นการประสานให้หน่วยงานร่วมดำเนินการกับกลุ่มองค์กรในพื้นที่เฉพาะกิจกรรม การร่วมมือระหว่างองค์กรเพื่อดำเนินงานในภาพรวมของตำบล การได้รับทรัพยากร(งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์) จากหน่วยงานตามโครงการที่ท้องถิ่นเสนอไปแล้วนำมาจัดการบริหารเอง ความร่วมมือขององค์กรต่างๆเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ตำบลมีหลายรูปแบบเช่น ด้านการศึกษา การวิจัย การทำฐานข้อมูล กิจกรรมอาชีพ กิจกรรมด้านสวัสดิการ และอื่นๆ

7) การจัดระบบการบริหารตำบล ต้องมีการระบบต่างๆของตำบลให้ขับเคลื่อนไปได้ อย่างสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเสริมประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นบทบาทขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น จัดการให้มีการสื่อสารระหว่างกลุ่มระหว่างกิจกรรม ข้อมูล สื่อต่างๆที่แสดงให้เห็นภาพรวมของตำบล สามารถจัดการเรียนให้กับพื้นที่อื่นๆที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้

4.5 ความรู้เรื่องการแก้ปัญหาความยากจน

หลักคิดของการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

การดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาความยากจนควรอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและเครือข่าย ที่ สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน การดำเนินงานดังกล่าวต้องเหมาะสมกับบริบท และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน และที่สำคัญคือเป็นการดำเนินงานที่สร้างเสริม “ต่อยอด” หรือพัฒนาศักยภาพ ตามประสบการณ์ของชุมชน

ที่มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆของตัวเองอย่างต่อเนื่อง การใช้พื้นที่ชุมชนหรือตำบลเป็น
ตัวตั้งหน่วยงานสนับสนุนภายนอกต้องมีการบูรณาการทำงานกันอย่างเป็นเอกภาพ

ความรู้ในเรื่องการแก้ปัญหาความยากจนในมิติของประสบการณ์โครงการ
ความร่วมมือจังหวัดสงขลามีดังต่อไปนี้

1) การสร้างความตระหนักปัญหาตัวเองโดยเฉพาะปัญหาความยากจน ต้องมาจาก
ข้างใน ที่ใช้เรียกกันว่า “ระเบิดมาจากข้างใน” เสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชน การคิด
วิเคราะห์ เชื่อมโยง จนเห็นว่า ปัญหาสาเหตุที่เกิดขึ้นเพราะอะไร จะปรับวิธีคิด เปลี่ยน
พฤติกรรม และหาทางเลือกให้ชีวิตตัวเองอย่างไร

2) การใช้ “ข้อมูล” เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ได้จากการดำเนินงาน โดย “การวิจัย
ตัวเอง” เพื่อเตรียมการทำแผนแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งในชุมชนเรียกว่า “แผนชุมชน”
หรือ “แผนแม่บทชุมชน” หรือ “แผนชีวิตชุมชน” และขบวนการที่โครงการความร่วมมือได้
ขับเคลื่อนกันมาอย่างต่อเนื่องได้แก่ “การทำบัญชีครัวเรือน” แลกการบูรณาการแผนชุมชน

3) การนำข้อมูล ผลการการวิจัยตัวเอง “แผนชุมชน” หรือ “บัญชีครัวเรือน” มา
ประมวลและร่วมวิเคราะห์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัญหา สาเหตุของปัญหา ทั้งเชิงปริมาณ และ
คุณภาพ

4) ปรับแนวคิด ปรับวิธีทำ พัฒนากิจกรรม เพิ่มรายได้ ปรับพฤติกรรมลด
รายจ่าย การจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆเพื่อพัฒนาครอบครัว และชุมชนตัว รวมถึง
การเสนอแผนสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ

5) การสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสนับสนุนโดยใช้พื้นที่ ตำบลเป็นตัว
ตั้งเพื่อดำเนินงานแก้ไขปัญหายังเป็นเอกภาพ โดยผ่านกลไกพื้นที่ “คณะทำงานตำบล”
ได้แก่ สถาบันองค์กรชุมชน (พอช.)สนับสนุนผ่านสภาองค์กรชุมชน สสส. สปสช. สวจส.
สนับสนุนผ่านตำบลสุขภาวะ สำนักงานพัฒนาสังคมฯจังหวัดสนับสนุนผ่านศูนย์พัฒนา
ครอบครัว โครงการอบรมต้นกล้าอาชีพของกรมส่งเสริมการเกษตร

6. การประสานและร่วมภาคีภาคีพันธมิตร เสนอแนวทางการแก้ปัญหาความยากจน
องค์กรร่วมเป็นนโยบายสาธารณะ ผ่านเวทีสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัดและระดับชาติ

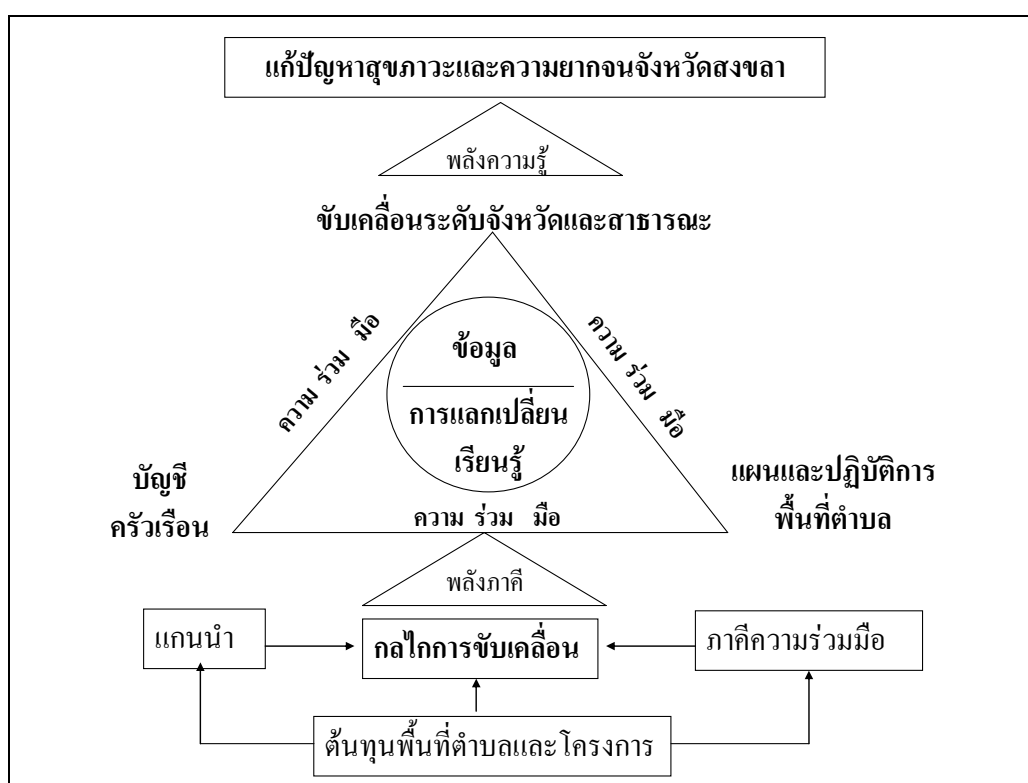
บทที่ 5 สรุปสังเคราะห์

5.1 กระบวนทัศน์ในการทำงานของโครงการ

การแก้ปัญหาคือความยากจน โดยการขับเคลื่อนด้วยพลังประชาชน พลังเครือข่าย และพลังความรู้ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝึกการขับเคลื่อนโดยกลไกความร่วมมือกระชับความสัมพันธ์แนวราบ ในลักษณะของ “คณะทำงาน” ระดับพื้นที่ตำบลและระดับจังหวัด และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย

5.2 กรอบแนวคิดการทำงานของโครงการ

การดำเนินของโครงการใช้ “ข้อมูล” เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิด การยกระดับการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาคือความยากจน โดยพัฒนาศักยภาพการจัดการเศรษฐกิจของครอบครัว พัฒนาความเข้มแข็งให้กับกลไกตำบลและแกนนำ และสาน สร้าง ความร่วมมือกับภาคีพันธมิตร โดยมีโครงการสร้างแสดงดังต่อไปนี้

ภาพกรอบแนวคิดในการดำเนินงานของโครงการความร่วมมือจังหวัดสงขลา

5.3 แนวทางและกระบวนการดำเนินงานโครงการ และประเด็นท้าทาย

เนื่องจากโครงการนี้เป็นการดำเนินงานในระยะ 2 ซึ่งเป็นการทำงานต่อเนื่องจากกิจกรรม และบทเรียนการทำงานในระยะแรก และเชื่อมต่อดำเนินการที่กระทบกับชีวิตทรัพย์สินของชุมชนพื้นที่

สงขลาได้แก่ การได้รับผลกระทบอุทกภัยและวาตภัย อย่างรุนแรง ในช่วงปลายของของโครงการระยะ2 ซึ่งแนวทางของโครงการช่วงรอยต่อระยะ2 กับระยะ3 ยังคงเหมือนเดิม แต่มี ประเด็นท้าทายเพิ่มคือ “พลังข้อมูลและ ความรู้” จะช่วยแก้ผลกระทบภัยพิบัติจากธรรมชาติโดยชุมชนได้อย่างไร?

สรุปแนวทางการทำงานของโครงการมีดังต่อไปนี้

- 1) การใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือในการพัฒนากลไกขับเคลื่อนระดับพื้นที่และจังหวัดอย่างต่อเนื่อง
- 2) การขยายผลผลการทำบัญชีครัวเรือน และถอดบทเรียนครอบครัวตัวอย่าง
- 3) การยกระดับความร่วมมือปฏิบัติการตามแผนชุมชน สู่การขับเคลื่อนประเด็นพัฒนาพื้นที่ตำบล
- 4) การพัฒนาความร่วมมือเพื่อสร้างรูปธรรมในการแก้ปัญหาความยากจนและการขับเคลื่อนสู่นโยบายสาธารณะร่วมกับภาคีพัฒนา

5.4 ต้นทุนของพื้นที่และโครงการ

ในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาในระดับพื้นที่ และ ระดับจังหวัด มีการดำเนินงานของหลายหน่วยงาน หลายหลาย ทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น และองค์กรเอกชน โครงการความร่วมมือเป็นส่วนหนึ่งที่เข้าไปทำงานโดยใช้วิธีการ พัฒนาต่อยอด การขยายผล การเพิ่มเนื้อหาให้ลุ่มลึก การประสานความร่วมมือขับเคลื่อน การริเริ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่สำคัญคือการพัฒนาองค์ความรู้จากปฏิบัติการระดับพื้นที่และระดับจังหวัด โดยอาศัยต้นทุนที่พื้นที่ ที่มีอยู่ดังต่อไปนี้

- 1) แกนนำตำบล ในรูปแบบของ คณะทำงานตำบล ที่มาจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และ ผู้นำธรรมชาติ ตัวแทนกลุ่มกิจกรรมที่มีการดำเนินอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ มีกลุ่ม องค์กร เครือข่าย อยู่แล้ว และเกือบทุกพื้นที่ มีแกนนำสภาองค์กรชุมชน
- 2) กิจกรรมกลุ่ม “บัญชีครัวเรือน” ที่ได้ดำเนินงานมาในระยะที่ผ่านมาทั้งการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆและโครงการความร่วมมือ สามารถถ่ายทอดบทเรียนและประสบการณ์เพื่อขยายผลได้
- 3) พื้นที่มีฐานทรัพยากร องค์ความรู้ ภูมิปัญญา สามารถใช้เป็นประเด็น เพื่อพัฒนา และปัญหา ร่วมของพื้นที่ ในการร่วมพลังภาคีต่างๆเพื่อขับเคลื่อนในระดับพื้นที่
- 4) พื้นที่ตำบลปฏิบัติการตามการบูรณาการแผนชุมชน เริ่มเกิดรูปธรรม และสามารถขยายผล ไปสู่การกำหนดประเด็นเฉพาะเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่ระดับชุมชนและตำบลได้
- 5) มีกิจกรรมที่หลากหลาย ทุกมิติ ที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง และการสนับสนุนของภาคีพัฒนา โดยเฉพาะกลุ่มองค์กร “5ส.” ที่ได้ริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ เช่น ตำบลสุขภาวะ กองทุนสุขภาพ ธรรมนูญสุขภาพตำบล และโครงการใหม่ๆของรัฐบาล เช่น โครงการต้นกล้าอาชีพ โครงการบ้านมั่นคงและที่อยู่อาศัย เป็นต้น

5.5 ภาคิความร่วมมือ

นอกจากการเน้นการจัดทำข้อมูล บทเรียน องค์ความรู้ ในการขับเคลื่อนงานแล้ว ทุกระดับแล้ว เพื่อให้พื้นที่ และจังหวัดดำเนินไปอย่าง ต่อเนื่อง เพิ่มประสิทธิภาพ ทั้งศักยภาพของแกนนำชุมชน และ ประสิทธิภาพของกิจกรรมต่างๆที่มีอยู่เดิม จำเป็นต้องประสาน และร่วมพลังภาคีพันธมิตรเดิมและกลุ่ม เครือข่ายใหม่ๆ ร่วมมือกันดำเนินงานอย่างเป็นเอกภาพ สามารถหนุนเสริม ร่วมมือ และรับลูกกันได้ อย่างเป็นขบวน โดยมีภาคิความร่วมมือของโครงการดังต่อไปนี้

ระดับการทำงานของภาคิความร่วมมือ โครงการมีการทำงาน2ระดับได้แก่ ระดับพื้นที่ และระดับ จังหวัด/นโยบายสาธารณะ

ภาคิความร่วมมือระดับพื้นที่ ชุมชน และตำบล

ในชุมชน และตำบลมีกิจกรรมต่างๆที่หลากหลาย โดยการภาคิต่างๆที่ต่อเนื่อง และเฉพาะ กิจกรรมตามภารกิจของหน่วยนั้นๆดังมีรายละเอียดดังนี้

ภาคิหลักในพื้นที่

ตั้งการเริ่มต้นดำเนินงานของโครงการทั้งระยะแรกและระยะที่2 พื้นที่ ที่สมัครเข้าร่วมโครงการ ต้องเป็นความสมัครใจของ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และองค์กรชุมชน ดังนั้น “ภาคิหลัก” ในระดับ พื้นที่คือ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยมีบทบาทที่สำคัญ ได้แก่

-การเข้าร่วมเป็นกลไกพื้นที่หรือเป็นคณะทำงานตำบล ซึ่งเป็นตัวผู้บริหารอปท.หรือเป็นตัวแทน (หรือทั้ง2ส่วน)

-การรับเป็นศูนย์ประสานงานของการขับเคลื่อนโครงการสนับสนุนบุคลากร(ในการนำเข้าข้อมูล และการประสานงาน) ห้อง อาคารสถานที่และอุปกรณ์(คอมพิวเตอร์)

-การนำแผนชุมชนบูรณาการเข้ากับแผนพัฒนาตำบลของท้องถิ่น ทั้งระยะใกล้ และระยะยาว

-การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆของชุมชนขยายผลจากการดำเนินงานโครงการร่วมกับชุมชน เช่น การสนับสนุนให้ชุมชนทำบัญชีครัวเรือน การสนับสนุนความร่วมมือการทำงานร่วมกันของหน่วยงานในพื้นที่เพื่อจัดทำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ความร่วมมือในการจัดทำข้อมูลและแผนแก้ปัญหาภัยพิบัติ ธรรมชาติ เป็นต้น

-รับเป็นเจ้าภาพ เป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดประสบการณ์แก่ชุมชนอื่นๆทั้งภายในและนอก โครงการ

อย่างไรก็ตามความร่วมมือในการขับเคลื่อนโครงการของ อปท.ยังเป็นในสองลักษณะคือเข้าร่วมในฐานะ เป็นองค์กร(ร่วมเต็มที่) แต่บาง อปท. ที่ยังคงยอมรับการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการในฐานะที่เห็นว่า” น่าจะได้งบประมาณมาพัฒนาตำบล” ซึ่งไม่ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แต่โครงการยังคง สามารถร่วมการดำเนินงานกับองค์กร กลุ่มอาชีพได้อย่างต่อเนื่องและบางอปท. มีการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหาร จึงทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ต่อเนื่อง

ภาคีร่วมสนับสนุนในพื้นที่

เงื่อนไข หรือแรงหนุนที่สำคัญที่สำคัญทำให้ภาคีเข้ามาร่วมสนับสนุนในพื้นที่ได้แก่ การประสานความร่วมมือของ อปท. ในพื้นที่ ที่ต้องการให้มีแผนกำลังของภาคส่วนต่างในพื้นที่ขับเคลื่อนตำบล และอีกส่วนหนึ่งมาจากการประสานความร่วมมือของโครงการผ่านคณะทำงานระดับจังหวัดที่มาจากตัวแทนพื้นที่ มีบทบาทที่สำคัญคือ การเข้าร่วมเป็นคณะทำงานตำบลเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ในขณะเดียวกันก็ยังมีบทบาทในการหนุนเสริมการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชน ตามภารกิจของหน่วยงานตัวเองด้วย ตัวอย่างของภาคีที่เข้าร่วมสนับสนุนและบทบาทดังต่อไปนี้

-สำนักงานเกษตรตำบลและอำเภอ เข้าร่วมสนับสนุน การอบรมโครงการต้นกล้าอาชีพ โดยมีเงื่อนไขคือสมาชิกที่เข้าอบรมต้อง ทำบัญชีครัวเรือน และโครงการเข้าไปร่วมต่อยอดโดยการ จัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการนำเข้าสู่ข้อมูล รวมถึงมีบทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ ในพื้นที่ เช่น ศูนย์ทอดเทคโนโลยีการเกษตร อาชีพทางการเกษตรและปศุสัตว์ เป็นต้น

-ธนาคารเกษตรและสหกรณ์ สนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อสนับสนุนให้สมาชิกปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีผลิต และการออมเงิน โดยมีการอบรม และสนับสนุนแบบสมุดบัญชี โครงการไปร่วมกิจกรรมการติดตามผล การประชุมเพื่อรวบรวม นำเข้าสู่ข้อมูล และสนับสนุนการขยายผลแนวคิดและกิจกรรม

-สำนักงานสหกรณ์จังหวัด โดยกรมตรวจสอบสหกรณ์ สนับสนุนโครงการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ในบางพื้นที่ โครงการความร่วมมือเข้าไปร่วมติดตามผล จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำเข้าสู่ข้อมูล และจัดกิจกรรมถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาทักษะและการขยายผล

-สำนักงานอนามัยตำบล มีบทบาทสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสุขภาพชุมชน เช่นการพัฒนาและแปรรูปสมุนไพร และการหนุนเสริมกิจกรรมกลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงมีส่วนร่วมในการบูรณาการแผนตำบลร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

-โรงเรียนชุมชนและตำบล โดยมีผู้บริหารโรงเรียนที่มีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่องและมีบทบาทสำคัญในคณะทำงานระดับตำบล การใช้โรงเรียนประสานงานประเด็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน นำแนวคิด และสนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือนผ่านนักเรียน ผู้ปกครอง เป็นต้น

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) หรือพอช. ส่วนใหญ่พื้นที่เป้าหมายของโครงการ เป็นพื้นที่การทำงานสนับสนุนองค์กรชุมชนของ พอช. โดยฝ่ายสภาองค์กรชุมชน มีแกนนำระดับตำบลซึ่งเป็นกรรมการสภาองค์กรชุมชน เข้าร่วมเป็นคณะทำงานตำบล ร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมโครงการอย่างต่อเนื่อง

ภาคีระดับจังหวัด

ความร่วมมือของภาคีในการทำงานระดับจังหวัดและสาธารณะ ของโครงการฯ เป็นภาคีดำเนินงานในภาพรวมของหน่วยงาน และกำหนดจังหวัดสงขลาบางพื้นที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย มีทั้งหน่วยงานของรัฐ องค์การมหาชน และองค์กรอิสระของรัฐ ได้แก่ หน่วยงานส่งเสริมด้านสุขภาวะชุมชน ได้แก่ สสส.และสวจส.(มอ. ภาคใต้)สนับสนุนแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา สสส.สนับสนุนตำบลสุขภาวะ

และเครือข่าย สปสช. สนับสนุนกองทุนสุขภาพตำบล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ร่วมสนับสนุนกิจกรรมระดับตำบลผ่านสภาองค์กรชุมชน และเครือข่ายภาคประชาชนจังหวัดสงขลา สมาคมสวัสดิการชุมชนจังหวัดสงขลา สนับสนุนกิจกรรมการจัดการสวัสดิการในระดับตำบลและจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา สนับสนุนศูนย์พัฒนาครอบครัวและการจัดการสวัสดิการสงขลา ธกส. สนับสนุนการจัดทำบัญชีครัวเรือนระดับจังหวัดและระดับเขต

กิจกรรมของภาคีระดับจังหวัดที่ได้ร่วมกันขับเคลื่อนได้แก่

- 1) การสนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือนโดยการพัฒนาทักษะการเก็บข้อมูลและการนำเข้าข้อมูล โดยการร่วมกับสัมมนา ฝึกอบรม ร่วมเป็นวิทยากร แลกเปลี่ยนประสบการณ์
- 2) การร่วมกันพัฒนาศักยภาพของแกนนำชุมชน ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ โดยผ่านการฝึกอบรม สัมมนา การศึกษาดูงาน
- 3) การร่วมกันสนับสนุนกิจกรรมเครือข่ายระดับจังหวัด ได้แก่การจัดเวทีถอดบทเรียนการขับเคลื่อนขององค์กรชุมชนในมิติต่างๆ

5.6 กลไกการขับเคลื่อน

การสร้างความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ นอกจากการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆร่วมกันในพื้นที่เป้าหมายแล้ว การจัดกลไกความสัมพันธ์ในลักษณะของ “คณะทำงาน” และส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งระดับพื้นที่ตำบล และระดับจังหวัด ทำให้การดำเนินงานโครงการได้มาอย่างต่อเนื่อง เกิดผลผลิต และผลลัพธ์ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กลไกระดับจังหวัด

ซึ่งมีองค์ประกอบมาจากทุกภาคส่วนซึ่งเข้ามาร่วมขับเคลื่อนตั้งแต่เริ่มต้นโครงการในระยะที่1 โดยมีสถานะ2ส่วนด้วยกัน ได้แก่ เข้ามาร่วมในส่วนที่เป็นราชการระดับจังหวัด ได้แก่ ปกครองจังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด หัวหน้าสำนักงานจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เป็นกลุ่มภาคีที่มีส่วนในการสนับสนุนและอีกกลุ่มหนึ่งจะเป็นภาคีที่เข้ามาร่วมเป็นกลไกขับเคลื่อน คือส่วนของภาคประชาชน เครือข่ายประชาสังคม นักวิชาการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ร่วมขับเคลื่อนงานในพื้นที่ และจังหวัดโดยตรง ทั้งสองส่วนเข้ามาร่วมเป็น “คณะทำงานโครงการ” ระดับจังหวัด หรือเรียกว่า “กลไกจังหวัด”

■ บทบาทหน้าที่

กลไกระดับจังหวัดมีบทบาท2ส่วนด้วยกัน

■ บทบาทบริหารโครงการ เป็นเสมือนกรรมการบริหารโครงการพัฒนาทั่วไป ได้แก่

- การร่วมกำหนดทิศทางดำเนินโครงการ
- การสนับสนุนกิจกรรมระดับจังหวัดและระดับพื้นที่
- การติดตามการดำเนินงานร่วมกับภาคีต่างๆระดับจังหวัด

การบริหารจัดการในบทบาทดังกล่าว จะมีการจัดการประชุมอย่างน้อย2เดือนครั้ง และทุก6เดือนจะประชุมร่วมเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน1ครั้ง

- **บทบาทขับเคลื่อนงานระดับจังหวัด** จะเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานโครงการ ที่จัดเป็นทีมปฏิบัติการเพื่อสนับสนุนขับเคลื่อนงานให้บรรลุวัตถุประสงค์โครงการโดยมีบทบาทคือ
  - การพัฒนาศักยภาพแกนนำพื้นที่
  - การจัดการข้อมูล สรุป ถอดบทเรียน การดำเนินงาน
  - การประสานความร่วมมือในระดับจังหวัด
  - การร่วมกิจกรรมรณรงค์นโยบายสาธารณะ

มีการจัดการบริหารการขับเคลื่อนงาน มีการประชุม กันอย่างไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง เพื่อวางแผนการทำงานและการประเมินสถานการณ์ การติดตามประเมินผล การจัดวางบทบาท ปรับปรุงการทำงาน โดยใช้แผนงานของโครงการเป็น

2) กลไกพื้นที่ตำบล มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานระดับพื้นที่ ได้แก่

- การเตรียมการ และการสนับสนุน กลุ่มทำบัญชีครัวเรือน
- การนำเข้าข้อมูลและเวทีคืบข้อมูลบัญชีครัวเรือนชุมชน
- การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้บัญชีครัวเรือน และความร่วมมือด้านต่างๆในพื้นที่
- การจัดเวทีเพื่อจัดทำแผนงานและประสานความร่วมมือระดับตำบล

การจัดการบริหารกลไกระดับพื้นที่ โดยคณะทำงานตำบลจะขับเคลื่อนงานตามแผนงานพื้นที่ที่ได้จัดทำไว้ในช่วงเริ่มต้นโครงการ และมีเวทีเพื่อติดตามการดำเนินงานทั้งในระดับพื้นที่และระดับจังหวัด

5.7 บัญชีครัวเรือน

แนวคิด หลักการสำคัญของบัญชีครัวเรือน คือการใช้ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความตระหนัก ปรับเปลี่ยนวิถีคิด พฤติกรรม การใช้จ่าย ความสัมพันธ์ของครอบครัว และหาทางเลือกพัฒนาลดรายจ่าย สร้างรายได้ แก้ไขปัญหาความยากจน จากระดับเล็ก ขยายผลสู่กลุ่ม ชุมชน และตำบล

ผลที่เกิดขึ้นจากการทำบัญชีครัวเรือน

บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือหนึ่งที่โครงการความร่วมมือนำมาใช้เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ “ข้อมูล” ของครอบครัวตัวเอง คิด และแก้ปัญหาโดยตัวเอง บัญชีครัวเรือน ไม่ใช่แค่จดลงในสมุดบัญชีแล้วจบ แต่บัญชีครัวเรือนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคน(บุคคล) ครอบครัว และชุมชนดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระดับบุคคล

1) ทราบและมองเห็นเส้นทางการใช้จ่ายเงินและการได้เงินของตัวเอง เห็นฐานะทางเศรษฐกิจของตัวเอง

2) เห็นนิสัยและ พฤติกรรมการใช้จ่ายของตัวเอง

- 3) เป็นคนรู้จักการวางแผนการใช้จ่ายเงินมากขึ้น
- 4) ให้ความสำคัญ และสนใจรายละเอียดที่มาของรายจ่าย รายรับ ของตัวเอง มากขึ้น
- 5) เกิดความตระหนักในสำคัญของการประหยัดออม

ระดับครอบครัว

- 1) หัวหน้าและสมาชิกครอบครัว ทราบสถานะทางการเงินของครอบครัวตัวเองได้ดีขึ้น
- 2) เห็นเส้นทางการใช้เงินของสมาชิกของครอบครัวชัดเจนมากขึ้น
- 3) ทราบและวิเคราะห์ รายจ่ายที่ไม่จำเป็น ที่ต้องลด และที่ต้องหารายได้เพิ่มขึ้นของครอบครัว
- 4) ครอบครัวมีเงื่อนไขมีเวลาได้ปรึกษาหารือปัญหาของครอบครัวกันมากขึ้นในเรื่องเศรษฐกิจและอื่นๆ
- 5) ลดความขัดแย้งการไม่ไว้วางใจการใช้จ่ายของสามี-ภรรยา สร้างความอบอุ่นให้ครอบครัวมากขึ้น
- 6) มีการลดค่าใช้จ่ายของครอบครัว และการทำกิจกรรมเพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้อย่างมีรูปธรรมได้มากขึ้น
- 7) มีแผนและการจัดการเศรษฐกิจครอบครัว ในเรื่องการลงทุน อาชีพ การส่งลูกเรียน การหาอาชีพเสริมและอื่นๆ

ระดับชุมชน

- 1) เกิดเวทีประจำเดือน ช่วยในการกระตุ้นการทำบัญชีครัวเรือน
- 2) มีความสัมพันธ์ในชุมชนดีขึ้น
- 2) เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนและมีการขยายสมาชิกในชุมชนมากขึ้น
- 3) เห็นภาพรวมสถานะทางการเงินของกลุ่มและชุมชน ทราบจุดเด่น จุดอ่อน เพื่อนำไปสู่การรวมกลุ่มกันแก้ปัญหาได้ถูกจุดและสอดคล้องกับปัญหาความต้องการ

ระดับตำบล

1. มีข้อมูล สถานการณ์ปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชนชัดเจนเช่น ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการลงทุนการเกษตรการใช้ปุ๋ย การใช้พลังงาน การบริโภคสินค้า และอื่นอื่นๆของชุมชน นำไปสู่การเสนอแผนดำเนินโครงการต่อองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้
2. กลุ่มชุมชนสามารถสร้างความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบัญชีครัวเรือน และกิจกรรมอื่นๆได้มากขึ้น

5.8 แผนและปฏิบัติการระดับตำบล ใช้ “ประเด็น” ขับเคลื่อน

นอกจากการบูรณาการแผนชุมชนสู่แผนตำบลเพื่อสร้างรูปธรรมของการปฏิบัติการ “ความร่วมมือ”ระดับพื้นที่ตำบลของพื้นที่เป้าหมายของโครงการแล้ว โครงการในระยะที่2 ได้สนับสนุนความร่วมมือเพื่อให้แกนนำตำบลและกลุ่มชุมชนร่วมค้นหาและกำหนดประเด็นเพื่อยกระดับการขับเคลื่อนให้

เป็นวาระของพื้นที่ตำบล โดยปกติประเด็นเหล่านี้ก็มีความร่วมมือจากส่วนต่างๆในพื้นที่สนับสนุนมาอย่างต่อเนื่องบทบาทของโครงการได้แก่

-การสนับสนุนให้เกิดเวทีการพูดคุยในพื้นที่โดยประสานผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกำหนดแนวทางการดำเนินงานกับประเด็นดังกล่าว

-สนับสนุนการจัดทำข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วางแผนและการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

-การถอดบทเรียนประเด็นขับเคลื่อนของตำบลเป้าหมายที่ดำเนินงานมาระยะหนึ่งแล้วเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในพื้นที่ และกำหนดแผนการขับเคลื่อนต่อไป

■ ประเด็นการขับเคลื่อนของตำบล

มีประเด็นในพื้นที่ได้ร่วมกันกำหนดที่จะยกระดับการดำเนินงานระดับตำบลได้แก่

1) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พื้นที่ทำหินใช้ “โหนด นา เล” และ พื้นที่เขาพระ ใช้ “ป่าต้นน้ำ” เป็นประเด็นขับเคลื่อนระดับตำบล

2) ธนาคารอาหารและภูมิปัญญาท้องถิ่น พื้นที่ควนรู ใช้ “พืชผักปลอดภัย เพื่อสุขภาพและเศรษฐกิจครัวเรือน” เป็นประเด็นขับเคลื่อนตำบล

3) เกษตรอินทรีย์ พื้นที่วัดจันทร์ใช้ “แหล่งเรียนรู้..โรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้” เป็นประเด็นขับเคลื่อนตำบล

4) สวัสดิการชุมชน พื้นที่ ทับช้าง รำแดง ใช้ “การจัดการสวัสดิการชุมชน” เป็นประเด็นในการขับเคลื่อนตำบล

5) การจัดการฐานข้อมูลชุมชน พื้นที่ คูหาใต้ ใช้ขับเคลื่อน

6) บัญชีครัวเรือนสู่วิถีพอเพียง พื้นที่ เชิงแส ใช้ขับเคลื่อน

7) โรงเรียน เรียนรู้บัญชีครัวเรือน พื้นที่ ควนโส ใช้ขับเคลื่อน

8.) ศูนย์เรียนรู้ตำบลสุขภาวะ ตำบลท่าข้าม

วิธีการและกระบวนการขับเคลื่อนที่สำคัญ ได้แก่

-การใช้ข้อมูลจากแผนชุมชนและแผนตำบลประกอบในการตัดสินใจเพื่อขับเคลื่อนประเด็นในหลายพื้นที่เช่น ควนรู คูหาใต้ ทำหิน วัดจันทร์ ฯลฯ เป็นต้น

-การใช้ต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ วิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาปรับประยุกต์ใช้ และสืบสานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของพื้นที่

-มีกลไกเฉพาะที่มาจาก องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และกลุ่มกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ เป็นคณะทำงานเพื่อดำเนินงาน

-ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำความเข้าใจกับชุมชนและเปิดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประเด็น

- การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนกิจกรรม

ผลที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนประเด็นของพื้นที่

เนื่องจากมีความแตกต่างกันของพื้นที่ และประเด็นที่ขับเคลื่อน รวมถึงระยะเวลา ประสบการณ์ของแกนนำ จึงทำให้ผลที่เกิดขึ้นต่างกันและต้องใช้เวลาในการประเมินไม่เท่ากัน อย่างไรก็ตามจากการประมวลบทเรียนพอจะเห็นแนวโน้มผลที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

- 1) มีความร่วมมือของส่วนที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนประเด็นโดยเฉพาะชุมชนกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น
- 2) แต่ละพื้นที่สามารถพัฒนาแกนนำชุมชน ทั้งกลุ่มผู้นำ กลุ่มสตรี และเยาวชน และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมประเด็นต่างๆ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน
- 3) เกิดแหล่งเรียนรู้ รูปแบบการจัดการตนเองของชุมชน เป็นแบบอย่างและสามารถขยายผลได้
- 4) มีการฟื้นฟู วิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประยุกต์ใช้ และสืบสานไปสู่คนรุ่นใหม่ และขยายการรับรู้ให้กว้างขวางขึ้น
- 5) เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นฐานชีวิตของชุมชนที่มีอยู่หลากหลาย

เงื่อนไขพัฒนาของการขับเคลื่อนประเด็นของตำบล

ความสำเร็จของการขับเคลื่อนประเด็นไม่แตกต่างจากการดำเนินกิจกรรมอื่นๆมากนัก มีบางเงื่อนไขที่เป็นเรื่องสำคัญได้แก่

- 1) ประสบการณ์การทำงานของแกนนำชุมชนและวิสัยทัศน์ของผู้นำท้องถิ่น
- 2) การใช้ ข้อมูล เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนโครงการ เริ่มตั้งแต่การจัดทำแผนแม่บทชุมชน การบูรณาการแผนตำบลและข้อมูล
- 3) การสนับสนุนและร่วมมือจาก อปท. และหน่วยงานภายนอก
- 4) การจัดการบริหารภายในของกลไก ที่ขับเคลื่อนงาน
- 5) ความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 6) ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานของประเด็นเกิดขึ้นโดยตรง และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

5.9 การขับเคลื่อนระดับจังหวัดและสาธารณะ

จากการดำเนินงานโครงการระยะแรก โครงการความร่วมมือได้ร่วมกับจังหวัดสงขลาขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข โดยเน้นความร่วมมือกระบวนการแผนชุมชนในระดับพื้นที่ ผ่านสำนักงานพัฒนาการจังหวัดสงขลา การดำเนินงานโครงการระยะที่สอง ได้ขยายความร่วมมือระดับจังหวัดเป็นประเด็นเสริมศักยภาพของพื้นที่ และการนำเสนอต่อนโยบายสาธารณะได้ด้วย

แนวทางการขับเคลื่อนระดับจังหวัดและสาธารณะ ได้แก่ 1) การใช้ประเด็นเป็นตัวตั้งโดยการขับเคลื่อนภาพกว้างในระดับจังหวัด เช่น ประเด็นสวัสดิการ พัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน 2) เน้นความร่วมมือกับเครือข่ายชุมชน เครือข่ายภาคประชาคม นักวิชาการ และหน่วยงานรัฐ และรัฐท้องถิ่น 3) ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งระดับจังหวัดและสาธารณะ

วิธีการและกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ(กรณี ความร่วมมือ สมัชชา จังหวัดสงขลา)

เป็นงานที่ภาคีพัฒนาระดับจังหวัดเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเริ่มต้นที่จะประสานความร่วมมือกัน อย่างเป็นรูปธรรมในอนาคต โดยที่โครงการความร่วมมือมีส่วนร่วมในการจัดการเครือข่ายระดับพื้นที่ และจังหวัดโดยมีการขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) มีการจัดเวทีร่วมของภาคี12องค์กร เพื่อดูและทำความเข้าใจแผนงานของแต่ละองค์กร
- 2) เลือกประเด็นของพื้นที่เพื่อเสนอเป็นประเด็นสาธารณะระดับจังหวัด
- 3) จัดกลไกการขับเคลื่อน เป็นคณะทำงานแต่ละประเด็น
- 4) แต่ละกลุ่มประเด็นได้เสนอข้อมูลและเนื้อหาขยายร่างประเด็นสาธารณะจังหวัดจังหวัด
- 5) ประสานงานให้เกิดเวทีร่วมกลุ่มย่อย และสมัชชาระดับจังหวัด
- 6) กระบวนการสมัชชาจังหวัด

ผลของการดำเนินงาน

- 1) เกิดความร่วมมือขององค์กรที่ขับเคลื่อนเป็นกลไกจังหวัด
- 2) มีความชัดเจนความเข้าใจประเด็นการทำงานของแต่ละองค์กรที่เกี่ยวข้องระดับจังหวัด
- 3) เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์รูปธรรมการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ และประเด็น
- 4) พื้นที่เป้าหมายของโครงการมีการขับเคลื่อนประเด็น และสร้างความร่วมมือต่อเนื่อง
- 5) โครงการความร่วมมือใช้ประสบการณ์ ในการจัดการ วิธีคิด การใช้ข้อมูลในการขับเคลื่อนงาน และการเตรียมพื้นที่ ประเด็น ผู้นำ จากพื้นที่เป้าหมายของโครงการเข้าร่วมงาน

5.10 ความรู้จากการขับเคลื่อนโครงการเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

การแก้ปัญหาความยากจน เป็นเรื่องใหญ่ของสังคมเมืองไทย ในขณะนี้ การแก้ปัญหาความยากจนกลายเป็นวาระแห่งชาติ รัฐบาลที่ผ่านมาได้ตั้ง “ศูนย์อำนวยการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งชาติ” โดยมีแผนและนโยบายต่างๆออกมาทุกรัฐบาล โดยยังมีมุมมองเรื่อง “ ยากจน” คือการ “ขาดเงินทอง” การแก้ไขยังคงมุ่งเน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เพื่อลดสัดส่วนคนจนในมิติรายได้ แต่มิติอื่นๆเช่น มิติจนโอกาส จนอำนาจ และจนศักดิ์ศรี หรือสาเหตุแห่งความยากจนโดยรวมยังได้รับการแก้ไขไม่มากนัก

มีโครงการต่างๆจากภาครัฐมากมายเพื่อให้มีการ “จัดความยากจน” โดยการจัดตั้งกองทุน สนับสนุนประเภทต่างๆมากมาย โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน การรับบัณฑิตอาสาสมัครทำงานชุมชน การเพิ่มเงินลงในกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

โครงการความร่วมมือกับการแก้ปัญหาความยากจน

โครงการความร่วมมือจังหวัดสงขลา มีเป้าหมายเรื่องการแก้ปัญหาความยากจน ในมุมมองภาพรวม เห็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนอยู่ดี มีสุขหรือลำบากยากจน ได้แก่

-ทัศนคติ มุมมอง วิธีคิด วิธีชีวิต ของคน ของครอบครัว ไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ตระหนัก ในการแก้ปัญหาของตัวเอง รอรับการช่วยเหลือด้านเดียว ติดการพนัน อบายมุข (จนความคิด)

-ต้นทุนที่เป็นทรัพยากรไม่เอื้อต่อการยังชีพ ไม่มีที่ดินและไม่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสาธารณะอื่นๆ(จนทรัพย์สิน)

-มีข้อจำกัดไม่สามารถเข้าถึง การบริการสวัสดิการพื้นฐาน เช่น ระบบการศึกษา ระบบบริการด้านสุขภาพ การส่งเสริมการลงทุนระดับครัวเรือน และอื่นๆ (จนโอกาส)

-ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับสังคมได้ ไม่ได้เป็นแกนนำ และสมาชิกกลุ่มองค์กร เครือข่ายต่างๆในพื้นที่ (จนสังคม)

-ได้รับผลกระทบจากภายนอกเช่น กระแสทุนที่ทำให้ครอบครัวลงทุนและขาดทุนหนี้สินล้นพ้นตัว ฝุ่นเฟื้อย ไม่พอจ่าย (ถูกกระทำให้จน)

แนวคิดและ แนวทางการดำเนินงานโครงการ

ประมวลสรุปโครงการความร่วมมือมีแนวคิดแนวทางในการทำงานที่สำคัญเพื่อแก้ปัญหาความยากจนได้แก่

1) การแก้ปัญหาโดย “ระเบิดมาจากข้างใน” ของผู้ที่จะแก้ปัญหา โดยใช้ ข้อมูล เป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการสร้างความตระหนัก เห็นปัญหาด้วยตัวเอง คิดวิเคราะห์ปัญหา และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

2) กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นชุมชน เป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนเอง จากเล็กตั้งแต่ระดับครอบครัว กลุ่ม และเครือข่าย

3) ใช้ขอบเขตพื้นที่หรือตำบลเป็นตัวตั้ง ซึ่งมีบริบทของฐานเศรษฐกิจ วิถีชีวิต ศาสนา วัฒนธรรม แตกต่างกัน

4) พัฒนาแบบ เสริมศักยภาพ ต่อยอด จากฐานประสบการณ์ของแกนนำ ภาศิพัฒนาภาคส่วนต่าง เพื่อให้มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

5) เน้นการทำงานโดยเสริม “ความร่วมมือ” ทั้งระดับพื้นที่ และหน่วยงานภายนอก สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่และเป้าหมายของภาศิพัฒนาต่างๆ

ผลที่เกิดขึ้น

การดำเนินงานของโครงการเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งจะประมวลในขอบเขตที่โครงการความร่วมมือมีส่วนเข้าไปสนับสนุน

- 1.การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของครอบครัวที่ทำบัญชีครัวเรือนจำนวน 1,098 ครอบครัว
- 2.ครอบครัวที่เป็นตัวอย่างแกนนำสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดประสบการณ์กระบวนการวิธีการบัญชีครัวเรือนจำนวน 44 ครอบครัว

3. สามารถเผยแพร่ประสบการณ์ บทเรียนการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนจำนวน 11 ครอบครัว

4. สามารถจัดทำแผนเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้กลุ่มที่ทำบัญชีครัวเรือนโดยผ่านองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจำนวนอย่างน้อย 5 องค์กร (อปท.)

5. แขนงนำมีศักยภาพในการขับเคลื่อนพื้นที่เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนในมิติต่างๆที่ได้กล่าวมา อย่างน้อยตำบลละ 7-15 คน รวมประมาณ 200 คน

6. มีกิจกรรม ประเด็นเด่น เพื่อยกระดับการดำเนินของพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะของพื้นที่สามารถสร้างความร่วมมือในตำบล ทำให้ตำบลเข้มแข็ง มีศักยภาพแก้ปัญหา “ความยากจน” ในภาพรวมของพื้นที่ได้อย่างน้อย 8 ตำบล ขับเคลื่อนได้ 8 ประเด็น

7. เกิดความร่วมมือระดับจังหวัดในการหนุนเสริมพื้นที่ และการรณรงค์นโยบายสาธารณะอย่างน้อย 12 องค์กร และมีประเด็นร่วม 15 ประเด็น (รวมประเด็น การพัฒนาครอบครัวและบัญชีครัวเรือน)

8. โครงการได้ชุดองค์ความรู้การแก้ปัญหาครัวเรือน จากการทำบัญชีครัวเรือน ระดับพื้นที่ 44 กรณี เสนอเป็นสื่อเผยแพร่ 11กรณี

9. สามารถใช้ประสบการณ์โครงการหนุนเสริมระบบข้อมูล เพื่อแก้ปัญหา “ความยากจนฉับพลัน” จาก อุทกภัย และวาตภัย ของพื้นที่เป้าหมายโครงการได้ทันที 10 ตำบล

10. ร่วมดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาเร่งด่วน ทั้งอุทกภัย และวาตภัย ในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ และพื้นที่ใกล้เคียงใน 4 อำเภอ คาบสมุทรสทิงพระ และพื้นที่ 40 ตำบลของสภาองค์กรชุมชน

เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สามารถดำเนินโครงการไปได้ตามเป้าหมายมีดังต่อไปนี้

-การมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลและความเป็นเจ้าของข้อมูล ของครอบครัว ชุมชน ในพื้นที่ตำบลเป้าหมาย

-กระบวนการเรียนรู้ มีรูปแบบหลากหลายขึ้นกับบริบทของพื้นที่ กลุ่มกิจกรรม และกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะการนำ ข้อมูล จากการบันทึกมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

-ความร่วมมือในพื้นที่ตำบลที่มี ผู้บริหาร อปท.เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงาน

-บทบาทที่เข้าไป ประสาน ต่อยอด ร่วมมือ และริเริ่ม ในการขับเคลื่อนทั้งระดับพื้นที่และจังหวัดได้อย่างต่อเนื่องและสอดคล้อง

-กลไกการทำงานรูปแบบ “คณะทำงาน” ที่มีบทบาทชัดเจน ประชุม พุดคุย สรุปประเมิน และปรับแผนการทำงานทันกับสถานการณ์ของพื้นที่ตลอดเวลา

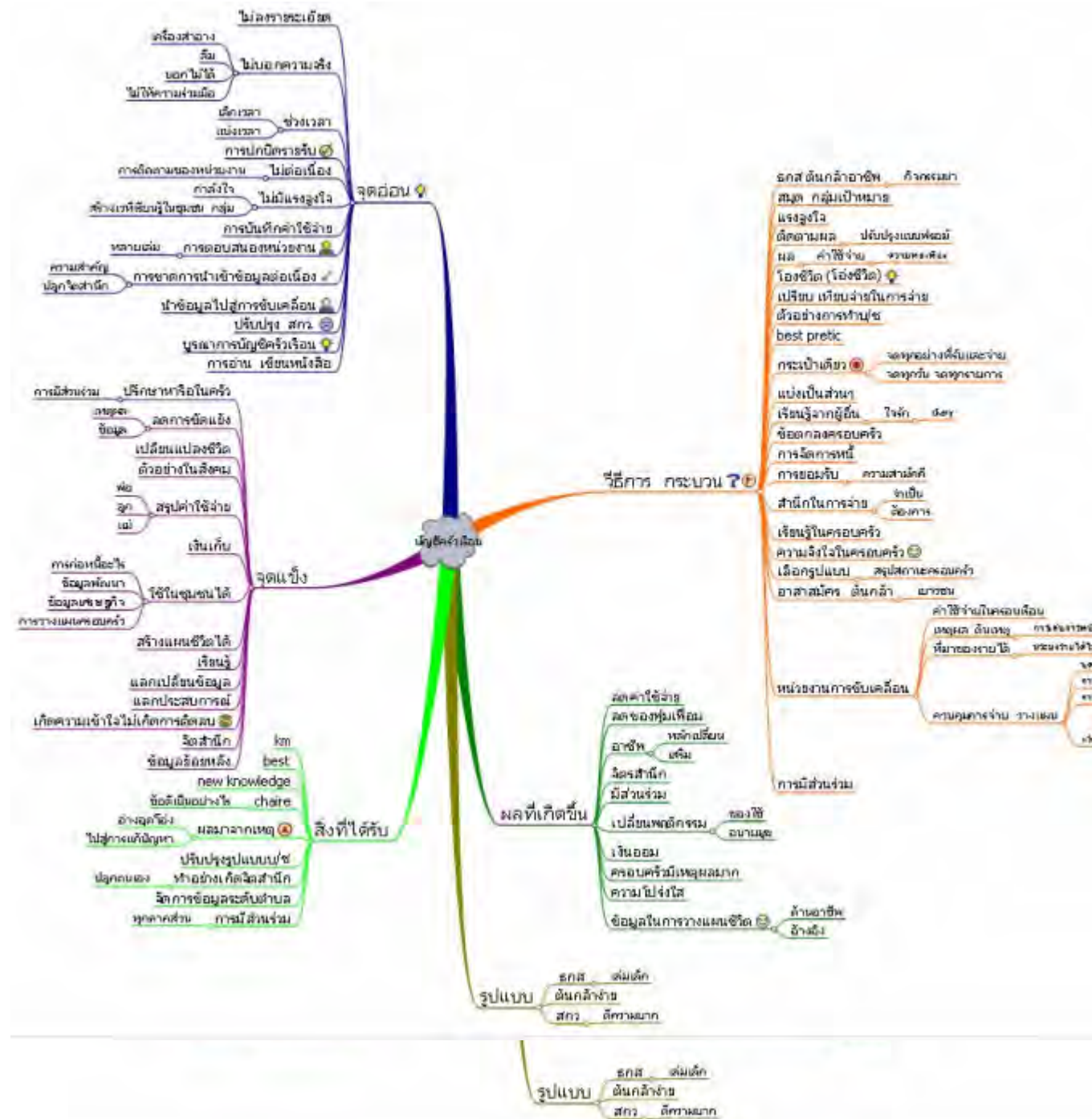
-ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน แขนงนำเห็นความสำคัญของการใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน สามารถการขับเคลื่อนร่วมกับ อปท.และภาคีพันธมิตรที่เกี่ยวข้องได้

-การหนุนเสริมของโครงการความร่วมมือในเรื่องของ กระบวนการเรียนรู้ การจัดการข้อมูล การถอดบทเรียน การฝึกอบรม แขนงนำพื้นที่ตำบล

จุดอ่อน ปัญหาอุปสรรคการดำเนินโครงการ

-แบบข้อมูล(บัญชีครัวเรือน)ซับซ้อน ชาวบ้านบ้านยุ่งยากในการบันทึกข้อมูล

- การติดตามเสริมศักยภาพในพื้นที่ เช่น การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ยังมีไม่มากในบางตำบล
- การขับเคลื่อนงานพื้นที่ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มชุมชนที่อยู่ภายใต้ความขัดแย้ง (การเมืองท้องถิ่น) ขาดโอกาสเข้ามาร่วมกิจกรรมร่วมกับโครงการ
- กลไกหน่วยงานของรัฐบางหน่วยงาน มีข้อจำกัดในการทำงานความร่วมมือ เช่น งบประมาณ นโยบายแต่ละช่วงแต่ละปี การเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบดำเนินงาน เป็นต้น

บทที่ 6 ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนต่อไป

จากบทเรียนและประสบการณ์ การดำเนินงานของโครงการความร่วมมือตั้งแต่ระยะแรกจนถึงปัจจุบัน ได้เห็นบทบาทการทำงานและผลที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมซึ่งยังคงอยู่ในวงขอบเขตจำกัดดังนั้นจึงหะก้าวของโครงการต่อไปควรดำเนินไปในรูปของ “การขยายผล” ในเรื่องพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ประเด็นขับเคลื่อน ความร่วมมือ และเครื่องมือในการทำงาน และศักยภาพของแกนนำ โดยมีข้อเสนอเป็นรายละเอียดดังนี้

- 6.1 การขับเคลื่อน “งานข้อมูล” ระดับกว้างให้มากขึ้นทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน เพื่อส่งสัญญาณระดับพื้นที่ตำบล และจังหวัด โดยมีการจัดทำข้อมูลร่วมกันของชุมชน
- 6.2 กลไกการทำงานระดับพื้นที่และจังหวัด ควรให้ความสำคัญการทำงานร่วมกันของจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กับสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ให้มากขึ้น
- 6.3 พัฒนาแกนนำให้มีบทบาทในการจัดการความรู้ท้องถิ่นและสามารถขับเคลื่อนงานนวัตกรรม ประเด็นพื้นที่ของตนเอง (โดยใช้ข้อมูลในการขับเคลื่อน)
- 6.4 การพัฒนาศักยภาพกลุ่มบัญชีครัวเรือนที่มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จ เป็นแหล่งเรียนรู้สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดได้
- 6.5 ยกระดับการขับเคลื่อนงาน ประเด็น ของพื้นที่ให้สามารถดำเนินการ บรรลุเป้าหมาย เป็นรูปธรรมในการแก้ปัญหาความยากจนในมิติต่างๆของพื้นที่ได้
- 6.6 พัฒนาความร่วมมือ งานระดับจังหวัดและนโยบายสาธารณะ กับภาคที่เกี่ยวข้อง หลังจากการทำข้อตกลง(MOU) ในงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดสงขลา
- 6.7 ควรเพิ่มความเข้มข้นในการ สื่อสารข้อมูลข่าวสาร ผลการดำเนินงานของโครงการฯ กับสาธารณะเพิ่มขึ้น
- 6.8 พัฒนาและขยายความร่วมมือกับนักวิชาการและเครือข่ายของ สกว.ในพื้นที่ เพิ่มขึ้น
- 6.9 การขับเคลื่อนเพื่อหนุนเสริมการจัดการภัยพิบัติภาคประชาชน โดยใช้แนวคิดเรือข้อมูลกับ ความร่วมมือ (จากประสบการณ์ของโครงการฯ)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เอกสารหมายเลข 1	เอกสารถอดบทเรียนสวัสดิการจังหวัดสงขลา
เอกสารหมายเลข 2	เอกสารถอดบทเรียนเชิงประเด็น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ “โหนด นา เล” ตำบลท่าหิน
เอกสารหมายเลข 3	เอกสารถอดบทเรียนเชิงประเด็น ธนาคารอาหารและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลควนรู
เอกสารหมายเลข 4	เอกสารถอดบทเรียนเชิงประเด็น โรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้” ตำบลวัดจันทร์
เอกสารหมายเลข 5	เอกสารถอดบทเรียนเชิงประเด็น สวัสดิการชุมชน ตำบลทับช้าง
เอกสารหมายเลข 6	เอกสารถอดบทเรียนเชิงประเด็น การจัดการฐานข้อมูล ตำบลคูหาใต้
เอกสารหมายเลข 7	เอกสารถอดบทเรียนเชิงประเด็น บัญชีครัวเรือนสู่วิถีพอเพียง ตำบลเชิงแส
เอกสารหมายเลข 8	เอกสารถอดบทเรียนเชิงประเด็น ศูนย์เรียนรู้ตำบลสุขภาวะ ตำบลท่าข้าม
เอกสารหมายเลข 9	เอกสารถอดบทเรียนเชิงประเด็นสุขภาวะจากการจัดทำบัญชี ครัวเรือน ที่ โรงเรียนวัดโพธิ์ธรรมาราม ตำบลควนโส

กรณีศึกษาประเด็นสวัสดิการในจังหวัดสงขลา

สวัสดิการสังคมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชน ได้มีการศึกษาการจัดสวัสดิการในหลายประเทศ ระบบสวัสดิการถือเป็นระบบพื้นฐานของสังคม ที่ช่วยในการสร้างหลักประกันความเป็นอยู่ให้กับประชาชน ประเทศไทยได้เห็นพัฒนาการของระบบสวัสดิการที่ดีขึ้นเป็นลำดับโดยขยายขอบเขตจากการดูแลเฉพาะกลุ่ม เฉพาะปัญหาทางสังคม จากการดูแลผู้ด้อยโอกาสไปสู่การสร้างหลักประกันเรื่องสวัสดิการไปถึงประชาชนทุกคน และได้มีความพยายามที่จะออกเป็นนโยบายของรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในการวางเป้าหมายไว้ว่า “ประเทศไทย จะต้องเป็นรัฐสวัสดิการ” หรือจะแปลความหมายว่าเป็น “สังคมสวัสดิการ” ก็แล้วแต่ การจะไปถึงเป้าหมายสูงสุด เพื่อประโยชน์ในการสร้างความมั่นคงทางสังคมให้เป็นไปอย่างทั่วถึง เหมาะสมและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การมีส่วนร่วม และการช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตัวเองและสังคม กระบวนการปฏิบัติและการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม สำหรับประเทศไทยได้ถูกกำกับโดย พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ภายใต้ความร่วมมือในการยกร่างจากหลายภาคส่วน โดยกระบวนการประชุมระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พร้อมทั้งนักวิชาการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

โดยที่หน่วยงานหลักที่เป็นกลไกของรัฐในการดำเนินงานปฏิบัติและพัฒนารูปแบบ การจัดสวัสดิการและการพัฒนาระบบ หมายถึง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในขณะเดียวกัน ภาคเอกชน และประชาสังคม ก็ได้ดำเนินการภายใต้หลักความคิด และหลักการของตนเองอยู่ในสังคมไทยเพื่อดูแลสังคมด้วยหลากหลายรูปแบบ ผลที่เกิดขึ้นได้ปรากฏให้เห็นความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม ก็ปรากฏให้เห็นไม่น้อย ส่วนจะครอบคลุม หรือบรรลุเป้าหมายเดียวกัน คือ ความมั่นคงทางสังคมหรือไม่อย่างไรนั้น ก็ต้องช่วยกันดูแลต่อไป ในขณะเดียวกัน ได้ค้นหาพื้นที่รูปธรรมที่ได้ดำเนินการสวัสดิการสังคมที่ครอบคลุมทั้งสังคม และเป้าหมายก็น่าจะได้อยู่

งานการศึกษาฉบับนี้ จะเป็นการศึกษาข้อมูล การจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยพยายามศึกษาข้อมูลการปฏิบัติงานของทุกภาคส่วน ที่ได้ดำเนินการมา ภายใต้หลักคิดของแต่ละส่วน และผลการปฏิบัติที่กระทบถึงสังคม (ทั้งกลไกภาครัฐ และกลไกภาคเอกชนและประชาสังคม) ในขณะเดียวกันได้มีการสืบค้นหาพื้นที่รูปธรรมความสำเร็จที่สมบูรณ์แบบ เพื่อทำเสนอต่อสังคมและส่วนนโยบาย ท้ายที่สุด คณะทำงาน โครงการความร่วมมือฯ จังหวัดสงขลา มีเป้าหมายที่จะพัฒนาพื้นที่รูปธรรมที่ได้ศึกษา เพื่อยกระดับให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ระบบสวัสดิการสังคม และวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไป

ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดสงขลา

จังหวัดสงขลาประกอบด้วย 16 อำเภอ คือ อำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ อำเภอกระแสดินธุ์ อำเภอสิงหนคร อำเภอเมืองสงขลา อำเภอจะนะ อำเภอเทพา อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอนาทวี อำเภอสะเตกา อำเภอหาดใหญ่ อำเภอบางกล่ำ อำเภอรัตนภูมิ อำเภอกวนเนียง อำเภอกลองหยอโข่ง อำเภอนาหม่อม มีประชากร 1,317,501 คน เนื้อที่ทั้งหมด 7,393.9 ตร. กม. บ้านเรือนอาศัย 386,587 หลัง จำนวนครัวเรือน 342,496 ครัวเรือน

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้เริ่มประเมินสถานการณ์ความมั่นคงระดับจังหวัดตั้งแต่ปี 2548 ผลที่ได้ คือ สามารถระบุค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ที่สามารถบ่งชี้ สถานะความมั่นคงของมนุษย์มีค่าอยู่ระหว่าง 0 – 1 ค่าที่เข้าใกล้ 1 หมายความว่า ความมั่นคงของมนุษย์สูง ค่าที่เข้าใกล้ 0 หมายความว่า ความมั่นคงของมนุษย์ต่ำ

ค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ ในปี 2549

มิติที่อยู่อาศัย ค่าดัชนีความมั่นคงของจังหวัดสงขลา	=	0.6704
มิติสุขภาพอนามัย ค่าดัชนีความมั่นคงของจังหวัดสงขลา	=	0.8188
มิติการศึกษา ค่าดัชนีความมั่นคงของจังหวัดสงขลา	=	0.6821
มิติการมีงานทำ / รายได้ ค่าดัชนีความมั่นคงของจังหวัดสงขลา	=	0.8022
มิติความมั่นคงส่วนบุคคล ค่าดัชนีความมั่นคงของจังหวัดสงขลา	=	0.5912
มิติครอบครัว ค่าดัชนีความมั่นคงของจังหวัดสงขลา	=	0.7729
มิติการสนับสนุนทางสังคม ค่าดัชนีความมั่นคงของจังหวัดสงขลา	=	0.7144
มิติสังคมและวัฒนธรรม ค่าดัชนีความมั่นคงของจังหวัดสงขลา	=	0.7617
มิติสิทธิและความเป็นธรรม ค่าดัชนีความมั่นคงของจังหวัดสงขลา	=	0.7230
มิติการเมืองและธรรมาภิบาล ค่าดัชนีความมั่นคงของจังหวัดสงขลา	=	0.8538

มิติที่อยู่อาศัย คือ การมีสิทธิครอบครองที่อยู่อาศัยที่มีสภาพมั่นคง มีสาธารณูปโภคพื้นฐานที่เพียงพอ

มิติสุขภาพอนามัย คือ การมีสถานภาพด้านสุขภาพอนามัยที่ดี ได้รับความคุ้มครองจากหลักประกันด้านสุขภาพที่เพียงพอ และสามารถเข้าถึงได้โดยมีข้อจำกัดน้อย และปราศจากพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยด้านร่างกายและจิตใจ

มิติการศึกษา คือ การได้รับการศึกษาที่อย่างน้อยไม่ต่ำกว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และการได้รับการศึกษาต่อเนื่อง อย่างเท่าเทียม (สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สนง. ปลัดกระทรวง)

ตลอดจนการได้ทำงาน ใช้ความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพ ตรงตามการศึกษาที่ได้รับ

มิติการมีงานทำและรายได้ คือการได้ทำงานเต็มเวลาที่มั่นคงและพึงพอใจ มีรายได้และเงินออมเพียงพอต่อการดำรงชีพ โดยไม่มีหนี้ที่ไม่มีคุณค่า

มิติความมั่นคงส่วนบุคคล คือความปลอดภัยและรู้สึกปลอดภัยจากการประทุษร้ายทางร่างกายและทรัพย์สิน

มิตีครอบครัว คือการที่สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดี เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการร่วมรับผิดชอบภาระครอบครัว

มิตีการสนับสนุนทางสังคม คือการที่บุคคลที่พร้อมที่จะให้การช่วยเหลือ ได้รับการคุ้มครอง และสามารถเข้าถึงบริการของสังคมได้ โดยมีข้อจำกัดน้อย และความรู้สึกมีคุณค่าและความสุขในชีวิต

มิตีสังคม-วัฒนธรรม คือการที่บุคคลมีเวลาปลอดจากภาระกิจการทำงาน เพื่อใช้สำหรับการผ่อนคลายได้อย่างเพียงพอ ตลอดจนติดตามข่าวสารด้านสังคมวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ใช้เวลาในการพัฒนาจิตใจ โดยการปฏิบัติศาสนกิจ และมีส่วนร่วมในการกิจกรรมชุมชน

มิตีสติ ไม่ถูกล่วงละเมิดสิทธิ และรู้สึกถึงการได้รับการโอกาสจากสังคมอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

มิตีการเมือง และธรรมาภิบาล คือการที่บุคคลมีส่วนร่วมทางการเมืองประเภทต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม จากหน่วยงานและบุคคลากรของรัฐนอกจากนี้ยังรู้สึกไว้วางใจในความโปร่งใสของหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

สถานการณ์ความมั่นคงของมนุษย์ของคนไทย

จากข้อมูลของกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ (2549) พบว่าคนไทยในวัยทำงาน มีนิสัยฟุ่มเฟือยใช้จ่ายเกินตัว ติดอบายมุขและสิ่งเสพติดส่งผลให้คนเหล่านี้ต้องประสบกับปัญหาหนี้สินรุงรัง และปัญหาสุขภาพ รวมทั้งประชาชนจำนวนมากยังขาดที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม

ประชาชนที่มาจากทะเบียนความยากจน ส่วนใหญ่มีปัญหาหนี้สิน 2.28 ล้านบาท ปัญหาความยากจนอีกประการหนึ่งคือ การเล่นการพนัน รายจ่ายของประชาชนไทยทางด้านการพนัน เฉลี่ย 8,430-9,763 บาท/คน/ปี หรือคิดเป็นอัตราการรายได้ร้อยละ 10.4-12.0 ของรายได้ (ลัษิตี พิริยะรังสรรค์ 2546)

ปัญหาเยาวชนไทย พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ขาดวินัยของการเป็นพลเมืองที่ดี หลงใหลบริโภคนิยม ฟุ้งเฟ้อ และขาดสำนึกสาธารณะ เด็กนักเรียน นักศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาร้อยละ 16.08 ยอมรับว่าตนเองมีเพศสัมพันธ์แล้ว เด็กก่อคดีอาชญากรรม 32,215 คน ในประชากรเด็กหนึ่งแสนคน ปัญหาเด็กและเยาวชนเล่นการพนัน สถาบันรามจิตติพบว่าเด็ก 1.5 – 2.0 เล่นการพนันและจะเพิ่มมากขึ้น

ปัญหาครอบครัวไทยที่ประสบอยู่ คือปัญหาการหย่าร้างการใช้ความรุนแรงในครอบครัว และปัญหาทางจิต อัตราการหย่าร้างเพิ่มสูงขึ้นจาก 3.45 คู่ ต่อ 1,000 ครอบครัว ในปี 2539 เป็น 4.36 คู่ในปี 2544 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) เด็กในสถานพินิจ ร้อยละ 55 มีภูมิหลังจากครอบครัวแตกแยก

ประชากรผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (60 ปีหรือมากกว่า) คาดหมายว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 6.8 – 7.6 และ 11 ล้านคนในปี 2533 และ พ.ศ. 2563 ตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้โอกาสในการปรับตัวของประชากร และการเตรียมการเพื่อรองรับผลกระทบ เป็นไปอย่างจำกัด และมีความยากลำบาก

ปัญหาสุขภาพของคนไทย

ประชากรไทยมีความเสี่ยงภัยด้านสุขภาพสูงร้อยละ 29.1 ของคนไทยไม่ออกกำลังกาย เด็กในวัยอายุ 6-14 ปี ประสบปัญหาโรคอ้วน คิดเป็น 8.1 เปอร์เซ็นต์ของเด็กทั้งหมด

คนไทยมีความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุ และโรคติดต่อในรูปแบบใหม่ๆ ที่ร้ายแรง รวมทั้งขาดความคุ้มครองความมั่นคงทางสังคมที่เหมาะสม ปี 2547 มีจำนวนคดีฆาตกรรมที่รับแจ้ง 5,041 คดี ความเสี่ยงต่อการนำเข้าสารเคมีควบคุมศัตรูพืช 86,905 ตัน มูลค่า 11,135 ล้านบาท ผู้ป่วยที่ได้รับพิษจำนวน 15.98 รายต่อประชากรแสนคน รวมทั้งปัญหาจากขยะพิษรูปแบบใหม่ๆ เช่น แบตเตอรี่

ปัญหาความเข้าใจเรื่องสิทธิของประชาชนกลุ่มต่างๆ

ประชาชนไทยส่วนใหญ่ไม่รู้ / ตระหนักถึงสิทธิ และไม่ได้รับการคุ้มครอง และให้บริการตามสิทธิที่พึงมีจากหน่วยงานของรัฐ ส่วนใหญ่ขาดความรู้ ขาดทุนทรัพย์ในการเรียกร้อง และพิทักษ์สิทธิในเบื้องต้น พบว่าจำนวนผู้ได้รับการได้รับความเสียหายจากการรักษาพยาบาล และได้รับการพิจารณาช่วยเหลือจ่ายเงินในเบื้องต้น ปี 2548 จำนวนเพียง 179 ราย

เรื่องร้องเรียนผ่านสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคในปี 2548 มีจำนวนรวม 5,259 ราย เป็นเรื่องบ้าน อาคารที่ดิน จำนวน 1,747 ราย เรื่องสินค้าและบริการ 2,956 ราย

ปัญหาค่านิยมและการทำงานอาสาสมัคร

คนไทยเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัครเป็นปริมาณมากพอสมควร แต่ขาดการจัดเก็บข้อมูลอาสาสมัครที่เป็นระบบ ขาดระบบการจัดการอาสาสมัคร ทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤต รวมทั้งขาดการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามาเป็นอาสาสมัครอย่างจริงจัง ขาดการจูงใจ และการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัคร รวมทั้งอาสาสมัครยังไม่ได้รับการดูแลและด้านสวัสดิการอย่างเหมาะสม เช่น เมื่อประสบภัยจากการปฏิบัติหน้าที่

ปัญหากระบวนการและคุณภาพงานสวัสดิการ

ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ขาดความเข้าใจในอุดมการณ์ หลักการ และประเภทของงานสวัสดิการที่ถูกต้อง ขาดข้อมูลในการเข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมของรัฐ เอกชน และองค์กรชุมชน ขาดการนำภูมิปัญญาที่มีอยู่ในสังคมมาใช้ประโยชน์ในการจัดสวัสดิการสังคม รวมทั้งขาดมาตรฐาน / หลักเกณฑ์ และการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ และบุคลากรในระบบสวัสดิการขาดแรงจูงใจที่เหมาะสม

กลไกการจัดสวัสดิการในระดับประเทศ ขาดความเชื่อมโยงอย่างเป็นเอกภาพ การบริหารจัดการการกระจายทรัพยากร หรือการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศมีความซ้ำซ้อน และมีลักษณะต่างคนต่างทำ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนากลไกการบริหารงานสวัสดิการของประเทศไทยอย่างเร่งด่วน

แม้ว่ารัฐจะจัดสรรงบประมาณปี 2549 เป็นเงิน 374,765 ล้านบาท ให้แก่กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ เพื่อจัดสวัสดิการสังคม จากงบประมาณทั้งสิ้น 1,360,000 ล้านบาท แต่การใช้งบประมาณดังกล่าว ขาดระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ อีกทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ ในสังคมในการตัดสินใจ ดำเนินการและตรวจสอบการใช้จ่ายเงินงบประมาณ เพื่อการจัดสวัสดิการสังคม

สถานการณ์ขององค์กรที่รับผิดชอบด้านการจัดสวัสดิการสังคม

สวัสดิการสังคม เป็นระบบที่มีขอบเขตกว้างขวาง และครอบคลุมหลายลักษณะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้คน จำนวนมาก อีกทั้งหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับระบบก็มีจำนวนมาก ทั้งองค์กรภาครัฐ ธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาสังคม และชุมชน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการจัดทำระบบการบูรณาการ และสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ เพื่อเป้าหมายในการจัดระบบสวัสดิการสังคมที่มีประสิทธิภาพ และคุณภาพสูงสุดให้กับประชาชนไทย รวมทั้งการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับหน่วยงานหลักของประเทศ ที่จะสามารถเป็นศูนย์กลางในการบูรณาการ งานสวัสดิการสังคมไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน และทำให้การใช้ทรัพยากรของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(บทวิเคราะห์ของการจัดทำแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546)

แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคม

วิวัฒนาการแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคม

เมื่อประมาณกว่าหนึ่งศตวรรษผ่านมา มีความเชื่อว่า บุคคล และครอบครัว จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง หากบุคคลและครอบครัวไม่สามารถทำได้ ญาติ เพื่อน เพื่อนบ้าน และองค์กรศาสนา จะเข้ามาช่วยเหลือ ความช่วยเหลือจากรัฐจะเป็นทางออกสุดท้าย และเป็นทางออกที่มีเงื่อนไข ทำให้บทบาทของรัฐมีน้อยมาก การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคม หากแต่บทบาทและเจตนาของผู้ให้แตกต่างกัน การให้ภายใต้หลักคิดด้านศาสนา เป็นการให้ความช่วยเหลือด้วยความเมตตา สงสาร แต่การให้ในหลักคิดของรัฐเป็นการให้ความช่วยเหลือภายใต้หลักคิด การก่อให้เกิดหลักประกันด้านสิทธิทางมนุษยชน ตามคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ที่รัฐจะต้องให้ความช่วยเหลือ แก่ไข พิ้นฟู ส่งเสริมและสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีของผู้คนในสังคม เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในความเป็นมนุษย์

เป็นประเด็นที่ถกเถียงกันในเวลา นี้ เพื่อการแข่งขันในทางการเมือง มีความเข้มข้นขึ้น และเป็นข้อกังวลว่า หลักคิดความมั่นคง จะมีน้ำหนักน้อยกว่า การสร้างความนิยมในทางการเมือง

1. แนวความคิดการจัดสวัสดิการโดยรัฐ

แนวความคิดนี้มีความเชื่อว่า การจัดสวัสดิการโดยรัฐจะเป็นเหตุให้ประชาชนเกียจคร้าน และขาดความรับผิดชอบ ขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน และรอคอยความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว

2. แนวความคิดการจัดสวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะ

ผลกระทบทำให้สังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และรุนแรงขึ้น สังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นจึงไม่มีข้อสรุปตายตัว ว่าอะไรคือสาเหตุเดียว การหาความรู้ความเข้าใจตลอดจนคำอธิบาย จึงต้องคำนึงถึงความหลากหลาย ทำให้สังคมเกิดลักษณะที่เรียกว่า ความเป็นพหุลักษณะ สวัสดิการสังคมเป็นหลักประกันด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สวัสดิการสังคมจึงน่าจะมีมิติความหลากหลายทั้งในเรื่องประเด็นเนื้อหา ผู้ดำเนินการ (ผู้ให้ / ผู้รับ) ไม่จำเป็นต้องผูกขาด หรือรับผิดชอบ

โดยภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป ทั้งนี้รวมตลอดถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยหลักการ คือ สวัสดิการ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคม ที่จะนำพาสังคมให้ก้าวหน้า ยั่งยืน

จึงควรผสมผสานมิติต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางการเมือง มิติทางสังคม วัฒนธรรม มิติการมีส่วนร่วมของชุมชน

จึงสรุปได้ว่า การจัดสวัสดิการแบบพหุลักษณะ หมายถึง การจัดสวัสดิการที่คำนึงถึง ความหลากหลายของความต้องการของมนุษย์ ซึ่งต้องเชื่อมโยงงานต่างๆ ให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์ อย่างเป็นองค์รวม ความหลากหลายของวิธีการทำงาน รวมทั้งเจ้าภาพที่หลากหลาย และผสมผสาน ความหลากหลายของสาขาวิชาชีพ หน่วยงาน องค์การภาคีทุกภาคส่วนให้เข้ามาร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา บนความสัมพันธ์เสมอภาคในรูปแบบของหุ้นส่วนการพัฒนา

การวิเคราะห์ถึงจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม และการจัดสวัสดิการสังคม จากกลุ่มตัวอย่างพื้นที่ที่มีการดำเนินงานที่ดี ได้สังเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานได้ 3 รูปแบบ คือ

1. การจัดสวัสดิการสังคมที่มีจุดเริ่มต้นมาจากรัฐ
2. การจัดสวัสดิการสังคมที่มีจุดเริ่มต้นโดยชุมชนก่อตั้งรวมตัวกับรัฐ
3. การจัดสวัสดิการสังคมที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการริเริ่มของชุมชนเอง

(จากผลงานการวิจัยของนักวิชาการ ม. มหิดล ร่วมกับนักวิจัยจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์)

การจัดสวัสดิการของจังหวัดสงขลา

ความเป็นมาและวิวัฒนาการของการจัดสวัสดิการสังคมในจังหวัดสงขลา ในอดีตซึ่งการพัฒนา และการช่วยเหลือจากรัฐ ยังไปไม่ถึงชุมชน ชุมชนต่างๆ ที่มีบริบทไม่ต่างกันมากนักในทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนที่มีประเพณีวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน เช่น ประเพณีทำบุญเดือนสิบ การไหว้บรรพบุรุษ (ทำบุญไหว้บัว ซึ่งเป็นที่เก็บกระดูกของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ) ประเพณีชักพระ การนับถือครูหมอโนราห์ การทำบุญหลา (ศาลา) การลงแขกทำนา การแชร์แรงงาน การซ่อมแซมบ้านเมื่อถูกภัยธรรมชาติ การป้องกันและแก้ไขปัญหาโจรขโมย เหล่านี้เป็นเหมือนกลไกสวัสดิการที่ชุมชนอาศัยความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน ในชุมชนเปรียบเสมือนญาติ มีความผูกพันที่แน่นแฟ้น ปรากฏให้เห็นเสมอว่า ถึงแม้จะมีความขัดข้อง ขัดแย้งกันอยู่บ้างในประเด็นส่วนตัว แต่ถ้าหากชุมชนได้ตกลงกันอย่างไรในการที่จะช่วยเหลือพึ่งพากัน ความขัดแย้งเหล่านั้นจะผ่อนคลายหรือหมดไป เช่น กรณีน้ำท่วม สะพานขาด ถนนชำรุด หรือเกิดโจรผู้ร้าย กลไกสวัสดิการชุมชนเกิดขึ้นทันทีจากการพูดคุยในช่วงสั้นๆ แล้วแบ่งภาระหน้าที่อย่างเป็นระบบก็เกิดขึ้น หรือ แม้กระทั่งการสร้างโรงเรียนให้ลูกหลานได้มีที่เรียนที่สะดวก ใกล้บ้าน ชุมชนสามารถจัดการสร้างโรงเรียนสำเร็จลงได้โดยไม่พึ่งพารัฐ ก็มีให้เห็น ในการประกอบอาชีพจะเกิดกลุ่มแชร์แรงงานที่รวมคณะกันไปช่วยงานอาชีพ ซึ่งส่วนมากทางเกษตร โดยผลัดเปลี่ยนกันไปเป็นวง

จนถึงปี 2523 สังคมสงขลาเริ่มรับผลการพัฒนาจากกระทรวงมหาดไทย โดยกรมพัฒนาชุมชน ด้วยนโยบายการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และร้านค้าสวัสดิการชุมชน ด้วยกรอบความคิดว่าถ้าชุมชนรู้จักออม ก็จะนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนได้ ทำให้เกิดการขยายตัวของกลุ่มออม

ทรัพย์สินในจังหวัดสงขลาขึ้นจำนวนมากในพื้นที่จังหวัด โดยชุมชนร่วมกันบริหารจัดการได้ดี และพัฒนาไปสู่การจัดสวัสดิการให้กับมวลสมาชิกในลักษณะการเจ็บป่วยและเสียชีวิต ส่วนชุมชนที่จัดการบริหารได้ไม่ดี ก็จะทำอันใดหรืออาจจะเลิกล้มไป แต่คนในชุมชนก็จะได้บทเรียน เรียนรู้ที่จะตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ จึงเกิดกลุ่มในลักษณะนี้ขึ้นเต็มพื้นที่ ทั้งนี้ได้เรียนรู้รูปแบบการดำเนินงานจากกรณีศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณอัมพร ดำงปาน และครูชบ ยอดแก้ว

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ 1 เมษายน 2523 โดยได้แนวคิดมาจากกรมพัฒนาชุมชน ด้วยความเชื่อเรื่องการออมคือ จุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาความยากจน และการพึ่งตนเองที่เป็นรูปธรรม จากจุดเริ่มต้นสมาชิก 5 คน เงินออม 2,850 บาท จนถึงปี 2549 มีสมาชิกได้กู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์เป็นเงิน 138 ล้านบาท แทนการกู้เงินจากธนาคาร เพื่อการพัฒนาอาชีพ ผลกำไรจากดอกเบี้ยคืนกลับสู่สมาชิก และนำไปจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก

2548 – 2549 ได้จ่ายเงินแก่สมาชิกที่เสียชีวิต 14 ราย 8,800 บาท

จ่ายค่ารักษาพยาบาลให้สมาชิก 470 คน 1.7 ล้านบาท

จ่ายทุนการศึกษาให้เด็กนักเรียน 15 ทุน 500 บาท/ทุน

ทุนการศึกษาพิเศษ 6 ทุน 6,000 บาท/ทุน จนจบการศึกษา

กองทุนบริหารธุรกิจชุมชนมีกองทุน 1 ล้านบาท ใช้ทดลองทำโรงสีข้าวชุมชนและโรงน้ำปลา

กองทุนประเพณีวัฒนธรรม ค่าใช้จ่ายปีละ 5,000 – 10,000 บาท

กองทุนค่าน้ำค่าไฟสำหรับมหาวิทยาลัยคลองเปี้ยะ เดือนละ 500 บาท

กองทุนครูภูมิปัญญาไทย

กองทุนปลูกต้นไม้เงินกองทุน 180,000 บาท

กองทุนการกีฬา 500,000 บาท

พัฒนาการจากการบริหารจัดการในเบื้องต้น โดยนำผลจากการออม ไปสู่การปล่อยกู้ให้กับสมาชิก แล้วนำดอกผลไปคืนกำไรให้สมาชิก ไปสู่การคิดเรื่องสวัสดิการ ซึ่งในเบื้องต้นจะช่วยเหลือ กรณีเจ็บป่วยและเสียชีวิต ต่อจากนั้นเมื่อการเติบโตของดอกผลก้อนใหม่ขึ้น แต่ละชุมชนก็เริ่มดำเนินการในการนำดอกผลไปเป็นสวัสดิการด้านอื่นๆ กรณีการเกิดทุนการศึกษา บรรเทาสาธารณภัย การเจ็บป่วย กองทุนพัฒนาชุมชน กองทุนสืบสานประเพณีวัฒนธรรม กองทุนการกีฬา กองทุนอาชีพ กองทุนสนับสนุนการเรียนรู้ของชุมชน

มวลสมาชิกจะใช้ประโยชน์จากกลุ่ม เพื่อกู้ยืมเงินไปใช้สำหรับการแก้ไขปัญหาให้กับครอบครัว กรณีที่ต้องการเงินทุน ซึ่งอาจจะเป็นการนำไปเป็นทุนประกอบอาชีพ ทุนการศึกษาสำหรับบุตรหลาน ดอก ผลที่ได้จะเป็นผลกำไรของกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ปันผลคืนให้แก่สมาชิก และการจัดตั้งกองทุนต่างๆ ดังกล่าวแล้ว

วิวัฒนาการของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงในแต่ละพื้นที่ส่วนใหญ่เกิดจากการดูแล และตัดสินใจของหมู่สมาชิก โดยอาศัยการเรียนรู้จากต้นแบบที่ตนเองอยากจะทำ อยากจะเรียน แล้วนำไปปฏิบัติ เป็นแบบฝึกหัดไปสู่การพัฒนาสังคม และระบบสวัสดิการของแต่ละพื้นที่ โดยไม่ได้ถูกแทรกแซงจากภายนอก การตัดสินใจขึ้นอยู่กับความร่วมมือของสมาชิก ที่ใช้โอกาสในการพบกันเดือนละครั้ง ด้วย

เงื่อนไขว่าจะต้องไปส่งเงินออมและเสนอเรื่องขอกู้เงินจากกองทุน คณะกรรมการจากการเลือกตั้งของมวลสมาชิกที่มีการผลัดเปลี่ยนตัวสมาชิกเข้ามาร่วมเป็นกรรมการอย่างน้อยปีละครั้ง จะมีบางกลุ่มซึ่งไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวกรรมการ เพราะกรรมการจำนวนหนึ่งนำตัวเองไปผูกติดกับกลุ่มในลักษณะที่เป็นกลุ่มก่อตั้งจนที่สุดนานเข้าความรู้สึกเป็นเจ้าของเกิดขึ้น โอกาสที่จะได้พัฒนากลุ่มไปสู่การบริหารจัดการที่ดี ก็ขาดหายไป การที่เปิดช่องทางให้คนรุ่นต่อไปได้เข้ามาเรียนรู้ และร่วมกันทำงานก็น้อย

จากปี 2528 เป็นต้นมาการขยายตัวของกลุ่มออมทรัพย์ หรือสวัสดิการในจังหวัดสงขลา ได้ปรากฏการณ์ขยายอย่างรวดเร็วมากไปสู่หมู่บ้านชุมชน ทั้งชนบทและเมืองอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุผลดังนี้ คือ

1. เมื่อขาดเงิน สามารถใช้เป็นแหล่งเงินที่จะกู้ได้ง่าย ไม่มีระเบียบที่ซับซ้อน ซึ่งส่วนใหญ่ในเบื้องต้นจะใช้เพื่อนสมาชิกเป็นผู้ค้ำประกัน
2. ได้เงินปันผลคืนเมื่อสิ้นปี
3. ได้รับสวัสดิการที่ไม่เคยได้รับ เช่น ค่ารักษาพยาบาลและค่าทำศพ กรณีเสียชีวิต
4. เป็นการช่วยกันดูแลกันเองของคนในชุมชน

จุดเปลี่ยนไปสู่ กองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท

คุณครูชบ ยอดแก้ว ซึ่งเป็นต้นแบบของกองทุนสวัสดิการ เป็นผู้ริเริ่มกองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท ด้วยกรอบความคิดว่า ชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ใช่ข้าราชการ ซึ่งข้าราชการจะได้สวัสดิการหลังเกษียณ เป็นบำเหน็จ บำนาญ แต่ประชาชนทั่วไปไม่มี ดังนั้นน่าที่จะมีบำนาญให้ประชาชนเหมือนข้าราชการได้ โดยประชาชนร่วมกันเป็นสมาชิก แล้วร่วมกันสร้างกองทุนขึ้นมา เรียกว่า **กองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท** เพื่อสร้างสวัสดิการครบวงจรชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย ด้วยวิธีการให้สมาชิกแต่ละคนสะสมเงินวันละบาท จากการลดรายจ่ายของตนเอง เข้าไปร่วมสะสมเป็นกองทุน กองทุนจะใช้จ่ายเพื่อสร้างสวัสดิการให้มวลสมาชิก ในเรื่องการเกิด การเจ็บป่วยเมื่อชรา และ เมื่อเสียชีวิต วันนี้กองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาทได้ขยายตัวไป 136 ตำบล จาก 140 ตำบลทั้งจังหวัด

ปี 2548 แนวความคิดเรื่องสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท ซึ่งคุณครูชบ ยอดแก้ว เป็นครูภูมิปัญญา เริ่มขยายตัวขยายเครือข่าย โดยการนำเสนอสวัสดิการ 9 เรื่อง กับกลุ่มเป้าหมายเดิม คือ กลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ต่างๆเป็นฐานในการขยายเครือข่ายก็เป็นผลให้เกิดการขยายได้รวดเร็ว เพราะกลุ่มเหล่านั้นดำเนินกิจกรรมที่คล้ายกับสิ่งที่ ครูชบ นำเสนอใหม่ ทำให้สมาชิกในชุมชนหลายคนที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้ว ก็เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะวันละบาทด้วย บางคนเป็นสมาชิกในหลายกลุ่มของชุมชน แต่ในขณะเดียวกันสมาชิกก็เวียนกันกู้ผลัดไปมาจากกลุ่มออมทรัพย์ ไปกองทุนหมู่บ้าน เหตุการณ์เหล่านี้ยังเกิดอย่างต่อเนื่อง ระบบการเงินของชุมชนจำนวนไม่น้อยที่มีกองทุนขยายตัวเป็นทุนก้อนโตมาก และง่ายแก่การกู้ของสมาชิก ทำให้เกิดภาวะหนี้สินขึ้นมากมายจนบางพื้นที่ สิ่งที่เกิดขึ้นตามหลังมาคือ ระบบกองทุนเงินกู้เอกชน นอกกระบวนออมทรัพย์ขึ้น คือ ให้กู้ในวันที่ระบบออมทรัพย์ทำการ หมายถึงสมาชิกบางคนได้กู้เงินไม่มีบัญชีจะกู้ใหม่ จึงหันไปหาทุนเงินกู้เอกชนเพื่อกู้มาปิดยอดเงินกู้ค้างชำระ เมื่อปิดยอดในวันนั้นก็ทำเรื่องเสนอขอกู้ในวันนั้น และจะได้ยอดเงินกู้ที่สูงกว่ายอดค้างชำระ กู้มาแล้วส่งคืนทันทีกับยอดที่กู้จากเอกชนนอกกระบวน แล้วจะมียอดเงินเหลือเป็นของตนเอง เพื่อนำไปใช้

จ่ายตามความต้องการ ทำให้ภาวะไร้วินัยในการใช้จ่ายของตนเองเป็นการเพาะนิสัยฟุ้งเฟ้อ ในการใช้ของสมาชิกเหล่านั้น ส่วนการเกิดกองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาทเน้นการสร้างสวัสดิการให้สมาชิกเท่านั้นบางกลุ่มเงินทุนหมุนเวียน เหลือเนื่องจากการกู้ของสมาชิกน้อยลงในแต่ละรอบเดือน เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของเงินจากทุนบวกกับกำไรที่เกิดดอกผล (อัตราร้อยละ 1 – 3 ต่อเดือน) เติบโตอย่างรวดเร็ว สมาชิกชนเพดานการกู้ จึงทำให้เงินเหลือ และจะเหลือมากขึ้นเรื่อยๆเงินที่เหลือจะนำเข้าฝากระบบธนาคารของรัฐต่อไป

ในขณะที่บางกลุ่มใช้ผลกำไรไปสร้างสาธารณะประโยชน์ในชุมชนก็มีไม่น้อย ซึ่งตรงนี้จะเป็บทบาทเรียนที่ดี ถ้าหากกรอบวิถีชีวิตบวกกับการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่ม แล้วจะปรับหรือเปลี่ยน เงื่อนไขหรือ เนื้อหาของระบบสวัสดิการให้กว้างขวาง และครอบคลุมในหลายมิติ ก็จะเป็นประโยชน์กับชุมชน และนำไปสู่ความมั่นคงในวิถีชีวิตของชุมชนได้ต่อไป

เครือข่ายกองทุนสัจจะลดรายจ่าย 140 กองทุนได้รวมตัวกันจดทะเบียนเป็นสมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2549 เพื่อเป็นหัวขบวนของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนในจังหวัดสงขลา และเพื่อที่จะเสนอความคิดให้เกิดการเข้ามามีหุ้นส่วนจากภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ในการจัดสวัสดิการชุมชนจังหวัดสงขลา ภายใต้แผนงานของสมาคมปี 2551-2555 ดังนี้

1. แผนการพัฒนาคนและศักยภาพองค์กร

กิจกรรม

- 1.1 การจัดตั้งกองทุนให้ครอบคลุม ทั้ง140 พื้นที่
- 1.2 ขยายฐานสมาชิกให้ได้ 50 % ของประชากรทั้งจังหวัด
- 1.3 ประชุมกรรมการบริหารและตัวแทนตำบล
- 1.4 ประชุมใหญ่
- 1.5 สัมมนาตัวแทนสมาชิก 1 ต่อ 50 คน ในทุกกลุ่ม
- 1.6 รดน้ำผู้สูงอายุ
- 1.7 กิจกรรมแจกของขวัญใหม่

2.แผนบริการและพัฒนาองค์กร

กิจกรรม

- 2.1 รับสมัครสมาชิกสมาคม
- 2.2 สะสมเงินค่าบำรุงในแต่ละปี

3. แผนงานประชาสัมพันธ์

กิจกรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการสัจจะวันละ 1 บาท

4.แผนการประสานความร่วมมือ กับองค์กรภายนอก

กิจกรรม ทำโครงการขอสนับสนุนงบประมาณจาก

- 1.กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา
- 2.องค์กรบริหารส่วนจังหวัด

3.โรงไฟฟ้าจะนะ

4.สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ระเบียบการเงินของสมาคมสวัสดิการภาคประชาชน

รายรับ

1.ค่าสมัครเป็นสมาชิก คนละ 1 บาท

2.ค่าบำรุงสมาคมคนละ 12 บาท ต่อ ปี ส่วนนี้นำไปใช้จ่ายในการบริหารจัดการสมาคม

รายจ่าย

1.ค่าเดินทางของกรรมการบริหารในการเข้าร่วมประชุมสมาคม คณะที่ปรึกษา 13 คน

เจ้าหน้าที่ 2 คน และค่าประชุมประจำเดือนของตัวแทนจากตำบลและเทศบาลค่าเบี้ยเลี้ยง

จ่ายในกรณีที่สมาคมส่งตัวแทนไปร่วมประชุมหรือทำกิจกรรมกับองค์กรอื่น ๆ นอกจังหวัดสงขลา 300 บาท/ วัน

ค่าตอบแทนวิทยากร 500 บาท/วัน/คน

ค่าอาหารและเครื่องดื่ม 50 บาท /คน /ครั้ง สำหรับการเข้าร่วมประชุม

ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่รายเดือน 1 คน 7800 บาท/เดือน

ค่าใช้จ่ายในการประชุมใหญ่ประจำปี

ค่าใช้จ่ายสำนักงาน

ผลจากการรณรงค์หรือสร้างเครือข่ายสัจจะวันละบาทของมูลนิธิครูชบ ยอดแก้ว ตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันจนเกิดเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละบาทในจังหวัดสงขลาทั้งหมด 139 กลุ่มกระจายตัวไปยังพื้นที่ตำบลและชุมชนเมือง มีสมาชิกทั้งสิ้น 174,496 คน เงินทุนรวมทั้งหมด 138 ล้านบาท เงินทุนทั้งหมดได้ทยอยจ่ายไปตามหลักเกณฑ์ของกองทุน ซึ่งหลักเกณฑ์มาจากกรอบคิดของคุณครูชบ ยอดแก้ว จะจ่ายใน 9 กรณี คือ

1. เมื่อสมาชิกคลอดบุตร บุตรจะได้เงินรับขวัญรายละ 500 บาท แม่นอนโรงพยาบาลก็จะได้รับเงินช่วยเหลือคินละ 100 บาท ไม่เกิน 5 คิน

2. เมื่อสมาชิกป่วยต้องนอนโรงพยาบาล กองทุนจะจ่ายให้คินละ 100 บาท ไม่เกิน 10 คิน/ปี

3. กรณีเสียชีวิต จะได้รับสวัสดิการค่าทำศพ ตั้งแต่ 2,500 บาทถึง 15,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นกับอายุการเข้าเป็นสมาชิก

4. สวัสดิการให้กับคนทำงานกลุ่มสัจจะทุกกลุ่มวันละ 130 บาท ต่อ 1 เดือน

5. รับคนด้อยโอกาสเข้าเป็นสมาชิกโดยกลุ่มออกค่าใช้จ่ายในการส่งเงินสัจจะให้

6. ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อการศึกษาของบุตร ไม่มีดอกเบี้ยแต่มีค่าบำรุงต่อครั้ง

7. ให้กู้เพื่อปลดหนี้ให้กับสมาชิก

8. สวัสดิการเงินฝาก เมื่อสมาชิกฝากเงินกับกลุ่ม จนถึงเสียชีวิตทายาทจะได้รับเงินตอบแทน 50 % ของเงินฝาก

9. บำนาญผู้สูงอายุยังไม่จ่าย จะจ่ายเมื่อเป็นสมาชิกครบ 15 ปี และมีอายุครบ 60ปี

ด้วยหลักเกณฑ์ทั้ง 8 เรื่อง ขณะนี้ กองทุนได้จ่ายให้กับสมาชิกไปแล้ว 47 ล้านบาท คงเหลือเงินกองทุนอยู่ 91 ล้านบาท

ในปี 2553 ได้รับเงินอุดหนุนสมทบจากรัฐบาล 37 ล้านบาทกว่า และได้จ่ายให้ไปกับกองทุนในระดับพื้นที่ไปแล้ว และกำลังจะได้รับเงินสนับสนุนงวดสองเป็นเงิน 41 ล้านบาท

ในขณะที่กองทุนสัจจะลดรายจ่าย กำลังขยายตัวไปทุกพื้นที่อยู่นั้น ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งได้ทดลองทำกลุ่มออมทรัพย์ และเจริญเติบโตมาอย่างต่อเนื่อง ก็ยังดำเนินงานต่อมาเรื่อย ๆ และมีจำนวนที่มากกว่า 137 กลุ่ม เพราะในบางหมู่บ้านและตำบลได้เกิดกลุ่มในลักษณะนี้มากกว่า 1 กลุ่มใน 1 หมู่บ้าน ก็มีเป็นจำนวนมาก กลุ่มเหล่านั้นได้ดำเนินการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง โดยทุนสะสมของสมาชิกก็จะเป็นทุนให้สมาชิกกู้ยืม แล้วนำผลกำไรมาจัดสรรตามหลักเกณฑ์ของแต่ละกลุ่มซึ่งมีความคิดคล้ายคลึงกันคือ กรณีการเกิด การเจ็บป่วย และการเสียชีวิต เป็นส่วนใหญ่ มีบางกลุ่มที่ทำนานเงินทุนขยายตัวใหญ่ขึ้น ก็นำไปจัดสวัสดิการในลักษณะอื่นๆ ได้แก่ จ่ายให้เด็กกำพร้าและผู้สูงอายุที่ยากลำบาก กองทุนการศึกษา ให้ทุนการศึกษากับเด็กในพื้นที่ กองทุนบรรเทาสาธารณภัย กองทุนสนับสนุนการกีฬา กองทุนสนับสนุนธุรกิจชุมชน และอื่นๆ ในการดำเนินของกลุ่มออมทรัพย์ เป็นเสมือนห้องเรียนและแบบฝึกหัดของชุมชน หลายเรื่องหลายประเด็น กานพบกันของสมาชิกเดือนละครั้งเป็นการสร้างพื้นที่ให้กับคนในชุมชนสร้างความสัมพันธ์ที่ลดความขัดแย้งและเป็นพื้นที่เรียนรู้ทุกข์สุขของชุมชน เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนในทุกแง่มุมตั้งแต่แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการประกอบอาชีพเรื่องราวภายนอกชุมชนตลอดถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม ได้ฝึกการบริหารจัดการและทำงานเป็นระบบ ได้ใช้กองทุนในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ตลอดจนแก้ปัญหาระยะยาว ตั้งแต่การจัดการทรัพยากรชุมชน เช่น การช่วยกันดูแลสาธารณะประโยชน์ของชุมชน พัฒนาวัฒนธรรมของชุมชน จัดตั้งกลุ่มรวบรวมผลผลิตและเพิ่มมูลค่าผลผลิต

จนถึงที่สุดจำนวนกลุ่มออมทรัพย์ไม่น้อยที่เกิดจากความเชื่อมั่นในการจัดการตนเองของชุมชน ในลักษณะการพึ่งตนเอง ตลอดจนเชื่อมั่นว่าทุกเรื่องที่สมาชิกมีความต้องการ กลุ่มสามารถดำเนินการได้ภายใต้ความเหมาะสมของกองทุนและกำลังความสามารถของสมาชิก หากเกินกำลังพลังกลุ่มสามารถเชื่อมประสานให้เกิดการช่วยเหลือหลายเรื่องจากหน่วยงานรับผิดชอบได้

ทั้งหมดของการบริหารจัดการ โดยชุมชนภายใต้วิธีการคิดมีส่วนร่วม เรื่องราวเหล่านี้ถ้าจะมองว่า คือ สวัสดิการหลากหลายมิติในแต่ละกิจกรรม และการบริหารสมาชิก เป็นการจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนร่วมคิดและร่วมทำ

แนวความคิดเรื่องสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท เริ่มขยายตัวขยายเครือข่าย นำเสนอเรื่องสวัสดิการ 9 เรื่อง กับพื้นที่โดยใช้กลุ่มเป้าหมายเดิม คือ กลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ต่างๆ เป็นฐานในการขยายเครือข่ายก็เป็นผลให้เกิดการขยายรวดเร็ว เพราะกลุ่มเหล่านั้นดำเนินกิจกรรมที่คล้ายกับกองทุนสัจจะอยู่แล้วส่งผลให้สมาชิกในชุมชนหลายคนที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้ว ก็เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะวันละบาทด้วย บางคนเป็นสมาชิกในหลายกลุ่มในชุมชน ระบบการเงินของชุมชนจำนวนไม่น้อยที่มีกองทุนขยายตัวเป็นทุน เพื่อใช้เป็นกองทุนในการจัดสวัสดิการให้กับหมู่สมาชิก ซึ่งสมาชิก

เหล่านั้นต่างได้รับสวัสดิการจากกองทุนกลุ่มออมทรัพย์เดิมอยู่แล้วและทำให้การได้รับสวัสดิการเพิ่มขึ้นในลักษณะเดียวกันกับกองทุนสัจจะวันละบาท

สวัสดิการที่ภาครัฐโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานหลัก และมีกลไกในระดับจังหวัดเป็นหน่วยปฏิบัติการในระดับพื้นที่ 11 หน่วยงานคือ

1. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
2. ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคม ผู้สูงอายุ สบ้าย้อย
3. สถานสงเคราะห์เด็ก
4. บ้านพักเด็กและครอบครัว (บ้านพักฉุกเฉิน)
5. ศูนย์พัฒนาสังคมที่ 56
6. นิคมสร้างตนเองรัตภูมิ
7. นิคมสร้างตนเองเทพา
8. ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรี
9. สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพชาย
10. เเคะชุมชนหาดใหญ่
11. สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการที่ 12

ทั้ง 11 หน่วยย่อย มีระบบขึ้นต่อกับส่วนกลางใน 2 ส่วนคือ

1. สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
2. กรมการพัฒนาสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ทั้ง 2 หน่วย มีอิสระแก่กันมีระบบการทำงานในลักษณะสั่งงานตรงไปยังหน่วยปฏิบัติในจังหวัด ทำให้แต่ละหน่วยในจังหวัดก็อิสระแก่กัน ขึ้นตรงต่อกรมในส่วนกลาง บางครั้งในการปฏิบัติงานจึงขาดการประสานและบูรณาการกันในพื้นที่

ภายใต้ยุทธศาสตร์การเสริมพลัง และกระจายอำนาจให้แก่พันธมิตรในการจัดสวัสดิการสังคม ในปี 2551 ภายใต้ชื่อ กองทุนส่งเสริมสวัสดิการสังคม จังหวัดสงขลาได้รับงบประมาณสนับสนุน 6 ล้านบาท ได้ดำเนินการโครงการใน 2 ลักษณะคือ

1. โครงการเชิงประเด็น 2 โครงการคือ

1.1 โครงการเวทีประชาคมเด็กและเยาวชนเพื่อค้นหานโยบายสาธารณะเด็กและเยาวชน เป็นโครงการในด้านบริการสังคม ตามนโยบายการป้องกันสังคมเด็กและเยาวชน

- 1.2 โครงการการจัดการความรู้กองทุนสัจจะวันละบาท

- 2 โครงการเชิงพื้นที่ทั้งหมด 22 โครงการ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 22 องค์กร

บทสรุปและวิเคราะห์

งานสวัสดิการในจังหวัดสงขลาถ้าหากจะใช้ พรบ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม 2546 มาใช้เป็นกรอบในการพิจารณา ซึ่งได้กำหนดความหมายสวัสดิการสังคมไว้ว่าหมายถึงระบบการจัดบริการสังคม ซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม

เพื่อตอบสนองความจำเป็นในพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งพาตนเองได้อย่างทั่วถึงเหมาะสมเป็นธรรมและให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และการบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

สวัสดิการสังคม (social welfare) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 หมายถึงระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนาและการส่งเสริมความมั่นคง ทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งพาตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งด้าน การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงาน และการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และการบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนต้องได้รับและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

สังคมสงเคราะห์ (social work) หมายถึงศาสตร์และศิลป์ทางวิชาชีพในการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคล กลุ่มคน ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมเพื่อช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนปรับตัวตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในสังคมต่อไป

การพัฒนาสังคม (social development) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและวัฒนธรรม ไปสู่สถานะที่ดีกว่าเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่และคุณภาพที่ดีของคนในสังคม ซึ่งต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญ คุณภาพและระบบ บนพื้นฐานการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

นอกจากนี้คณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (ESCAP) ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาสังคมในอีกมิติหนึ่ง ซึ่งทำให้มองการพัฒนาสังคมได้อย่างชัดเจน คือ กระบวนการทำงานที่เน้นการสร้างสถาบันใหม่ (Institutional Building) การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง (Popular Participation) ส่งผลกระทบต่อนโยบายและการวางแผน สังคม (Social Policy and Planning) รวมทั้งมุ่งกระจายรายได้ (Income Distribution) และความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice)

ความมั่นคงของมนุษย์ (human security) หมายถึงการที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้าน สิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ประสบปัญหาความยากจน ไม่สิ้นหวังและมีความสุข ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งอาจถือได้ว่า ความมั่นคงของมนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดสวัสดิการ

ความมั่นคงของมนุษย์ ตามคำจำกัดความของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประกอบไปด้วย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการมีงานทำและรายได้ ความมั่นคงของมนุษย์ด้าน ครอบครัว ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพอนามัย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการศึกษา ความมั่นคง

ของมนุษย์ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ส่วนบุคคล) ความมั่นคงของมนุษย์ด้านที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิและความเป็นธรรม ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสังคม – และวัฒนธรรม ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการสนับสนุนทางสังคม ความมั่นคงของมนุษย์ด้าน การเมือง - ธรรมชาติ

ความมั่นคงทางสังคม (social security) หมายถึงการดำเนินงานทั้งของรัฐ และสังคมที่จะ ช่วยลดปัญหาความยากจน ตลอดจนขจัดภัยพิบัติต่าง ๆ ฉะนั้นความมั่นคงทางสังคมจึงมีความหมาย อย่างกว้างขวาง กล่าวถึงมาตรการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อที่จะขจัดความยากจนและความเสี่ยง ภัยต่าง ๆ โดยทั่วไปความมั่นคงทางสังคมจะครอบคลุมถึงการช่วยเหลือทางสังคมการประกันสังคมและ การบริการสังคม

การช่วยเหลือทางสังคม (social assistance) หมายถึงการช่วยเหลือ ประชาชนผู้ตกยาก เดือดร้อนโดยฝ่ายผู้ให้บริการ หรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จะต้องมีการค้นหาสำรวจข้อเท็จจริง ว่าผู้ที่ได้รับบริการนั้นมีปัญหาความยากจน หรือเดือดร้อนจริง สมควรแก่การได้รับการช่วยเหลือ

การประกันสังคม (social services) หมายถึงหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างหนึ่งของรัฐบาลและ เอกชนที่มีต่อประชาชนในการจัดสรรบริการ เพื่อสร้างเสริมชีวิตความเป็นอยู่และสวัสดิภาพของ ประชาชน ด้วยจุดมุ่งหมายของการป้องกัน การบำบัดความเดือดร้อน การสร้างเสริมและพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัตภาพ ทั้งนี้ บริการ สังคมจะแตกต่างจากบริการสาธารณะและสาธารณูปโภคด้วยปัจจัยของการเป็นบริการที่มุ่งเน้นสวัสดิ ภาพของบุคคลมากกว่าการจัดสรรบริการทางกายภาพเพื่อชุมชน และโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานทาง เศรษฐกิจ

การคุ้มครองทางสังคม (social protection) หมายถึงการดำเนินงานเพื่อให้ความคุ้มครอง หรือให้หลักประกันทางสังคมในด้านต่าง ๆ อาทิ กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ระบบประกันสังคม และ บริการสังคม โดยให้ความสำคัญแก่กลุ่มประชากรที่ยากจน และด้อยโอกาส เพื่อให้ได้สิทธิทางสังคมใน ฐานะที่เป็นมนุษย์อันเป็นความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน

การจัดสวัสดิการสังคมในจังหวัดสงขลา ในอดีตจะเห็นว่าจุดเริ่มต้นที่ประชาชนในชุมชนคิดและ ดำเนินการเอง ได้ก่อเกิดมาจากกิจกรรมทางด้านประเพณีวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อที่จะสร้างสังคมชุมชนให้หลุดพ้นจากวิกฤติการณ์ด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การดูแลลูกในครรภ์จนถึงตลอด จะใช้หมอด้าย (หมอพื้นบ้าน) ซึ่งผ่านการสืบทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นจนมาถึงการได้ศึกษาเล่นเรียน ซึ่งแต่เดิมจะเป็นโรงเรียนวัด เด็กและศาสนาได้มีโอกาสใกล้ชิดกับธรรมะโดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบ คุณธรรมและจริยธรรม

เมื่อจะต้องประกอบอาชีพ เพื่อที่จะให้อยู่ได้กับระบบเศรษฐกิจในครัวเรือน และ ชุมชนจะมี ระบบการตลาดของตนเอง ซึ่งจะเป็นเรื่องของการแบ่งปันผลผลิต ทั้งการขายและการแลกเปลี่ยน ผลผลิตกันโดยใช้ตลาดนัดในชุมชนเป็นศูนย์กลางแห่งการพึ่งพากันในการผลิต แล้วยังเป็นพื้นที่ถาม ทุกข์ สุข และแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิต หรือเผื่อแผ่กันโดยไม่สามารถคิดเป็นมูลค่าได้ นอกจากใช้ เป็นระบบในการตลาดพืชผลแล้ว ชาวคราวและความรู้จะนำมาให้แกกันในการพบกันในแต่ละครั้ง

ถ้ามองย้อนอดีตจะพบว่าวัด จะเป็นศูนย์กลางของระบบสวัสดิการสังคมในระดับชุมชน ตั้งแต่การศึกษาเล่าเรียน จนถึงเชิงตะกอน การพบปะกันในงานประเพณีวัฒนธรรม การก่อเกิดกระบวนการร่วมคิดร่วมแก้ปัญหาในชุมชน เป็นศูนย์กลางที่เป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของสังคมในชุมชน ภายใต้จิตสำนึกของการให้ การเกื้อกูล การเอื้ออาทร ของคนในชุมชน

จุดเปลี่ยนของระบบสวัสดิการสังคมในชุมชน ในจังหวัดสงขลาเกิดจากระบบความซับซ้อนของสังคม ซึ่งมีพัฒนาการไปสู่การสร้างลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น ลักษณะของการพึ่งพากันในชุมชนไปสู่การแข่งขันมากขึ้น และทวีความรุนแรงขึ้น ซึ่งส่วนสำคัญมาจากระบบคิดและระบบพัฒนาของรัฐแบบหยาบๆ สวัสดิการสังคมที่เกิดโดยระบบความสัมพันธ์และประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และจิตวิญญาณของชุมชนเอง อันเป็นทุนของชุมชนที่ได้สะสมอย่างต่อเนื่อง ได้อ่อนกำลังลงด้วยแนวคิดว่าการพัฒนา เพื่อนำพาสังคมไปสู่ความทันสมัย ระบบ และวิธีทำงานเปลี่ยนจากปัญญาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และสืบทอดได้หายไปเรื่อยๆ จากการพัฒนาที่มาจากกรอบแนวคิด ที่สั่งตรงมาจากกรุงเทพฯ

เมื่อสังคมในสงขลาเริ่มได้รับผลกระทบจากการพัฒนา คนและกลุ่มคนส่วนหนึ่งได้รวมตัวร่วมคิด ร่วมสร้างระบบสวัสดิการของชุมชนเอง ซึ่งได้อาศัยและเอาส่วนที่เป็นระบบความคิดจากรัฐบ้าง ผสมผสานเข้ากับระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ก่อให้เกิดพัฒนาการของระบบสวัสดิการสังคมในชุมชน โดยวิธีคิดในเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก นั่นก็คือ การเกิดของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ซึ่งดัดแปลงมาจากระบบคิดของรัฐ (เป็นวิธีคิดสำเร็จรูปโดยไม่ได้ศึกษาชุมชน) กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ได้รับแนวคิดมาจากการพัฒนาของกรมการพัฒนาชุมชนประมาณ พ.ศ. 2522 ได้สั่งตรงมาจากกรมแล้วชุมชนได้รับมาทำแบบฝึกหัดบทแรกเรื่องระบบการเงินชุมชน และบางส่วนได้แปลงไปเป็นร้านค้าชุมชนบ้างภายใต้มุมมองในเชิงเศรษฐกิจด้านเดียวคือธุรกิจการเงิน ผลก็คือบางส่วนเติบโตบ้าง บางส่วนล้มบ้าง เนื่องจากไม่ได้เกิดจากการเตรียมชุมชนให้ดีพอ แต่ผลดีคือ ชุมชนได้ร่วมกันทำแบบฝึกหัดในการจัดการตัวเองในเรื่องการเงิน พัฒนาการจากนั้นมากคือได้มีการปรับแนวคิดไปสู่การสร้างสวัสดิการชุมชนโดยใช้ผลกำไรจากระบบธุรกิจการเงินไปถึงการสร้างแนวคิดเรื่องการสร้างสวัสดิการซึ่งก็คือสวัสดิการเมื่อเจ็บป่วยต้องรักษาพยาบาล และเมื่อต้องเสียชีวิตลงจะได้รับเงินช่วยเหลือบ้าง มากน้อยขึ้นอยู่กับผลกำไรของกลุ่มนั้นๆ และได้รับความสนใจจากชุมชนจำนวนมาก นำไปปรับใช้ทำให้เกิดกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้นในสงขลาเป็นจำนวนมาก และเจริญเติบโตกันเป็นลำดับ ซึ่งกลุ่มเหล่านั้นโดยส่วนใหญ่มีความเป็นอิสระจากการแทรกแซงของใครต่อใคร ทำให้เกิดระบบการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น และมีความแตกต่างกันบ้าง ทำให้ความหลากหลายในการสร้างระบบเป็นองค์ความรู้ที่กลุ่มเหล่านั้น ใช้ประโยชน์ให้เกิดกับชุมชนตนเองมาก ประจวบกับช่วงเวลาประมาณ พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา จากกระบวนการเรียนรู้ การจัดการกลุ่มออมทรัพย์เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางโดยใช้พื้นที่ครูจากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จโดยใช้ตัวชีวิตที่ด้วยอดเงินสะสมและกองทุนที่สร้างจากผลกำไรซึ่งมีอยู่ในพื้นที่จังหวัดกันเอง

จะมีบางกลุ่มที่อาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างให้เกิดแนวความคิดด้านสวัสดิการในมุมมองอื่นๆ ที่กว้างขวางขึ้น โดยอาศัยพื้นที่ของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งคนในชุมชนจะต้อง

มาพบกันเป็นประจำทุกเดือน ได้ใช้พื้นที่เรียนรู้แลกเปลี่ยน และฟังพากันเองในชุมชน ตั้งแต่การตั้งกองทุนที่ใช้สำหรับสร้างความมั่นคงในด้านการประกอบอาชีพ แลกเปลี่ยนในเรื่องปัจจัยการผลิต การสร้างระบบการดูแลเรื่องความปลอดภัยของชุมชน การสร้างพื้นที่ศูนย์กลางทางวัฒนธรรม ตลอดจนสนับสนุนการให้กับสมาชิกในชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงอีกครั้งเกิดขึ้นเมื่อสัจจะวันละบาทเพื่อสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตาย ได้ถูกยกมาให้ได้เพิ่มระบบการเงินให้ชุมชนอีกครั้ง โดยการรณรงค์ให้เกิดการขยายผล ทั้งนี้เพื่อสร้างสวัสดิการให้กับมวลสมาชิกที่เข้าร่วมกับกลุ่ม ด้วยกรอบแนวคิดสำคัญคือ การสร้างกองทุนเพื่อจ่ายบำนาญให้กับสมาชิก ซึ่งสมาชิกจะได้รับบำนาญ เมื่อสูงอายุเป็นที่ตอบรับของชุมชน เนื่องจากชุมชนได้ฝึกหัดการทำระบบการเงิน / จากกลุ่มออมทรัพย์มาก่อน

จากการทำระบบการเงินชุมชน โดยชุมชนส่งผลให้ชุมชนได้จัดการเรื่องราวอื่นๆ ของชุมชน โดยอาศัยวิธีปฏิบัติที่ใช้กลุ่มการเงินเป็นศูนย์กลางในหลายต่อหลายเรื่อง จนถึงวิธีคิดและตัดสินใจ ร่วมกันการกำหนดแนวคิดยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ แม้กระทั่งงานพัฒนาของรัฐบางส่วนก็ได้รับผลกระทบจากตรงนี้ การใช้ความคิดจากส่วนกลางแล้วส่งให้ชุมชนปฏิบัติจะถูกปฏิเสธบ้าง แล้วสร้างเงื่อนไขว่าทุกเรื่องที่รัฐจัดให้จะต้องผ่านกระบวนการชุมชนก่อนจะช่วยให้การตัดสินใจ เป็นการสร้างเงื่อนไขให้กับกลไกของรัฐได้บ้างเป็นบางส่วน แต่ไม่ได้มากกลไกของรัฐจะส่งกรอบแนวคิดไปให้กับกลไกปฏิบัติการในพื้นที่ ซึ่งจะถูกระบุกรอบแนวคิดวิธีปฏิบัติตลอดจนเป้าหมายไปจากส่วนกลาง ทำให้เป็นความยากให้กับเจ้าหน้าที่อย่างน่าเห็นใจ

การจัดสวัสดิการโดยรัฐ ซึ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก กรอบการทำงานโดยใช้แผนยุทธศาสตร์ 5 ที่สร้างสวัสดิการสังคมไทย 7 ยุทธศาสตร์ คือ

1. ยุทธศาสตร์การใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความมั่นคงของมนุษย์
2. ยุทธศาสตร์การเสริมพลังและกระจายอำนาจให้แก่พันธมิตรในการจัดสวัสดิการ
3. ยุทธศาสตร์การป้องกันปัญหาสังคมโดยการสร้างความรู้ ค่านิยม และวิถีการดำรงชีวิตใหม่ โดยเน้นหนทางการลด ละ เลิกอบายมุข
4. ยุทธศาสตร์การสร้างสมรรถนะของระบบงาน และวิธีปฏิบัติงานโดยการใช้การวิจัยและพัฒนา การจัดการความรู้ และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ
5. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างพลังทวีคูณในการจัดสวัสดิการสังคมโดยพัฒนาระบบ และแนวทางบูรณาการงานของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ องค์กรภาคประชาชนและชุมชน
6. ยุทธศาสตร์การสร้างเอกภาพในการบริหารแผนงานแผนยุทธศาสตร์โดยการสร้างความเข้มแข็งแก่หน่วยงานกลาง ดูแลงานสวัสดิการสังคม
7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเงิน การคลัง และการปฏิรูปกฎหมายที่ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบต่างๆ

ทั้ง 7 ยุทธศาสตร์ ถ้าหากได้นำไปใช้ในการปฏิบัติ ซึ่งจะต้องอาศัยยุทธศาสตร์ การสร้างเอกภาพในกระทรวงในการบริหารแผนงานแผนยุทธศาสตร์อย่างเต็มกำลัง ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดลักษณะงานและวิธีปฏิบัติงาน ที่ทั้ง 8 กรมของกระทรวง ได้แจกจ่ายงบประมาณไปยังกลไกของกระทรวง ในลักษณะงานที่พูดได้ว่าการบูรณาการงานในพื้นที่จังหวัด น่าที่จะทำให้งานสวัสดิการสังคมไทยไม่ไกลจากเป้าหมายที่กำหนด ทั้งนี้ยุทธศาสตร์ทั้ง 7 ก็น่าจะถูกใช้ให้เกิดการกระจายและเต็มกำลัง งานสำคัญคือ ยุทธศาสตร์การสร้างสมรรถนะของระบบงาน ให้กับกลไกในจังหวัดอย่างตั้งใจไม่ใช้การสั่งงานในรูปแบบเดิม คือถูกกำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติงานให้กับกลไกจังหวัดจากส่วนกลาง ทำให้กลไกจังหวัด ก็จะต้องทำงานเพื่อให้ได้เป้าหมายในเชิงปริมาณ โดยขาดการให้ความสำคัญในเชิงคุณภาพ

กลไกจังหวัดจึงขาดทักษะวิธีคิดวิธีปฏิบัติงาน ที่จะได้พัฒนาจากการเรียนรู้พื้นที่ ในเรื่องข้อมูลทุนพื้นที่ และกำลังในแต่ละพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย และดูจากงานในพื้นที่ได้ฝึกและสร้างพัฒนาการมาอย่างยาวนาน จึงขาดการเชื่อมโยงกับงานในเชิงยุทธศาสตร์ระดับกระทรวง ในขณะเดียวกันถ้ามองข้อมูลงานสวัสดิการในจังหวัดสงขลา ซึ่งกลไกปฏิบัติงานในภาคชุมชนจะเข้มแข็งและมีกองกำลังอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยชุมชนและหน่วยงานจัดตั้งใหม่ แล้วกระทรวงใช้ยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างพลังเพื่อเพิ่มเป็นทวีคูณ ก็ดูจะไม่เป็นปัญหาที่จะนำไปสู่เป้าหมายได้ง่ายขึ้น ในลักษณะที่ตอบสนองต่อความหมายสวัสดิการสังคมในทุกมิติ

เงื่อนไขข้อจำกัดที่เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงานให้ข้อมูลมาและมาจากการวิเคราะห์ของแต่ละหน่วยย่อยในระดับจังหวัด และกลไกในระดับพื้นที่ ได้สะท้อนออกมาให้เห็นตรงกันอยู่ เช่น

1. ในสภาพปัญหาสังคม ที่มีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นหน่วยงานในระดับกระทรวงยังขาดการทำงานในลักษณะบูรณาการและทำงานโดยใช้ยุทธศาสตร์ ทำให้งานซ้ำซ้อนกันในระดับพื้นที่
2. ปริมาณงานที่มากในแต่ละหน่วยประกอบกับการจัดกลไกในระดับจังหวัดเองขาดการบูรณาการงานเช่นเดียวกับระดับกระทรวง บางครั้งทำให้ปริมาณงานในรายละเอียดปลีกย่อยแต่ละหน่วยต้องทำของตัวเอง บางครั้งมากปริมาณ และมากความซ้ำซ้อน
3. ระบบหน่วยปฏิบัติการในระดับจังหวัดยังขาดระบบที่ดี ถ้าหากจะใช้ยุทธศาสตร์ของกระทรวงอย่างตั้งใจแล้วสร้างระบบที่ดีได้ก็จะสามารถลดปริมาณงาน และลดความซับซ้อนได้
4. การสร้างกลไกที่เกิดจากผู้คนจิตอาสาในพื้นที่เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานในพื้นที่ น่าจะเป็นวิธีทำงานที่ดี ที่จะทำให้การทำงานบรรลุเป้าหมายได้ง่าย และได้จริง
5. การพัฒนาวิธีคิด วิธีทำงานทั้งของเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดและกลไกอาสาที่ได้จัดตั้งยังไม่ได้รับการให้ความสำคัญเพราะความต้องการแค่เป้าหมายการจัดตั้งในเชิงปริมาณเท่านั้น
6. ความคิดความหมายระบบสวัสดิการสังคมยังถูกเข้าใจในมิติที่แคบไม่สามารถ นำพาสังคมไปสู่เป้าหมาย การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้
7. รัฐเองไม่ได้ให้ความสำคัญกับสวัสดิการการเชิงรุกที่ก่อให้เกิดสวัสดิการสังคมเต็มรูปแบบเพื่อสร้างสังคมที่ดี ยังคงมองสวัสดิการในลักษณะของการสังเคราะห์ จะเห็นได้จากงบประมาณที่สนับสนุน

ให้กับภูมิภาค ภายใต้เงื่อนไขของพรบ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมปี 2546 ได้ลดปริมาณเองเรื่อย ๆ

กรณีศึกษาการจัดสวัสดิการสังคมตำบลรางแดง

กระบวนการถอดความรู้ ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยกันของคนรางแดง และองค์ความรู้ที่ได้ ที่เป็นของคนรางแดงที่จะได้นำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในโอกาสต่อไป เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน

การสืบค้นข้อมูลได้จากกระบวนการสัมภาษณ์รายบุคคล การสัมภาษณ์กลุ่ม และการจัดประชุมกลุ่มย่อย โดยใช้กระบวนการการถอดบทเรียน ทั้งหมด 4 ครั้ง การสนทนากลุ่ม ตลอดจนข้อมูลมือสอง และการเปิดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน เพื่อการเติมเต็มและแก้ไขข้อมูล ซึ่งทำให้กระบวนการถอดสมบูรณยิ่งขึ้น โดยผ่านการจัดการความรู้ ผู้รู้ ที่เป็นตัวแทนจากชุมชนประมาณ 30 – 40 คน ผลของการถอดความรู้ องค์ความรู้ที่ได้ ดังปรากฏในเอกสารท้ายสุดขอขอบคุณพี่น้องชาวรางแดงที่ได้เสียสละเวลาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจนงานสำเร็จ

รางแดงน่าอยู่

เปิดประวัติรางแดง

รางแดงเป็นชุมชนเก่าแก่ เป็นชุมชนชายแดนของเมืองสทิงพระ พ.ศ. 2467 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ สมุหเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช และและอุปราชมณฑลปัตตานีได้ให้มีการปักปันดินแดนใหม่ ถึง พ.ศ. 2481 ตำบลรางแดงไปขึ้นอยู่กับอำเภอกลางเมือง (อำเภอเมืองสงขลา) จนถึงปี 2467 เปลี่ยนเป็นอำเภอเมืองสงขลาพ.ศ. 2534 จัดตั้งอำเภอสิงหนคร ตำบลรางแดง เป็นหนึ่งในสิบเอ็ดตำบล ของอำเภอสิงหนคร

ตำบลรางแดง ปรากฏให้เห็นร่องรอย ของความเจริญทางอารยธรรมไปกับความเจริญรุ่งเรืองของเมืองสทิงพระ ปรากฏพระพุทธรูปหิน ซึ่งหล่อที่เมืองสทิงพระ ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระสงฆ์ อำเภอสทิงพระ ส่วนอีกองค์หนึ่ง ได้รับการนิมนต์มาประดิษฐาน เป็นสิริมงคลที่วัดป่าขาววงเหิน

ชุมชนป่าขาว เป็นพื้นที่ถือครองที่นาตามศักดินา ขุนนางที่ได้รับที่นาพระราชทาน ขุนธรรมรัฐสุราราช (คล้าย โกศัยกานนท์) เป็นขุนนางผู้ดูแลและเก็บส่วยในชุมชนป่าขาว ปรากฏหลักฐานในชุมชนป่าขาว มีฉางข้าวใหญ่ เป็นที่เก็บรักษาข้าวที่เก็บได้ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ในฉาง”

ครั้นสิ้นสมัยศักดินา ความเป็นศูนย์กลางของชุมชน กลับมาฟื้นตัวที่ชุมชนรางแดง เมื่อแพทย์ปลอด รุจิเรข ตั้งตลาดนัดขึ้นที่เชิงสะพานรางแดง ทางทิศตะวันออก

แป๊ะล้วน เปิดตลาดนัดทางด้านทิศตะวันตกของสะพานรางแดง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ในฝั่งคลองสทิงหม้อ ซึ่งชุมชนในละแวกนั้นหลายชุมชนใช้เป็นเส้นทางติดต่อกัน และขนส่งผลผลิต ทำให้สองฝั่งคลองรุ่งเรืองทางการค้า เพื่อนบ้านจากหัวเขา สทิงหม้อ ม่วงงาม ป่าขาด ปากรอ ชะแล้ บ่อประตู่ ควนเนียง เดินทางขนส่งสินค้ามาค้าขาย โดยใช้คลองสทิงหม้อเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าใช้เรือแจวและต่อมาได้พัฒนาไปเป็นรถยนต์ในปี 2493 ครั้นมาถึงปี 2518 ทางหลวงสงขลา- ระโนด-นครศรีธรรมราช

ได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนก็เกิดขึ้น ชาวบ้านหันหลังให้คลอง และทิ้งเรือแจว

จุดเปลี่ยนจากวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ผูกพันกับคลอง เรือแจว เรือยนต์ ศูนย์กลางการค้า เปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง เรือแจว เรืออู่น (เรือยนต์โดยสาร รำแดง – สงขลา) ซึ่งใช้ขนส่งสินค้า และเดินทางติดต่อกับชุมชนอื่น และเมืองสงขลาหายไป

ประเพณีวัฒนธรรม การชักพระในคลองสทิงหม้อ และการแข่งเรือพายหายไปกับการมาของถนนอย่างรวดเร็ว เป็นการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตดั้งเดิม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการประกอบอาชีพ ระบบการสื่อสารที่ทันสมัย ระบบทุนก็เข้ามาพร้อมกับระบบคมนาคม เหล่านี้ส่งผลต่อวิถีคิดและชีวิตของชุมชนในทุกๆ ด้าน

การเคลื่อนตัวของชุมชนรำแดง

- 2502 ประชาธิปไตย แบบตัวแทน โดยการเลือกผู้แทนราษฎร เป็นที่รู้จักของชุมชน
- 2508 เริ่มรู้จักปุ๋ยเคมี โดยนายอำเภอให้กำนันมาทดลองใช้ กำนันบอกกับชาวบ้าน และชาวบ้านได้ศึกษาผลการใช้
- 2512 รื้อเจดีย์วัดป่าขวาง เพื่อสร้างถนน
- 2513 ตั้งโรงพักชุมชน
- 2517 สร้างถนนหนองโต – รำแดง และถนนชะแล้ – รำแดง
- 2520 ไฟฟ้าเข้าชุมชน
- 2522 เกิดคณะเครื่องสายไทย ที่บ้านหนองโต
- 2526 เริ่มใช้เครื่องจักรทำนา แทนวัว
  - ขุดลอกคลองสายยู
  - สร้างถนนปะโอ – ป่าขวาง
- 2527 น้ำเค็มเข้าคลองสทิงหม้อ
- 2529 ส่งเสริมไร่นาสวนผสม
- 2530 ขุดลอกคลองสทิงหม้อ บริเวณวัดป่าขวาง
- 2535 สร้างฝายกั้นน้ำเค็ม
- 2537 ขุดลอกคลองสทิงหม้อตลอดสาย
- 2540 รำแดงได้รับการยกฐานะ เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล
- 2541 รถรับจ้างเกี่ยวข้าวเข้ามา วัฒนธรรมนาวาน(ลงแขก)หายไป
- 2542 ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกิดขึ้น
- 2544 เกิดกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน)
  - เกิดกลุ่มเยาวชน
- 2545 ตันไข่เน่าประจำหมู่บ้านตาย
  - เริ่มการปลูกข้าวโดยใช้เครื่องจักร
- 2546 เกิดแผนชุมชน แก้ปัญหายาเสพติด

2548 ป้อมตำรวจสายตรวจ หมู่ 5 (บ้านนอก)

2550 สร้างที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหลังใหม่

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เยี่ยมตำบลรำแดง

โรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เกิดขึ้นที่หมู่ 2 ในรูปสหกรณ์ผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์

เกิดกองทุนสัจจะวันละบาท

2551 เกิดกองทุน สปสช.

กลุ่มองค์กรที่เกิดขึ้นมีมากมาย หากดูตามวัตถุประสงค์ที่เกิดกลุ่ม สามารถแยกได้ 2 ลักษณะ คือ

1. กองทุนเพื่อสวัสดิการ ประกอบด้วย

- กองทุนกลุ่มออมทรัพย์
- กองทุนสัจจะวันละบาท
- กองทุน สปสช.
- กองทุนผู้ด้อยโอกาส
- กองทุนแปรรูปผลผลิต

2. กองทุนเพื่อการประกอบอาชีพ

- กองทุนแปรรูปผลผลิต
- กองทุนปุ๋ย

ทั้ง 2 ลักษณะ ถ้าจะหมายรวมเป็นกองทุนสวัสดิการทั้งหมดก็ย่อมได้ หากแต่วิธีการอาจจะมี ความแตกต่างกันบ้างในการให้ความช่วยเหลือเท่านั้น

รำแดงวันนี้

ชุมชนรำแดง มีความเป็นมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 200 ปี มีความผูกพันอยู่กับคลองสทิงหม้อ ซึ่งมีความยาวประมาณ 11 กิโลเมตร จากวัดป่าขวาง ถึงบ้านสทิงหม้อ ปากคลองซึ่งเป็นทางออกสู่ทะเลสาบสงขลา การก่อเกิดชุมชนได้ใช้คลองสทิงหม้อ เป็นเส้นทางคมนาคม การขนย้ายผลผลิต การค้าขาย เป็นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ และเดินทางติดต่อกับเมืองสงขลา

ความเปลี่ยนแปลงวิถีชุมชนที่ผูกพันกับคลองสทิงหม้อ เมื่อการคมนาคม โดยเส้นทางเรือ เป็นเส้นทางรถยนต์ เมื่อปี 2517 การก่อสร้างถนนในชุมชน แล้วเชื่อมต่อถนนกับหลายชุมชน และเชื่อมต่อกับถนนสายใหญ่ การเดินทางทางเรือถูกปิดฉากลงในปี 2518 การตั้งบ้านเรือน เปลี่ยนจากสองข้างคลองไปเป็นสองข้างถนน เท่ากับการเดินทางเข้าสู่ยุคการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย แต่ด้วยเหตุที่ชุมชนรำแดงได้สั่งสมทุนทางสังคมและวัฒนธรรม อันหมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน กฎเกณฑ์ กติกา การอยู่ร่วมกัน รวมถึงการดูแลจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน ระบบความรู้ที่คนในชุมชนสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้ไม่ได้สูญหายไปกับขบวนการพัฒนา หากแต่ได้รับการสร้างสรรค์ และสืบสานมาอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะภูมิประเทศ

ลำแดงมีภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่มน้ำคลองสทิงหม้อ สภาพพื้นที่ จึงมีความเหมาะสมกับการทำนา ตามแนวคันนา จะพบต้นตาลโตนด กระจัดกระจายเต็มพื้นที่ตามแนวรั้วบ้านจะปลูกไม้ไผ่ พื้นที่บางส่วนเริ่มพบเห็นการเปลี่ยนแปลงมาทำไร่นาสวนผสมกันบ้าง พื้นที่ทั้งหมดใน 7 หมู่บ้าน 7,818.75 ไร่ เป็นลักษณะยาวจากเหนือไปทางทิศใต้ประมาณ 5.3 กิโลเมตร และมีความกว้างจากตะวันออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ 2.5 กิโลเมตร ประชากร 2,800 คน มีโรงเรียน 2 โรง คือ โรงเรียนวัดห้วยพุฒใช้ศาลาวัด เป็นอาคารเรียน (พ.ศ. 2462) และโรงเรียนวัดป่าขวาง ตั้งอยู่ที่หมู่ 5 โรงเรียนวัดห้วยพุฒตั้งอยู่ที่วัดห้วยพุฒ หมู่ที่ 5

น้ำกินน้ำใช้ ลำแดงมีระบบประปาหมู่บ้าน 5 จุด คือ หมู่ที่ 1 ตั้งอยู่ที่ อ.บ.ต. หลังเก่า จ่ายน้ำในหมู่ที่ 1 ระบบประปาหมู่ที่ 2 และอีกจุดตั้งอยู่ที่ อ.บ.ต.หลังใหม่ จ่ายน้ำให้หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ระบบประปาหมู่ที่ 2 อีกหน่วยตั้งอยู่ที่สถานีอนามัย จ่ายน้ำให้หมู่ที่ 2 และหมู่ 6 ระบบประปาหมู่ 7 ตั้งอยู่ที่บ้านนายทิง ฟองสุวรรณ จ่ายน้ำในหมู่ 5 และหมู่ 7 ระบบประปาหมู่ 5 ตั้งอยู่ที่สระเก็บน้ำในตำบล จ่ายน้ำในหมู่ 3 และหมู่ 5 ทุกครัวเรือนมีระบบน้ำประปาได้ใช้

ระบบไฟฟ้าสาธารณะ ลำแดงได้เริ่มติดตั้งโคมไฟฟ้าสาธารณะ ตั้งแต่ปี 2548 จนปัจจุบันครอบคลุมทุกพื้นที่

น้ำเพื่อการประกอบอาชีพเกษตร

อาชีพหลักของคนลำแดง อันเป็นอาชีพดั้งเดิม คือ ทำนา และทำน้ำตาลโตนด การทำนาอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก และบางส่วนใช้น้ำจากคลองสทิงหม้อ แต่ประสบปัญหาคือ น้ำเค็มจากทะเลสาบสงขลา ปี 2526 โครงการขุดคลองสายยู จากปากคลองสทิงหม้อที่บ้านแม่ลาด ไปจนเหนือสุดของลำแดง ทั้งนี้ เพื่อเป็นแหล่งน้ำจืด เพื่อการทำนา และอาชีพเกษตรอื่นๆ ต่อไป จนปัจจุบัน ชุมชนลำแดงสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศทั่วไปร้อนชื้น อยู่ภายใต้อิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้อุณหภูมิค่อนข้างสูง และมีฝนตกชุก ความชื้นเฉลี่ยประมาณ 37 เปอร์เซ็นต์ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,093 มม. ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะพัดผ่านระหว่างเดือนตุลาคม ถึงเดือนมีนาคม ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จะพัดผ่านระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม

การประกอบอาชีพและรายได้

ชุมชนลำแดงเป็นชุมชนเกษตรกรรม อาชีพดั้งเดิมของชุมชน คือ ทำนา และขึ้นตาลโตนด เกษตรกรรมที่เป็นอาชีพรอง ได้แก่ ปลูกมะพร้าว กล้าย มะม่วงเบา และพืชผัก นอกจากนั้นการเลี้ยงสัตว์ (วัว หมู เป็ด ไก่) เป็นอีกอาชีพที่ควบคู่กับการทำนา ชาวบ้านที่ทำนาจะมีฐานะของตัวเองทุกครัวเรือนเก็บข้าวที่ปลูกได้ เมื่อต้องการบริโภคในครัวเรือน หรือแลกเปลี่ยนกับการบริโภคอย่างอื่น หรือเพื่อการศึกษาเล่าเรียนของลูกหลาน จึงนำข้าวออกมาสีเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เขาจะไม่ขายข้าว จนกว่าจะแน่ใจว่ามีข้าวบริโภคในปีถัดไป

สำหรับอาชีพขึ้นตาลโตนด ซึ่งแต่เดิมทุกครัวเรือนจะขึ้นตาลเป็นอาชีพรอง ปริมาณต้นตาลในไร่แดง จะกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ตามคันนาเป็นเส้นต้น เช่นเดียวกับกอไผ่ ก็จะมีกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ ไผ่จะไม่ใช้ประโยชน์ในการทำกระบอกตาล และทำฝาบ้าน ส่วนต้นตาล จะแปรรูป เพื่อปลูกบ้านได้ทั้งหลัง

ระบบการทำนา และการขึ้นตาล ในช่วงหน้านาเป็นเวลา 4 เดือน ชาวบ้านจะหยุดขึ้นตาล ใช้เวลาให้กับการทำนา ประกอบกับช่วงฝน น้ำตาลจะไม่ค่อยออก และเมื่อสิ้นหน้านา ก็จะกลับไปขึ้นตาลอีกครั้ง ผลผลิตจากน้ำตาล จะถูกนำมาแปรรูปเป็นน้ำผึ้งเหลว แล้วเก็บสะสมไว้ในโอ่ง หรือปื๊บเพื่อรอขายเมื่อมีความจำเป็น

อาชีพเลี้ยงหมู ในอดีต ชุมชนไร่แดง เลี้ยงหมูทุกครัวเรือน เป็นหมูพันธุ์พื้นเมือง “หมูขี้พรา” ใช้ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ โดยไม่ต้องหาซื้ออาหารสำเร็จรูปเหมือนในปัจจุบัน เมื่อจำเป็นต้องใช้เงินก็ขายหมู

ทั้งข้าวและน้ำตาลโตนด ตลอดจนการเลี้ยงหมู เลี้ยงวัว เป็นวัฒนธรรมและการสะสมทุนในอดีตอย่างมีสติ ถึงแม้เข้าสู่ยุคการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย หากแต่ชุมชนไร่แดงยังคงรักษา และสืบสานภูมิปัญญาเหล่านี้ มาจนถึงปัจจุบัน

คนและกลุ่มคน ตลอดถึงระบบความสัมพันธ์

ชุมชนไร่แดงเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ได้สั่งสมทุนที่เป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่แข็งแรง นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสุขมาอย่างต่อเนื่อง เรียนรู้และพัฒนาความรู้และเทคโนโลยี วางกฎเกณฑ์ กติกา และบรรทัดฐาน ของการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการจัดสวัสดิการให้แกกัน ได้แสดงถึงลักษณะความเป็นอยู่ ที่ได้ร่วมสร้างวัฒนธรรมความเป็นอยู่แบบเครือญาติ เอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยกันมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่

ในอดีตการ “วานนา” เป็นประเพณีปฏิบัติ ในการทำนาจะมีการขอแรงจากเพื่อนบ้าน ตั้งแต่ไถนา ถอนกล้า ดำนา และเกี่ยวข้าว ครั้นมาถึงปัจจุบัน แม้จะมีการจ้างทำนา และเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานมาเป็นการใช้เครื่องจักร แต่การสืบทอด การพึ่งพากันในอดีต เปลี่ยนเป็นการรวมกลุ่มในการผลิต เช่น ที่รวมเป็นกลุ่มเกษตรกร กลุ่มผลิตปุ๋ย กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มผลิตน้ำส้มสายชู และกลุ่มอื่นๆ ดังนี้

1. คณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ทำหน้าที่สำคัญ คือ กำหนดแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบล โครงสร้างคณะกรรมการศูนย์ 13 คน

2. ศูนย์วิทยุชุมชน ตำบลไร่แดง ทำหน้าที่สำคัญ คือ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และบริการชุมชน ตลอดจนเป็นหน่วยให้ความรู้ที่สำคัญแก่ชุมชน โครงสร้างคณะกรรมการ 15 คน

3. ศูนย์เยาวชนตำบลไร่แดง ทำหน้าที่สำคัญคือ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มพัฒนาความรู้และทักษะประสบการณ์ในการผลิตการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. ศูนย์วัฒนธรรมตำบลไร่แดง ทำหน้าที่สำคัญคือ สืบสานประเพณี วัฒนธรรม สิ่งดีงาม มีคณะกรรมการบริหาร 29 คน

5. กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา ทำหน้าที่สำคัญคือ พัฒนาสตรีด้านสังคม การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ ให้มีความเข้มแข็ง

6. กลุ่มออกทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อส่งเสริมการออมและเป็นกองทุน เพื่อการประกอบอาชีพ คณะกรรมการกลุ่ม 9 คน

7. กองทุนแปรรูปผลผลิตการเกษตร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจะประสบปัญหาว่างงานหลังฤดูทำนา หลังเก็บเกี่ยว จึงจัดตั้งกลุ่มกองทุนแปรรูป เพื่ออบรมให้ความรู้ และประสานงานหาทุนให้ แม่บ้านได้ ประกอบอาชีพเสริม มีคณะกรรมการบริหาร 15 คน

8. กองทุนสวัสดิการลดรายจ่ายวันละ 1 บาท เพื่อร่วมกันสร้างสวัสดิการ 9 เรื่อง คือ ให้ความช่วยเหลือสมาชิกในกรณีเกิด, แกะให้บ้านอายุ, เจ็บป่วย, ตายให้ค่าทำศพ, ช่วยเหลือคนด้อยโอกาส มีคณะกรรมการบริหาร 12 คน

9. กองทุนหลักประกันสุขภาพ เพื่อให้เกิดระบบหลักประกันด้านสุขภาพของคนราแฉง มีคณะกรรมการบริหาร 14 คน

10. ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข ตั้งขึ้นเพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพกันเอง ด้วยวิชาที่ง่าย ประหยัด และทั่วถึง ประกอบด้วยอาสาสมัคร 47 คน ซึ่งได้รับการอบรม ให้ความรู้และทักษะ ในการดูแลสุขภาพ จากกระทรวงสาธารณสุขมาอย่างต่อเนื่อง

11. กลุ่มต้นกล้าอาชีพ ประกอบ 4 กลุ่มอาชีพ คือ อาชีพขนมทองม้วนสมุนไพรสมาชิก 11 คน อาชีพเพาะถั่วงอก มีสมาชิก 10 คน อาชีพทำข้าวซ้อมมือ มีสมาชิก 14 คน อาชีพทำน้ำยาล้างจาน มีสมาชิก 15 คน

12. กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ มีสมาชิก 9 คน

13. กลุ่มดนตรีไทย และศิลปะการแสดง ดนตรีไทยจะออกแสดงในกิจกรรมและงานประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ มีสมาชิกในกลุ่ม 12 คน กลุ่มศิลปะการแสดง มีสมาชิก 17 คน

14. สภาองค์กรชุมชนตำบลราแฉง ก่อเกิดตามเงื่อนไขสภาองค์กรชุมชน ตามพระราชบัญญัติ สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551

ปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ในทุกด้านตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต ไปสู่การผลิตเพื่อขายมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง การทำนาปีละ 2 ครั้ง การทำไร่นาสวนผสม การเปลี่ยนพันธุ์ข้าวจากพันธุ์พื้นเมืองมาเป็นข้าวพันธุ์ส่งเสริม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแต่เดิมชุมชนแลกเปลี่ยนแรงงานในการผลิต และการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันในด้านการประกอบอาชีพขึ้นตาล ถ้ามีคนป่วยไม่สามารถขึ้นตาลได้ ชาวบ้านข้างเคียงก็จะมาช่วยกันขึ้นตาลแทน โดยแบ่งกันคนละห้าต้นสิบต้น ความเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ไม่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทุนที่ได้สะสมมาตั้งแต่อดีต

นอกจากความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวแล้ว ต้นทุนการใช้ชีวิตแบบเครือญาติ ซึ่งจะเห็นได้จากการปลูกบ้านเรือนอาศัย จะไม่ค่อยเห็นรั้วบ้านที่ก่อกำแพงซึ่งจะสะดวกในการช่วยกันดูแลบ้านข้างเคียง ตลอดถึงการแบ่งปันข้าวปลาอาหาร (ถ้าหากวันไหนบ้านเรา แกงอะไร ก็จะแบ่งเพื่อนบ้านข้างเคียง)

คุณลักษณะอันเป็นวิถีชีวิตแห่งความปรองดอง ที่ร่วมกันกำหนดวิถีชีวิตไม่ต้องอาศัยกฎหมาย และเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่อย่างใด หากแต่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ กติกาตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง

ทั้งในด้านจัดสรรผลประโยชน์ และการรักษาผลประโยชน์ รูปธรรม คือ รำแดงเป็นแหล่งที่มีต้นโหนดจำนวนมาก ในอดีตไม่มีการจับจองเป็นเจ้าของต้นตาล แต่ต่อมาเมื่อลูกตาลน้ำตาลมีราคาสูงขึ้น ชาวบ้านได้ใช้กฎเกณฑ์การแบ่งต้นตาล โดยต้นตาลอยู่ในที่นาใคร คนนั้นก็เป็นเจ้าของ แต่ถ้าต้นตาลไปขึ้นระหว่างที่นาของสองคน หากต้นตาลโน้มเอียงไปทางด้านของเจ้าของที่นาใดต้นตาลนั้นก็จะเป็นของเจ้าของที่นานั้น แต่ถ้าอยู่กึ่งกลางพอดี และไม่สามารถแบ่งชี้ หรือกำหนดตายตัวลงไปได้ว่าเป็นของใคร เจ้าของที่นาทั้งสองก็จะสลับกันคนละหนึ่งวัน ในการขึ้นปาดตาล และถ้ายังตกลงกันไม่ได้ หากต้นตาลนั้นโตมากพอที่จะตัดต้นตาลนั้นไปแปรรูปเป็นไม้สร้างบ้านได้ก็จะโค่นต้นตาลแล้วแบ่งกันใช้ประโยชน์คนละครึ่ง หลักเกณฑ์ข้างต้น ยังคงเป็นวิถีปฏิบัติของชุมชนถึงปัจจุบัน

การเมือง การปกครอง

ในอดีตรอบชุมชนรำแดงมีโจรผู้ร้ายชุกชุม ผู้นำชุมชนอันได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ร่วมมือกับลูกบ้านที่เป็นผู้ชายจะช่วยกันผลัดเวร เเดินตรวเพื่อดูแลชุมชนให้พ้นจากการถูกคุก (อุกภาษาชาวบ้านคือ ปล้น) ครั้งหนึ่งในการเข้ามาของการเกษตรที่ทันสมัย นายอำเภอให้ปุ๋ยเคมีมาอย่างกำนัน กำนันประชาสัมพันธ์ โดยการประชุม และแจ้งให้ลูกบ้านทราบ แล้วนำไปทดลองใช้ในแปลงนาของกำนัน ชาวบ้านร่วมกันตั้งข้อสังเกตผลจนถึงวันนี้ เกษตรเคมีเป็นที่รู้จักของชาวบ้านรำแดง การเข้าสู่ตำแหน่งของผู้นำ ไม่ปรากฏร่องรอยของความขัดแย้งให้เห็น หากแต่กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตั้งแต่อดีตที่ความเป็นชุมชนอันก่อให้เกิดคุณลักษณะของการปรองดอง การรักษาชุมชน เป็นกระบวนการที่อาจเป็นเงื่อนไข ในตัวคนในการตัดสินใจหาตัวผู้นำ

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนรำแดง จากผลกระทบของกระบวนการพัฒนา

ชุมชนรำแดงได้ร่วมกันสั่งสมทุนจากภูมิปัญญา และความสัมพันธ์ที่ทรงคุณค่า ซึ่งนำไปสู่การสร้างความมั่นคง ไม่ว่าจะเป็นการจัดการระบบสวัสดิการ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การประสานผลประโยชน์ให้ชุมชนได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยผ่านการมีผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ร่วมกันสร้างมาตลอดทางในการเคลื่อนตัวของชุมชน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง อันมีผลมาจากกระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ชุมชนรำแดงย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นจากผลกระทบ จากผลการปฏิบัติของภาครัฐและเอกชน ก่อให้เกิดผลซึ่งเป็นปรากฏการณ์ใหม่ ทั้งทางกายภาพ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนผลผลิต การเปลี่ยนแปลงผู้นำ ตลอดจนวิถีชีวิตของคนรำแดงก็ได้รับผลกระทบตาม

จุดเปลี่ยนครั้งแรก 2518 เป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เมื่อเกิดถนนสายสำคัญที่เชื่อมต่อถนนในชุมชนกับถนนสาย 408 อันเป็นถนนสายหลักที่เชื่อมต่อกับจังหวัด และอำเภอต่างๆ ตลอดจนการสร้างท่าบ่อกันน้ำเค็ม วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนผูกพันอยู่กับคลองสทั้งหมด การสัญจรติดต่อกับภายนอกการแลกเปลี่ยนผลผลิต อาศัยการใช้ทางเรือร่วมกันก็จบลง เป็นปกติที่ภาวะผลกระทบย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากการตั้งรับและปรับตัวยังไม่ทัน คนเริ่มปรับตัวเคลื่อนย้ายออกจากชุมชนบ้าง ความสมบูรณ์ทรัพยากรก็ลดลง จากทุนเดิมที่สร้างร่วมกันมา ความผูกพันไม่ได้หายไป เขาเหล่านั้นจะส่งรายได้กลับมา และเขาจะกลับมาร่วมกิจกรรมทางประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน การปลูกสร้าง

บ้านเรือน เกิดการขยับมาอยู่ริมถนน เปลี่ยนจากการกระจุกตัว หากแต่ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

จุดเปลี่ยนอีกครั้ง เริ่มต้นจากปี 2533 ซึ่งจะเป็นยุคของการปรับตัวของชุมชน

คุณอุดม ทักษะ ได้รับความไว้วางใจให้ได้รับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 คุณอุดม ทักษะ เกิดและเรียนในร่ำแดง จากโรงเรียนวัดป่าขวาง ถึงมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี คุณอุดม ทักษะ ได้เรียนรู้บ้านเกิดในเรื่องวิถีการประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกันด้วยความรู้สึกรับผิดชอบ เป็นแรงบันดาลใจสำคัญว่าสักวันหนึ่งจะต้องกลับบ้านเพื่อทดแทนคุณแผ่นดิน “พอเรียนจบวัดป่าขวาง แล้วเห็นว่าไปสอบได้มหาวิทยาลัย (โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา) พ่อก็ส่งให้ไปอยู่สงขลา พอจบสงขลา ก็สอบปัตตานีได้ ก็ไปอยู่ปัตตานี ส่งเงินให้ลูกเดือนละ 300 บาท สมัยก่อนขายหมูสักตัวก็ได้ 300 บาท ไม่จ่ายแล้วส่งให้ลูกเลย” คุณอุดม ไปใช้ชีวิตในต่างประเทศเป็นพนักงานบริษัทอยู่ระยะเวลาหนึ่ง ตัดสินใจกลับบ้าน คู่ชีวิตของคุณอุดม คือ คุณเสาวลักษณ์ ทักษะ เป็นครูมาก่อน ทั้งคู่กลับบ้านร่ำแดง ด้วยความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชนร่ำแดง ได้รับความไว้วางใจให้รับตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านในเวลาต่อมา ความรู้ ประสบการณ์ บวกกับแรงบันดาลใจ นำไปสู่การนำชุมชนไปสู่ยุคของการปรับตัว เพื่อเป้าหมายที่แน่วแน่คือ “ร่ำแดงน่าอยู่” ปฏิบัติการปรับตัว เริ่มจากการตั้งกองทุนข้าว เพื่อรวมตัวกันซื้อปุ๋ยในราคาถูก และกลุ่มต่อมาคือ กลุ่มเลี้ยงวัว และกลุ่มอื่นๆ ตามมา โดยใช้เงื่อนไขการมีส่วนร่วมในการกำหนด กฎ กติการ่วมกัน และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความรู้มาในทุกกิจกรรม และเพื่อเป็นการบูรณาการโดยเชื่อมโยงภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความรู้สมัยใหม่ ด้วยบุคลิกของคุณอุดมที่เต็มเปี่ยมไปด้วยบุคลิกของนักประสานพร้อมกับการประสบการณ์ของการเป็นผู้บริหารที่ดี เหมือนได้ใส่รหัสของการเรียนรู้เข้าไปในตัว ดูได้จากการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง และถือว่าการรับฟังความคิดเห็นจากทุกส่วนเป็นเงื่อนไขที่มีค่ากับการบริหารชุมชน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ดูได้จากการก่อเกิดกลุ่มคนขึ้นมามากมายในเวลาต่อมา

“เมื่อก่อนต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยมีการประชุม ตั้งแต่อุดมเข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้าน เกิดการประชุมและจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมากมาย และการประชุมแต่ละครั้ง มากันเกือบทุกครัวเรือน”

ปี 2540 ตำบลร่ำแดงได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล จากบทพิสูจน์การหาคนดีเข้ามาเป็นผู้บริหารท้องถิ่น คุณอุดมได้รับความไว้วางใจ ให้ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยไม่ได้ทิ้งร่องรอยของความแตกแยก ให้เกิดขึ้นกับชุมชนร่ำแดง การเดินทางเต็มกำลังในการปรับตัว เริ่มที่ร่ำแดงอย่างมีระบบ โดยไม่รอให้ใครสั่ง แต่ก็ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ทุกเรื่องจากทุกหน่วยถูกปรับให้เกิดความสอดคล้องกับประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ ด้วยวิสัยทัศน์ “มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการ สร้างเศรษฐกิจพอเพียง สู่ความเข้มแข็งของชุมชน” ประกอบด้วย 10 แนวทาง คือ

1. สร้างชุมชนเข้มแข็ง ให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วม
2. สร้างเศรษฐกิจเข้มแข็ง เพิ่มโอกาสการประกอบอาชีพ
3. เป็นตำบลไม่ทอดทิ้งกัน สร้างกองทุนสวัสดิการให้ครอบคลุม
4. เป็นตำบลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์คลองและจัดการขยะ

5. ใช้พลังงานชุมชน แก๊สชีวภาพ เตาเผาถ่าน
6. ตำบลปลอดภัย มีหน่วยกู้ชีพ กู้ภัย และอปพร. ที่มีคุณภาพ
7. การสื่อสารชุมชน เกิดระบบกระจายเสียงไร้สาย และลานวัฒนธรรมสร้างสุข
8. ระบบการศึกษาชุมชน สนับสนุนคอมพิวเตอร์ให้กับโรงเรียน สร้างศูนย์กีฬาชุมชน 4 แห่ง
9. ระบบสุขภาพชุมชน งานวิจัยร่วมกับวิทยาลัยพยาบาล เรื่อง การมีส่วนร่วม และองค์กรชุมชนในการส่งเสริมสุขภาพ
10. การวิจัยและเชื่อมโยงไปสู่นโยบาย

นายกอุดม ได้รับความไว้วางใจให้ได้รับตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอีกสมัยต่อมา โดยไม่มีคู่แข่ง ซึ่งส่งผลไปสู่ความน่าอยู่ของตำบลร้างแดง ไม่เกิดบาดแผลของความแตกแยก ขัดแย้งของสังคมร้างแดง และเราพร้อมที่จะเฝ้าดูด้วยความชื่นชมบทเรียนความรู้ที่เกิดขึ้น คงไม่ใช่แบบแผนที่แข็งๆ ที่ใครที่ไหนจะหยิบไปใช้ได้ ในทันที โดยขาดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม

บทสรุป

1. คนร้างแดง เป็นสังคมแห่งความรักสามัคคี เป็นสังคมปรองดอง
2. วิถีชีวิต เป็นอยู่แบบเครือญาติ
3. สังคมปลอดภัย และปลอดภัย
4. ร้างแดงเป็นพื้นที่ ปลอดภัยติดต่อ
5. เยาวชนได้รับการส่งเสริม สนับสนุน
6. คนร้างแดงเชื่อถือ และศรัทธาผู้นำ
7. การปกครองท้องถิ่น เข้าถึงประชาชน
8. มีพื้นที่สาธารณะ ลานวัฒนธรรมสร้างสุข ให้คนได้ใช้พักผ่อนหย่อนใจ และแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงานชุมชน
9. ธรรมชาติบริสุทธิ์
10. ระบบการสื่อสารคุณภาพ

บทเรียนด้านสวัสดิการ ต.ร้างแดง อ.สิงหนคร จ.สงขลา

สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเกิดปัญหาสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น 2513 - 2523 ทวีโลกประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ภาวะทางตันสวัสดิการส่วนใหญ่ เป็นภาระของรัฐ ที่จะต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายสำหรับช่วยเหลือผู้ตกงาน ในขณะที่เดียวกันรัฐจะต้องรักษาสถานภาพทางรายได้ของประชาชนชาติ จึงดูว่าส่วนทางกันคนชั้นกลาง เริ่มมีทัศนคติที่ดีต่อการแสดงออกทางสังคมมากขึ้นทำให้สังคมหันมาให้ความสนใจกับค่านิยมเดิม คือการไม่ให้อำนาจผูกขาดบริการสังคม แต่เป็นบุคคลและชุมชนที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของตนเอง และของสังคมยิ่งขึ้น

ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ ที่เรียกว่า การจัดสวัสดิการแบบพหุลักษณะพร้อมกับความพยายามที่จะหาทางในการปฏิรูประบบสวัสดิการสังคมโดยรัฐ ซึ่งความรู้สึกรู้สึกต่อการจัดสวัสดิการโดยรัฐว่า อาจมีผลต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจเนื่องจากผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐอาจขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน และรอคอยรับความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว เมื่อสังคมโลกได้เคลื่อนตัวมาถึงยุคโลกาภิวัตน์ สังคมเกิดการเชื่อมโยง และร้อยเรียงเข้าหากัน จึงไม่สามารถหาข้อสรุปที่ตายแล้วได้อีกต่อไป ว่าอะไรเป็นสาเหตุเชิงเดี่ยวก่อให้เกิดปัญหาสังคมเพราะสาเหตุของปัญหาอาจเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ทั้งในระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับประเทศ ทำให้เกิดลักษณะสังคมที่เรียกว่า สังคมพหุลักษณะ คือ มีความหลากหลายในผู้คน ทำให้มีความหลากหลายในความต้องการที่จะพัฒนา

แนวความคิดในด้านการจัดสวัสดิการสังคม จึงถูกมองในหลากหลายมิติ ที่จะนำไปสู่การสร้างหลักประกัน ด้านศักดิ์ศรี และความเป็นมนุษย์ สวัสดิการเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาสังคม ในขณะเดียวกันสวัสดิการสังคมมีมิติความหลากหลายทั้งในเรื่องประเด็นเนื้อหา ผู้ดำเนินการ ผู้จัด ผู้รับผิดชอบ ไม่จำเป็นต้องผูกขาดหรือรับผิดชอบโดยรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว

ภายใต้หลักการ คือ สวัสดิการสังคมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคม ที่จะนำพาสังคมให้ก้าวหน้า ยั่งยืน ภายใต้การดำเนินการที่หลากหลายและเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในลักษณะที่จะต้องร่วมกันทั้งสังคม จะต้องคำนึงถึงความหลากหลายของความต้องการของมนุษย์ ซึ่งเชื่อมโยงงานต่างๆ ให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างเป็นองค์รวมความหลากหลายทั้งวิธีทำงาน , เจ้าภาพ , สหวิชาชีพ , หน่วยงานองค์กรและภาคีทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหาบนความสัมพันธ์ของในรูปแบบของหุ้นส่วน

แนวคิดความเป็นมาของระบบสวัสดิการที่ ต.รำแดง

จากกรอบแนวคิดและแนวทางการพัฒนาไปสู่เป้าหมาย “รำแดงน่าอยู่ เชิดชูเศรษฐกิจพอเพียง” ได้กำหนด วิสัยทัศน์ เพื่อไปสู่เป้าหมาย คือ “มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการ สร้างเศรษฐกิจพอเพียง สู้ความเข้มแข็งของชุมชน และพึ่งตนเองให้มากที่สุด”

รูปแบบการจัดสวัสดิการ

ระบบสวัสดิการใน ต.รำแดงไม่ได้เกิดขึ้นจากองค์การบริหารส่วนตำบลรับผิดชอบแต่เพียงลำพัง หรือเกิดขึ้นจากหน่วยงานของรัฐจัดให้แต่ลำพัง หรือแม้กระทั่งประชาชนร่วมกันจัดระบบสวัสดิการโดยลำพัง หากแต่รูปแบบวิธีการที่เกิดขึ้นที่รำแดง มีทั้งที่ภาคประชาชนในพื้นที่ร่วมกันจัดเอง ประชาชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกัน และหน่วยงานรัฐไปจัดตั้งหรือร่วมกันเป็นภาคีหุ้นส่วนในการจัดตั้งทุกรูปแบบอยู่ภายใต้การประสานความร่วมมือ ขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งหน่วยงานหลักในพื้นที่ ที่มีความพยายามสร้างระบบ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง และเกิดประโยชน์ต่อประชาชนได้อย่างแท้จริง ในเวลาเดียวกัน ก็มีความพยายามที่จะบูรณาการทุกหน่วย เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมของตำบล พร้อมกับเป็นหน่วยสนับสนุนงบประมาณ เพื่อการขับเคลื่อนที่เกิดการต่อเนื่อง และส่งผลถึงประชาชนในพื้นที่ อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน

มิติทางด้านการศึกษา

องค์การบริหารส่วนตำบล ได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ตำบลลำแดง ซึ่งสามารถเรียนรู้ความเป็นลำแดงได้ในทุกเรื่องที่นี่และที่นี่จัดให้มีการประกอบกิจกรรมอาชีพเสริมให้กับประชาชนที่สนใจหลายอาชีพตั้งแต่จักรสานโดยใช้ใบตาลเป็นวัตถุดิบซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ อาชีพตัดเย็บ ซึ่งมีผลิตภัณฑ์ที่ดำเนินงานโดยกลุ่มแม่บ้าน สามารถส่งผลผลิตภัณฑ์ไปขายเพื่อเสริมรายได้

จากศูนย์เรียนรู้ที่นี้ ครูภูมิปัญญา ซึ่งเป็นชาวบ้านได้เสียสละเวลาไปสอนเด็กนักเรียนลูกหลานลำแดง ในโรงเรียนอีก 2 โรง เด็กนักเรียนและเยาวชนในตำบลลำแดงได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการเยาวชนธรรมะและยาเสพติด เป็นกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนครูในโรงเรียน ผู้นำชุมชน วัด และสถานีนอนามัย เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการนี้ เด็กและเยาวชน ได้มีโอกาสในการศึกษาตั้งแต่การศึกษาในระบบ องค์การบริหารส่วนตำบลได้ดำเนินงานให้มีห้องสมุดที่สมบูรณ์ พร้อมกับจัดให้มีคอมพิวเตอร์ดนตรีไทย และสนามเด็กเล่นในโรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกับประชาชนและองค์กรภาคประชาชน ได้ดำเนินการจัดหาทุน สำหรับอุดหนุนลูกหลานที่ตั้งใจเรียนแต่ขาดแคลน ภายใต้ชื่อโครงการสร้างช้างเผือกการศึกษา ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกลไกดำเนินงานสมทบกองทุนร่วมกับชาวบ้าน

ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ในลักษณะความเป็นชุมชน ที่มีทุนเดิมในความเป็นเครือญาติ ได้รับการผูกต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง และเกิดการบริหารจัดการ โดยใช้ทุนเดิมบูรณาการเข้าทุนจากภายนอกทั้งงบประมาณ แผนงานกิจกรรมทั้งของรัฐ , ท้องถิ่น , สถาบันเอกชน และอื่นๆ ที่เข้ามาจะได้รับการดูแลและเอาใจใส่โดยวิธีการกระจายงาน กระจายความรับผิดชอบ อย่างเห็นคุณค่าของชุมชนโดยส่วนรวมองค์การบริหารส่วนตำบล จะเป็นกลไกประสานงาน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงทั้งเนื้อหา และวิธีการอย่างรู้เท่าทัน แล้วนำไปสู่การเรียนรู้ตามอัธยาศัย และการเรียนรู้ของคนในชุมชนลำแดง โดยคำนึงถึงคนทั้งองคาพยพของลำแดงให้ได้มีโอกาสทุกคนเป็นการนำไปสู่สวัสดิการสังคมที่สมบูรณ์

มิติอาชีพและรายได้

ชุมชนลำแดงเป็นชุมชนที่มีภูมินิเวศน์เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ซึ่งธรรมชาติของพื้นที่จึงเป็นตัวกำหนดอาชีพของชุมชนมีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ตามหัวคันนาจะมีต้นตาลโตนดขึ้นอยู่อย่างกระจัดกระจาย โดยไม่ได้มีการจัดระเบียบในการปลูกตามหลักเกษตรยุคใหม่ ส่วนใหญ่จะงอกและเติบโตขึ้นตามธรรมชาติ เป็นวัฒนธรรมที่ไม่ถูกกติกาอะไรมากมายที่จะชี้ว่าต้นไหนเป็นของใคร การพุดจากตาลในลักษณะบอกกล่าวหรือขอใช้กันอย่างพี่น้องมากกว่า นอกจากอาชีพทำนา และทำน้ำตาลโตนดจากต้นตาล ยังมีอาชีพรองๆ อีกมากมายเหล่านั้นสอดคล้องกับธรรมชาติ และวิถีชีวิตชุมชน เช่นอาชีพเลี้ยงโค เลี้ยงหมู เป็ดไก่ ไร่นาสวนผสม และผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติและไร่นาสวนผสม

อาชีพทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลัก ได้รับการดูแลในเรื่องน้ำทำนาโดยปี 2526 เกิดคลองสายยาวเพื่อเป็นแหล่งน้ำจืดในการทำนาแต่เดิมชาวนาทำน่าน้ำฝนมีละครึ่ง ปัจจุบันสามารถทำนาได้ปีละสองครั้ง นอกจากได้ดำเนินการสร้างแหล่งน้ำจืดแล้วชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งกองทุนปุ๋ย เพื่อช่วยเหลือกันเองในการหาปุ๋ยสำหรับฤดูทำนา และใช้กับอาชีพเกษตรสาขาอื่นๆ นอกจากจัดหาปุ๋ยแล้วยังช่วยเหลือกันเองในการหาเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับชาวนา

อาชีพเลี้ยงโค ซึ่งเป็นอาชีพรอง ควบคู่กับอาชีพทำนามายาวนาน ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านประสบปัญหาหลายด้าน ตั้งแต่เรื่องหญ้าเลี้ยงโค โรคโค และเรื่องการพัฒนาพันธุ์โค ปัญหาต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นซ้ำซาก ปี 2544 ชาวบ้าน 203 ครัวเรือนที่เลี้ยงโคทั้งหมดจำนวน 997 ตัว จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงโคขึ้นในตำบล จัดให้มีการประชุมอบรม ศึกษาดูงาน และฝึกปฏิบัติการ การผสมเทียม การฉีดวัคซีน การจัดทำแปลงหญ้า การเลี้ยงโคขุน การทำฟางข้าวปรงแต่ง การบริหารจัดการฟาร์ม (ดูงานที่จ. พัทลุง)

คณะกรรมการกลุ่มมีการประชุมต่อเนื่อง ต่อมาองค์การบริหารส่วนตำบลได้สนับสนุนเครื่องอัดฟางข้าว ส่งตัวแทนกลุ่มเข้ารับการฝึกอบรมเข้มข้นในการผสมเทียม จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดตลาดโค การปรับปรุงพันธุ์ และประกวดโคพื้นเมือง

ผลของการพัฒนากลุ่มเลี้ยงโคมาอย่างต่อเนื่อง จากปี 2544 จนถึงปี 2547 สมาชิกจาก 203 ครัวเรือนเพิ่มขึ้นเป็น 213 ครัวเรือนจำนวนโคจาก 997 เป็น 1,200 ตัว แปลงหญ้าสาธิต 7 แปลง สมาชิกดำเนินการปลูกหญ้า 40 ไร่

ปี 2550 เกิดสหกรณ์ผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งได้รับงบประมาณจากจังหวัดสงขลาในการก่อสร้างโรงผลิตปุ๋ยหมัก เพื่อเกษตรกรในตำบลร่ำแดง มีสมาชิกสหกรณ์ทั้งสิ้น 149 ครัวเรือน

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งได้ก่อตั้งเมื่อ 2540 ได้รับการฝึกอบรมเรื่องการทำนาข้าวพันธุ์ดี ไร่นาสวนผสม ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ แปรรูปผลิตภัณฑ์ และประสานกับสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีให้มีการทดสอบปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวจำนวน 11 ไร่

ปี 2543 งานวิจัยการทำน้ำส้มสายชูหมักจากตาลโตนดพร้อมกับสนับสนุน อุปกรณ์และเครื่องมือในการทำน้ำส้มสายชูหมักที่ถูกหลักอนามัย จนได้รับมาตรฐาน อย. และ มผช. เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ 5 ดาว เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชน และต่างถิ่นในเวลาต่อมา

มิติสุขภาพอนามัย

การดูแลสุขภาพใส่ใจต่อชาวบ้านของสถานีอนามัย ภายใต้แผนงานปกติของหน่วย เช่น ตรวจครรภ์ ตรวจเบาหวาน ตรวจวัดความดัน การฉีดวัคซีน การวางแผนครอบครัว และอนามัยโรงเรียน เหล่านี้เป็นภาระงานตามปกติของสาธารณสุขอยู่แล้ว ปฏิบัติการเชิงรุกที่ดูแลสุขภาพของชาวบ้านที่เป็นรูปธรรม โดยใช้กลไกปฏิบัติการที่มาจากชุมชนซึ่งก็คือ อสม. โดยกลุ่มคนเหล่านี้มาจากพื้นฐานความรู้สึที่เป็นทุนเดิมของชุมชน ที่ชุมชนร่ำแดงให้คุณค่าของคนทุกคนได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ปฏิบัติการเยี่ยมบ้านโดยใช้สมุดข้อมูลสุขภาพประจำตัว เครื่องมือในการทำงานที่สามารถใช้ได้ตลอดเวลา คือ เครื่องตรวจวัดความดัน ซึ่งประจำตัวอสม. ทุกหมู่บ้าน นอกจากตรวจวัดความดันแล้ว การตรวจไขมันในเลือดก็เป็นอีกปฏิบัติการหนึ่ง กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับการฝึกอบรมและเรียนรู้เรื่องระบบสุขภาพมาอย่างต่อเนื่อง และใช้วิธีการให้ความรู้ความเข้าใจต่อการดูแลสุขภาพ เพื่อใช้ในการเยี่ยมบ้าน ตั้งแต่การกินอย่างไร การดูแลสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิตใจอย่างไร

องค์การบริหารส่วนตำบลลำแดง เข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพในลักษณะที่ไปหนุนเสริม เพื่อให้เกิดความตื่นตัวของทุกปฏิบัติการตั้งแต่ให้ทุนสมทบกับกองทุน สปสช. หาซื้อเครื่องวัดความดันและอื่นๆ ให้กับปฏิบัติการสุขภาพ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นหน่วยปฏิบัติการประสานงานกับกลไกภายนอก เข้ามาทำกิจกรรมเสริมสุขภาพเช่น โครงการของวิทยาลัยพยาบาล ฝึกการบริหารร่างกาย โดยใช้ฤๅษีตัดตน ซึ่งจะฝึกกัน 7 วันต่อ 3 ครั้ง เป็นที่สนใจของชุมชนมาก นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลได้อุดหนุนเครื่องมืออุปกรณ์ในการบริหารร่างกายยุคใหม่ตั้งไว้ที่สนามหน้าที่ทำการ อบต. เพื่อให้ชาวบ้านทั่วไปซึ่งสนใจไปใช้ได้ตลอดเวลา

- การจัดตั้งกองทุนอสม. โดยใช้กิจกรรมออมทรัพย์ของสมาชิก เกิดการร่วมทุนโดยทุนก้อนแรกมาจากการได้รับอุดหนุนจากสาธารณสุข 10,000 บาทต่อหมู่บ้าน และสมาชิกอสม. จะลงทุนเพิ่มอีกคนละ 50 บาทต่อเดือน โดยใช้เงื่อนไขพบกันเดือนละครั้ง กองทุนจะใช้จ่ายเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิกอสม. ในกรณีที่เดือดร้อนและจำเป็น

- กองทุนหลักประกันสุขภาพ สปสช. ซึ่งเกิดจากการได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐก้อนหนึ่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลสมทบอีกก้อนหนึ่งบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วม ตั้งแต่nayกองการบริหารส่วนตำบล อสม. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตัวแทนประชาชน เป็นกรรมการร่วมในปี 2553 ได้กำหนดโครงการ ศูนย์เด็กน่าย , โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ , โครงการตรวจสุขภาพประจำปี , โครงการศูนย์บริการสุขภาพใน ตสมช. , โครงการเสริมสร้างความสามัคคีผู้สูงอายุ , โครงการชุมชนปลอดโรคไข้เลือดออกและพิษสุนัขบ้า , จัดตั้งเครื่องตรวจหาไขมันในเลือดพร้อมแทมทดสอบไขมัน และโครงการจิตอาสารับส่งผู้ป่วย โครงการนี้ได้อาสาสมัครจากทุกหมู่บ้านที่มีรถยนต์เข้ารับการฝึกอบรมในการดูแลเบื้องต้นในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วย และในขณะส่งผู้ป่วยไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล เป็นโครงการบ่งชี้ถึงความเป็นชุมชนพึ่งพาตนเองขณะนี้มื่ออาสาสมัครจำนวนไม่น้อยได้รับการฝึกอบรมและจำได้รับค่าบริการเป็นค่าน้ำมันรถ และค่าบริการเที่ยวละไม่มากมายแต่ได้รับความสุขที่ได้ช่วยเหลือเพื่อนบ้าน และญาติ ซึ่งจะต้องไปส่งและรอรับกลับบ้าน พร้อมทั้งเป็นเพื่อนนั่งรอพบแพทย์ คุณค่ามากมายที่เกิดกับความรู้สึกดีๆ ในกิจกรรมดังกล่าว จะได้รับทุนอุดหนุนโครงการนี้จากกองทุนสปสช.

มิติที่อยู่อาศัย

ในลักษณะดั้งเดิมของชุมชนลำแดง การตั้งบ้านเรือนมีการกระจายตัวไม่กระจุก ในการสร้างบ้านเรือนวัสดุที่ใช้ไม้ไผ่ดัดแปรรูป จะเป็นวัสดุที่ใช้กันมาก เพราะเป็นไม้เนื้อแข็งมีอายุใช้งานยาวนาน ไม้ตาลโดนดกก็จะใช้ไม้ที่ขึ้นตามคันนา ตัดมาแปรรูปให้ได้ตามต้องการ ครอบครัวไหนใช้ไม้ในคันนาตัวเองไม่พอ ก็จะใช้วิธีขออาศัยไม้จากของญาติและของเพื่อนบ้าน การพึ่งพากันในการก่อสร้างบ้านเรือน การดูแลรักษาบ้านเรือน เป็นวิธีที่รักษาความเป็นชุมชนที่เหนียวแน่นมานานและคงอยู่ถึงปัจจุบัน ไม่มีรั้วบ้านคอนกรีตและเหล็กให้เห็น ถ้าจะมีรั้วก็คือรั้วกินได้ซึ่งก็คือ จะใช้ระบบการแบ่งปัน บ้านไหนจะทำอาหารก็จะแบ่งปันกันไปในขณะที่เดียวกันระบบความปลอดภัย องค์การบริหารส่วน

ตำบลได้จัดให้มีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนขึ้นทุกหมู่บ้าน เพื่อดูแลคุ้มครอง / ช่วยเหลือหมู่บ้าน ให้พ้นจากภัยพิบัติ ที่อาจจะเกิดขึ้นในหลายๆ รูปแบบไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วมไฟไหม้ พายุ หรือโจรขโมย และอื่นๆ

มิติกระบวนการยุติธรรม

ชุมชนรำแดง มีพื้นฐานการอยู่ร่วมกัน ในลักษณะเป็นชุมชนแห่งการแบ่งปันปรองดอง ภายใต้ความพอเพียง พบว่า กรณีพิพาทขัดแย้งแทบจะไม่ปรากฏ ไม่มีการกดขี่ข่มเหง ไม่มีความแตกต่างกันมากนักในทางเศรษฐกิจไม่มีระบบทุนใหม่ไม่มีอิทธิพล หั้วไม้ ความเป็นอยู่ที่ให้เกียรติ คุณค่าและศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกันไม่ปรากฏความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทั้งนี้จากฐานทุนเดิมทางสังคมที่สั่งสมมาอย่างยาวนานในทางการเมืองการปกครอง ก็ไม่ได้มีการแข่งขันรุนแรง แต่ใช้บทพิสูจน์ความดีงามมาเป็นเครื่องตัดสินในการเลือกคน พบว่านายอุดม เป็นนายกโดยไม่มีคู่แข่งชั้น ผู้นำ ครู เจ้าหน้าที่อนามัย และวัดให้ความสนใจในการดูแลและสร้างสังคมสันติสุขไปสู่ความน่าอยู่ในทุกเรื่อง อาจจะพบเยาวชนเสพยาบ้าง ชุมชนก็ไม่เคยที่จัดการโดยขับออกจากความรู้สึกรังเกียจของคนรำแดง หากแต่หาวิธีและกิจกรรมงานอบรม และกิจกรรมทางเลือกให้กับเยาวชนในตำบล ศูนย์กีฬาตำบลมีอยู่ถึง 4 แห่ง พบว่าไม่มีนักโทษชายและนักโทษหญิงในเรือนจำจังหวัด จำนวนคดีที่เกิดในตำบลก็แทบจะไม่พบ

ฉะนั้นกระบวนการยุติธรรม จึงไม่ได้เป็นสิ่งที่ชุมชนเรียกหา แต่ถ้าหากเกิดปัญหาขึ้นบ้าง อาศัยวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน มาช่วยในการคลี่คลายทุกปัญหา

มิตินันทนาการ

ชาวบ้านรำแดงทุกคนมีสิทธิเข้าถึงนันทนาการได้ในหลายๆ ลักษณะ เช่น ลานวัฒนธรรม สร้างสุข ใช้ลานหน้าองค์การบริหารส่วนตำบล จัดกิจกรรมลานวัฒนธรรมทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง เป็นการเปิดพื้นที่นันทนาการ ให้คนรำแดงได้ใช้เป็นพื้นที่ในการแสดงออกทางด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่นหนังตะลุง มโนราห์ การร้องรำทำเพลงและได้มีโอกาสอดทนในด้านความสามารถ ในขณะที่ทุกคนครอบครัวได้เตรียมอาหารมารับประทานร่วมกันเป็นสร้างเสริมระบบความสัมพันธ์ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนจนถึงระดับชุมชน ในพื้นที่เดียวกันนี้จะมีอุปกรณ์สำหรับออกกำลังกายให้กับทุกคนได้มีโอกาสใช้เพื่อเสริมสร้างสุขภาพร่างกายครบชุด นอกจากกิจกรรมดังกล่าวแล้วลานวัฒนธรรมสร้างสุข ยังถูกใช้เป็นพื้นที่ให้คนรำแดงได้เรียนรู้ความเป็นรำแดงและได้แสดงความรู้สึก ความคิดที่อยากเห็น อยากจะมีและอยากจะเป็นซึ่งเป็นทุกกิจกรรมสามารถใช้เป็นพื้นที่บอกกล่าวความก้าวหน้าของงานของทุกคนทุกกิจกรรมร่วมกัน

สำหรับเด็กและเยาวชน องค์การบริหารส่วนตำบลได้สร้างศูนย์กีฬาทั้งหมด 4 แห่ง เพื่อเป็นพื้นที่ให้ได้นันทนาการทางด้านกีฬา

สำหรับผู้สูงอายุ สามารถเข้าร่วมโครงการ การดูแลตนเองอย่างเป็นองค์รวมและการออกกำลังกาย ภายใต้อาสาสมัคร 15 ท่า ทั้งนี้เพื่อเป็นการนันทนาการ การออกกำลังกาย เพื่อดูแลสุขภาพซึ่งสามารถ ปรังศรี ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ คือ ความดันโลหิตลดลง ดัชนีมวลกายดีขึ้นลดภาวะเครียด และ สุขภาพจิตที่ดีขึ้น รวมถึงการรวมกลุ่มด้านการร้องรำทำเพลงของผู้สูงอายุ วงเครื่องสาย เป็นต้น

มิติการบริการอื่นๆ

ระบบเสียงไร้สายของตำบล ที่มีผังรายการตั้งแต่ข่าวในพื้นที่ท้องถิ่นร่ำแดงและพื้นที่อื่น ข่าว จากส่วนราชการต่างๆ เรื่องราวของเยาวชน เกษตรนำรู้ อนามัยห่วงใยประชาชน ตำรวจพบ ประชาชน เรื่องราวของกองทุนต่างๆ งานทางด้านวัฒนธรรม และเรื่องราวของศาสนาและธรรมะ ตลอดจนความรู้ด้านต่างๆ

กองทุนในระดับตำบล

กองทุนสตรีอาสาพัฒนาตำบลร่ำแดง ใช้ในการทำกิจกรรมดอกไม้ประดิษฐ์ทำพวงหรีด ดอกไม้จันทร์ น่ายาล้างจาน น่ายาซักผ้า

จัดตั้งกลุ่มดนตรีไทย ชื้อเครื่องดนตรีไทย

กลุ่มศิลปะการแสดง จัดหาเครื่องแต่งกาย สำหรับการแสดง

จัดซื้อของเครื่องใช้ในพิธีมงคลสมรส

กองทุนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และทำขนม

กองทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กองทุนผู้ด้อยโอกาส

กองทุนสวัสดิการชุมชน สัจจะลดรายจ่ายวันละบาท

กองทุนหลักประกันสุขภาพระดับตำบล

กองทุนหมู่บ้าน กองทุนปยุ

กองทุนต่างๆ เหล่านี้จะดูแลคนร่ำแดงได้อย่างทั่วถึง และเต็มรูปแบบสวัสดิการตั้งแต่เกิด เติบโต เข้าสู่ระบบการศึกษา ประกอบอาชีพ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ประกอบอาชีพทั้งอาชีพหลัก และอาชีพ เสริม กรณีเกิดการเจ็บป่วย พินิจและจนถึงที่สุดคือเสียชีวิต สิทธิและโอกาสเข้าถึงกองทุนเท่าเทียม กัน อาจจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคนและกลุ่มคนที่แตกต่างกันในทางกิจกรรมบางกรณี ทั้งหมดนี้จะเป็นเรื่องที่ไม่สูญเป้าหมายคือ การป้องกันปัญหา การแก้ไขปัญหา การพัฒนาและส่งเสริมความมั่นคง

ทางสังคม เพื่อความจำเป็นพื้นฐานให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมและเป็นธรรมให้กับคนไร้รายได้อะทุกคน

บทสรุป

ระบบสวัสดิการที่ไร้รายได้อาจใช้รัฐท้องถิ่นสวัสดิการหรือสังคมสวัสดิการเป็นแนวโน้มเพื่อมองให้เห็นเนื้อหาทั้งหมด ไม่เห็นความแตกต่างกันหากแต่ทั้ง 2 ลักษณะจะต้องเชื่อมโยงและเอื้อต่อกันความสำเร็จโดยสมบูรณ์จึงจะเกิดขึ้น นั้นหมายความว่า เรื่องสวัสดิการที่แท้จริงและครอบคลุมประเด็นเนื้อหาในทุกๆ มิติดังนั้น เป็นเรื่องของทุกคนในท้องถิ่นหรือสังคมจะต้องช่วยกันก่อช่วยกันสร้าง ภายใต้ความรู้สึกร่วมโดยพื้นฐานของความปรองดองการให้คุณค่าแก่กันของทุกส่วน แล้วให้ทุกส่วน ได้ใช้ศักยภาพในการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างมีศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกัน

ไร้รายได้อาจเป็นพื้นที่ที่มีพื้นฐานความเป็นมาของสังคม เป็นลักษณะความเป็นชุมชนมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ซึ่งเป็นทุนเดิมไม่ได้ถูกปัจจัยภายนอกไปกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากนักคือ

1. ชุมชนแห่งความพอเพียง ไร้รายได้อาจไม่ได้มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคงหรือแข็งแกร่งนัก หากแต่ไม่ได้อ่อนแอ เพราะวิถีปฏิบัติภายใต้บริบทของสังคม เป็นไปอย่างระมัดระวัง เช่น กรณีของข้าวและหมู จะถูกขายเมื่อไม่ใช่ว่าจะเกินจำเป็น คุณลักษณะนี้ได้ถูกสั่งสมและตกทอดมาสู่รุ่น

2. ชุมชนแห่งความปรองดอง พี่พากันเองในชุมชนในลักษณะเครือญาติไม่ปรากฏภาพความขัดแย้งรุนแรงเกิดขึ้นให้เห็น หากแต่เห็นแต่เรื่องการแบ่งปันช่วยเหลือในทุกเรื่องในวิถีชีวิต เช่น กรณีตาลโตนดซึ่งธรรมชาติต้องขึ้นทุกวัน หากจะต้องหยุดน้ำตาลจะหยุดออก ทำให้ได้น้ำตาลน้อยลง แต่ถ้าวินหนึ่งวันใดเจ้าของเกิดเจ็บป่วยไม่สามารถขึ้นน้ำตาลได้ เพื่อนบ้านก็จะช่วยกันทำแทน เช่น ถ้าหากจำนวนต้นมากเกินกำลังคนเดียว เพื่อนบ้านก็จะช่วยกันหลายคน แบ่งกันไปขึ้นคนละ 5 ต้น 10 ต้น เมื่อเจ้าของหายป่วยก็จะกลับมาโดยไม่เกิดความเสียหาย

3. สภาพความสัมพันธ์ของคน เป็นการเคลื่อนตัวที่พิสูจน์คนซึ่งเป็นเงื่อนไขไปสู่การคัดเลือกคน เข้าสู่ระบบการบริหารจัดการสังคมชุมชนอย่างมีเหตุมีผล นายอุดม ทักขระ เป็นผู้นำและผู้บริหารท้องถิ่นที่ได้พิสูจน์ตัวเองมาจนเป็นที่ประจักษ์จนได้รับการคัดเลือกเข้ามาโดยระบบของชุมชน โดยไม่มีการแข่งขันและความรุนแรง ด้วยคุณลักษณะของความเป็นคนสุขุมรอบคอบ และให้คุณค่ากับทุกคน ใช้ความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน เปิดโอกาสให้คนไร้รายได้อาจได้แสดงศักยภาพในการทำงานร่วมกันเพื่อดูแลชุมชนอย่างมีคุณค่า และสร้างระบบบริหารจัดการทุกเรื่องภายใต้การมีส่วนร่วม แทนตัวใช้อำนาจจึงทำให้เห็นคนในระบบที่เข้ามาทำงานในโครงสร้างของคณะกรรมการและคณะทำงานถ้ารวมทั้งตำบลนับร้อยคน ในเวลาเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธภายนอกที่เข้ามาทำงานและกิจกรรมต่างๆ ที่ไร้รายได้อาจจะใช้การบริหารจัดการให้งานและกิจกรรมเหล่านั้น ส่งผลกระทบบนทางบวกกับชุมชนให้มีความ

ต่อเนื่อง ไม่ได้ทำแค่กิจกรรมแล้วจบกัน แล้วเกิดกิจกรรมใหม่แล้วจบแต่ทุกเรื่องราวได้บริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ที่สามารถเห็นรูปธรรมได้จริง

4. กรอบวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจน ทุกการเคลื่อนไหวนำไปสู่เป้าหมาย ภายใต้วิธีทำงานในลักษณะบูรณาการคือ รำแดงน่ายุ่ เชิงชูเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าเวลานี้คนรำแดงจำนวนหนึ่ง กำลังกลับบ้าน และอีกจำนวนมากกำลังวางแผนเป้าหมายว่าสุดท้ายจะต้องกลับไปอยู่รำแดง

5. หากจะมองในเชิงวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือความสุขมวลรวมซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่รายได้เท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงปัจจัยอื่นๆ ที่สำคัญด้วยได้แก่ การส่งเสริมวัฒนธรรม การศึกษา การบริการด้านสุขภาพอนามัยและการบริการทางสังคม ด้านอื่นๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพึ่งตนเองการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และมีธรรมาภิบาลเป็นบรรทัดฐานตลอดถึงการบริหารจัดการโดยมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนและเป็นระบบสามารถร่วมคิดร่วมตัดสินใจได้ ให้เกียรติและยอมรับซึ่งกันและกัน ภายใต้การเรียนรู้ร่วมกัน สังคมรำแดงมีความสมบูรณ์ในตัวเองมากพอและสามารถนำไปสู่ต้นแบบ ในการให้การเรียนรู้ต่อชุมชนและต่อภาคอื่นๆ ตลอดถึง กลไกและหน่วยงานของรัฐ หรือแม้กระทั่งระดับนโยบายของรัฐได้อย่างสมบูรณ์ หากได้รับการส่งเสริมอย่างเหมาะสม

คณะผู้จัดทำกลไกจังหวัดสงขลา ภายใต้โครงการความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ โดยการสนับสนุนของสกว. ขอขอบพระคุณพี่น้องชาวรำแดง องค์การบริหารส่วนตำบลรำแดง คณะเจ้าหน้าที่ ในสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล หมออนามัย คุณครูทุกโรงเรียน ตลอดถึงวัดห้วยพุด ที่ได้อำนวยความสะดวกและให้ข้อมูล จนงานเกิดความสำเร็จซึ่งอาจจะไม่สมบูรณ์นัก เนื่องจากเงื่อนไขของเวลาเพียงน้อยก็ต้องขอภัยกับทุกส่วนมา ณ โอกาสนี้ด้วย

เอกสารประกอบการค้นคว้า

- แผนยุทธศาสตร์ 5 ปีสร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 (พศ.2550-2554)และแผนปฏิบัติการพัฒนาสวัสดิการและสังคมเพื่อชีวิตมั่นคง พ.ศ.2550 - 2554 โดยคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการแห่งชาติ
- โครงการด้านการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจากระบบการกระจายกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมไทยสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น ปี 51 โดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติและการบริหารกองทุน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- รายงานการวิจัย การศึกษารูปแบบบูรณาการแนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมและด้านการจัดสวัสดิการสังคม 2552 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการที่ 1-12กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- โครงการสานพลังพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ปี 2553 นิคมพัฒนาตนเองอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา
- ศูนย์บริการทางสังคมทางสังคมแบบมีส่วนร่วม “ ศาลาสร้างสุขบ้านนิคม” นิคมพัฒนาตนเองอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา
- เอกสารถอดบทเรียนด้านสวัสดิการ สมาคมสวัสดิการภาคประชาชนจังหวัดสงขลา
- สัมภาษณ์ นายอุดม แก้วประดิษฐ์ นายกสมาคม สวัสดิการภาคประชาชน จังหวัดสงขลา

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีโหนด-นา-เล ตำบลท่าหิน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

บริบทของพื้นที่

ชุมชนบ้านท่าหินมีตำนานการตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยมีนิยามเล่าต่อกันมาเป็นเรื่องที่มีหัตถกรรมมีก้อนหินก้อนใหญ่เท่าเสาตอตะลุง ลอยกระเพื่อมน้ำที่ท่าตันโพธิ์ (ปัจจุบันอยู่บริเวณที่ตั้งบ้านนางพัว แสงวันลอย) เด็กๆ ลงเล่นน้ำที่ท่าตันโพธิ์ เคยขึ้นไปเล่นบนก้อนหินนั้น เมื่อเด็กขึ้นหินก็จะจม แต่จะโผล่ขึ้นเหนือน้ำอีกด้านหนึ่ง ต่อมาเมื่ออายุใหญ่ได้พัดหินที่ท่าตันโพธิ์ได้หายไป ไม่มีใครพบเห็น มีคนตัดหญ้าไปพบหินเคลื่อนไปทางทิศตะวันตกของตันโพธิ์ อยู่ในหนองน้ำแห่งหนึ่ง คนจึงให้ชื่อว่า "ทอนบางหิน" มีชื่ออยู่จนทุกวันนี้ นี่คือเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาจึงตั้งชื่อว่า "บ้านท่าหิน" มาถึงปัจจุบัน

ลักษณะทั่วไปทางกายภาพและภูมิศาสตร์

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอสิงหนคร และตั้งอยู่บริเวณทะเลสาบสงขลาตอนกลาง คือ ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 07 องศา 21 ลิปดา 54.21 ฟลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 07 องศา 25 ลิปดา 21.01 ฟลิปดาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 100 องศา 24 ลิปดา 40.16 ฟลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูดที่ 100 องศา 26 ลิปดา 45.22 ฟลิปดาตะวันออก ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านระฆัง บ้านห้วยลาด บ้านทองลิ้ง หมู่ที่ 4 5 6 บ้านท่าหิน บ้านมิไร บ้านพรวน บ้านเกาะน้ำรอบ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่โดยรอบดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลคูซูด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลบ่อแดง ตำบลบ่อदान ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา

พื้นที่ของตำบลท่าหินมีขนาดพื้นที่ 17 ตารางกิโลเมตร มีความยาวจากเหนือมาใต้ประมาณ 7.2 กิโลเมตร และมีความกว้างจากตะวันออกไปตะวันตกประมาณ 5.3 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบและที่ราบลุ่ม มีลำคลองและห้วยไหลผ่านหลายสาย รวมทั้งอ่างเก็บน้ำ เขื่อน และสระ

สภาพทางเศรษฐกิจ

ปัจจุบัน ชาวชุมชนบ้านท่าหินมีอาชีพหลักคือ ทำนา ปลูกข้าว เวลาวางจากนา ก็มีการทำน้ำตาลโตนด ประมงพื้นบ้าน และรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริม รวมทั้งมีการเก็บลูกตาลโตนดส่งโรงงานเพื่อบรรจุกระป๋องบ้างในบางครั้ง

การกสิกรรม/การเพาะปลูก ตำบลท่าหินมีพื้นที่ทั้งหมด 10,625 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำนาปลูกข้าว ทำไร่นาสวนผสม ทำน้ำตาลโตนด พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ตาล ผักต่างๆ แหล่งปลูกส่วนใหญ่อยู่บริเวณรอบริมคลองพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ตลอดความยาวตั้งแต่หมู่ที่ 1 – 9

การปลูกสัตว์/การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรตำบลท่าหิน ส่วนใหญ่จะเลี้ยงกันในครัวเรือน สัตว์เลี้ยงที่นิยมเลี้ยง ได้แก่ วัว หมู ไก่ และเป็ด

การประมง เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำอาชีพประมงเพื่อเลี้ยงชีพโดยเฉพาะ เพราะพื้นที่ติดกับทะเลสาบสงขลา สัตว์น้ำสำคัญ ได้แก่ กุ้ง กัง ปลาหัวอ่อน ปลากะพง ปลาหัวโหม่ง ปลาทูราย เป็นต้น

ส่วนอาชีพอื่นๆ ได้แก่ อุตสาหกรรม การค้าและการบริการ

สภาพทางสังคม

ท่าหิน เป็นชุมชนที่อยู่ติดทะเลสาบสงขลาคนเมืองจะเรียกว่า “พวกบก” เรียก พื้นที่ “ดินแดนบก” ชาวท่าหินส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แต่มีที่นับถือศาสนาอิสลามบ้างในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านระฆัง

วิถีชีวิตของชาวท่าหินอยู่กันแบบเครือญาติ เอื้ออาทร แบ่งปัน ช่วยเหลือโดยเฉพาะฤดูกาลทำนา หากบ้านไหนคลอดบุตรใหม่ๆ หรือมีคนป่วยก็จะมี การ “วานนา” (ลงแขก) เก็บเกี่ยวข้าวจนหมด สลับกันไปในชุมชน

กิจกรรมกลุ่ม

ปัจจุบันนี้ได้มีการตั้งกลุ่มในด้านเศรษฐกิจขึ้น เช่น สภาองค์กรชุมชน ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วิถีโหนด-นา-เล กลุ่มออมทรัพย์กองทุนสวัสดิการสัจจะวันละหนึ่งบาท กลุ่มเยาวชน กลุ่มออม. ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มประมงอาสา กลุ่มร้านค้าชุมชน เป็นต้น

สถานการณ์ปัญหาที่สำคัญของชุมชน

ปัจจุบัน ชาวบ้านจะอยู่แบบสังคมเมืองขาดความเอื้ออาทรและร่วมมือกันอย่างแท้จริง มีความอิจฉาริษยา มีการรวมกลุ่มกันเองแต่ขาดความเชื่อมั่นในชุมชนเอง เชื่อหน่วยงานมากกว่าจึงทำให้กิจกรรมที่ทำกันมากไม่ได้รับการพัฒนาที่ถูกทิศทาง มีปัญหาเรื่องราคาผลผลิตต่ำชุมชนรวมกลุ่มกันเฉพาะเรื่องการเงินเพื่อกู้ยืมอย่างเดียวไม่คิดรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาอาชีพอย่างยั่งยืน ทั้งอยู่ทุกวันนี้ก็เพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องเท่านั้น “ใครมีพวกมาอยู่ได้ในสังคมท่าหิน” ปัจจุบันชาวบ้านท่าหินจะไม่อยู่บ้านตอนกลางวัน พอเช้าก็ออกไปทำก่อสร้าง ทำงานโรงงานในเมืองเพื่อเลี้ยงครอบครัว ซึ่งขณะนี้รายจ่ายเพิ่มขึ้นทวีคูณความจำเป็นในการดำรงชีพและค่าครองชีพสูง จากภาระที่ต้องส่งให้ลูกเรียน และภาษีสังคมอีกมากมาย

สรุปปัญหาของตำบลท่าหิน

1. ผลผลิตตกต่ำ รายได้หลักของคนในตำบลท่าหินก็คือ การทำนามีพื้นที่ 10,625 ไร่และการทำตาลโตนด แต่ที่ผ่านมาเกษตรกรได้ประสบกับราคาผลผลิตตกต่ำเพราะขาดการจัดการผลผลิตด้านการตลาดและการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร รวมไปถึงการรวมกลุ่มให้เหนียวแน่นรายได้ประมาณ 16.88 ล้านบาทต่อปี เมื่อเทียบกับภาวะหนี้สินจะเห็นได้ว่ารายได้ต่ำกว่าหนี้สิน

2. ปัญหาหนี้สิน จากการสำรวจข้อมูลมีหนี้สินรวมทั้งตำบลประมาณ 58.10 ล้านบาทแยกรายละเอียดยเป็นหนี้ ธกส. 46.02 ล้านบาท หนี้สหกรณ์ 4.53 ล้านบาท นอกนั้นเป็นหนี้อื่น ๆ ทุนการผลิตสูง ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเล่าเรียนของคนในครอบครัวและค่าครองชีพอื่นๆ ที่สูงขึ้น

3. ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำอุปโภคบริโภค ตำบลท่าหินเป็นตำบลที่มีแหล่งน้ำมากมายแต่ยังขาดวิธีการจัดการน้ำที่มีอยู่มาใช้อย่างยั่งยืน จึงทำให้หน้าแล้งซึ่งมีระยะเวลา 9-10 เดือน ทำให้ชาวบ้านขาดน้ำอุปโภคบริโภค รวมไปถึงจะประกอบอาชีพเสริมหลังฤดูการทำนา ก็ไม่ได้

4. ปัญหาสาธารณสุขโรค การขยายตัวของชุมชน ทำให้ระบบสาธารณสุขไม่สามารถบริการได้อย่างพอเพียง

5. ปัญหาวัฒนธรรม ขาดความสามัคคี, ขโมย, การพนัน วัฒนธรรมวัยรุ่น ภาวะผู้นำมีอิทธิพล ยาเสพติด เกิดความแตกแยกเนื่องจากการเลือกตั้งโดยมีอิทธิพลเป็นแกนนำการบริหาร

6. ปัญหาเงินทุนหมุนเวียน การระดมทุนในชุมชนมีมากแต่ชาวบ้านยังขาดความเข้าใจในการจัดการทุนอย่างเป็นระบบ ขาดความสามัคคี

พัฒนาการ และความสำคัญของประเด็นในการขับเคลื่อนของพื้นที่

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ “วิถีโหนด นา เล” ได้มีการดำเนินการ มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน สาเหตุที่ทำให้ตำบลท่าหินหยิบยกเอาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาเป็นประเด็นในการขับเคลื่อนชุมชนทรัพย์ ศรีสุข ซึ่งเป็นกำลังสำคัญอธิบายว่า

“จริง ๆ แล้วไม่ได้เลือกประเด็นการท่องเที่ยวมาขับเคลื่อนเสียทีเดียว แต่เราดูแล้วการท่องเที่ยวมันเป็นกลุ่อบายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่เรามี วิถีโหนด นา เล”

ซึ่งในส่วนประวัติศาสตร์การขับเคลื่อนกิจกรรมของตำบลท่าหิน จะเริ่มมาตั้งแต่

ปี 2541 กลุ่มสตรีในชุมชนท่าหินร่วมกันตั้งกลุ่มดอกไม้จันทร์ วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมสนับสนุนสร้างเสริมประสบการณ์ พัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกให้มีความรู้ มีรายได้เสริมรวมกลุ่มอาชีพสร้างความสามัคคีในกลุ่มสตรี ร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

จากการที่ได้เห็นเศษไม้ตาลที่ถูกทิ้งตามทุ่งนาจำนวนมาก สมาชิกในกลุ่มดอกไม้จันทร์จึงคิดกันว่าน่าจะนำมาใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ทำลายต้นตาล จึงได้เกิดรวมกลุ่มการแปรรูปเศษไม้ตาลโดนดเป็นถ้วยกาแฟ แก้วไวน์ ชุติชา ฯลฯ และยังไปศึกษาดูงานในเรื่องต่างๆ ที่ชุมชนสนใจเพื่อเพิ่มศักยภาพและกลับมาทำกิจกรรมที่อยากจะทำต่อ เช่น กลุ่มร้านค้าชุมชนที่รวมตัวกันเพื่อซื้อสินค้าราคาถูกและมีการแบ่งผลกำไรกลับคืนสมาชิก สมาชิกกระจายจ่ายของตัวเอง สามารถปรับลดวิธีการจ่ายในครัวเรือนได้

ปี 2542 มีการรวมตัวของนักวิชาการ ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ราชการบางส่วน กลุ่มอาชีพตาลโดนด (กลุ่มตำบลท่าหิน) กลุ่มออมทรัพย์ฯ กลุ่มเกษตร NGO สื่อ เพื่อจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดสงขลา โดยมีศูนย์ประสานงานองค์กรภาคประชาชนสงขลา ในการประสานเชื่อมโยง มี 4 โชน โดยเฉพาะโชนคาบสมุทรสทิงพระ ประกอบด้วย 4 อำเภอ อำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ อำเภอกระแสดินธุ์ อำเภอสิงหนคร เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง มีคณะทำงานโชนที่ประสานงานพื้นที่ มีตัวแทนประเด็นในการขับเคลื่อน เกิดการพัฒนากระบวนการคิดวิธีการทำงานร่วมกันในจังหวัดสงขลา พัฒนาศักยภาพแกนนำกลุ่มอาชีพจังหวัดสงขลา ขยายสวัสดิการ/องค์กรการเงินเกิดกองทุนกลางจังหวัดสงขลา เครือข่ายเกษตรอินทรีย์

ปลายปี 2544 ชุมชนได้มีโอกาสตั้งวงปรึกษาหารือถึงสภาพปัญหาของชุมชน ตลอดจนแนวทางการแก้ไข ภายใต้กระบวนการแผนแม่บทชุมชน โดยได้รับงบประมาณจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ผลของกระบวนการจัดทำแผนแม่บททำให้ชุมชนได้แกนนำและคณะทำงานแผนที่มีองค์ประกอบที่หลากหลาย มีศักยภาพในการทำงาน ได้แก่ ฝ่ายบริหาร อบต. สมาชิก อบต. ผู้นำทางการ ตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชนจากหมู่บ้านต่างๆ เกิดแผนงานหรือแผนชุมชนจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ แผนงานสร้างจิตสำนึกชุมชนและเยาวชน พัฒนาผลผลิตจากนาข้าว แก้ปัญหายาเสพติด พัฒนาอาชีพ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์/ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม การแปรรูปเพิ่มผลผลิตตาลโตนดและการตลาด พลังงานหมุนเวียน (แก๊สชีวภาพ) โครงสร้างพื้นฐาน สุขภาพ ซึ่งมีทั้งหมด 31 กิจกรรม มีผู้รับผิดชอบโครงการหลักๆ ได้แก่ ชุมชนท่าหิน กรรมการกลุ่ม แกนนำตำบล อบต.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คณะทำงานแผนชุมชนสามารถประสานความร่วมมือบูรณาการแผนนำไปสู่การปฏิบัติกับ อบต. ได้ในบางกิจกรรมในระยะเริ่มแรกของแผนชุมชน รวมถึงการดำเนินงานร่วมกับสำนักงานนโยบายและแผน กระทรวงวิทยาศาสตร์ (เดิม) และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในการสร้างความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถี “โหนด-นา-เล” ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมภายใต้แผนชุมชนที่ได้วางไว้ สามารถสร้างความร่วมมือของชุมชนให้หันกลับมาสนใจ ภูมิปัญญา วิถีดั้งเดิม โหนด นา เล สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด และมีความภาคภูมิใจในชุมชนตัวเอง อันเนื่องมาจากคนภายนอกสนใจทำหินในฐานะที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม เรียนรู้ชุมชน เรียนรู้ วิถีโหนด นา เล และเป็นเงื่อนไขที่ได้มีการยกระดับกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว และมีศูนย์เรียนรู้ของชุมชนเกิดขึ้น

ปี 2545 ตำบลท่าหินได้เชื่อมโยงกับเครือข่ายชุมชนในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ร่วมกับสำนักงานแผนนโยบายสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ (เดิม) ดำเนินกิจกรรมนำร่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าคุชชุดและเกาะต่างๆ แต่ดำเนินงานนำร่องทั้ง 4 พื้นที่คือ ตำบลคุชชุด ท่าหิน คลองรี และเกาะหมาก ได้ประชุมร่วมกันวางแผนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเท่านั้น ต่อมา สผ. ได้ยุติการสนับสนุนกิจกรรม เนื่องจากการปรับโครงสร้างของกระทรวงใหม่ แต่ในส่วนของชุมชนยังมีดำเนินงานต่อไปโดยการช่วยเหลือตัวเองและการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถี “โหนด-นา-เล” ของ 3 ตำบลท่าหิน มีนักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา มาเที่ยวและศึกษาดูงาน พบปัญหาในพื้นที่ที่มีการเลี้ยงสัตว์มีมูลสัตว์บนถนน ลงทะเลสาบโดยไม่มีการจัดการ นักท่องเที่ยวสะท้อนปัญหาให้ฟังว่าสกปรกและทำลายสิ่งแวดล้อม จึงประชุมเพื่อระดมปัญหาและวิธีการแก้ไข จึงมีการประสานงานกับกระทรวงพลังงาน พลังงานทดแทนที่ 12 ขณะนั้นเพิ่งตั้งใหม่ โดยการสำรวจสัตว์ทุกชนิดเพื่อว่าหากจะทำโครงการบ่อก๊าซชีวภาพขึ้นเพื่อลดมลพิษและใช้เป็นพลังงานทดแทนสิ่งที่เหลือทำปุ๋ยชีวภาพส่งเสริมอาชีพเลี้ยงสัตว์

ปี 2546 – ปัจจุบัน แม้รัฐบาลให้ความสำคัญต่อโครงการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยมีความมุ่งหวังจะนำความสมบูรณ์กลับสู่ทะเลสาบสงขลา แต่การพัฒนาไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน

ชุมชนทำหินได้พยายามนำแผนชีวิตชุมชนที่คนตำบลทำหินกำหนดขึ้นไปบูรณาการกับแผนพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการสนับสนุนกิจกรรมจากหน่วยงานภาคีต่างๆ หลายกิจกรรม เช่น โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โครงการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ โครงการก่อสร้างบ่อแก๊สชีวภาพ โครงการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก และโครงการแปรรูปผลผลิตจากตาลโตนด

บทบาทและผลการดำเนินของภาคีพัฒนาภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบล/เทศบาลในระหว่างที่ผ่านมา (รวมถึงบทบาทของโครงการความร่วมมือฯ)

ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในปัจจุบัน จะมีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย 3 ตำบล โดยมีกระบวนการ คือ

การประชุม อบรม สัมมนา สรุป ถอดบทเรียน วางแผนร่วมกันของ 3 ตำบล อบรม สัมมนา เส้นทาง การตลาด สรรวจว่ามีกลุ่มไหนบ้างที่ทำอยู่ในคาบสมุทร ศึกษากลุ่มว่ามีผลิตภัณฑ์อะไรอยู่บ้าง มีเงินทุนเท่าไร พัฒนาแผนการท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยว

การแบ่งงานกันทำ โดยแบ่งเป็นแผนกขึ้นอยู่กับว่าใครมีความรู้เรื่องไหน หรือมีความถนัดในเรื่องอะไรอยู่ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายบรรยาย ประวัติศาสตร์ โหนด นาละ คนประสานงาน มีการกระจายไปแบ่งฝ่ายอาหาร ฝ่ายกิจกรรมเรือ ฝ่ายขึ้นโหนด ฝ่ายแปรรูปน้ำผึ้ง ฉะลูกโหนด จักสาน เย็บจาก ฝ่ายสีข้าว ฝ่ายแปรรูปทำขนมพื้นบ้าน กิจกรรมนา กิจกรรมเรือพาลงเล

เมื่อเสร็จกิจกรรมก็จะมีการสรุปรายรับรายจ่ายแต่ละครั้ง มีการแบ่งผลกำไรเข้ากลุ่ม แล้วไว้กองบริหารจัดการ กองทุนสาธารณะ มีการจัดสรรเงินปันผล ทำเป็นกฎระเบียบของกลุ่มไว้

หัวใจสำคัญของกระบวนการก็คือ “การทำแต่ละครั้งต้องมีการประชุมวางแผนกันก่อน พอเสร็จก็ประชุมสรุปทุกสิ่งทุกอย่าง เอาบทเรียน ข้อบกพร่องจากที่ได้ตรงนี้ไปพัฒนาครั้งต่อไป ใช้ระบบเดียวกันทั้งตำบลเดียวและ 3 ตำบล ใน 3 ตำบล”

ในเฉพาะส่วนของตำบลทำหินเองได้มีการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยได้วางระเบียบข้อบังคับร่วมกัน คือ

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

- เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตตาลโตนด
  - เพื่อส่งเสริมกลุ่มอาชีพให้มีรายได้เพิ่มขึ้นในการทำกิจกรรมแปรรูปจากตาลโตนด
  - เพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน
  - ส่งเสริมกิจกรรมภาคใต้แผนแม่บทชุมชน
  - เพื่อปรับวิธีคิดให้กับชุมชนเกิดความยั่งยืน
  - เพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนของตนในชุมชน
  - เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
- สมาชิกภาพ

ความเป็นสมาชิก

- ต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในตำบลทำหิน เท่านั้น

- ต้องเป็นคนที่มีความเสียสละให้ความร่วมมือกับกลุ่มเป็นอย่างดี

- ต้องเป็นคนที่พร้อมที่จะปฏิบัติภายใต้กฎข้อบังคับของกลุ่ม

การสิ้นสุดจากสมาชิกภายในกรณีต่อไปนี้

1. ตาย

2. ลาออก

3. วิกลจริต

4. กรรมการบริหาร 2 ใน 3 พิจารณาให้ออก

5. ขาดไม่มาร่วมกิจกรรมติดต่อกัน 5 ครั้ง โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

อัตราการปันผลของแต่ละกิจกรรมให้สมาชิกภายใต้กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลท่าหินการ

แบ่งผลกำไร มีการปันผลทุกครั้งที่นักท่องเที่ยวมา

- ปันผลให้สมาชิก 70 %

- บริหารจัดการกลุ่ม 20 %

- สวัสดิการ 5 %

- คืนทุนตอบแทนสังคม 5 %

โครงสร้างการบริหาร

- นายสว่าง อัมภาร้อม

ประธาน

- นายสมพร นิลวรรณ

รองประธาน

- นายธเนศ ชูช่วย

รองประธาน

- นายสมมิตร มากชูชิต

เลขานุการ

- นายสมเพียร ชูแก้ว

ผู้ช่วยเลขานุการ

- นางบุญพา แก้วมณี

เหรัญญิก

- นางสุพร ดิษฐ์ดี

ผู้ช่วยเหรัญญิก

- นายประดับ พรหมจินดา

กรรมการ

- นางภา มากชูชิต

กรรมการ

- นางวรรณ แก้วประจันต์

กรรมการ

- นางภา มากชูชิต

กรรมการ

- นางเขียน ชูแก้ว

กรรมการ

- นางปราณี บุญประสงค์

กรรมการ

- นายบุญรี สูงศักดิ์

กรรมการ

- นายเผียน กองทอง

กรรมการ

- นายเรียม ล่องชุม

กรรมการ

- นายสงคราม คงพรหม

กรรมการ

- นางพูนทรัพย์ ศรีชู

กรรมการ

- นางขอบกิจ ประถม

กรรมการ

- นายนิพัทธ์ ขวัญอ่อน	กรรมการ
- นางกมลวรรณ โจวรรณณะ	กรรมการ
- นางประพิศ นิลเอสงค์	กรรมการ
- นางละมุน ศรีสุขใส	กรรมการ
- นางพวงทิพย์ ทองคำ	กรรมการ

การบริหารจัดการ

1. ฝ่ายจัดการ

- นายสว่าง อัมภาพร้อม
- นายสมมิตร มากชูชิต
- นางพูนทรัพย์ ศรีชู

2. ฝ่ายดำเนินการ

- นายสมเพียร ชูแก้ว
- นางภา มากชูชิต
- นายประดับ พรหมจินดา
- นายนิพัทธ์ ขวัญอ่อน
- นายสมพร นิลวรรณ

3. ฝ่ายขาย / บัญชี / การตลาด

- นางสุพร ดิสวัสดิ์
- นางนันทิกานต์ มากชูชิต
- นางธัญลักษณ์ โชติยานนท์
- นายธเนศ ชูช่วย

4. ฝ่ายตรวจสอบ

- นายสุจินต์ ชูสังข์
- นายบุญรี สูงศักดิ์
- นางวรรณิ์ แก้วประจันท์

ในส่วนของการเชื่อมประสานกับองค์กร หน่วยงานต่างๆ นับแต่ได้ดำเนินการมา ดังนี้
 อบต. ถ้านักท่องเที่ยวมาก็จะมีการประสานงาน สื่อสารให้รู้กัน นายก อบต.จะเข้ามาร่วม และให้
 เจ้าหน้าที่มาช่วย ฝ่ายปกครองท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเข้ามาร่วมกิจกรรม ร่วมมือในการพัฒนา
 พื้นที่

สำนักงานแผนนโยบายสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ (เดิม) ดำเนินกิจกรรมนำร่อง การ
 จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่
 กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าคุชชุดและเกาะต่างๆ แต่ดำเนินงานนำ

ร้องทั้ง 4 พื้นที่คือ ตำบลคุชุต ท่าหิน คลองรี และเกาะหมาก สำนักงานสร้างเสริมสุขภาพ จัดอบรม มัคคุเทศก์น้อย สำรวจเส้นทาง ทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของคาบสมุทรมหานคร

ได้รับการสนับสนุนความรู้จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ศูนย์กีฬาและนันทนาการจังหวัดสงขลา

การเชื่อมโยงเครือข่ายตำบลคุชุต คลองรี ในการจัดการท่องเที่ยววิถีไหนต-นา-เล เพื่อสุขภาพ ชุมชนชาวบก มีการอบรมมััคคุเทศก์น้อย สำรวจเส้นทางท่องเที่ยวคาบสมุทรมหานคร จัดทำ โปรแกรมการท่องเที่ยว อบรมเยาวชนสำนักกำนันเกิดเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความรู้และประโยชน์ของ ตาลโตนด การทำนา การทำประมงในทะเลสาบ(เล) เกิดกลุ่มโฮมสองเล กลุ่มยุวชนไหนต-นา-เล ของ ตำบลท่าหินที่ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง

บทเรียนการ การขับเคลื่อนเชิงประเด็น

ก่อให้เกิดรายได้แก่กลุ่มต่างๆ

ในช่วงแรกๆ ที่มีการรวมกลุ่ม ชาวบ้านไม่เห็นผลว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาแล้วเขาจะมีรายได้ยังไง แต่เมื่อมีคนมาศึกษาดูงาน ได้แบ่งเป็นกิจกรรมต่างๆ คือ

กลุ่มประมง เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มประมงอาสาของทุกหมู่บ้านที่ติดทะเลสาบ รวมตัวกันในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ทำเขตอนุรักษ์ ฟาร์มทะเล ร่วมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ไม่ให้จับสัตว์น้ำที่มีขนาดเล็ก มีการจำกัดตาอวน เมื่อนักท่องเที่ยวมากลุ่มนี้จะพาไปดูวิถีประมง มีรายได้จากการขายสัตว์น้ำทั้งสดและแปรรูปให้แก่นักท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งก็ขายให้กลุ่มเพื่อทำอาหารให้นักท่องเที่ยว กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ตื่นตัวมาก ภูมิธรรมก็คือ การร่วมมือกันออกเงินสมทบกับเงินกองทุนประมงคนละ 200 บาท เพื่อซื้อพันธุ์กุ้ง ปล่อยปล่อยในทะเลสาบ มีการวางกฎกติกาในการจับสัตว์น้ำร่วมกัน ถ้าใครทำผิด ครั้งแรก สวอวน ครั้งที่สองริบอวนริบเรือ ถ้าเป็นกรรมการปรับสองเท่า เอาของกลางไปขายแล้วเอาเงินเข้า กองกลาง เมื่อเทียบกับเมื่อก่อนมีคนมาวางยาในเขต เขาจะโทรมาหาแกนนำ แกนนำก็โทรประสานเรือ ตรวจมาให้ช่วยดู ตอนนี้เขาก็ช่วยกันดูแล เขามีความห่วงหา

กลุ่มที่ขึ้นไหนต ต้องมาขึ้นไหนตให้นักท่องเที่ยวดู สาธิตการเคียวตาล ขึ้นตาล ต้องอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟังด้วย นอกจากขึ้นไหนต ลูกไหนตเจาะ หัวไหนตที่เอามาแกงเขาก็มีรายได้จากตรงนี้กัน

กลุ่มทำนา ถ้ามาฤดูการทำนา ก็ได้ลงไปทำนา เก็บข้าว ถ้าไม่มีก็ได้สีข้าวซ้อมมือ ถ้ามาตรง หยามไหนก็ได้ทำเรื่องนั้น ฟันฟูได้ในเรื่องของการทำนาคือการทำนาชีวภาพ มีการรวมตัวทำปุ๋ยชีวภาพ เนื่องจากปุ๋ยเคมีราคาแพง เป็นการประหยัด ลดต้นทุน ข้าวก็เอามาทำข้าวซ้อมมือ ข้าวกล้อง หุงให้นักท่องเที่ยวกิน ส่งขาย ขายให้นักท่องเที่ยว เอาข้าวมาแปรรูปทำขนมพื้นบ้าน ไม่แบ่งเอง รสชาติที่กินจะติดกันกับแบ่งที่ซื้อมา เขาก็ได้ทำเป็นอาชีพของเขาด้วย

เกิดกระบวนการพัฒนาโดยแกนนำในพื้นที่

ที่เห็นก็คือ กลุ่มในชมรมท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการทำแผนของหมู่บ้าน แกนเหล่านี้จะเป็นแกนนำในการคิดแผนพัฒนาของหมู่บ้านตัวเอง แกนนำสามารถช่วยทำ ช่วยสำรวจ ทำโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัย 245 ครั้วเรือน แล้วก็บวกกับอีก 74 ครั้วเรือน ช่วยกันจัดการในแต่ละหมู่บ้าน ช่วยกันประสานงาน

ช่วยกันทำงาน ช่วยกันเขียนโครงการ ใครทำอะไรเป็นก็ทำอันนั้น เป็นแกนหลักในการพัฒนาตำบลก็ได้ ใช้การท่องเที่ยวเป็นการขยายแกนนำ ตอนแรกเราใช้กลุ่มทำดอกไม้จันทน์ในการทำแผนชุมชน ทำเรื่องท่องเที่ยว แปรรูปน้ำผึ้งผง ไม่ไหนด ที่เราขึ้นมาให้ใหญ่คือกลุ่มท่องเที่ยว แต่กลุ่มเหล่านี้ก็ยังดำรงอยู่ ทำน้ำผึ้งผง ดอกไม้จันทน์ก็ทำอยู่ ในเรื่องของแปรรูปพวงโมหนดก็ยังคงทำ เห็นได้ชัดว่าที่ทำอยู่ตรงนี้มีมันส่งผลไปถึงการทำเรื่องส่วนรวมของหมู่บ้าน เช่น หมู่ 7 ประปาไม่ได้ขึ้นกับ อบต. ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง พอท่อประปารั่ว ผู้นำบอกไม่มีเงินไม่ทำ ประกาศก็ไม่ประกาศ ชาวบ้านไป ชาวบ้านทำเสร็จที่นี้น้ำหมด ก็นัดประชุมกันเองว่าจะเอาอย่างไร มันมีสระอยู่ 2 ลูก ต่อจากสระโน้นมาสระนี้ได้ ใช้ท่อจำนวนเท่าไรหาคำนวณกันหมด แต่ไม่มีเงิน ชาวบ้านบอกว่าไม่ต้องไปขอใคร ออกเงินกันคนละสองร้อย แล้วเอาเงินสาธารณะของหมู่บ้านมาทำ 7 หมื่นกว่าบาท ชาวบ้านออกเสียสองหมื่นกว่าบาท คนสามารถคิดแก้ปัญหาได้ ไปถึงขั้นว่าได้เรียนรู้กระบวนการตรวจสอบ กระบวนการติดตามการทำงานกันเอง มันพัฒนาการไปถึงขั้นนั้น ช่วยกัน บางคนทำบ้าน คนนี้ก็ไปช่วย เวลานั้นนัดประชุม

การก่อเกิดกลุ่มสัจจะสวัสดิการวันละบาท ตอนนั้นไม่มีอาคารศูนย์เรียนรู้ ก็พยายามจะให้มีศูนย์เรียนรู้ คนที่ต่างคนต่างทำกันอยู่ตอนนี้พอมีบะอะไรก็เอามาแลกกันพยายามแชร์ เอามาร่วมกัน ถ้าตรงไหนที่เอามาได้ก็พยายามเอามาร่วมกัน กับหน่วยงานที่ลงมาก็พยายามปรับว่าทำอะไรให้อยู่ในจุดเดียวกัน ทำข้อมูล ทำเรื่องอะไรก็ให้เป็นเรื่องเดียวกัน ใครที่รับผิดชอบตรงไหนก็ทำตรงนั้น ทุกคนก็เห็นด้วย การส่งเสริมอาชีพหรืออะไรก็แล้วแต่จะไปจากที่ชาวบ้านทำแผน มีคนส่งส่งต่อไปยังหน่วยงาน

เกิดการเชื่อมโยงเครือข่าย

ปัจจุบันมีการเชื่อมโยงเครือข่ายจากที่ทำอยู่ตำบลเดียวก็ขยายเป็น 3 ตำบล คือ คูซุด ทำหิน คลองรี เชื่อมโยงกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม 7 ตำบล และเครือข่ายแผนสุขภาพ 14 ตำบล รวมแล้วมีเครือข่ายการท่องเที่ยว 14 ตำบล นอกจากก็มีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับ 3 จังหวัดของลุ่มน้ำทะเลสาบ เป้าหมายก็คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่สำคัญก็คือสร้างความเอื้ออาทร สร้างความสามัคคีของคนในชุมชน

การสานต่อในนามของสภาองค์กรชุมชน

เมื่อมีกลุ่มท่องเที่ยวแล้ว แกนของกลุ่มท่องเที่ยวพยายามทำในเรื่องการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ ในเรื่องการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ใช้หัวของสภาองค์กรชุมชนเชิญประชุม ถอดบทเรียนเรื่องของท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นเรื่องของคนกลุ่มหนึ่งที่ทำอยู่เท่านั้นหรือไม่ เขาบอกว่าเป็นเรื่องของคนทำหิน เพราะฉะนั้นถ้าเป็นเรื่องของคนทำหินคุณจะมีส่วนร่วมอย่างไร จึงมีการทำเรื่องแผนท่องเที่ยวร่วมกัน ภายใต้สภาองค์กรชุมชน แล้วก็มีการประชุมกันทุกเดือน แจกเรื่องราวของแต่ละกลุ่ม

การมีส่วนร่วม การบูรณาการแผนร่วมกับหน่วยงาน อบต.

หน่วยงานให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมมากขึ้น มีการเชิญชุมชนเข้าไปร่วมมากขึ้น แทนที่จะนั่งเทียนเขียนเอง เมื่อก่อนการทำงานต่างหน่วยต่างปฏิบัติแต่ชุมชนก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน ถึงแม้ว่ามันจะไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์แต่เราก็ได้เกิดกระบวนการทำแผนตรงนี้รวมไปถึงของ อบต. ลงทำเวทีประชาคม มีการแบ่งกันว่า แผน อบต.ทำเองไม่ได้ แผนไหนที่ประชาชนทำได้ก็ทำเอง แผนไหนที่จะร่วมกันได้ แผนไหนที่จะส่งต่อไปยังหน่วยงานอื่น อบต.เริ่มเข้าใจว่าเราทำเอง มีการคุยกันว่า

ถ้าไม่ใส่ไว้ในแผนของ อบต. เวลาจะของบประมาณจากหน่วยงาน ตำบลเสียโอกาส ภาคประชาชนไม่ได้ของบประมาณของ อบต.อย่างเดียวน สิ่งที่สำคัญคือ สามารถบูรณาการแผนกับ อบต.ได้

การใช้ข้อมูล เหตุการณ์สำคัญๆ ที่ทำให้เกิดการใช้ข้อมูลมาตัดสินใจในการทำกิจกรรมมากขึ้น คือ

ปี 46 มีการสำรวจแหล่งน้ำขนาดเล็กของคาบสมุทร มีกี่แห่ง มีปัญหาอะไร แล้วก็วางแผนแนวทางแก้ไขปัญหาชาวบ้านสามารถพลิกแพลงได้ ชาวบ้านยืนยันข้อมูลเอง ตามไปยืนยันถึงตำบล อำเภอ ทำให้เขาเห็นผลถึงการเก็บข้อมูล การสำรวจ การวางแผนการเพื่อแก้ไขปัญหาโดยอาศัยที่ประชุม มีกระบวนการตรวจสอบ คนกล้าพูดกล้าคิดมากขึ้น ทำให้มีการช่วยกันดูแลรักษามากขึ้น คนกลับตัวทำตามกฎที่ร่วมกันวางไว้

ปี 48 น้ำท่วมมีการเชิญประชุมทุกหมู่บ้าน ให้เขามาให้ข้อมูลว่าที่น้ำท่วมเพราะอะไร มีอะไรกีดขวางทางน้ำ ท่อตรงไหนตัน เอาข้อมูลตรงนั้นมาให้เขาวิเคราะห์ แก้ปัญหา อย่างว่าไม่มีหญ้ากินก็ประสาน สจ. สส. ให้ได้หญ้ามา ช่วยกันทำงาน เขาก็ได้แก้ปัญหา ทุกคนเห็นความสำคัญเรื่องการให้ข้อมูล

ในปี 2550 เกิดวาตภัยขึ้นในพื้นที่ตำบลท่าหิน ลมพัดบ้านเรือนได้รับความเสียหาย อบต.สำรวจข้อมูล และให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแต่ก็ไม่ได้ทั้งหมด ได้ประสานระดมเด็กเยาวชน แกนนำ ให้ไปช่วยอบต. พาไปแต่ละหมู่บ้านไปสำรวจ ถ่ายรูป หาข้อมูล ความสูญเสียที่เกิดขึ้น จากปัญหานี้ทำให้มีการทำงานร่วมกับ อบต. ขยับไปทำร่วมกับอำเภอ ซึ่งก็ไม่เคยเชื่อถือภาคประชาชน ส่งต่อข้อมูลกันตลอดในการช่วยเหลือคนเดือดร้อน ชาวบ้านก็วางแผนกันว่าต้องสำรวจข้อมูลกันเพื่อไม่ให้คนโกหก คนก็รู้จักใช้ข้อมูลมากขึ้น เขียนโครงการ ยอมรับคนที่ใช้ข้อมูลมากขึ้น

ก่อเกิดกลุ่มเยาวชน

การรวมตัวกันของเยาวชนสำนึกรักบ้านเกิด ให้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ทะเลสาบนา โหนด วิถีชีวิตเดิมๆ เมื่ออบรมแล้วเด็กกลุ่มนี้ก็อยากให้อบรมอีก พอได้งบประมาณของตำบลบ้านดับเมือง จึงจัดการอบรมซ้ำ แกนนำพยายามดึงเด็กกลุ่มนี้ไปร่วมกับ 3 ตำบล ในการสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยว ร่วมกับทีมของ มอ.ในการอบรมมัคคุเทศก์น้อย แต่เด็กพอจบจากที่นี่ไปเรียนที่อื่นไปทำงานที่อื่นก็ไม่ได้กลับมา ปีที่แล้วมีการทอดกฐิน เด็กกลับบ้าน เด็กจะอาสาขอเล่าเรื่องให้นักท่องเที่ยวฟัง ทั้งๆ ที่คำตอบแทนก็ไม่ได้ แต่เขาก็ได้แค่ช่วงเสาร์อาทิตย์กับช่วงปิดเทอม เด็กก็พยายามเรียกร้องมาตลอดให้มีการอบรม ร่วมอบรมกับผู้ใหญ่ เขาอยากให้อาจารย์ประกอบอาชีพโนด นา เล ได้รู้ว่าเด็กคิดอะไร สิ่งนี้ก่อให้เกิดพัฒนาการมาถึงว่า ผอ.โรงเรียนเห็นความสำคัญเอาหลักสูตรเอาภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับตาลโตนดไปสอนในโรงเรียน ปี 2552นำเอาเรื่องภูมิปัญญา ความรู้โนดนาเล การจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ปี 2553 เอาเรื่องภูมิปัญญาเกี่ยวกับตาลโตนด การทำจักสาน มีการยกย่องครูภูมิปัญญาขึ้นมา คนมีการตื่นตัวมากขึ้น พยายามฟื้นฟูภูมิปัญญาของตนเองขึ้นมา สิ่งที่ได้ก็ออกอย่างลูกหลานที่ไปเรียนที่อื่น เวลาครูให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เขาก็พาเพื่อนมาทำกิจกรรม กลับมาหาข้อมูลที่ครูให้ทำ เด็กต่างโรงเรียนลงมามาหาข้อมูล สนุ่ น้ำผึ้งผง การเก็บขยะในทะเลสาบ ปลูกต้นไม้ ปลูกป่า

ขายเลนมากขึ้น นอกจากนี้นักลุ่มท่องเที่ยวเองได้รับเชิญไปสอนนักเรียนนอกพื้นที่ด้วย เช่น โรงเรียนธิดา
โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชวรุณ

การวางยุทธศาสตร์ในอนาคต

ในปัจจุบัน แม้มีหลายหน่วยเข้ามาช่วย ไม่ว่าจะเป็น ททท. ศูนย์กีฬา มอ. หนังสือพิมพ์ ทีวี พอ
คนคลิกเข้าไปใน google เขียนคำว่าไหนด นา เล ก็มีให้ค้นหาได้ เป็นการประชาสัมพันธ์ แต่ข้อมูลก็
ไม่ได้ลงไปมาก แต่ทีมงานเองยังมีข้อด้อยในเรื่องของคอมพิวเตอร์ ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลไปแขวนไว้
อบต.พร้อมที่รอจะเอาข้อมูล การร่วมกับแผนสุขภาพ ในประเด็นวัฒนธรรม วิถีไหนด นา เล ข้อมูล
ศักยภาพต่างๆ ซึ่งจะได้นำไปแขวนไว้ในเว็บของคลองอู่ ของ สจรส.ด้วย

ประสานระหว่าง 3 จังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ การจัดระบบการประสานงาน

การประชาสัมพันธ์ เช่น การทำป้ายบอกทาง ให้เป็นความรับผิดชอบของ อบต. ส่วนป้ายบอก
ทาง ป้ายไอเวอร์เฮด ก็ประสานในส่วนของคุณย์กีฬาและการท่องเที่ยว ซึ่งกำลังดำเนินการ

สิ่งที่มีความจำเป็น เช่น ศูนย์รวบรวมข้อมูล ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว (14 ตำบล) แต่ละ
พื้นที่ต้องทำของตัวเองอยู่แล้วในเรื่องข้อมูล การจัดการแหล่งน้ำ

การอบรมพัฒนาศักยภาพของกลุ่มที่อยู่ภายใต้ชมรมท่องเที่ยว กลุ่มเรือ กลุ่มที่พัก กลุ่มแปรรูป
การต้อนรับนักท่องเที่ยว นักสื่อความหมาย การสร้างกิจกรรมใหม่ๆ ในพื้นที่

ปรับปรุงภูมิทัศน์ เช่น ถนนยกระดับให้พ้นน้ำ ขุดคลองสายต่างๆ ห้องน้ำ สะพานเดินชมวิว

ธนาคารอาหารชุมชน

ตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

บริบทของพื้นที่

ตามตำนานเล่าขานสืบต่อกันมา ตำบลควนรู ในอดีตมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย มีป่าอุดมสมบูรณ์ ตั้งแต่ควนตาสีหมานเป็นเทือกแนวยาวไปจนถึงควนดินสออุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิดแต่สัตว์ที่มีมากที่สุดคือ เม่น ชาวบ้านนิยมล่าเป็นอาหารเพราะมีเนื้อนุ่มหวาน ตัวเม่นจะขุดรูเป็นที่อยู่อาศัย การจะจับตัวเม่นตัวเป็นๆ จึงค่อนข้างยาก ชาวบ้านจะใช้วิธีหารูให้เจอแล้วทำเครื่องหมายไว้ รอจนกว่าถึงวันพระจึงมาจับเพราะตัวเม่นเป็นสัตว์จำศีลมันจะนอนอยู่ในรูเฉยๆ ทำให้จับได้ง่ายขึ้น และเนื่องจากตัวเม่นมีจำนวนมากจึงทำให้ควนตลอดแนวจึงเต็มไปด้วยรูเม่นดังนั้นชาวบ้านจึงนำเอาตั้งเป็นชื่อบ้านว่า “ควนรู” และการดำรงชีวิตชาวบ้านสมัยก่อนมักจะเข้าป่าล่าสัตว์มาทำเป็นอาหารแบ่งปันกัน สะท้อนให้เห็นถึงความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

อีกตำนานหนึ่ง เล่าว่า แด่ก่อนบนเทือกควนยาวตั้งแต่ควนตาสีหมานไปจนถึงควนดินสอมีต้นไม้ชนิดหนึ่งมีชื่อว่า ไม้ยี่รู มีลักษณะคล้ายต้นหวาย ซึ่งที่โคนต้นจะมีรูทุกต้น ดังนั้นตลอดทั้งควนจึงมีแต่ต้นไม้ที่มีรู ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า ควนไม้รู และต่อมาก็มีแต่คำว่า ควนรู

ตำบลควนรู มีเนื้อที่ประมาณ 24,394 ไร่ หรือ 44.13 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอรัตนภูมิ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอรัตนภูมิ ประมาณ 10 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อด้านใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ จดตำบลโคกทราย อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ จดตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก จดตำบลรัตนภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก จดตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

ลักษณะภูมิประเทศขององค์การบริหารส่วนตำบลควนรู เป็นที่ราบเทจากทิศใต้ไปทิศเหนือ มีเขตป่าสงวนแห่งชาติควนเลียบ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีคลองธรรมชาติหลายสาย เช่น คลองนุ้ย คลองตะเคียน เป็นแนวเขต ระหว่างตำบลควนรู กับ ตำบลคูหาใต้ คลองภูมิเป็นแนวเขตระหว่างตำบลควนรูกับตำบลคูหาใต้และตำบลกำแพงเพชร

ตำบลควนรูมีประชากรทั้งหมด 6,154 คน การปกครองแบ่งออกเป็น 9 หมู่บ้าน อาชีพหลักคือ การทำนา ทำสวนยาง รองลงมาคือ เลี้ยงสัตว์ ที่ค่อนข้างนิยมคือ การเลี้ยงวัวชน และเลี้ยง

ไก่ เป็ด แพะ ปลา การปลูกพืชผัก รูปแบบเกษตรผสมผสาน โดยแบ่งสัดส่วนของการประกอบอาชีพ ดังนี้

เกษตรกร	คิดเป็นร้อยละ 53
รับจ้างทั่วไป	คิดเป็นร้อยละ 18
พนักงานหน่วยงานเอกชน	คิดเป็นร้อยละ 14
ธุรกิจส่วนตัว	คิดเป็นร้อยละ 8
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	คิดเป็นร้อยละ 3
อื่น ๆ	คิดเป็นร้อยละ 4

กลุ่มต่าง ๆ ในตำบลประกอบด้วย

กลุ่มสวัสดิการ

- กองทุนหมู่บ้าน
- กองทุนสัจจะวันละ 1 บาท

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

- ข้าวหอมมือ
- จักสาน เย็บผ้า
- ดอกไม้จันทร์
- น้ำพริกสมุนไพร
- ร้านค้าสวัสดิการชุมชน
- ศูนย์ข้าวชุมชนตำบล
- โรงสีข้าวชุมชน
- กลุ่มขนมจีนชุมชน
- กลุ่มขนมไทย
- บั๊มน้ำมัน รถไถ รถบรรทุก

ตำบลควนรูเป็นตำบลหนึ่งในอดีตที่มีการเลือกตั้งในทุกระดับ ตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สจ.สส. อบต. ซึ่งก็ไม่ต่างไปจากพื้นที่อื่นๆ แต่ภายใต้กลไกของรัฐได้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง สร้างความแตกร้างของคนในครัวเรือน ชุมชน และตำบลเพราะเมื่อใดที่มีการเลือกตั้ง ก็ต้องมีการแข่งขัน และก็มี การต่อสู้ที่รุนแรงและผลที่จะตามหลังการเลือกตั้งคือความแตกแยกบทเรียนของความแตกแยกของคนควนรู เป็นผลมาจากการเลือกตั้งในปี 2531 และ 2533 มีการเลือกตั้งกำนัน มีการแข่งขันกันอย่างเอาจริงเอาจัง ผู้สมัครต่างยึดมั่นในศักดิ์ศรี แพ้ไม่ได้ ต่างต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหาคะแนนเสียงสนับสนุนตนเอง ทั้งที่ต่างฝ่ายก็เป็นเครือญาติกัน ผลจากการเลือกตั้งดังกล่าวได้สร้างความขัดแย้งและสร้างความร้าวฉานในหมู่เครือ

ญาติให้เด่นชัดขึ้น ชาวบ้านเริ่มเบื่อหน่ายต่อระบบการเลือกตั้งที่เกิดขึ้น มีการจับกลุ่มกันวิพากษ์ และวิเคราะห์ถึงผลที่เกิดขึ้นอันไม่เป็นผลดีต่อชุมชน

จุดแข็ง (Strength)

1. มีปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. เป็นแหล่งผลิตข้าวและยางพาราที่มากมาย
3. มีองค์กรภาคประชาชนที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน
4. ประชาชนให้ความสำคัญกับการจัดงานประเพณีของท้องถิ่น
5. โครงสร้างที่กำหนดให้ผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งโดยตรง ทำให้การตัดสินใจของผู้บริหารสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงจุดประสงค์มากขึ้น
6. คณะผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล มีความใกล้ชิดและเข้าถึงประชาชนได้อย่างเป็นกันเอง
7. ผู้นำในตำบลมีความเข้มแข็งประสานความร่วมมือซึ่งกันและกัน

จุดอ่อน (Weakness)

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมือง การบริหารจัดการมีน้อย
2. ประชาชนขาดความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพ
3. น้ำท่วมพื้นที่การเกษตรเป็นประจำทุกปี
4. สาธารณูปการไม่ครอบคลุม ไม่เพียงพอกับความต้องการ
5. ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารบ้านเมืองน้อย
6. งบประมาณของ อบต. มีน้อย ไม่เพียงพอในการพัฒนา

โอกาส (Opportunity)

1. นโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมและสนับสนุนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในด้านต่าง ๆ
2. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดมีความชัดเจน
3. ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย
4. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร
5. พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2547 ทำให้ท้องถิ่นได้รับการกระจายอำนาจมากขึ้น
6. นโยบายการปฏิรูปทางการเมืองของรัฐบาล ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการของรัฐได้รับการยอมรับมากขึ้น ทำให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี
7. การขยายตัวทางเศรษฐกิจในภาพรวม ทำให้มีการกระจายความเจริญมาสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น เกิดการเรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ นำมาใช้ในการพัฒนา

อุปสรรค (Threat)

1. ราคาผลผลิตทางการเกษตรไม่คงที่ ขึ้นอยู่กับกลไกราคาของตลาดโลก
2. การจัดสรรงบประมาณของส่วนกลางไม่ตรงกับความต้องการในการแก้ไขปัญหา หรือการพัฒนาของท้องถิ่น

3. ภัยธรรมชาติส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพของเกษตรกร
4. ปัญหายาเสพติด แหล่งอบายมุขเป็นการมอมเมาเยาวชนก่อให้เกิดปัญหาสังคม
5. การรับวัฒนธรรมทางตะวันตกที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน

พัฒนาการ และความสำคัญของประเด็นในการขับเคลื่อนของพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลควนรู ผ่านร้อนผ่านหนาว ล้มลุก ล้มเหลว ชัดแจ้ง แดกแฉก แบ่งฝายกันมาแล้วมากมายในอดีต การเลือกตั้งในทุกๆ ระดับ แข่งขันและต่อสู้กันอย่างรุนแรงไม่แพ้ในที่อื่นๆ แม้กระทั่งในเครือญาติกัน

จุดเปลี่ยนที่สำคัญเกิดขึ้นในปี 2544 เริ่มวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นมากมายหลายด้าน เกิดประสบการณ์ที่สั่งสมหลายอย่าง ว่าที่ผ่านมาล้วนแล้วแพ้ทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายชนะ และฝ่ายที่แพ้ มีการจุดประกายวิพากษ์บนเวทีต่างๆ จนเกิดเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญ คือ การมีผู้นำที่ดี มีลักษณะผู้นำที่ดี มีการคัดสรรผู้นำในแต่ละระดับโดยผ่านกระบวนการจากวงต่างๆ ทั้งวงยุทธรรมา และเวทีแบบมีส่วนร่วม เช่นจาก พระสงฆ์ ครู ผู้นำชุมชน ชาวบ้านที่มีสำนึกสาธารณะรักถิ่นฐาน เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สิ่งสำคัญที่ต้องมีให้ครบ คือ บ้าน วัด โรงเรียน และส่วนราชการ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนชุมชนพึ่งตนเองที่ได้รับแนวคิดมาจากตำบลไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจากตำบลเขาครามจังหวัดกระบี่ ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการพลิกฟื้นชุมชนขึ้นใหม่ โดยเริ่มต้นในปี 2545 ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ผ่านการปฏิบัติ สรุบทบทเรียน และยกระดับพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนในที่สุดก็สามารถพลิกฟื้นชุมชนเป็นชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้อย่างน่าพอใจ ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข เป็นตำบลพัฒนาดีเด่น ตำบลต้นแบบการพัฒนาของประเทศในหลายๆ ด้าน เป็นศูนย์เรียนรู้แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองของภาคใต้และของประเทศ มีตำบลต่างๆ มาศึกษาดูงานจำนวนมาก

ธนาคารอาหารชุมชนควนรูเริ่มขึ้นเมื่อปี 2549 จากการทำแผนชุมชน แผนพัฒนาตำบล ซึ่งจริงๆ แล้วตำบลควนรูมีการทำแผนชุมชนมาตั้งแต่ปี 47 48 แต่เพิ่งจะมีการหยิบยกประเด็นสุขภาพขึ้นมาพูดคุยกันอย่างจริงจัง

“ในส่วนของแกนนำเครือข่ายสุขภาพเราพูดคุยกันในเรื่องของอาหารการกิน จากการที่เรามีข้อมูลของครัวเรือน ซึ่งจริงๆ แล้วประเด็นสุขภาพจะมีหลายเรื่อง แต่จับเอาเรื่องอาหารมาทำก่อน เพราะมันน่าจะทำได้ง่ายกว่า มันเป็นเรื่องที่อยู่ในวิถีชีวิตของคน เป็นเรื่องที่เขาถนัดอยู่แล้วแต่อาจจะเพราะเขาไม่ให้ความสำคัญเท่าไร แต่ถ้าเราไปใส่อะไรที่ทำให้เขามองเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ก็เป็นเรื่องง่าย เพราะทุกคนก็ทำได้ มันไม่ต้องไปศึกษาเรียนรู้ที่ไหนเลย เพียงแค่เราไปกระตุ้นเท่านั้น ให้เขาเห็นถึงคุณค่าของเรื่องนี้”

เหตุผลของการนำประเด็นสุขภาพมาเป็นประเด็นในการขับเคลื่อนงาน เนื่องจากมีข้อค้นพบของแกนนำเครือข่ายสุขภาพ และตัวนายก อบต.เอง คือ

หนึ่ง โรคภัยไข้เจ็บของคนในตำบล สาเหตุหนึ่งที่เกิดการเจ็บป่วย โรคมะเร็ง ก็คือเรื่องของอาหารการกินเป็นส่วนหนึ่ง จึงคิดกันว่าในตำบลควรรู้น่าจะแก้ปัญหาในส่วนนี้ก่อน คือเรื่องอาหารการกินที่ปลอดภัย ลดเรื่องการเจ็บป่วย การเสียชีวิตของคนในตำบล อบต.อยากจะเป็นส่วนหนึ่งในสิ่งที่ทำได้แม้ว่าจะส่งผลไม่ได้ทั้งหมด แต่ก็น่าจะช่วยในการลดการเจ็บป่วยของชาวบ้านในตำบลได้

สอง ในช่วงหลังๆ ชาวบ้านจะหันไปซื้อพืชผักในตลาดกัน ทั้งๆ ที่บ้านตัวเองมีที่ดินว่างแต่ไม่ค่อยจะปลูกผักกินเอง อบต.น่าจะส่งเสริมหรือสนับสนุน รมรณรงค์ให้คนในชุมชนมาใช้ภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อน ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เขามีการปลูกผักสวนครัวกัน อาหารการกินก็เป็นอาหารที่ปลอดภัยร้อยเปอร์เซ็นต์

สาม น่าจะมีอย่างน้อยสักหนึ่งพื้นที่ให้เป็นของส่วนกลาง ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล เพื่อที่จะเป็นแปลงสาธิต เป็นแปลงตัวอย่าง เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในหมู่บ้าน ตำบลและคนจากที่อื่นๆ ที่มาศึกษาดูงาน เพื่อเป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้

สี่ ไม่เพียงแต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแต่ที่มากกว่านั้นคือ “คุณค่าทางสังคม” อันจะเกิดขึ้นตามมาโดยนายกถั่นอธิบายว่า

“มันก็ได้ประโยชน์จากส่วนนี้ สิ่งที่เห็นคือ คราวเรือนที่อยู่ใกล้ๆ กันเขาจะปลูกผักไม่เหมือนกัน เขาจะได้แลกเปลี่ยนกันได้ บ้านนี้มีมะเขือ บ้านนั้นมีพริก มันก็ได้ความเอื้อเพื่อเพิ่มขึ้นมาส่วนหนึ่ง แล้วก็ได้กินผักที่ปลอดภัยร้อยเปอร์เซ็นต์ ส่วนหนึ่งก็ใช้เวลาว่างที่มีอยู่เล็กน้อย ครึ่งชั่วโมง หนึ่งชั่วโมงให้เป็นประโยชน์กับตัวเอง ลดรายจ่ายในครัวเรือนได้วันละเล็กน้อยก็ดีกว่าเราไม่ลดเลย อาจจะทีละ 2 บาท 3 บาทก็ยังดีในแต่ละวัน แต่ถ้าเรามาคิดเป็นมูลค่าปีหนึ่งผมคิดว่าเป็นล้านที่เราสามารถลดค่าใช้จ่ายตรงนี้ไปได้ แต่ถ้าเรามามองอีกมุมหนึ่งที่เป็นเรื่องของคุณค่าผมคิดว่ามันมากกว่ามูลค่า เพราะมันเกิดผลดีต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และที่สำคัญทำให้ในครัวเรือนมีกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ตรงนี้เด็กๆ สามารถที่จะทำได้ อย่างเช่น กลับจากโรงเรียนมาช่วยรดน้ำ ใส่ปุ๋ย พรวันดิน ทำให้เกิดความเอื้อเพื่อระหว่างครัวเรือน”

จึงเป็นที่มาของโครงการธนาคารอาหารชุมชน แหล่งอาหารปลอดภัยตำบลควนรู

บทบาทและผลการดำเนินของภาคีพัฒนาภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบล/เทศบาลในระยะที่ผ่านมา

“ผมคิดว่าถ้าเราทำเรื่องนี้อย่างปกติ ทุกครัวเรือนที่มีที่ดินว่างๆ ตำบลควนรูก็สามารถที่จะเป็นแหล่งอาหารปลอดภัยให้กับชุมชนอื่นๆ ได้ด้วย ถึงแม้เราไม่ได้ขายแต่เราก็ได้กินได้ใช้”

การขับเคลื่อนธนาคารอาหารชุมชน โดยการใช้ผักสวนครัวเป็นตัวเชื่อม มีกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยเริ่มจาก

สนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมระดับครัวเรือน

วิธีการเข้าไปหนุนเสริมให้ครัวเรือนที่ไม่คิดจะปลูกได้มาปลูกผักสวนครัว คือ อบต.ซื้ออุปกรณ์ให้ โดยทำเป็นกระถางซีเมนต์ เป็นท่อ แล้วแจกจ่ายให้ไปครัวเรือนจะ 10 กระถาง ให้หมู่บ้านช่วยกันทำ 10 กระถางนั้นเป็นผักสวนครัวปลูกไว้หน้าบ้าน เป็นไม้ประดับที่กินได้ โดยเริ่มแรกปี 50 มีแบบแค่ 10 ลูก ผลิตได้วันละ 20 ลูกเท่านั้น พอมาปี 51 ทำเพิ่มอีก 10 ก็ได้วันละ 40 เพราะตอนเช้าทำ 20 เย็น 20 แล้วก็ทยอยแจกจ่ายไปเรื่อย ในควนรูมีกว่า 1,600 ครัวเรือน

ส่วนหนึ่งของการสร้างแรงจูงใจ คือ การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งนายกถั่นอธิบายและยกตัวอย่างง่ายๆ ให้หลายครอบครัวได้ติดตามว่า

“เมื่อมาคิดคำนวณต้นทุนที่ลงไปกับค่าใช้จ่ายในแต่ละวันของชุมชนแล้ว 1,600 ครัวเรือน อบต. ลงทุนไป 700,000 บาท ถ้าเรามาคิดว่าเราลงโครงการนี้ไป 1,600 ครัวเรือน ไม่ต้องลดรายจ่ายมาก ลดแค่วันละสองบาทพอใน 10 กระถางนี้ เท่ากับลดรายจ่ายไปแล้ววันละ 3,200 บาททั้งตำบล คุณด้วย 30 ก็เท่ากับ 96,000 ถ้า 10 เดือนก็เป็น 960,000 แล้ว ปีเดียวเป็นล้านแล้ว เท่ากับงบที่เราลงไปเจ็ดแสนคุ้มทุนเลยมีกำไรอีก ผมก็เคยคุยในหมู่บ้านนะ ที่เราคิดเรื่องนี้ขึ้นมา เราไม่ต้องอะไรมาแค่ลดรายจ่ายวันละ 2 บาท คุ้มแล้วสำหรับตำบลเรา แค่อีกผักประหยัดรายจ่ายไปปีละล้านกว่า”

สร้างแหล่งเรียนรู้ของตำบล

เมื่อดำเนินการในระดับครัวเรือนได้แล้ว ก็มาคิดกันว่าน่าจะมีอย่างน้อยสักหนึ่งพื้นที่ที่เป็นของส่วนกลาง ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล เพื่อที่จะเป็นแปลงสาธิต เป็นแปลงตัวอย่าง เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในหมู่บ้าน ตำบล และผู้คนจากที่อื่นๆ ที่มาศึกษาดูงาน จึงก่อเกิดธนาคารอาหารชุมชนระดับตำบล ขึ้น ในหมู่ที่ 6 บ้านหนองเสาธง ในพื้นที่ 7 ไร่ ซึ่งได้มาจากการสะสมเงินทั้งจากการบริจาค¹ การจัดเลี้ยงน้ำชาเพื่อนำมาซื้อที่ดิน เนื่องจากที่หนองเสาธงไม่มีพื้นที่สาธารณะประโยชน์

ในพื้นที่ 7 ไร่นี้ แยกออกเป็น 7 กิจกรรม คือ ปลูกไม้ ทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ โครงการปลูกผักสวนครัว โครงการปลูกพืชสมุนไพร โครงการเลี้ยงไก่ไข่ โครงการเพาะเห็ด เลี้ยงปลา โดยตั้งเป้าว่าต้องมีรายได้ไม่ต่ำกว่าวันละ 700 เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนา เป็นค่าตอบแทนให้กับคนที่มาทำงาน

แม้ว่าปัจจุบันยังดำเนินการไม่ครบทั้ง 7 แต่ก็เริ่มที่จะมีรายได้ เงินที่ได้มามีการเปิดบัญชีธนาคารอาหารชุมชน ฝากไว้ที่กลุ่มออมทรัพย์ สะสมไว้เพื่อซื้อที่ดินเพิ่ม

“ตอนนี้แปลงที่ 7 ไร่ก็เป็นทีทดลองปลูกผัก ขำกิ่งไม้เพื่อที่จะเผยแพร่ออกไปสู่ครัวเรือน ส่วนด้านการเรียนรู้จะมีคน คณะทั้งคณะในมหาวิทยาลัย ชุมชนอื่นๆ ก็เข้ามาศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องนี้ อยู่เป็นประจำ ผมคิดว่าเมื่อเราสร้างตรงนี้นั้นมันจะเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นตัวอย่างและสร้างแรงจูงใจให้กับคนในชุมชนได้เห็น เอาไปประยุกต์ปรับใช้ในระดับครัวเรือน ถ้าเขามีที่ดินไร่สองไร่เขาสามารถเลี้ยงคนในครอบครัวได้เลย”

ส่วนระบบการบริหารภายในธนาคารอาหาร ณ ปัจจุบัน คือ จะมีคณะกรรมการ โดยให้ประชุมเลือกกันหมู่บ้านมีคณะกรรมการชุดหนึ่ง องค์ประกอบของคณะกรรมการก็จะเป็นคนในหมู่บ้าน 11 คน

¹ มีที่มาจากกระปุกออมสินทำจากกระบอกไม้ไผ่ เมื่อนายกถั่นไปประชุมที่ไหนก็มักติดเอากระปุกออมสินนี้ไปด้วย เพื่อขอความอนุเคราะห์คนละบาท สะสมทีละเล็กละน้อยฝากไว้ที่กลุ่มออมทรัพย์ เมื่อได้เป็นก้อนก็ทยอยให้เจ้าของที่ดิน

กรรมการบางครั้งอาจจะมาช่วยกันปลูกนั้นปลูกนี้ มาประชุม เกณฑ์ในการเลือกกรรมการ ก็คือ นัดคุยเชิญทุกครัวเรือนทั้งในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง ให้ชาวบ้านเสนอชื่อมา ใครจะอาสามาเป็นกรรมการตรงนี้ ไม่ได้เจาะจงว่าจะเป็นใคร ต่อไปเมื่อกิจกรรมทุกอย่างมันเต็มพื้นที่ มีรายได้ ต่อไปก็สามารถที่จะตั้งไว้เป็นกองทุน โครงการนี้จะยั่งยืนหรือไม่ยั่งยืนมันจะต้องมีคนทำงานและมีกองทุนในการบริหารจัดการ ในการพัฒนา เมื่อมีกองทุนอาจจะพากรรมการไปศึกษาดูงาน ไปเรียนรู้ ได้นำความรู้มาปรับใช้ และจากรายได้ตรงนี้ต่อไปอีกข้างหน้าก็สามารถที่จะขยายพื้นที่ได้ด้วย ดังนั้นเมื่อมีงาน มีกิจกรรม มีคนทำงาน มีรายได้ มีกองทุนขึ้นมา ทุกสิ่งทุกอย่างก็สามารถบริหารจัดการได้

ทำแล้วต้องประเมินผล

ในปีงบประมาณ 2554 อบต.ได้วางแผน ตั้งงบประมาณในการลงติดตามการดำเนินกิจกรรมในแต่ละชุมชน และแบ่งงบประมาณส่วนหนึ่งเป็นรางวัลให้แก่หมู่บ้านเพื่อนำไปพัฒนาหมู่บ้าน

“ในเดือนตุลาพอครบถ้วนแล้ว เราก็ตามประเมินผลได้เลย ถ้ากระถางไหนที่ไม่ปลูกผักสวนครัวหรือปลูกไม้ที่กินไม่ได้เท่ากับกระถางนั้นศูนย์คะแนน ที่ได้ทำแบบนี้เพราะเราอะไรแล้วไม่ยากให้ได้แค่ทำ ทำแล้วต้องตามเพื่อให้เกิดการกระตุ้นให้เขาอยู่เฉยไม่ได้ บางทีเราก็จะได้ไปแนะนำเขาด้วย จริง ๆ การประเมินเราไม่ได้เอามาเป็นเรื่องหลัก แต่อยากให้เขาต่อยอดได้ อยากให้มีธนาคารอาหารอยู่ทุกหลัง เป็นแปลงผักเล็กๆ”

โดยกรรมการที่จะลงประเมินผลในระดับชุมชนจะมีองค์ประกอบของ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนชุมชน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย วัตถุประสงค์ที่นอกเหนือไปจากการติดตามการดำเนินกิจกรรมแล้ว การลงพื้นที่นี้ยังมีความหมายเพื่อเป็นการไปเสริมไปเติมในส่วนที่ยังขาดโดยให้ข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารปลอดภัย การสำรวจความพึงพอใจของชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้สามารถที่จะประเมินได้ว่าในแต่ละวันตำบลควรมีผลผลิตที่จะเหลือเอาไปขายในตลาดได้สักวันละเท่าไร ต่อไปถ้าหากทุกคนทำเรื่องนี้กันอย่างจริงจังก็สามารถที่จะขยายพื้นที่ไปขายที่หาที่ใหญ่ได้ เพราะตลาดหาที่ใหญ่สามารถรองรับได้ถ้ามีผลผลิตที่ต่อเนื่อง

ตลาดอาหารปลอดภัย

ถึงตอนนี้ รูปธรรมความสำเร็จที่เกิดขึ้นคือ แทบทุกครัวเรือนมีอาหารปลอดภัย ที่สามารถผลิตเองได้ในครัวเรือน มีกินอย่างพอเพียง สิ่งที่ตามมาคือ ส่วนเกินของผลผลิตซึ่งมีมากขึ้นเรื่อยๆ แบ่งปันให้เพื่อนบ้านแล้วยังมีเหลือ หลายคนนำไปฝากขาย อบต.จึงคิดจัดทำตลาดผักพื้นบ้าน อาหารและยา เพิ่มมาอีกโครงการหนึ่ง นายกถันอธิบายแนวคิดนี้ว่า

“ที่เราส่งเสริมให้คนในครัวเรือนปลูกผัก แล้วก็จะได้เก็บรวบรวมผักที่เหลือจากกิน แล้วก็จากแปลงใหญ่ด้วยจะเอาไปขายที่ตลาด ตอนแรกเราปลูกเพื่อกินอย่างเดียวตอนหลังมันเหลือเราก็คิดว่าเอาไปแบ่งปัน เพราะว่ามันเป็นของดี มันเป็นอาหารปลอดภัย จะมีคนมาบอกว่ามันเหลือ ไม่รู้จะขายที่ไหน ก็เลยคิดทำตลาดนี้ขึ้นมาเสริมรายได้ขึ้นมาอีก นอกจากได้กินแล้วก็เกิดรายได้เล็กๆ น้อยๆ ถือว่าเป็นการเปิดสินค้าที่มันปลอดภัยร้อยเปอร์เซ็นต์ อบต.ได้จัดสรรงบประมาณลงไป เพื่อที่จะให้เป็นตลาดผักพื้นบ้าน อาหารและยา กำลังปรับปรุงสถานที่อยู่ที่แยกคูหา หมู่ที่ 7”

บทเรียนการขับเคลื่อนเชิงประเด็น

รูปธรรมความสำเร็จของธนาคารอาหารชุมชนของตำบลควนรู้ ที่เห็นได้ชัดเจน คือ

หนึ่ง ลดรายจ่าย ซึ่งนายกถั่นยกตัวอย่างจากครอบครัวของตนเอง ซึ่งปลูกผักในกระถาง ทั้ง พริก มะเขือ และอีกหลายๆ อย่าง จากที่เคยซื้ออยู่ห้าบาทสิบบาทเป็นประจำก็ไม่ต้องซื้อเลย เท่ากับลดรายจ่ายลงไปแล้วในแต่ละวัน

สอง ความสำนึกรักในสิ่งที่เป็วิถีชีวิต จากที่ชุมชนอาจจะไม่เคยเห็นความสำคัญ มันก็ส่งผลที่ดีให้กับคนในครอบครัว เพราะว่ามันจะได้เห็นคุณค่าของสิ่งที่ได้ลงมือทำขึ้นมาดีกว่าที่ไปซื้อในตลาดโดยที่ไม่รู้ว่ามาจากไหน อีกทางคือได้เห็นคุณค่าของสิ่งที่อยู่ในชุมชนของตนเองจากที่ไม่สนใจ ทำให้ชุมชนได้เห็นว่ามันมีคุณค่าจริงๆ โดยไม่ต้องไปมองถึงมูลค่าว่ากี่บาทแต่เอาคุณค่าที่มีต่อชีวิตอยู่ตลอด ไม่ใช่เฉพาะวันนี้

สาม ได้คืนมาในเรื่องความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน หรือแม้กระทั่งความสัมพันธ์ภายในครัวเรือนเอง ยกตัวอย่างก็คือ พอมีโครงการปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือนก็มีความเอื้อเฟื้อต่อกันเพิ่มขึ้น แลกเปลี่ยนของกันโดยไม่ต้องซื้อระหว่างครัวเรือนด้วยกัน การแลกเปลี่ยนผลผลิตกันก็ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเพิ่มขึ้น ส่วนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ก็คือการได้มีกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่ทำร่วมกัน พ่อแม่ปลูก ลูกดูแล ความอบอุ่นในครอบครัวก็เพิ่มขึ้นตามมา

โดยสรุปก็คือ

“ถ้าเรามามองอีกมุมหนึ่งที่เป็นเรื่องของคุณค่าผมคิดว่ามันมากกว่ามูลค่า เมื่อก่อนที่ตอนนั้นมันจะหายไป ผมจำได้เมื่อตอนเล็กๆ บ้านอยู่ติดกัน 5 หลัง ตอนเย็นพอเราแกงอะไรก็จะตักบ้านนั้นถ้วยบ้านนี้ถ้วย พอเขามีเขาก็เอามาให้ บางทีเราแกงชนิดเดียวแต่ได้กินห้าชนิดในมือเดียว เพราะเรามีการแลกเปลี่ยนกัน เราปลูกพริกอย่างเดียวแต่เราเอาไปให้บ้านโน้นบ้านนี้เดี๋ยวมันจะกลายเป็นมะเขือ ตะไคร้ ขมิ้น ที่สำคัญคือมันเกิดผลดีต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม”

บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้นทั้งจากการดำเนินกิจกรรมนี้ และกิจกรรมอื่นๆ ที่มาแต่เดิมนั้น เกิดขึ้นจาก

ขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านฐานข้อมูล

“โครงการแต่ละโครงการถ้าเราไปพูดบางที่เขาไม่ออก แต่ถ้าให้ทำไปก่อนแล้วเรค่อยไปบอก ถ้าเราไปพูดก่อนบางที่ความร่วมมือก็จะน้อยเพราะเขาไม่เห็นภาพ แต่ให้เขาทำไปก่อน อาจจะได้ผลบ้าง ไม่ได้ผลบ้างก็ค่อยไปเติม”

การขับเคลื่อนงานด้วยกิจกรรมต้องมีข้อมูลเป็นฐาน เพราะถ้าเอาแต่ข้อมูลมาพูดอย่างเดียวชาวบ้านก็อาจจะไม่เห็นความสำคัญ กิจกรรมเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการขับเคลื่อนให้แผนนี้เป็นแผนกินได้ ถึงแม้ชาวบ้านจะยังไม่เข้าใจทุกคน หลังจากนั้นไปก็จะต้องเข้าใจทุกครัวเรือน ทาง อบต.จะมีเอกสารลงไป แล้วก็ไปพูดด้วยตัวเอง กิจกรรมจะลงไปก่อนแล้วตามด้วยข้อมูล

นายกัณเฑาะต่อไปว่า เมื่อก่อนคิดว่าถ้าเราเข้ามาเป็นผู้บริหารแล้วเราคิดจะทำอะไรก็ได้ ก็ น่าจะทำได้เลย ไม่ต้องอะไรมาก แต่เมื่อเข้ามาทำจริง ๆ แล้วมันไม่ใช่ การจะทำอะไรแต่ละทางแต่ละ อย่างอาจคิดได้แต่ทำเลยคงไม่ได้ จะต้องศึกษาเริ่มตั้งแต่ต้องหาข้อมูลมาวิเคราะห์ สิ่งที่ทำมันจะเกิด ผลกระทบในด้านดีในด้านไม่ดียังไง มันก็ได้รับประสบการณ์ตรงนี้เยอะ ตอนแรกๆ ก็ผิดพลาดเยอะ เพราะว่าเข้ามาใหม่ ๆ คิดจะทำอะไรก็ได้เลย ได้ข้อบกพร่องมาเป็นครูเป็นบทเรียนว่าต่อไปทำอย่างนี้ ไม่ได้แล้ว การทำในแต่ละสิ่งแต่ละอย่างมันต้องผ่านการมีส่วนร่วม คิดแล้วจะต้องมาประชุมปรึกษาหารือ ผ่านความเห็นชอบก่อน เป็นประสบการณ์การทำงานที่ได้รับในเรื่องของคน ของข้อมูล และได้นำมา ประยุกต์ใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน อีกอย่างหนึ่งก็ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึกของพี่น้อง ประชาชนว่าการจะทำอะไร ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน และจะต้องให้ความสำคัญกับ ทุกคน ไม่ว่าเขาจะเป็นใครก็แล้วแต่ ในเรื่องของความคิดของคนต้องถือว่ามีความสำคัญ ที่เขาพูดมา อย่าเพิ่งไปตัดสินว่าผิดหรือถูกก่อน จะต้องฟังแล้วเอามาคิดมาวิเคราะห์กันก่อน

บางครั้งข้อมูลที่ได้มาอาจไม่ตรงทั้งหมด ไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ รวบรวมแล้วต้องเอาหลาย ๆ คนมา นั่งดู คิดวิเคราะห์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นตรงหรือถูกต้องตามความเป็นจริงหรือไม่ อีกส่วนหนึ่งก็คือ พี่น้อง ประชาชนยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับข้อมูลสักเท่าไร บางคนอาจจะเห็นว่าไม่ใช่เป็นเรื่องที่เขาจะต้อง มารับรู้ตรงนี้ เป็นเรื่องที่ อบต.จะต้องทำความเข้าใจกันต่อ

ดังนั้น จะต้องทำอะไรที่ต้องเห็นเป็นรูปธรรมให้ได้ในบางเรื่อง ถ้าเพียงแต่เอาข้อมูลไปบอกเขาก็ ยังไม่ค่อยร้อยเปอร์เซ็นต์ บางอบต.อาจจะนึกเอา ประเมินเอาโดยไม่ได้มีข้อมูลที่ถูกต้องนักหรือข้อมูล โดยเผินๆ ซึ่งมันอาจจะทำแล้วไม่ค่อยตรงกับสิ่งที่จะแก้ปัญหาได้แล้วถ้าไม่ใช่ข้อมูลที่จริง ซึ่ง อบต.ควรรู เองก็มีประสบการณ์มาแล้ว ทำไปอย่างนั้น โดยที่ไม่ได้เอาข้อมูลมาใช้ ตอนหลังมันก็เกิดปัญหาในบาง เรื่องแทนที่จะได้รับคำชมกลายเป็นได้รับคำตำมา เพราะทำโดยขาดการศึกษาข้อมูล ก็เลยต้องมา ปรับตัวเองเพื่อที่จะได้ทำงานให้มันคุ้มค่ากับที่เราได้ลงทุนไป เกิดประโยชน์จริง ๆ

การเรียนรู้จากชุมชนอื่นๆ

“การไปดูงานที่อื่น ไปเรียนรู้จากที่อื่นแล้วเอามาประยุกต์ใช้ เอาสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนา ไม่ได้ไปเพื่อเลียนแบบ”

เมื่อคราวที่เริ่มการทำแผนชุมชน คณะทำงานของตำบลควนรู้ได้ไปศึกษาดูงานที่ตำบลเกาะจันทร์ ตำบลไม้เรียง ตำบลเขาคราม ตำบลลำสินธุ์ หรือแม้กระทั่งข้ามภาคไปที่จังหวัดอ่างทอง ตอนนั้นมีปัญหา ว่าทำไปตามความรู้สึก ก็เลยสะเปะสะปะ ไม่ค่อยถูกทิศถูกทาง เหมือนกับขว้างอะไรไปโดยที่ไม่มีเป้าหมายที่จะเป็นประโยชน์กลายเป็นขยะไปเสีย แก่นนำจึงมาคุยกัน มาปรับทุกข์กัน ยิ่งทำยิ่งเหนื่อย ยิ่งทำ ยิ่งโดนตำ จึงต้องมาวิเคราะห์ตัวเอง ถ้าเป็นการสร้างอะไรสักอย่างเหมือนกับว่าทำงานไม่มีแปลน ไม่มีแบบ คิดไปทำไป มันก็เลยไม่เสร็จสักเรื่อง

แกนนำจึงคิดกันว่าต้องออกแบบชุมชนของตนเองให้เป็นเรื่องเป็นราว จะต้องมีการมีแผนที่เป็นแผน ของชุมชน ของตำบลเอง แต่เนื่องจากเป็นเรื่องที่ไม่เคยทำมาก่อน ต้องไปศึกษาดูงานจากคนที่ทำมา ก่อน ตำบลแรกที่ไป คือ ตำบลเขาคราม ทำให้แกนนำได้วิธีคิด หลักการต่างๆ เพิ่ม เมื่อได้แนวคิดทำให้ เปลี่ยนวิธีคิด กลายเป็นเปิดตัวเอง เปิดใจขึ้นมา ต้องรับอะไรต่างๆ จากคนอื่นมา ไม่ได้เอาตัวเองเป็นตัว

ตั้ง เมื่อทุกคนได้แนวคิดอย่างนี้ ก็วิพากษ์วิจารณ์กันได้ เปิดใจมากขึ้น รับได้กับสิ่งข้อบกพร่องที่เขาพูดถึง ซึ่งในขณะนั้นมีแกนนำที่เข้าร่วมประมาณ 40 – 50 คน งานก็ค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป เป็นระบบขึ้น แม้จะมีงานที่ทำแล้วไม่ได้ผลก็ปรับปรุงแก้ไขไป ต้องปรับอยู่ตลอด

การทำงานเป็นทีม

“เราก็มีความคิดเหมือนกันว่าเราเข้ามาเพื่อจะพัฒนา มาแก้ปัญหา แต่ถ้าเรา ตัวผู้นำเองมาสร้างปัญหาก่อนแล้วก็ไม่รู้จะพัฒนาอย่างไร ก็เลยมาปรับทัศนคติอะไรต่างๆ ของผู้นำ มาปรับความคิดกันใหม่ มาจูนความคิดให้ไปในทิศทางเดียวกันทั้งสามส่วนนี้ก็เลยได้แก้ปัญหามาได้เยอะ”

การทำงานของตำบลควนรู จะมีองค์ประกอบหลักสามส่วน คือ หนึ่ง ในส่วนของ อบต. สอง กำนัน ผญบ. ผู้ช่วย สาม ในส่วนของชุมชน องค์การชุมชน เช่น สภาองค์กรชุมชน กลุ่มเครือข่ายต่างๆ อสม. อป.พร. กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน เครือข่ายกลุ่มอาชีพ เครือข่ายผู้นำ ในอดีตมีบทเรียนที่พบเห็น ที่เป็นปัญหาของตำบล คือ ความขัดแย้งจากการเลือกตั้งในทุกระดับ มีการแยกพวกกัน การทำงานจะติดขัด ไปได้ไม่เท่าที่คิด การทำงานก็จะแยกกัน อบต.ทำไปในส่วนของ อบต. ไม่ค่อยจะเข้ากันกับผู้นำบ้าน กำนัน ชุมชนก็ทำไปในเรื่องของตัวเอง งานไม่ประสานกัน บางครั้งก็ชนกัน จึงมีการรวมผู้นำมาเรียนรู้ มาประชุม ปรึกษา ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ไปศึกษาดูงาน เกิดการปรับตัวใหม่ ปรับความคิดใหม่ว่า ถ้าจะให้งานพัฒนาของตำบลของหมู่บ้านไปได้ผู้นำจะต้องมาช่วยกัน ไม่ขัดแย้งกัน

การร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ

หุ้นส่วนของการขับเคลื่อนกิจกรรมนี้ ประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆ ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานต่างๆ และชุมชน ซึ่งเข้ามาให้การสนับสนุน ดังนี้

อบต. หนุนเสริมงบประมาณ เช่น สร้างโรงเรียนที่จะทำปุ๋ย โดยที่แต่ละชุมชนจะต้องทำโครงการเสนอมาที่ อบต.

สถานีอนามัย จะเป็นเรื่องของความรู้แก่ อสม.ในเรื่องการตรวจสอบปนเปื้อน

เกษตรอำเภอ สนับสนุนในเรื่องของปัจจัยการผลิต มีงบมาซื้ออุปกรณ์ เครื่องมือ พันธุ์ไม้

กศน.ในเรื่องของการให้ความรู้

พัฒนาชุมชน เกี่ยวกับเป็นตัวช่วยในการมาพูดมาคุยทำความเข้าใจ สนับสนุน

โรงพยาบาลรัตนภูมิ มีส่วนร่วมในการที่จะรับซื้อผลผลิต เชิญตัวแทนชุมชนไปประชุมที่โรงพยาบาล แต่ยังไม่เข้ามามีหุ้นกิจกรรม แต่ต่อไปอาจจะมาช่วยในการทำข้อมูล เช่น ประโยชน์ของพืชผัก

สาธารณสุขอำเภอ ให้การสนับสนุนด้านเครื่องมือในการตรวจสอบปนเปื้อน

กรม.สงขลาสนับสนุนโรงปุ๋ยหมัก โดยจัดซื้ออุปกรณ์ในการทำปุ๋ยให้

อสม.มาช่วยในการจัดทำแผนสุขภาพ เริ่มมาจากตั้งแต่คิด ประชุม อสม.จะเป็นตัวหลักในการทำแผนสุขภาพ ช่วยในการขยายผลกับครัวเรือนที่รับผิดชอบ

นอกจากนี้ก็เป็นสมาชิก อบต. กำนัน ผญบ. อำเภอ สสส. สกว. และอีกหลายๆ หน่วยงาน

การขยายผลหรือการเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ

“ผมทำมาแล้วหลายเรื่องเป็นสิบยี่สิบเรื่อง คิดว่าทำเรื่องนี้แล้วมีความสุขมากที่สุด ปัญหา มี แต่ มันมีความสุข มันได้เห็นธรรมชาติ ให้เขาปลูกนั่นปลูกนี่ไม่กี่วันมันก็เขียว เห็นผลผลิต บางทีเหนื่อยๆ มาจากไหนก็ไปนั่งสักชั่วโมงสองชั่วโมงแล้วก็ออกมาใหม่ คือมันทำแล้วเห็นผล ยิ่งตอนนี้สามารถให้เป็นที่ยอมรับของคนอื่นได้มันก็รู้สึกสบายใจ สิ่งที่เราทำมันไม่สูญเปล่า มันสามารถที่จะขยายผลได้”

การขยายผลไปสู่กิจกรรมอื่นๆ เช่น การลดรายจ่าย หากชาวบ้านเอาตัวอย่างจากตรงนี้อาไป ทำที่บ้านก็ได้ประโยชน์อยู่แล้ว เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อนำเอาผลผลิตไปจำหน่าย จากที่เคยทำอยู่คนเดียว ต่อไปเมื่อเขามีผลผลิตที่เหลือจากการกินเพิ่มขึ้นก็จะทำให้เกิดความคิดเพิ่มเติมขึ้นมาว่าต้องมารวบรวมผลผลิตกันเพื่อที่จะเอาไปขาย หรือแปรรูปต่อไป ที่ขยายผลอย่างชัดเจนคือแปลงที่ปลูกไผ่ก่อน มีการขยายผลถึงครัวเรือนให้ทุกครัวเรือนนำไปปลูกครัวเรือนละ 3 กอ ปีหน้าคาดจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของหมู่บ้าน ต่อไปก็สามารถที่จะเป็นตลาดหน่อไม้ของอำเภอนี้ได้ โดยอาจจะขายเป็นหน่อไม้สด หรือหน่อไม้ดอง ไม้ไผ่ซึ่งเป็นไม้สารพัดประโยชน์ นอกจากเป็นอาหาร ยังนำไปสร้างผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้ อีก เช่น เครื่องจักสาน เครื่องใช้ไม้สอยในครัวเรือน แคร่ ที่นั่ง ชุมน ชมน้ำ

ธนาคารอาหารชุมชนสาขาหมู่บ้าน ปัจจุบันทาง อบต.ได้แจ้งผ่านไปยังผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ให้สำรวจไปในหมู่บ้านของตนเองว่ามีพื้นที่ที่สามารถที่จะทำเป็นแปลงธนาคารอาหารได้หรือไม่ ถ้าสามารถที่จะหาได้ไม่ว่าจะครึ่งงาน หนึ่งไร่ สองไร่ ไม่จำกัด อบต.ก็จะเข้าไปเปิดเป็นโครงการขึ้นมา เพื่อที่จะให้เป็นแหล่งอาหารของชุมชนหมู่บ้านนั้นๆ เหตุผลที่จะต้องมีการธนาคารในหมู่บ้าน เนื่องจากในอนาคตที่ดินที่ทำการเกษตรจะลดลงทุกวัน เป็นที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะเกษตรที่กินได้จะลดลง เพราะภาคใต้ปลูกยาง ปลูกปาล์ม จากนาเปลี่ยนเป็นปาล์ม เป็นยาง จึงต้องทำอะไรไว้รองรับวิกฤตทางอาหารในอนาคตข้างหน้า

ในที่สุดแล้วก็คือ นำไปสู่การเป็นตำบลสุขภาวะ ซึ่งร่วมมือกับ สสส. แต่นายกตนเองก็มีหมายเหตุว่า ไม่ใช่เรื่องนี้เรื่องเดียวแล้วมันจะเป็นสุขภาวะ แต่จะต้องประกอบกับเรื่องอื่นด้วย เพียงแต่ว่าอาหารเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะนำไปสู่ตำบลสุขภาวะ ทางด้านร่างกาย ก็ถือว่าได้ เพราะทำให้มีอาหารต่างๆ ที่จะเอาไปกินเพื่อบำรุงร่างกาย ทางด้านจิตใจก็ได้ เพราะว่าคนได้มีอาหารบริโภคที่มันใจว่าปลอดภัยร้อยเปอร์เซ็นต์แล้วก็เป็นของอยู่ในชุมชน กินด้วยความสบายใจ ด้านสังคม เมื่อมีแหล่งอาหารมีรายได้ มีกองทุนต่อไปก็สามารถที่จะรองรับคนที่เขาอาจจะตกงานหรือด้อยโอกาส ไม่สามารถไปทำงานที่อื่นได้ สามารถเอารายได้จากกองทุนนี้มาจุนเจือเป็นค่าตอบแทนให้เขาในการมาทำงานตรงนี้ ซึ่งสามารถลดปัญหาสังคมได้ส่วนหนึ่งแม้จะไม่ได้ทั้งหมด ช่วยแบ่งเบาภาระของสังคมได้ สุดท้ายคือทางด้านเศรษฐกิจ เป็นการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายให้กับครอบครัวและชุมชนได้

ท้ายที่สุดแล้วก็คือ การยกระดับให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยทุนที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งนายกถันอธิบายว่า

“จากที่เราได้สัมผัสมาเป็นเวลานาน ผมถือว่าเป็นจุดด้อยของชุมชน ของทุกหมู่บ้านทั่วประเทศเลย เราไม่ค่อยนึกถึงทุนที่มีอยู่ในหมู่บ้านของเราเอง พอเราจะทำอะไรก็เราจะนึกทันทีที่เราจะเองบที่ไหน งบมีมัย เราไม่คิดว่าในชุมชนเรามีทุนเยอะแยะไปหมด”

ในระยะยาวทาง อบต.ได้แผนรองรับเรื่องนี้หรือเรื่องอื่นๆ ไว้อีกระดับหนึ่ง เพื่อไม่ให้หยุดอยู่เฉพาะเพียงแค่นี้ คือรุ่นต่อไปจะต้องสานต่อ ซึ่งบัญญัติไว้ในแผนแล้ว คือ ให้มีศูนย์อำนวยการบริหารจัดการทุนภายในหมู่บ้าน ทุกอย่างที่มีอยู่ในหมู่บ้านเป็นเรื่องทุน ในหมู่บ้านมันไม่ใช่เฉพาะทุนเงินอย่างเดียว ทุนทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ดิน ถือว่าเป็นทุนทั้งหมด ส่วนมากแล้วจะไม่ค่อยให้ความสำคัญ ทำไปโดยที่ไม่คิดว่านี่คือทุนที่หมู่บ้านมีอยู่ ซึ่งถ้าคิดคำนวณดูไม่ใช่จำนวนน้อย งบประมาณต่างๆ จากหน่วยงานนั้นหน่วยงานนี้ก็ถือว่าเป็นทุน ส่วนมากแล้วจะแค่ทำให้เสร็จแล้วก็เลิก แล้วก็นิ่งเฉย แต่ถ้าชุมชนสามารถบริหารจัดการทุน บางเรื่องก็ไม่ต้องรอนงบประมาณของทางราชการเลย บางเรื่องสามารถทำกันเองในชุมชนได้

โดยที่ศูนย์นี้จะเป็นที่รวมข้อมูล เพื่อที่จะแบ่งงานกันทำ ให้สามารถเชื่อมโยงกันไปได้ ต้องสามารถเอามาเชื่อมโยงกันให้ได้ทุกเรื่อง ข้อมูลจะต้องมีการปรับกันทุกปี สิ่งที่ต้องการคือ ข้อมูลทุกอย่างต้องมาสัมพันธ์กันแล้วเอาไปใช้ประโยชน์ได้ทุกเรื่อง เป้าหมายของงานนี้ต้องการที่จะให้ชุมชนมีความสำนึกในการที่จะให้ชุมชนรู้จักพึ่งตนเองเป็นเบื้องต้น แล้วก็พึ่งกันเองด้วย

นายก้นมองว่าที่ชุมชนพึ่งตนเองไม่ได้เป็นเพราะระบบฐานการเมืองใหญ่ เป็นการแย่งชิงฐานคะแนนเสียงกัน ระบบราชการเองก็เช่นกัน ไม่มีหลักนโยบายที่ชัดเจน จะรอคำสั่งจากนักการเมือง ผิดถูกไม่รู้ รับผิดชอบต่ออะไรเป็นชิ้นเป็นอัน เองบมาละลายแม่น้ำ นักการเมืองก็คิดเฉพาะว่าทำอะไรก็ได้ที่ให้ได้คะแนนเสียง ไม่ได้คิดไปถึง 5 ปี 10 ปีข้างหน้า จะมีอะไรที่มันยั่งยืน เท่ากับว่าพี่น้องในประเทศไทยถูกสอนมาให้แบบนั้น ผูกให้รับอย่างเดียว ไม่เคยถูกฝึกให้รู้คิดและพึ่งตนเอง แบบมือขออย่างเดียว ถ้าเป็นเด็กเลี้ยงยังงี้ก็ไม่โต ซึ่งที่จริงควรจะต้องได้ตั้งนานแล้ว สิ่งนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับความจริงใจของนักการเมืองใหญ่ ไม่มีความจริงใจที่จะให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ระบบราชการข้างบนก็เหมือนกัน เพราะถ้าชุมชนพึ่งตนเองได้ มีความเข้มแข็ง เขาจะมาครอบงำยาก หาเสียงยาก ถ้าเขาเลี้ยงไว้แบบนี้ ให้มันขอแลกกับคะแนนเสียง ถ้าพัฒนาแล้วมีความตั้งใจ มีแผน มีเป้าหมายที่จะให้ชุมชนพึ่งตนเอง หลายสิบปีแล้วที่เราพัฒนา แล้วทำไมยังพัฒนาชาวบ้านยิ่งจนลง ตอนนี้ราชการปรับตัวแต่นักการเมืองไม่ปรับ ชุมชนก็ต้องมาปรับในตำบลของตัวเอง ก็พยายามปรับมาตลอด พยายามที่จะให้ชุมชนพึ่งตนเองได้แม้มันจะไม่ทุกเรื่อง แต่ในบางสิ่งบางอย่างต้องพึ่งได้ ต้องทำเองได้แล้ว แต่บางครั้งก็ไม่สามารถที่จะไปฝันได้ จะไปจัดเรื่องแบบนี้ต้องใช้เวลา ในส่วนของท้องถิ่นเองก็ต้องมาทำพื้นที่ของเราเอง ต่อไปก็เติมพื้นที่ไปเอง ต้องให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

โรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ตำบลวัดจันทร์²

ข้อมูลเกี่ยวกับตำบลวัดจันทร์

สภาพทั่วไปตำบลวัดจันทร์ ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อนแต่อากาศไม่ร้อนจัดเนื่องจาก ได้รับอิทธิพล จากลมทะเล มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และ ฤดูร้อน

วัดจันทร์ เป็นศาสนสถานที่สำคัญมาแต่โบราณ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 5 บ้านพังเถร แต่เดิมเป็นวัดไม่ปรากฏชื่อ ต่อมาเมื่อมีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้บูรณะและ ปฏิสังขรณ์วัด ขึ้นใหม่โดยเรียกชื่อตามพันธุ์ไม้บริเวณวัด คือ ต้นจันทเทศ แต่ทางราชการใช้ชื่อ วัดจันทร์

ตำบลวัดจันทร์ ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสิงห์ทอง ประมาณ 10 กิโลเมตร ติดกับอ่าวไทย ด้านฝั่งตะวันออก มีเนื้อที่ 9.8 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,845 ไร่

- หมู่ที่ 1 มีพื้นที่ประมาณ 475 ไร่
- หมู่ที่ 2 มีพื้นที่ประมาณ 430 ไร่
- หมู่ที่ 3 มีพื้นที่ประมาณ 550 ไร่
- หมู่ที่ 4 มีพื้นที่ประมาณ 190 ไร่
- หมู่ที่ 5 มีพื้นที่ประมาณ 1,900 ไร่
- หมู่ที่ 6 มีพื้นที่ประมาณ 2,300 ไร่

โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลบ่อแดง อำเภอสิงห์ทอง จังหวัดสงขลา

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร

จังหวัดทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลท่าหิน อำเภอสิงห์ทอง จังหวัดสงขลา

ทิศ ตะวันออก ติดกับ ทะเลอ่าวไทย

มีจำนวนหมู่บ้านมีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 , 2 , 3 , 4 , 5 , 6 มีประชากรทั้งสิ้น 3,699 คน ชาย 1,779 คน หญิง 1,920 คน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนราษฎรตั้งบ้านเรือน อาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วไป ในแต่ละหมู่บ้าน ประชาชนโดยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

การประกอบอาชีพ อาชีพหลักคือการทำนา ทำการเกษตร รับจ้างทั่วไป ค้าขาย เป็นต้น

พัฒนาการและความสำคัญของเกษตรอินทรีย์

จากวิถีชีวิตชาวนาของชาววัดจันทร์ที่ทำการเกษตรมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ความเป็นอยู่ของเกษตรกรในสมัยเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาต่างคน ต่างอยู่ ไม่มีการรวมกลุ่ม มีความยากจน มีหนี้สิน

ปี 2544 ได้มีโอกาสรู้จักกับกองทุนการลงทุนเพื่อสังคม (sif) เมนู 5 เรื่องการทำแผนชุมชน ซึ่งกระบวนการทำแผนชุมชนทำให้ได้เรียนรู้ ข้อมูล พื้นที่ และที่สำคัญ คือ ได้มีเพื่อนร่วมคิดร่วมคุยกันมากขึ้นกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลของชุมชน พบว่าตำบลวัดจันทร์มีพื้นที่ว่างโดยเฉพาะนาร้าง(นาร้าง) สาเหตุเกิดจากน้ำท่วมขังสาเหตุจากการตัดถนน สี่เลนสายสงขลา - ระโนด จึงเกิดการวิเคราะห์ข้อมูลนำแผนสู่การปฏิบัติ โดยการนำเสนอข้อมูลบางส่วนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

² ถอดบทเรียน โดย จันทนา เจริญวิริยะภาพ 7 – 8 มิ.ย. 2553 หาดแก้วรีสอร์ท จ.สงขลา

เช่น อบต. เกิดการพูดคุยกับแกนนำเรื่องการแก้ปัญหาหน้าท่วมและการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์ เกิดการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ชื่อกลุ่มเกษตรกรวัดจันทร์ ปรับพื้นที่ทำสวนผสมผสาน เกิดกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ตามที่อยากทำเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เช่นกลุ่มข้าวซ้อมมือ กลุ่มเครื่องหนัง กลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ กลุ่มเพาะพันธุ์ปลา ผักบาติก

ปี 2546 ได้มีการรวบรวมกลุ่มที่มีอยู่จัดตั้งเป็นศูนย์สร้างเศรษฐกิจผลิตรวมตำบล โดยเป็นการจัดทำโครงการเพื่อเสนอของบประมาณจากโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ

ปี 2547 เกิดการสรุปบทเรียนสิ่งที่ทำ ทำให้พบว่า การแปรรูปสัตว์น้ำ การเลี้ยงปลาไม่ใช่วิถีชุมชน แต่เป็นความสามารถส่วนบุคคลทำให้กลุ่มอยู่ไม่ได้ เกิดการวิเคราะห์กันใหม่ของแกนนำชุมชน จึงพบว่าวิถีชีวิตเดิม คือการทำเกษตรที่เน้นด้านการเพาะปลูก ผู้คนมีทักษะด้านนี้มากกว่าเรื่องอื่น และประกอบกับในปีนี้ได้มีแกนนำกลุ่มไปเรียนรู้กับเครือข่าย เกษตรทางเลือกภาคใต้ เครือข่ายหมอฟันบ้านเครือข่ายประเด็นด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทำให้มีประสบการณ์การทำงานเพิ่มขึ้นและได้รู้ได้เห็นกิจกรรมที่อื่น ๆ ประกอบกับเกิดการเรียนรู้ที่จะนำมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง

ปี 2548 ได้มีการทบทวนเรื่องแผนกิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์สร้างเศรษฐกิจผลิตรวมตำบล และทบทวนกิจกรรมที่ทำมาในกลุ่ม พบว่าคนที่มีความถนัดเรื่องการปลูกผัก และต่างคนต่างก็ปลูกอยู่แล้วมากมายในพื้นที่ เช่น ปลูก โหระพา ผักสวนครัว ซึ่งเป็นการปลูกกินเองบ้าง ขายบ้าง คนที่ปลูกเพื่อขายก็เริ่มใช้สารเคมีมากขึ้น ส่งผลถึงสุขภาพ คนปลูก คนกิน และสิ่งแวดล้อม และในขณะเดียวกันเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองภาคใต้ ประกอบด้วยคณะทำงาน 17 คน ซึ่งนำโดยนายระนอง ชื่นสุวรรณ จัดให้มีกระบวนการทำแผนชุมชนระดับตำบลและแผนฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น จากการทบทวนการพัฒนา การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนตามกระบวนการทำแผน ข้อค้นพบซึ่งเป็นทางออกร่วมกันได้กำหนดโครงการกันคือ วิถีเกษตรอินทรีย์ โดยมีแหล่งเรียนรู้ด้านปุ๋ยอินทรีย์ และบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาด้านการเกษตรเป็นศูนย์เรียนรู้ระดับบุคคลที่ปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมาสู่การทำเกษตรแบบผสมผสาน จากเกษตรเคมีมาสู่เกษตรอินทรีย์ ตัวอย่างบุคคลดังกล่าวเช่น นายวิจิตร จันทร หมู่ที่ 3 นางยุพิน ธรรมเจริญ หมู่ที่ 3 นายอรุณ เรืองสุข หมู่ที่ 3 นางประยงค์ จันทบูรณ์ หมู่ที่ 3

ผลจากการกระบวนการแผนดังกล่าว จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาไว้หลายด้านและที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเกษตรอินทรีย์โดยตรง คือ การส่งเสริมการทำเกษตรปลอดสารเคมี การพัฒนาโรงเรียนทำกิน ทำใช้ แบบครบวงจร และได้กำหนดโครงการเพื่อหนุนยุทธศาสตร์ดังกล่าวคือ โครงการโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ขึ้น มีที่ทำการอยู่ ณ หมู่ที่ 3 บ้านบ่อประดู่ ตำบลวัดจันทร์

ปี 2549 ตำบลวัดจันทร์ได้รับงบประมาณจากงบพัฒนาจังหวัดสงขลา ปี 2549 ตามโครงการ 1 โรงปุ๋ย 1 อำเภอ ในสัดส่วนของอำเภอสิงหนคร เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการพึ่งตนเองเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ และสามารถเป็นแหล่งสนับสนุนปุ๋ยอินทรีย์ระดับอำเภอ ได้

บทบาทและผลการดำเนินงานของภาคส่วนต่าง ๆ

เป้าหมายของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ เพื่อ

1. ให้เกิดครัวเรือนต้นแบบทำกินทำใช้ เกษตรอินทรีย์ในระดับครัวเรือนอย่างน้อย 10 ต่อ 1 หมู่บ้าน
2. ขยายผลพื้นที่ทางการเกษตรอินทรีย์ให้ได้ 150 ไร่ ภายใน 1 ปี
3. ให้มีการปลูกป่าชุมชน 5 ปีได้ 10 ไร่
4. มีแปลงสาธิตหมู่บ้านละแปลง
5. ตั้งเป้าหมายลดลด ละ เลิกอบายมุขกับกลุ่มเกษตรกรที่ทำ

กระบวนการคิด คือเน้นการพัฒนาเครือข่าย การสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงในพื้นที่ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของผู้ปฏิบัติ และสิ่งที่ได้นำผลสู่การสร้างสำนึกร่วมกันให้เกิดการปฏิบัติการแก้ปัญหาทุกเรื่องทั้งชุมชนและระดับครัวเรือน

โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือกลุ่มอาชีพในศูนย์สร้างเศรษฐกิจผลิตภัณฑ์ตำบล กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน

บทบาทของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์

- อบรมเกษตรกรให้มีความรู้ในการทำการเกษตรแบบปลอดภัยสารพิษ
- หนุนเสริมด้านปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ผัก
- ทุกคนต้องกลับไปทำที่บ้านตนเอง โดยนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้มาแลกเปลี่ยนกันทุกเดือนวันประชุม
- ตั้งกติกาของโรงเรียนว่า ต้องมาประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ปลูกผักอย่างน้อย 5 ชนิด ทำบัญชีครัวเรือน ต้องมีการออมในครอบครัว มีแปลงผักเป็นของตนเอง เป็นต้น

แนวทางวิธีการทำงาน

การทำงานของโรงเรียนใช้วิธีการ บอกให้รู้ อยู่ให้เห็น คือแกนนำจะต้องเป็นที่มีใจอาสา สร้างศรัทธากับสมาชิก และต้องเป็นบุคคลที่ต้องปฏิบัติเองจริงจึงต่อเนื่อง จึงเป็นการสร้างศรัทธา จากสมาชิกเพื่อให้ได้ใจ นอกจากนี้ก็ใช้กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของกลุ่ม คือ การให้ความรู้ระหว่างบุคคลต่อบุคคล การพูดคุย ทุกวันที่ 12 ของเดือนเป็นวันพบปะพูดคุยกันที่โรงเรียน การหนุนเสริมที่ต่อเนื่อง ทั้งความรู้ กระบวนการ ปัจจัยการผลิต จนเกิดครัวเรือนต้นแบบ แปลงสาธิต นำสู่การขยายผลสู่พื้นที่ใกล้เคียง และสู่เครือข่ายระดับจังหวัด

เทคนิค หรือกระบวนการที่ใช้ ใช้วาระการประชุมให้เกิดประสิทธิภาพ การใช้วิทยากรภายนอกมาหนุนเสริม แกนนำทำให้เห็น

วิธีการใช้ทั้งสี่บุคคลที่เป็นแกนนำ จากการพูดคุยในพื้นที่ ศึกษาเรียนรู้นอกพื้นที่ เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ร่วมเวทีประชุม สัมมนาต่าง ๆ และที่สำคัญคือต้องทดลองปฏิบัติจริง และเน้นการพึ่งตนเอง และการบริหารจัดการด้านงบประมาณอย่างประหยัด มีคณะทำงานช่วยดูแลในรูปแบบกรรมการ และการบูรณาการ งาน คน เงินของหน่วยงานที่เข้ามาทำงานในพื้นที่

การจัดระบบการทำงาน

มีคณะทำงาน 1 ชุด จำนวน 15 คน มาจากการคัดเลือกตัวแทนจากทุกหมู่บ้าน แต่ในทางปฏิบัติมี Core Team ขับเคลื่อนจำนวน 5 คน และทำงานท่ามกลางความหลากหลาย ความสามารถที่แตกต่างกันมาเป็นจุดแข็งในการทำงาน เช่น น้ำฉลุย มีความสามารถในการทำขนมเป็นวิทยากรทำขนม น้ำแก้วมีความสามารถในการประสานทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงาน-องค์กรต่างๆ น้ำจรัสมีความสามารถในการทำปุ๋ยเป็นวิทยากรหมักปุ๋ย มีน้ำแก้วเป็น “ครูใหญ่” ที่ดูภาพรวมในทุกเรื่อง ซึ่งมีบุคลิกการเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติ และนักประสานงาน เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของคณะทำงาน ทั้งนี้สามารถแบ่งระดับกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมกับโรงเรียนออกเป็น 3 ระดับ คือ กลุ่มคิด กลุ่มปฏิบัติ กลุ่มขยายผล

วิธีการมองคน คือ เป็นคนไปร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มได้ จัดหาคนที่มีความรู้ ไปร่วมประชุมกับเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ได้ ครอบครัวยุติธรรมใจ เก่งกล้าต้องมีเครื่องมือ เช่น รถในการเดินทาง มีแปลงเป็นของตนเอง ใช้งานตามความถนัด ความชอบของคน

กิจกรรมของกลุ่มที่เป็นจุดเรียนรู้ได้แก่ ปุ๋ย การปลูกแบบจุกๆ ทึ่มๆ แยกๆ สัตว์อินทรีย์ ของใช้ทดแทนในครัวเรือน การจดบัญชีครัวเรือน เพาะเห็ด ครอบครัวยุติธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียง ป่าสนทราย กลุ่มทำขนม

การเชื่อมประสานกับหน่วยงาน

- ชกส. เข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีพัฒนาในลักษณะส่งเสริม การทำกินทำใช้ในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน เมล็ดพันธุ์ พันธุ์กล้าไม้ ของสมาชิกโรงเรียน โดยอุดหนุนวัสดุอุปกรณ์ วิทยากร โดยให้กลุ่มเป้าหมายมาช่วยกันทำ เสร็จแล้วก็แจกจ่ายกันไปใช้ในครัวเรือน โดยมีเป้าหมายเพื่อการรวมกลุ่มคน สร้างแรงจูงใจไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ

- กศน. เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะการให้ความรู้ และให้กลุ่มเป้าหมายได้ลงมือปฏิบัติการร่วมกันในชุมชนสอนการทำปุ๋ยหมัก ส่งเสริมกลุ่มคนปลดหนี้(เช่น ทำปุ๋ยหมัก ทำเงินออมเพื่อปลดหนี้)

- สกว. (โครงการความร่วมมือฯ) เสริมกระบวนการทำบัญชีครัวเรือน

- สภาวัฒนธรรม เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหนุนเสริมทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน มาจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชน อาทิ การลอยกระทง

- สวทช สนับสนุนกิจกรรมโรงเรียนต้นกล้าอาชีพ(ต้นกล้าอาชีพ) ทำโรงเรียนต้นกล้าอาชีพในลักษณะให้ภูมิปัญญาในพื้นที่ได้ถ่ายทอดความรู้สู่กลุ่มเป้าหมายโดยจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนทั้งผู้เรียนและครูภูมิปัญญา

- อบต. เป็นภาคีหลักในการพัฒนาได้ให้ความสำคัญโดยนำเอาแผนของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์เข้าสู่แผนพัฒนาตำบล

- เครือข่ายแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เรื่องการจัดทำแผนเกษตรอินทรีย์ที่เชื่อมโยงไปสู่สุขภาพ และเกิดการเรียนรู้ในเครือข่ายแผนสุขภาพด้วยกัน ซึ่งมีทั้งเครือข่ายเชิงประเด็นและเครือข่ายเชิงพื้นที่

- เครือข่ายเกษตรยั่งยืนจังหวัดสงขลา เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้การทำอาชีพเกษตรที่ยั่งยืนทั้งในพื้นที่และระหว่างเครือข่าย ส่งผลให้ตำบลวัดจันทร์เป็นศูนย์เรียนรู้ที่ขยายแนวคิดไปยังตำบลใกล้เคียงได้มากยิ่งขึ้น เช่นตำบลชิงโค ตำบลบ่อแดง เป็นต้น

- สกว. (โครงการความร่วมมือฯจังหวัดสงขลา) เข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีตั้งแต่ระยะที่ 1 จนถึงปัจจุบัน ในลักษณะการสร้างกระบวนการเรียนรู้และหนุนเสริมพัฒนาศักยภาพแกนนำในพื้นที่ที่ขับเคลื่อนงานในระดับตำบลสามารถขยายผลเป็นคณะทำงานระดับตำบล สามารถขยายผลยกระดับการทำบัญชีครัวเรือน เกิดรูปธรรมครัวเรือนตัวอย่างที่ใช้การทำบัญชีครัวเรือนสร้างครอบครัวอบอุ่น ใช้ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อยืนยันที่มาของรายได้ จากการทำเกษตรอินทรีย์ จึงส่งผลให้ประเด็นเกษตรอินทรีย์ขยายผลไปสู่เกษตรกรรายอื่น ทั้งในและนอกตำบล

บทเรียนที่สำเร็จ

- การทำงานอย่างต่อเนื่องและจริงจังของกลุ่มแกนนำ เป็นต้นทุนให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา ทำให้กลุ่มคนที่ลังเลกล้าเข้ามาร่วมในกลุ่ม
- มีการติดตาม สนับสนุนและให้กำลังใจ ทำให้สมาชิกมีกำลังใจ การใช้สื่อ (ถ่ายวิดีโอมาเปิดในการประชุม การออกรายการทีวี) ทำให้สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจ กระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมประชุม
- การมีสมาชิกที่มีการปฏิบัติจริงทำจริงอย่างต่อเนื่อง ทำให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับและสามารถขยายผลได้อย่างต่อเนื่อง
- เกิดการขยายผลสู่พื้นที่ใกล้เคียง เช่นตำบลดีหลวง ม่วงงาม ชิงโค กระดังงา บ่อแดง
-
- เป็นเวทีของการเรียนรู้ของชุมชนในทุกเรื่อง เช่น กรณีการต่อรองกับทางหลวงเรื่องการตัดช่องทางจราจรในเขตพื้นที่โดยใช้โรงเรียนเกษตรกรเป็นการตัวต่อรอง หรือการเปิดเวทีให้ข้อมูลการเรียนรู้เรื่องผลกระทบจากการสร้างท่าเรือน้ำลึก กลายเป็นการอนุรักษ์สวนป่าชุมชน

บทเรียนที่ล้มเหลว

- โครงการที่จัดทำเพื่อตึงงบประมาณและไม่สอดคล้องกับวิถีผู้คนและบริบทพื้นที่ มักไม่ยั่งยืน เช่น กลุ่มเลี้ยงปลา แปรรูปปลา
- การทำเกษตรอินทรีย์เป็นทั้งการเปลี่ยนวิถีในการทำการเกษตรและการเปลี่ยนวิถีคิดในการดำเนินชีวิต จึงจำเป็นต้องใช้เวลา ใจเย็น “อย่าหักห้ามพรวดด้วยเขา”
- การทำการตลาดที่ตลาดอยู่ไกลเกินไป (ตลาดสี่เขียว/ตลาดสุภาพใน รพ.สงขลา-เป็นตลาดเฉพาะ) มีค่าใช้จ่ายมาก (ค่าเดินทางและสินค้ามีน้อย) ตลาดต้องอยู่ในชุมชน

ความเปลี่ยนแปลง

ความเปลี่ยนแปลงต่อประเด็นงาน

- ได้รับการยอมรับในวงกว้าง โดยสามารถเชื่อมประสานกับหน่วยงานรัฐ องค์กรชุมชนเกิดการขยายผลสู่ 17 ตำบล 10 อำเภอ ในจังหวัดสงขลา องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีเนื้องานเกี่ยวข้องการเกษตรอินทรีย์และเกษตรยั่งยืน ทั้งที่อยู่ในและนอกพื้นที่ เช่น อบต. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก ฯลฯ

ความเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มเป้าหมาย

- สมาชิก 68 ครั้วเรือน สามารถละ เลิก การใช้สารเคมี
- การพัฒนาศักยภาพสมาชิกผ่านการเรียนรู้และปฏิบัติการ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเกษตรอินทรีย์โดยตรงและประเด็นทางสังคมอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจพอเพียง สวัสดิการ ทุนนิยม
- เกิดการดูแลเรื่องสวัสดิการ โดยผ่านการออมทรัพย์วันละบาท
- เกิดการลดรายจ่ายในครัวเรือนและเพิ่มรายได้จากการปลูกผักสวนครัวและการทำของกินของใช้เอง
- เกิดการออมเพื่อแก้ปัญหาเรื่องหนี้สินและสวัสดิการ
- สมาชิกบางครัวไม่ไปทำงานนอกบ้าน โรงงาน ไม่เป็นทาสนายทุน เกิดการสร้างอาชีพในชุมชนเกิดรายได้ตลอดปี
- สมาชิกลดเหล้า อบายมุข

ความเปลี่ยนแปลงต่อแกนนำ

- สร้างคนขึ้นมาทำงานในระดับหมู่บ้าน จำนวน 3 รุ่น รุ่นใหญ่(รุ่นพอ) รุ่นคนหนุ่มสาว รุ่นเยาวชน
- การดูแลสุขภาพ อาทิจิ แกนนำรุ่นสองเกิดความตระหนักในพิษภัยสารเคมีและนำมาสู่พฤติกรรมลด-ละ-เลิก
- เกิดการเชื่อมโยงกับหน่วยงานข้างนอก

ความเปลี่ยนแปลงต่อหน่วยงานรัฐ

- เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและภาคีอื่น ๆ เช่น ธกส. ประมง กศน. เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงต่อระดับจังหวัด

เกิดเครือข่ายคณะทำงานระดับจังหวัด ในเชิงประเด็นต่าง ๆ เช่น เครือข่ายแผนสุขภาพ เครือข่ายองค์กรชุมชนสงขลา เครือข่ายผู้บริโภค คณะทำงานหลักประกันสุขภาพในกรรมการควบคุมคุณภาพประเด็นทรัพยากร

ความเปลี่ยนแปลงต่อระดับประเทศ

ร่วมเป็นเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกระดับประเทศ แรงงานนอกระบบ เป็นต้น

ประเด็นสวัสดิการที่ ตำบลทับช้าง อำเภอนาทวี

ประวัติความเป็นมา

ตำบลทับช้าง เป็นตำบลหนึ่งในเขตการปกครองของอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา คำว่า "ทับช้าง" จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา ครั้งหนึ่งช้างของพระยาปัตตานีจำนวน 1 เชือก ชื่อว่าพระยาหน้าดำ ได้หลบหนีมา อยู่กับช้างป่าในบริเวณบ้านทับช้าง เมื่อท่านพระยาปัตตานีสืบทราบจึงได้ยกขบวนทัพมา เพื่อล้อมจับเชือกนั้น โดยมีการตั้งเป็นเพี้ยดกันช้างมิให้หลบหนี ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าควนค่ายช้างซึ่งใช้เวลานานหลายเดือนจึง สามารถจับช้างเชือกนั้นกลับปัตตานีได้ คำ "ทับช้าง" จึงน่าจะมาจาก "ทัพช้าง" ที่ยกมาจับช้าง

ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ตำบลทับช้าง เป็นตำบลหนึ่งใน 10 ตำบล ของอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลาซึ่งตั้งอยู่ห่างจาก อำเภอ นาทวีไปทางทิศใต้ ตามถนนทางหลวงแผ่นดินสายนาทวี-บ้านประกอบ ระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ จดเขต ตำบลสะทอน อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

ทิศใต้ จดเขต ตำบลประกอบ อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันตก จดเขต ตำบลคลองขวาง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก จดเขต ตำบลสะทอน อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

เนื้อที่ ตำบลทับช้าง มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งหมด 10 หมู่บ้าน โดยมีเนื้อที่ทั้งหมด จำนวน

93 ตารางกิโลเมตร หรือมีเนื้อที่จำนวน 58,125 ไร่

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลทับช้างมีลักษณะพื้นที่เป็นเนินเขาและป่ายางเนินเขาไม้ผลและพื้นที่ป่าสงวน 70% ของพื้นที่ดูแลโดยอุทยานแห่งชาติพื้นที่กรรมสิทธิ์พี่น้องนอกจาก สปก. พื้นที่ทั้งหมดเป็นป่ายาง70% ไม้ผล 20% และอีก 10% เป็นพื้นที่ว่างเปล่า

จะนั้นเศรษฐกิจของพื้นที่จึงขึ้นอยู่กับสวนยางโดยรวมของเศรษฐกิจนั้นจึงจัดอยู่ในเกณฑ์ดี และมี การกระจายเป็นลักษณะที่ดีพอสมควร

ลักษณะภูมิอากาศ แบ่งออกเป็น 2 ฤดูกาล

ฤดูร้อน จะเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม แต่อากาศของตำบลทับช้างจะไม่ร้อนมากนัก เนื่องจากพื้นที่ของตำบลทับช้าง ตั้งอยู่ระหว่างแนวเขาน้ำค้าง และเทือกเขาสนกาลาศรีซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีป่าไม้สมบูรณ์

ฤดูฝน จะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมซึ่งจะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนืออีกครั้งในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม ของทุกปี

ตำบลทับช้างแบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 10 หมู่บ้านดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านทับช้าง
- หมู่ที่ 2 บ้านเกาะงู-กะทิงตาย
- หมู่ที่ 3 บ้านโคกจ้ง-คลองปราง
- หมู่ที่ 4 บ้านไร่-หัวควน-หน้าวัด
- หมู่ที่ 5 บ้านใหญ่
- หมู่ที่ 6 บ้านคอก-วังไทร
- หมู่ที่ 7 บ้านโคกเอะ
- หมู่ที่ 8 บ้านลุ่ม
- หมู่ที่ 9 บ้านซอนทอง
- หมู่ที่ 10 บ้านเกาะจ้ง

สวัสดิการดั้งเดิม

ชุมชนทับช้าง เป็นชุมชนที่ลักษณะเป็นภูมิประเทศเดิมเป็นเนินเขาและห่างไกลจากตัวอำเภอและตัวเมืองของจังหวัดสงขลา ความลำบากในการติดต่อคมนาคมกับศูนย์กลางของความเจริญรุ่งเรือง ก่อให้เกิดวิถีชุมชนต้องอาศัยช่วยเหลือพึ่งพากันในทุกๆบ้านตั้งแต่เรื่องของสุขภาพอนามัยที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ และเรื่องอื่นๆ กระบวนการเรียนรู้ของวิถีชีวิตชุมชนทับช้าง ก็เพื่อจะนำพาชุมชนไปสู่สวัสดิการเป็นเรื่องของชุมชนต้องนำรู้โดยหลีกเลี่ยงไม่ได้

สวัสดิการดั้งเดิมจึงเป็นสวัสดิการที่ไม่ได้รับโอกาสจากหน่วยงานรัฐมากนักกรณีที่เกิดการเจ็บป่วย อาศัยการชื้อยาสามัญ เช่นยาทันใจ ยาลดกรด มีไว้เพื่อพึ่งพาอาศัยยาสามัญและหมอชาวบ้านเท่านั้นหากแต่ปวงชนซึ่งมีวิถีดั้งเดิมในการดูแลห่วยไยกัน อันเป็นสายใยสำคัญที่ทำชุมชนแข็งแรง และเติบโตไปสู่การอยู่รอดได้และอยู่ร่วมกันได้ ฉะนั้นเมื่อยามเจ็บป่วยก็ไปเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้านจึงเป็นวัฒนธรรมและการให้ขวัญกำลังใจ ซึ่งบางครั้งอาจจะดูสำคัญกว่ายาสามัญอีก ในกรณีที่เสียชีวิตลง การพิธีในการจัดศพจึงจำเป็นชุมชนต้องใช้วิถีชุมชนในการพึ่งพาตนเองเริ่มตั้งแต่การทำหีบศพ เพื่อนบ้านช่วยกันตั้งแต่การหาไม้ บ้านไหนมีไม้อะไรก็นำมาทำได้ หรือถ้าหากไม่ได้หรือไม่พอก็จะช่วยกันตัดไม้ที่พอใช้ได้ แปรรูปเท่าที่จะประกอบหีบศพ ในการต่อหีบศพก็จะเป็นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง คนอีกกลุ่มหนึ่งก็จะช่วยกันหาไม้ซึ่งใช้ในการต่อโรงหีบศพ เท่าที่หาได้และจำเป็น ส่วนกลุ่มของแม่บ้านก็จะช่วยกันเตรียมและจัดหาข้าวปลาอาหารเมตั้งแต่ช่วยกันนวดข้าวบ้าง และช่วยกันหาผักจากธรรมชาติ มาประกอบอาหารในพิธีให้พอซึ่งเป็นทั้งผักที่ได้ปลูกไว้บ้าง และผักจากธรรมชาติบ้าง

สวัสดิการในต้นอาชีพและการสร้างรายได้

ดั้งเดิมของชุมชนทับช้างซึ่งลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าและเนินเขาซึ่งอาชีพดั้งเดิมก็คือ สวนยางและไม้ผล การประกอบอาชีพหลัก คือ สวนยางซึ่งแต่เดิมคือสวนยางเมือง ชาวบ้านช่วยกันบุกเบิกและทำสวนและช่วยกันทุกเรื่องโดยไม่ต้องใช้แรงงาน และเครื่องจักร

ปี 2510 เริ่มมีสวนยางสงเคราะห์จากสำนักงานสงเคราะห์การทำสวนยางและจะต้องทำตามเงื่อนไขของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางซึ่งได้กำหนดไปจากกองทุนสงเคราะห์ เช่นจะต้องไม่มีไม้

อื่นๆเลยในแปลงยางจะต้องปลูกเป็นแถวเป็นแนวตามเงื่อนไข ต้องใช้ยางรัดทุกต้นที่กำหนดและใช้ปุ๋ยตามสูตรปริมาณที่กำหนดแล้วอุดหนุนเงิน 2,800 บาท / ไร่

การเปลี่ยนวิธีการทำสวนยางเริ่มเปลี่ยนจาก การพึ่งพาตนเองในชุมชนเปลี่ยนเป็นเกษตรใช้แรงงานจ้างซึ่งเป็นแรงงานต่างถิ่นเข้าไปรับจ้าง

ปี 2530 การทำสวนยางไม้ผลเริ่มมีการขยายตัว ซึ่งเป็นผลจากการได้รู้เป็นผลจากการที่สำนักงานส่งเสริมการเกษตรสวนยางการเกษตรตำบลและเกษตรอำเภอ ไม้ผลแบบสวนป่าเริ่มสูญหายไปเปลี่ยนเป็นสวนเชิงเตี้ยมากขึ้น ทั้งสวนไม้ผลและสวนปาล์มเริ่มมีแรงงานจากต่างถิ่นและเครื่องจักรมากขึ้น

ปี 2524 การขยายตัวในการทำสวนยางสงเคราะห์โดยเงินของกองทุนสงเคราะห์สวนยาง และการส่งเสริมการทำสวนยางไม้ผลในพื้นที่โดยสำนักงานส่งเสริมการเกษตรสวนยางก็ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีดั้งเดิมในลักษณะของสวัสดิการในมิติการประกอบอาชีพ และการสร้างรายได้ ไม่พึ่งพาทายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากกลไกของรัฐมากขึ้นอย่างรวดเร็ว

ชุมชนทับช้างซึ่งลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าและเนินเขาและป่าที่อุดมสมบูรณ์อันเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายภายใต้ปัจจัยเอื้อทางธรรมชาติ ตั้งแต่วิถีการดำเนินชีวิตในการปกครองอาชีพทำสวนและการปกครองจากธรรมชาติหลากหลายชนิดเป็นพื้นที่ที่มีฝนตกชุกแต่ไม่ได้รับผลกระทบจากฝนตกชุกดินถล่ม แม้จะมีปัญหาน้ำท่วมบ้างแต่จะไม่กระทบให้เกิดการแล้งเนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นเนินเขาเป็นรายเรียงอยู่ทั่วไปการรายเรียงจึงเป็นไปอย่างสะดวกตามธรรมชาติของพื้นที่ เมื่อเกิดเหตุการณ์กระทบบ้างชาวบ้านจึงช่วยเหลือกันเองเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ความเป็นอยู่ก็ไม่ลำบากในเรื่องอาชีพและรายได้ทำให้ปัญหาสังคมตั้งแต่โจรขโมย ยาเสพติด และอย่างอื่นเข้าได้ยาก เนื่องจากความสัมพันธ์ดั้งเดิมซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญของชุมชน

ยุคของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย

การพัฒนาของหน่วยงานของรัฐที่นำไปสู่สวัสดิการทางสังคม

ปี 2530 เกิดสุซศาลา (สถานเอนามัย)

ปี 2534 การเดินทางจากทับช้างไปอำเภอหนองวัวมีความสะดวกสบายมากขึ้นจากการทำถนนยางพาราทำให้แต่เดิมการดูแลเรื่องสุขภาพของอนามัยเมื่อเกิดการเจ็บป่วยชาวบ้านจะใช้สุซศาลาและการบริการจากสุซศาลาเรื่องยาและถ้าหากเกิดการเจ็บป่วยทันทีและถ้าหากจำเป็นที่จะต้องไปโรงพยาบาลเพื่อพบแพทย์ก็จะใช้โรงพยาบาลอำเภอ

สวัสดิการในการจัดการศพ เมื่อเกิดเสียชีวิตลงเกิดขึ้นเมื่อเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเข้าไปส่งเสริมและจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์โดยรูปแบบของพัฒนาชุมชนโดยรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์โยแรกเกิดจากการติดตั้งของการพัฒนาชุมชนเมื่อปี 2522 ด้วยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในจัดตั้ง คือ กลุ่มแม่บ้านด้วยความคิดในการรวบรวมเงิน รวมหุ้น ให้สมาชิกที่ไม่ได้ใช้จ่ายกลุ่มจะมีการเก็บดอกเบี้ยในการกู้เป็นผลกำไรของกลุ่มกำไรที่ได้จะนำไปปันผลให้สมาชิกเมื่อมีการเสียชีวิตลงถือเป็นแบบฝึกหัดบทแรกของชุมชนทับช้างในการจัดการกลุ่มการเงินความรู้สึกในคุณค่าเดิมซึ่งเป็นการช่วยเหลือดูแลกันในการเจ็บไข้ได้ป่วยจนถึงการเสียชีวิตลงด้วยวิถีชุมชนใช้ระบบความสัมพันธ์

และการดูแลกันจนเป็นวัฒนธรรมในการพึ่งพากันเองไม่ได้มองไปในตัวเงินจะให้คุณค่าที่มีผลกระทบไปในเรื่องอื่นๆ ในวิถีการดำเนินชีวิตอย่างงดงาม

ปี 2526 เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ใช้ระบบการจัดการที่นำไปสู่การสร้างกลุ่มฌาปนกิจศพสังเคราะห์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์วิจิตร คือ ลูกค้ายธนาคารซึ่งมีอยู่ทั้งอำเภอและตำบลทับช้างเข้ามาอยู่ด้วย ใช้เงื่อนไขว่าถ้าใครได้รับเงินก็จะต้องไปเป็นสมาชิกกองทุนฌาปนกิจสังเคราะห์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ขณะนี้ มีจำนวนกว่า 9,000 คน ในอำเภอเมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งเสียชีวิตลงก็จะได้รับเงินสงเคราะห์ค่าทำศพ 8,700 บาท ต่อศพซึ่งเกิดจากการรวบรวมเงินของสมาชิก เพื่อใช้ในกรณีสงเคราะห์การจัดทำศพอย่างเดียว

ปี 2541 รัฐบาลได้อุดหนุนเงินตามแผนการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลให้เข้ากับทุกหมู่บ้านหมู่บ้านละสองแสนกว่าบาทโดยผ่านทางองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นชุมชนทับช้างได้รับเงินก้อนนี้ในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นทุกหมู่บ้านซึ่งเป็นอีกกลุ่มหนึ่งอันเป็นทางเลือกทางเดียวซึ่งจะคุ้นเคยกับการจัดการทางการเงินของตัวเองด้วยการทำกลุ่มออมทรัพย์มาก่อน การบริหารจัดการโดยระเบียบ คือ ปล่อยเงินก้อนนี้ให้สมาชิกในชุมชนนี้กู้เพื่อทำผลกำไรให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชนเงื่อนไขดอกเบี้ยยร้อยละ 12 ต่อปีสมาชิกในชุมชนจะต้องเข้าเข้าร่วบรวมเงินเพื่อเป็นการลงทุนเข้ากับเงินรัฐบาลที่อุดหนุนกว่าสองแสนกว่าล้านบาทผลกำไรของดอกเบี้ยยกลุ่มจะเป็นผลอื่นให้สมาชิก 60% ใช้ในการบริหารจัดการ 15% ตั้งเป็นกองทุนสาธารณะประโยชน์ซึ่งอาจจะเป็นการซ่อมแซมสาธารณะประโยชน์สมทบเข้ากลุ่ม 5% เพื่อกองทุนจะทุนได้เติบโตขึ้น 10% เป็นค่าสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ลำบากโยการซื้อข้าวสารแจก

ปี 2544 รัฐบาลได้จัดสรรเงินทุกหมู่บ้านในการใช้เป็นเงินทุน หมู่บ้านละหนึ่งล้านบาทซึ่งเป็นเรื่องไม่ยุ่งยากสำหรับชุมชนทับช้างในการบริหารจัดการจึงเกิดเป็นกองทุนเงินกู้ให้เป็นอีกสมาชิกในหมู่บ้านกำหนดอัตราดอกเบี้ย 0.60 ต่อเดือนรายละไม่เกิน 20,00 บาทต่อการกู้หนึ่งครั้งการบริหารผลกำไรของตำบลทับช้าง คือ 35% ตั้งเป็นกองทุนความเสี่ยงซึ่งกรณีที่เกิดความเสี่ยงใดๆจะต้องจ่ายเงินก้อนนี้รายละเอียดชัดเจนหากแต่เป็นความเห็นของกรรมการ 35% ใช้ปันผลคืนสมาชิก (สมาชิกหมายถึง สมาชิกที่ลงเงินเพื่อรวมทุนในลักษณะการทำกลุ่มการเงินอื่นๆ) 5% ใช้จ่ายในการบำเพ็ญประโยชน์ที่เรื่องของกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ส่วน 25% สมทบเข้ากองทุนเดิม

ปี 2549 ได้รับเอาแนวคิด สัจจะลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาทมาจากสมาคมสัจจะลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาท ซึ่งเป็นแนวทางในการขยายเงินทุนให้มีเป้าหมายเต็มพื้นที่จังหวัดสงขลา เพื่อกองทุนสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตายซึ่งก็เป็นข้อระเบียบบังคับที่กำหนดโดยกองทุนลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาทกำหนดทุกกำหนดการ คือ

สมาชิกอายุ 6 เดือนตั้งแต่วันแรกเริ่ม (นับจากวันแรกเข้า) จะได้รับการจัดการศพ 2,500 บาท

สมาชิกอายุ 1 ปี จะได้รับการจัดการศพ 5,000 บาท

สมาชิกอายุ 1 ปี กว่าจะได้รับเงินสงเคราะห์จัดการศพ 10,000 บาท หากเจ็บป่วยต้องรักษาโรงพยาบาลและหากต้องนอนพักได้รับสวัสดิการคืนละ 100 บาท

ปี 2550 โครงการ SML ของกระทรวงมหาดไทยได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน 228,000 บาท ชุมชนทับช้างได้ใช้กองทุนก้อนนี้โดยการจัดตั้งกลุ่มโดยให้สมาชิกในชุมชน สมัครเข้าเป็นสมาชิกและร่วม

หุ้นครอบครัวละ 100 บาท ตั้งเป็นกองทุน เพื่อเป็นทุนในการจัดซื้อข้าวสารมาจำหน่ายให้กับสมาชิกในชุมชนสมาชิกสามารถไปซื้อข้าวสารโดยไม่ต้องจ่ายเงินสดแต่จะคิดบัญชีเดือนละครั้งการซื้อข้าวสารจะเกิดผลกำไรในทางธุรกิจกำไรที่ได้หลังจากการสรุปบัญชีสิ้นปี จะจัดสรรกำไรคืนให้สมาชิกขึ้นอยู่กับการตกลงประจำปี เกิดกองทุนแม่บ้านประจำปี ในการจัดตั้งกองทุนฌาปนกิจกลุ่มแม่บ้านตำบลทับช้าง เข้าเป็นสมาชิกกองทุนระดับอำเภอด้วยการเก็บกองทุนสมาชิกปีละ 100 บาท/คน เพื่อจ่ายเป็นค่าทำศพให้กับสมาชิก กลุ่มผู้สูงอายุก็มีการจัดการช่วยต่อการจัดสรรผู้สูงอายุเมื่อเสียชีวิตลงโดยสมาชิกจะต้องเสียค่าทำศพ 70 บาท/คนปีนอกจากนี้ผู้สูงอายุจะได้รับค่าจัดสรรศพจากสังคมและพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์อีก 2,000 บาท/ศพจะได้รับค่าใช้จ่ายในกาบซ่อมแซมบ้านเป็นรายๆ ที่จำเป็นและเดือดร้อนจากสวัสดิการผู้สูงอายุกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์

สำหรับผู้พิการติดเชื้อเอดส์ จะได้รับสวัสดิการในลักษณะของครอบครัว ส่งเสริมอาชีพและช่วยเหลือการศึกษา รถเข็น และรถโยก จากสวัสดิการผู้สูงอายุกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์

สำหรับการส่งเสริมอาชีพจะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานสำนักงานวิชาการสนับสนุนภาค 12 จากสวัสดิการผู้สูงอายุกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ในลักษณะของกองทุนละ 5,000 บาท และยังเป็นกองทุนการศึกษากองทุนละ 1,000 บาท 5 ทุน/ปี

ศูนย์พัฒนาสังคมภาค 56 กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ได้ให้ทุนการสนับสนุนกองทุนการจัดกิจกรรมวันกตัญญู 100,000 บาท

ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรี ได้ให้ทุนกับสตรีและการฝึกอบรมให้ทุนละ 80,000 บาท เพื่อเป็นกองทุนอาชีพสตรีพื้นที่ได้ใช้การตั้งร้านชุมชนและซื้อจักรเย็บผ้า

สำนักงานการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดได้จัดตั้งตัวแทนอาสาสมัครพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ขึ้นทุกหมู่บ้าน 30 กว่าคนในจำนวนนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับอาสาสมัครการพัฒนาสังคมอาสาสมัครชุมชนสามารถจัดตั้งกองทุนไปประกอบอาชีพได้โดยคิดดอกเบี้ย 12% /ปี ผลกำไรที่ได้จะนำไปซื้อข้าวสารหรือของใช้ที่จำเป็นในครัวเรือน แจกผู้สูงอายุและผู้ที่ย่อยโอกาสในพื้นที่

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในได้สนับสนุนงบประมาณ 170,000 บาท เพื่อจัดตั้งกองเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ โค กระบือ เป็นผู้จัดหาซื้อทุกอย่างในชุมชน

ถ้าจะนับรวมกองทุนที่มีอยู่ในตำบลทับช้างร่วมด้วย 14 กองทุนทุกกองทุนมาจาก กลไกของรัฐบาลได้จัดตั้งและสนับสนุนงบประมาณเบื้องต้นและชุมชนบริหารจัดการด้วยตนเองภายใต้ระเบียบหน่วยงานเสียงส่วนใหญ่เป็นจำนวนมากจะมีบางส่วนที่ชุมชนรวมเห็นด้วยแล้วจัดการโครงสร้างบริหารจัดการ และเพิ่มเติมเงื่อนไขบางส่วนบางเรื่องที่ชุมชนเห็นสมควรทั้งนี้สิ่งเหล่านี้ชุมชนจะเห็นร่วมกันว่าสวัสดิการในพื้นที่ค่อนข้างที่จะสมบูรณ์ซึ่งจะต้องจัดการตราเงินเป็นสิ่งสำคัญจะมีที่อื่นๆ อยู่บ้างแต่ไม่ค่อยเป็นรูปธรรมและถูกให้หนักเบาว่าเงินจะพบว่าการจัดผลกำไร 10% เป็นกองทุนสาธารณะประโยชน์ และบางกลุ่มจัดผลกำไรเข้าเป็นกองทุนความเสี่ยอยู่บ้างในขณะที่บางกลุ่ม ตั้งกองทุน

บำเพ็ญประโยชน์ 5% และจะพบว่าเป็นพื้นที่ที่หน่วยงานทุกหน่วยงานทุกหน่วยงานย่อยของกระทรวงการพัฒนาสังคมได้ใช้เป็นพื้นที่ในการปฏิบัติงานของหน่วยทำให้พบเห็นการทำงานทุกหน่วยงานที่ขาดการวิเคราะห์และการบูรณาการงานเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับข้อมูลและความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่ทำให้งานเกิดความซับซ้อนขึ้นมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้พื้นที่ก็ไม่ได้เตรียมตัวเอง ตั้งแต่การศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริงซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์และการจัดทำแผนงานสวัสดิการ ซึ่งครอบคลุมทุกมิติซึ่งเป็นไปได้ ถ้าหากพื้นที่ตั้งใจที่เรียนรู้และวิธีคิดเรื่องสวัสดิการซึ่งไม่ใช่เงินช่วยเหลือในลักษณะนั้นๆ หากแต่เป็นการสร้างสังคม อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันซึ่งมิติทางสังคมก็จะเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. แกนนำพื้นที่มองตัวตนของตัวเองได้ชัดเจนกว่างานในพื้นที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานของรัฐเป็นหลัก คือรู้จักรูปแบบวิธีการในการทำแล้วมุ่งไปทำเพื่อตอบสนองของหน่วยงานพื้นที่ก็ทำหน้าที่ตามความประสงค์ของหน่วยงานทำหน้าที่ตั้งรับและรับได้หมด เนื่องจากพื้นที่ไม่ได้เตรียมตัวเองในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายไว้ในอนาคตก่อนในลักษณะของหน่วยงานที่เกิดจากลักษณะของข้อมูลที่แท้จริงนอกจากนี้ที่มีลักษณะอยู่จึงเป็นลักษณะที่ต่างคนต่างหน่วยงานต่างทำจึงเห็นสมควรที่จะจัดให้มีกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ตนเองภายใต้บทบาทเพื่อกำหนดวิเคราะห์และทิศทางของตัวเอง
2. งานสวัสดิการโดยภาพรวมพื้นที่มีมุมมองที่ปกคลุมประเด็นสวัสดิการที่นำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขตั้งแต่เรื่องของอนามัย อาชีพ การศึกษา นันทนาการ ระบบยุติธรรมและประเด็นอื่นๆ จึงเห็นว่าน่าจะเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้สวัสดิการในภาพรวมเปรียบเทียบได้บ้าง

การจัดการฐานข้อมูล

ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

บริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้อง

ตำบลคูหาใต้ มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 42.90 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 26,812.5 ไร่ โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดอำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ ติดตำบลควนรู และตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก ติดตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันตก ติดตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มและมีภูเขาที่มีการปลูกข้าว ยางพารา พืชไร่และพืชผัก มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับปลูกข้าว, พืชผักทางการเกษตรและพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภค

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ

เขาคุ่มปะ อยู่ทางด้านทิศใต้ของเขาคูหา เป็นเขาหินขนาดเล็ก ในอดีตมีองค์เจดีย์อยู่บนยอดอายุกว่า 100 ปี ต่อมาได้โทรมลงและถูกฟ้าผ่าหลายครั้ง จนกระทั่งพังราบ ในสมัยหลวงตาหาวาด อดีตเจ้าอาวาสวัดคุ่มปะ จึงได้สร้างเจดีย์องค์ใหม่บริเวณที่ตั้งปัจจุบันภายในวัดซึ่งอยู่ที่เชิงเขา โดยหลวงตาหาวาด สันนิษฐานเมื่อปี 2477

เขาคูกน้ำ อยู่ด้านหลังที่ว่าการอำเภอรัตภูมิ มีหินโผล่ขึ้นมาในคลองรัตภูมิที่ไหลผ่านด้านหลังที่ว่าการอำเภอ จึงเรียกว่าเขาคูกน้ำ เขารังเกียจ ต่อมาเปลี่ยนเป็น เขารักเกียรติ ตั้งอยู่ที่ตำบลเขารักเกียรติ อำเภอรัตภูมิ มีพระพุทธรูปโบราณอยู่และได้รับการจดทะเบียนเป็นโบราณวัตถุด้วย

ควนหัวแหวน มีลักษณะเป็นเนินเขา ปัจจุบันถูกชาวบ้านขุดหน้าดินไปขาย ควนรู ก็อยู่ในเขตตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ อยู่ใกล้กับสี่แยกคูหา มีลักษณะเป็นเนินดินเช่นกัน

ควนหินเหล็กไฟ มีป่าช้าโบราณอยู่ด้วย แต่ปัจจุบันกลายเป็นสวนยางพาราไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีควนที่อยู่ต่อเนื่องกับควนหินเหล็กไฟด้วยคือ ควนمين ส่วนควนสีหมาน ก็อยู่ต่อเนื่องจากควนรู แต่ทั้งสองควนไม่ปรากฏในตำนานเขาในอำเภอรัตภูมิตามคำกลอนโบราณ

สายน้ำที่สำคัญที่ไหลลอดผ่านใต้เขาคูหาด้วย คือคลองห้วยบอน แต่เมื่อลอดผ่านใต้เขาคูหามาแล้ว ชาวบ้านเรียกว่าเรียกว่าคลองตะเคียน คลองห้วยบอนมีต้นน้ำอยู่ที่ฝ่ายชะมวง หรือโครงการชลประทานชะมวง ที่ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ คลองห้วยบอนเป็นสายน้ำธรรมชาติ แต่กรมชลประทานใช้เป็นคลองส่งน้ำฝั่งซ้าย จึงเข้ามาขุดลอกและปรับแต่งตลิ่ง ทำให้พืชไร่มีน้ำ เช่น ต้นสาเก

ถูกขุดออกไปด้วย คลองห้วยบอนเมื่อลอดใต้เขาคุหาออกมาแล้ว มีชื่อเรียกว่าคลองตะเคียน ไหลผ่านพื้นที่หลายตำบลโดยมีปลายน้ำอยู่ที่ตำบลควนโส อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ก่อนไหลลงทะเลสาบสงขลา มีความยาวรวมประมาณ 70 กิโลเมตร มีลักษณะคดเคี้ยว จึงยาวกว่าคลองรัตภูมิ ที่มีความยาวประมาณ 63 กิโลเมตร ส่วนคลองส่งน้ำสายหลักของโครงการชลประทานชะมวงคือ คลองรัตภูมิหรือคลองภูมิตามชื่อเรียกของคนตอนล่างของสายน้ำ และมีการขุดคลองส่งน้ำชลประทานฝั่งขวาเรียกว่าคลองเหมืองขุด เนื่องจากบางช่วงเป็นคลองธรรมชาติด้วย

พรุโต๊ะนาย ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ ประชากรโดยส่วนใหญ่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคูหาใต้ จะมีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลักนอกจากนี้ยังมีการค้าขายรับจ้างและอุตสาหกรรมเป็นต้น

หน่วยธุรกิจในเขต อบต. มีดังนี้

- บั๊มน้ำมันและก๊าซ จำนวน 3 แห่ง
- โรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 3 แห่ง
- โรงสี จำนวน 11 แห่ง

สภาพทางสังคม

เมื่อหลายสิบปีก่อน ตำบลคูหาใต้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ โดยมี “เขาคุหา” เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น คนเก่าแก่มักเล่าให้ลูกหลานฟังว่า ป่าเขาคุหาสมบูรณ์ถึงขนาดเมื่อก่อนเป็นที่อยู่อาศัยของเสือป่า วัวหรือโคของชาวบ้านจะถูกเสือกตอย่อยครั้ง ชาวบ้านจึงเรียก “เขาโคหาย” จนเพี้ยนมาเป็น “เขาคุหา” ในทุกวันนี้ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าส่งผลให้ดินและน้ำมีความเหมาะสมต่อการปลูกข้าว ชาวบ้านคูหาใต้ทุกหมู่บ้านจึงประกอบอาชีพทำนา พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลจึงเต็มไปด้วยทุ่งนากว้างใหญ่ ขณะที่วิถีและภูมิปัญญาการทำนาถูกถ่ายทอดมารุ่นต่อรุ่น ตั้งแต่อดีตเรื่อยมา ทั้งวิธีคัดเลือกและรักษาพันธุ์ข้าว การทำขวัญข้าว การนวดข้าว การลงแขก การจัดการน้ำโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯลฯ แต่เมื่อหลายปีที่ผ่านมา ถนนเอเชียตัดผ่านตำบลคูหาใต้ ทำให้ความเจริญทางวัตถุเข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ผนวกกับนโยบายของภาครัฐที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ยิ่งทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด หลายคนเลิกทำนา หันไปทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันแทน ทุ่งนาที่เคยเขียวขจีจึงค่อยๆ เลือนหายไป บางคนเปลี่ยนจากอาชีพเกษตรกรไปเป็นแรงงานรับจ้าง หรือค้าขายเล็กๆ น้อยๆ แม้ปัจจุบันตำบลคูหาใต้ มีชาวบ้านที่ยังคงสืบทอดอาชีพการทำนาอยู่บ้างในแต่ละหมู่บ้าน แต่มีแค่เพียง 3 หมู่บ้านเท่านั้น ที่ยังทำนากันเป็นจำนวนมาก คือ หมู่ที่ 3 , 8 และ 14 บางพื้นที่แม้จะยังทำนา แต่วิธีการทำนาก็เปลี่ยนไป จากที่เคยใช้แรงงานคนและวัวควาย ใช้วิธีการลงแขก ซอแรง ก็กลายมาเป็นเครื่องจักร ทำให้วิถีชาวนาแบบดั้งเดิมเริ่มเลือนหายไป

สถานการณ์ปัญหาที่สำคัญของชุมชน

เนื่องจากเป็นตำบลค่อนข้างติดกลุ่มสังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และ กำลังเดินทางตามยุคโลกาวิวัฒน์อย่างน่าเป็นห่วง และขาดภูมิคุ้มกันในหลายๆ ด้าน การห่างไกล

จากศาสนาเริ่มมีมากขึ้น การให้การเคารพแบบทุนเดิมตามแบบเครือญาติเริ่มลดน้อยลง หลายฝ่ายเริ่มกันแข่งขัน แย่งชิงทรัพยากร มุ่งการพัฒนาแบบทุนนิยม เด็กขาดการดูแลอย่างใกล้ชิดและขาดการดูแลที่เหมาะสม ขาดความอบอุ่น ขาดความเข้าใจในการใช้ชีวิต ศาสนสถานขาดการดูแลอย่างจริงจัง ประเพณีวัฒนธรรมเริ่มคล้อยตามทุนนิยม

พัฒนาการ และความสำคัญของการประเด็นในการขับเคลื่อนของพื้นที่

การเติบโตของแผนชุมชนที่ขยายตัวไปตามพื้นที่ต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งที่จุดประกายให้บุคคล กลุ่มองค์กรชุมชนที่มีความตั้งใจทำงาน เสียสละเพื่องานส่วนรวม ได้รวมตัวกันเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ตนเองผ่านกระบวนการทำแผน นำสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งตำบลคูหาใต้เองก็เป็นตำบลหนึ่งซึ่งรับแนวคิดนี้มา

คณะทำงานแผนชุมชนคูหาใต้จึงก่อตัวขึ้นในปี 2547 อันเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ตำบลอย่างเข้มข้น แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับจากชุมชนในระยะแรก มีเพียงคำถามและเสียงสะท้อนด้วยความไม่เข้าใจจากทั้ง อบต. ฝ่ายปกครองในท้องถิ่นว่าจะทำไปทำไม แต่ก็ไม่ได้สร้างความย่อท้อให้กับคณะทำงานซึ่งยังคงเดินหน้าต่อไป และได้มีการปรับตัวโดยการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นแนวร่วมในการขยายความคิด และเป็นกลไกในการทำงานระดับชุมชน เช่น กลุ่มต้นกล้าคุณธรรม กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ สมาชิก 108 (ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลคูหาใต้) จนกระทั่งขยายไปสู่กลุ่มกิจกรรมอื่นๆ เช่น กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น

ในช่วงระหว่างปี 2548 – 2550 นี้เอง กระบวนการทำแผนชุมชน กลุ่มกิจกรรมของตำบลคูหาใต้เติบโตขึ้นอย่างกว้างขวาง เป็นช่วงเวลาแห่งการสะสมความรู้อันเกิดจากการกระบวนการทำกิจกรรม ซึ่งแกนนำบอกว่าสิ่งที่ได้เรียนรู้ คือ เรียนรู้ในเรื่องของความไม่เข้าใจในกระบวนการแผนของหน่วยงานรัฐ ได้เรียนรู้ในเรื่องของการก่อตั้งองค์กรร่วมกัน ที่สำคัญคือได้รู้ชุมชนของตนเองว่าอยู่กันอย่างไร สถานการณ์ของชุมชน แนวทางแก้ไขปัญหา และได้จุดประกายให้คนทำงานต่อ ว่า

“มันมีเหตุที่ทำให้คูหาใต้ต้องทำข้อมูล เหตุที่หนึ่ง เพราะไม่รู้เหตุ จึงหาทางแก้ไขไม่ได้หรือไม่ตรงเป้าหมาย เหตุที่สอง เราเชื่อว่าผลมาจากเหตุ เหตุที่สาม เราเชื่อว่าข้อมูลคือตัวค้นหาเหตุและเชื่อว่าเมื่อรู้เหตุก็มีทางแก้ ผลวันนี้คือ โรคภัยไข้เจ็บ ความขาดหาย ความยากจน เหล่านี้ ผลนี้มาจากเหตุอะไร มาช่วยกันค้นหาและนำมาหาทางออก”

ในปี 2551 สกว.สำนัก 5 ภายใต้โครงการระบบการจัดฐานข้อมูล มาขยายผลใน 14 พื้นที่ภาคใต้ ตำบลคูหาใต้ ก็เป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายนั้น โดยนำระบบฐานข้อมูลขนาดเล็กซึ่งพัฒนาโดย นพ.บรรเจิด สุขพิพัฒน์ปานนท์ ใช้โปรแกรมหลัก 2 โปรแกรมในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล คือ Microsoft Access, Map Window ซึ่งก็ได้นำคณะทำงานแผนชุมชนชุดเดิมเข้ามาขับเคลื่อนงานต่อ ภายใต้หลักคิดและความเชื่อว่า งานด้านข้อมูลมีความสำคัญต่อการพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สมควรที่จะมีการ

ดำเนินด้านข้อมูลต่อไปอย่างถาวร และพัฒนาให้เป็นปัจจุบันตลอดเวลา เพราะข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาที่สามารถทำให้ปราศจากความขัดแย้ง และการบริการประชาชนได้ตามตรงเป้าหมาย

ระบบข้อมูลจะต้องยกมาทำประชาพิจารณ์ทุกระยะที่มีงานประเด็น โจทย์วิจัย และ จะใช้ข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระยะที่เริ่มปฏิบัติการและหลังปฏิบัติการ เพื่อเป็นการหาข้อบกพร่องร่วมกัน เพื่อพัฒนาในโอกาสต่อไป งานข้อมูลของตำบลคูหาใต้ จะต้องมีการปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันตลอดเวลา ทันสมัย ต่อเนื่อง ตลอดจนให้สามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาที่ส่งผลให้ชุมชนมีความอยู่ดีมีสุข และการขยายผลการพัฒนาข้อมูลจากหมู่บ้านทั้ง 14 หมู่บ้าน

ซึ่งคณะทำงานได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ คือ

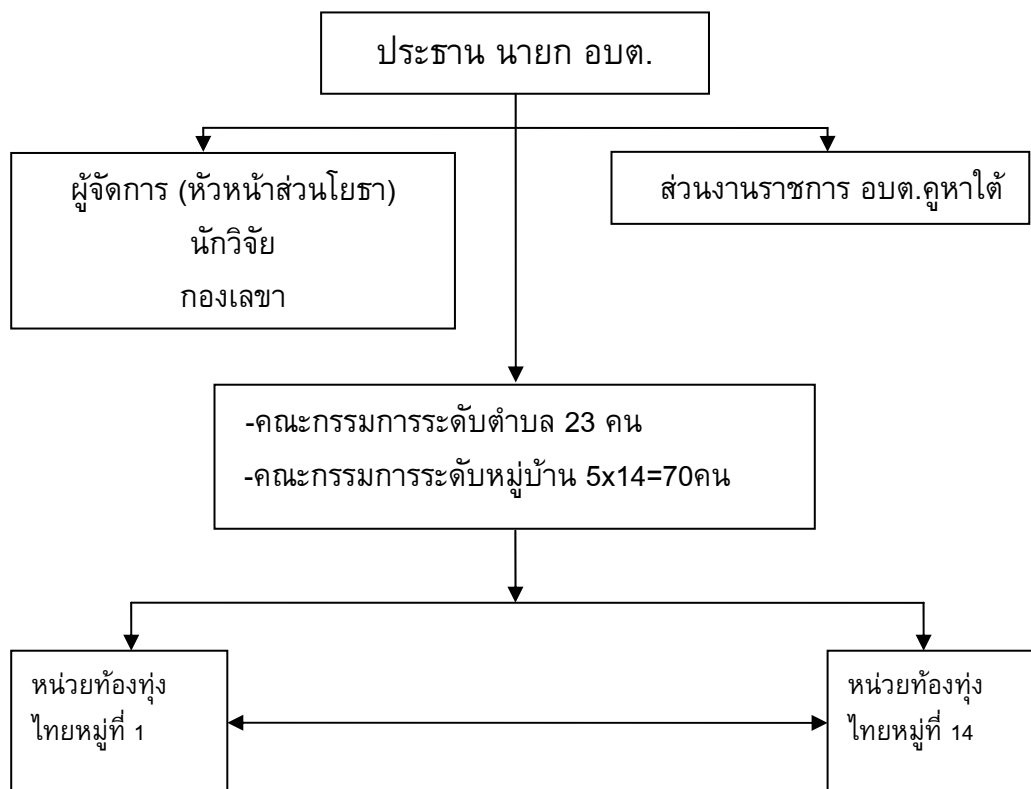
1. เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ชุมชนภายใต้ฐานข้อมูล
  2. เพื่อสนองตอบข้อมูล ความต้องการต่อหน่วยงานต่างๆ
  3. เพื่อสนับสนุนให้หน่วยงานต่างๆ ใช้ข้อมูลของตำบลเป็นข้อมูลเดียวกัน/ให้เป็นศูนย์ข้อมูลหลักของตำบล
  4. ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแบบมีส่วนร่วมในการค้นหาข้อมูล
  5. เพื่อร่วมกิจกรรมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคูหาใต้ในด้านข้อมูลเพื่อรายงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
  6. สนับสนุนกระบวนการทำแผนชุมชน/แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล และภารกิจในการดำเนินงาน ดังนี้
1. ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลต่างๆ ในชุมชน ทุกรูปแบบ
  2. นำเสนอข้อมูลต่างๆ ให้องค์การบริหารส่วนตำบล นำไปเพื่อการตัดสินใจในการพัฒนา
  3. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับหมู่บ้านปีละ 1 ครั้ง รวมถึงการวิจัย วิเคราะห์ ปัญหาต่างๆ
  4. เพื่อร่วมกิจกรรมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคูหาใต้ในด้านข้อมูล เพื่อรายงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
  5. ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงข้อมูลตามที่เกิดขึ้นทุกระยะเวลา

บทบาทและผลการดำเนินของภาคีพัฒนาภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบล/เทศบาลในระยะที่ผ่านมา (รวมถึงบทบาทของโครงการความร่วมมือฯ)

เมื่อมีเป้าหมาย หลักการ คณะทำงานแล้ว เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ จึงได้มีการกำหนดโครงสร้างการทำงานดังนี้

1. ในโครงสร้างกำหนดให้มี บุคคล 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายการเมือง, พนักงานเจ้าหน้าที่, ภาคประชาชน
2. ให้ รองประธานสภาองค์กรชุมชน เป็น ประธาน
3. ให้ภาคประชาชนที่ไม่ใช่พนักงานการเมือง เป็นคณะทำงานและนักวิจัย

4. ให้มีคณะกรรมการ ขึ้น 2 ระดับ คือระดับ ตำบลและระดับหมู่บ้าน
5. ให้ส่วนท้องถิ่นได้เป็นคณะกรรมการ
6. ให้สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลได้เป็นกรรมการ

เมื่อได้กลไกการทำงานแล้ว จึงเกิดกระบวนการทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน คือ การจัดเวทีสร้างความเข้าใจแก่ชาวบ้านในพื้นที่ สร้างข้อตกลงร่วมกันในการจัดเก็บข้อมูล อะไรเป็นสิ่งที่ชาวบ้านต้องการรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง ซึ่งรวบรวมประเด็นที่ชาวบ้านต้องการรู้ได้ 173 ประเด็น เช่น จำนวนประชากร จำนวนสัตว์เลี้ยง ทรัพยากรในชุมชน

การจัดทำฐานข้อมูล โดยนำข้อมูลจากการทำแผนชุมชนในชุดก่อนมาพัฒนาให้สอดคล้องกับโปรแกรม

การพัฒนาศักยภาพคณะทำงาน เช่น การฝึกอบรมเยาวชนให้เข้าใจเรื่องโปรแกรม อบรมเทคนิคการเก็บข้อมูล

การลงเก็บข้อมูลชุมชน โดยใช้ 173 ประเด็นเป็นคีย์หลัก ซึ่งคณะทำงานระดับชุมชนจะเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับกลุ่มเยาวชน อสม.ของแต่ละชุมชน

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก็จะนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง โดยมีคณะทำงานตรวจสอบข้อมูลขึ้นมาอีกชุด ซึ่งเลือกจากคณะทำงาน 23 คน เครื่องมือที่มาตรวจสอบข้อมูลคือ หนึ่ง บัญชีการรับจ่ายระดับครัวเรือนของโครงการความร่วมมือ นำข้อมูลจากบัญชีรับจ่ายครัวเรือนมาหาค่าเฉลี่ยว่ามีความใกล้เคียงกันหรือไม่ ค่าย่างเท่าไร ค่ากินเนื้อ กินเป็ด กินไก่เท่าไร

อีกตัวหนึ่งคือ นักวิจัย ลงค้นหาข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่ เช่น อยากรู้ว่าผลผลิตยางต่อไร่ ต่อเดือน ต่อปี กี่กิโล ราคาเท่าไร ใช้การลงสอบถามรายคน เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วเอาเป็นตัวกลางในการคำนวณ การคีย์ข้อมูลลงในโปรแกรม โดยจะนำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบแล้วมาลงเป็นรายชุมชน รายประเด็น

เวทีสะท้อนข้อมูลและแผน โดยจัดให้มีเวทีสะท้อนคืนข้อมูลจากการจัดเก็บ และรวบรวมมาทั้งหมด แบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ

ระดับหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ครั้ง เพื่อให้ชาวบ้านได้เกิดกระบวนการคิดเมื่อได้เห็นข้อมูล ได้ทราบสถานการณ์ของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ สุดท้ายแล้วได้เป็นแผนของชุมชนนั้นๆ

ระดับตำบล เป็นการนำข้อมูลจากทุกหมู่บ้านมาทำเป็นภาพรวมมาสะท้อนให้ อบต. รับทราบ และนำไปเป็นแผนของตำบล

ระดับกลุ่มองค์กรต่างๆ ซึ่งจะได้รับประโยชน์ในการนำไปคิดต่อยอดกิจกรรมของกลุ่มองค์กรตนเอง

บทเรียนการ การขับเคลื่อนเชิงประเด็น

“งานของเราที่เห็นหลักๆ บัญชีครัวเรือนบอกแต่ปรากฏการณ์ ทำให้รู้ปัญหา อยากแก้ แต่ไม่รู้ว่าจะทำอะไรบ้าง จนกว่ารู้บัญชีทรัพยากรและที่ดิน เรารู้ว่าเราจ่ายเยอะแต่รู้มีย่าต้นมะพร้าวมีกี่ต้น มันไม่ได้เกิดหลักคิด ทำให้รู้ศักยภาพ การบัญชีการไหลของเศรษฐกิจเช่น การค้าชุมชนซื้ออะไรมาขายบ้าง พ่อค้าเอามาจากไหนบ้าง ทำให้เกิด 4 อ. คือ เอื้อ อ้อ อ้าว เอา มันเป็นกระบวนการที่ทำให้เขาเกิดความคิดขึ้นมา เห็นข้อมูลทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน และเกิดแนวทางการแก้ปัญหา”

ความสำเร็จส่วนหนึ่งอันเป็นผลจากการจัดทำฐานข้อมูลของตำบลลพบุรี ได้เห็นได้ชัดเจน นั่นคือ เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับความคิด และพฤติกรรม การลงเก็บข้อมูลของคณะทำงาน การตั้งคำถาม เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านค่อยๆ คิด เห็นพฤติกรรมของตนเองผ่านการบัญชีรายรับรายจ่ายหนี้สิน การออม มีการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง เช่น จากที่ลูกเคยขอเงินไปโรงเรียนวันละ 120 บาท ลดลงมาเป็น 60 บาท

อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ จากเวทีสะท้อนข้อมูลชาวบ้านหมู่ 1 กล่าวว่า จปฐ.มาเก็บไปเท่าไรๆ ชาวบ้านไม่เคยเห็นข้อมูล แต่ได้เห็นค่าเหล่าเท่าไร ค่าอะไรเท่าไร ได้รู้หมด ชาวบ้านเริ่มคิด เริ่มเปลี่ยนแปลง ตำบลลพบุรีได้เสียค่าไข่ไก่ปีละ 18 ล้าน แต่เมื่อไปดูรายได้จากการขายไข่ไก่ ไม่มีสักบาทถามต่อว่า 18 ล้านไปไหน มีคำตอบจากชาวบ้านว่าอยู่ที่ซีพี พอเป็นแบบนี้พูดเรื่อยคุยเรื่อย ทำที่สุดชาวบ้านบอกว่าเลี้ยงไก่ไข่ไว้กินเองดีกว่า อีกคนหนึ่งบอกถ้าต้องซื้อไก่พันธุ์ไข่มากก็ต้องซื้อซีพีอีก ไก่พื้นบ้านเลี้ยงยาก ก็เลยทดลองเอาไก่ซีพีมาเลี้ยงแบบปล่อยลาน

“เราไปตั้งโจทย์ว่าค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ที่เรายากจนอยู่เพราะว่าเราใช้ทรัพยากรไม่เป็น วัดโรงเรียน บ้านเรือน ถามว่าใช้อะไรทำความสะอาด คำตอบคือ ไม่กวาด ก็ซื้อเขาก็กัดมาละ 25 บาท แล้วทางมะพร้าวบ้านเราไปไหน เผา แล้วอย่างนั้นจะทำอย่างไร”

ปัญหาของชุมชนคืออะไร เริ่มจากจุดเล็กๆ ก่อน มีที่ดิน เอามารวมกัน ให้ชาวบ้านคิดกันเอง ปัญหาเกิดจากอะไรบ้าง คิดร่วมกัน ปัญหาอะไรบ้าง น้ำเสีย รายได้น้อย ฯลฯ ก็พิมพ์แบบสอบถามไปถามชาวบ้าน ถ้าคะแนนเต็มสิบเขาจะให้กี่คะแนน ปัญหาไหนที่มีคะแนนเยอะ ก็เป็นปัญหาเร่งด่วน เขาก็มีโอกาสคิด หลังจากนั้นชาวบ้านเริ่มได้แนวคิดแต่ยังไม่ลึกมาก เริ่มรู้จักการใช้ข้อมูล เวทีการประชุมที่ชาวบ้านเคยเป็นเพียงผู้รับฟังก็เปลี่ยนไปเป็นเวทีระดมสมอง

การเข้ามาหนุนเสริมของหน่วยงานตรงตามความต้องการมากขึ้น แก้ไขปัญหาได้ถูกจุดมากขึ้น
รูปธรรมก็คือ

จากข้อมูลการใช้พลังงานของตำบลคูหาใต้ ปีหนึ่งตกประมาณ 38 ล้านบาท เมื่อนำข้อมูลตรงนี้ไปนำเสนอ ก็มีการคิดเรื่องของพลังงานทดแทนขึ้นมา โดยมีหน่วยงานที่เข้ามาหนุนเสริมคือ พลังงานจังหวัดสงขลา กิจกรรมที่เข้ามาหนุนเสริม เช่น การทำแก๊สชีวภาพจากถัง 200 ลิตร มีทีมงาน 60 คน เริ่มต้นแล้วก็ขยายผล โดยอาศัยวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ขี้วัว ขี้หมู เศษอาหาร การศึกษาดูงานที่ทุ่งสง นอกจากนี้ก็มีการทำเตาชีวมวล

“เราก็ได้ลดค่าใช้จ่ายไปบางส่วน อย่างเช่น พลังงาน เมื่อก่อนต้องไปซื้อแก๊ส ทั้งๆ ที่ว่าบ้านเรามีทรัพยากรเยอะแยะ แต่เขาไม่มีทางเลือก ไม่รู้ว่าจะเอามาทำอย่างไร ตอนนี้เราลงในหมู่บ้านให้เขาสร้างเตาชีวมวล เอาไม้ข้างๆ บ้านมาใช้ ที่ได้ปลูกป่าก็เพราะอย่างนี้เราขาดไม้ ก็นำมาใช้ได้ เศษกะลาที่เขาทิ้งเราก็เอามาใช้ได้”

ใช้เป็นหลักคิดในการพัฒนากิจกรรมได้สอดคล้องกับการแก้ปัญหา

การจะทำกิจกรรมหรือโครงการใด คงหนีไปพ้นคำถามว่าเรื่องนี้มาจากไหน โครงการนี้มาเกิดมาด้วยเหตุผลใด การมีข้อมูลในด้านต่างๆ จะสามารถนำมาสนับสนุน และนำมาคิดวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา เป็นฐานคิดในการพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับการแก้ปัญหา เช่น 13 ล้านที่ชาวตำบลคูหาใต้ต้องซื้อปลาจากภายนอก แต่ภายในตำบลคูหาใต้ก็มีแหล่งน้ำอยู่แล้ว ทำไมจึงไม่ฟื้นฟูแหล่งน้ำนี้ขึ้นมา หาปลากินเองไม่ได้เลยต้องซื้อหาจากภายนอก พัฒนาให้แหล่งน้ำมีปลาเกิดขึ้น ชาวบ้านหากินเองได้ ลดรายจ่ายในครัวเรือนได้

“บางที่รู้ว่าจ่ายค่าปลานิลปลากระพงปีหนึ่งเป็นหมื่นเป็นแสนอย่างนี้ แล้วถามว่าบริบทของตนเองล่ะ เราต้องรู้เรื่องทรัพยากรด้วย ทรัพยากรจ่ายอย่างเดียบบางที่มันก็ได้แค่นั้นมันอยู่ ไม่รู้จะแก้อย่างไร นี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่คนไม่ลงบัญชีครัวเรือน แต่ถ้าเราเอาข้อมูลมาบวกกันหลายๆ ด้าน มันออกมาเป็นเรื่อง”

สุดท้ายคือ ได้แผน และกิจกรรมรวมทั้งหมดของตำบลคูหาใต้ ดังนี้

แผนที่ 1 พัฒนาศักยภาพกลุ่มองค์กร กลุ่มอาชีพ กลุ่มที่มีอยู่ต่างๆ แข็งบ้าง ไม่แข็งแรงบ้าง รัฐตั้งบ้าง หรือตัวเอง เราก็เลยพัฒนาศักยภาพตรงนี้ กิจกรรมที่เราทำจะมีกิจกรรมค้นหากลุ่มต้นแบบ เวทีสรุปผลของกลุ่มองค์กร

แผนที่ 2 แผนพัฒนาทดแทน อนุรักษ์พลังงาน ทำเตาชีวมวลจำนวน 1 จุด ขยายผล 13 จุด จัดการและทำแก๊สชีวภาพ 13 จุด

แผนที่ 3 แผนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การทำอีเอ็มก้อน ฟื้นฟูแหล่งน้ำ โครงการเก็บขยะริมถนน

แผนที่ 4 ครั้วเรือนอาสาสู่ความพอเพียง เป็นแผนปฏิบัติการที่กำลังทำอยู่ กิจกรรมคือ ศึกษาดูงานครั้วเรือนอาสา 2 ครั้ง กิจกรรมเชิดชูครั้วเรือนต้นแบบ แผนส่งเสริมอาชีพสู่ความพอเพียง การอบรมเพิ่มศักยภาพอาชีพในครั้วเรือน ศึกษาดูงานการเลี้ยงไก่เพื่อบริโภคในครั้วเรือน เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ฟันฟูการทำนาดั้งเดิม

แผนที่ 5 พัฒนาเด็กแกนนำและเยาวชน

แผนที่ 6 แผนพัฒนาระบบข้อมูล เวทีสร้างความเข้าใจกรมการเก็บข้อมูล 170 คน อบรมโปรแกรมจัดเก็บข้อมูล เก็บข้อมูล 2,500 ครั้วเรือน ตรวจสอบข้อมูล ลงข้อมูลในโปรแกรม เวทีสะท้อนข้อมูลรายหมู่บ้าน เวทีสะท้อนข้อมูลครั้วเรือนอาสา 100 ครั้วเรือน เวทีสะท้อนข้อมูลระดับตำบล ตัวแทนกลุ่มองค์กร เวทีทำแผนตำบล

แผนที่ 7 แผนเชื่อมโยงตำบลเครือข่าย

เป็นการพัฒนาศักยภาพคนทำงาน เช่น

ลุงปลื้ม คงแก้ว บอกว่าสิ่งที่ทำอยู่ ณ ตอนนี้อยู่คือแก้ปัญหาความยากจน โดยการลดรายจ่าย ชาวบ้านรู้แล้วว่าจ่ายอะไร พยายามลด อย่างที่ลดไม่ได้ก็หาวิธีคิดต่อไป ถ้าตำบลเราจะตั้งโรงงานทำไบโอดีเซลใช้เองภายในตำบล ทรัพยากรต่างๆ ที่มีแต่ไม่ได้เอามาใช้ประโยชน์ หากเอามาทำไบโอดีเซล ก็ช่วยลดรายจ่าย ไม่ว่าด้านการเกษตร รถไถนา เครื่องสูบน้ำ ก็สามารถลดได้ ถ้าเอาเงินไปให้ก็ทำให้ชาวบ้านยากจน เป็นหนี้สินเพิ่มขึ้นไปอีก

“เราทำเป็นตัวอย่าง ชี้นำให้ชาวบ้านทำ ถ้าเราพูดเฉยๆ โดยที่ไม่ทำให้เป็นตัวอย่าง เขาก็ไม่เชื่อวิธีแก้ปัญหาความยากจนไม่ใช่ด้วยวิธีเอาเงินไปให้ ไปแจก หรือปล่อยให้กู้ เราให้ชุมชนแก้โดยการคิดเองทำเอง แต่เรามีแนวให้เขา ทำให้เขาคิดได้”

ณรงค์ แก้วมณี สารสำคัญคือ การใช้ข้อมูลทำให้รู้ตัวเอง “เหมือนเราดูกระจก เราจะได้เห็นตัวเอง แล้วเอามาปรับใช้”

คุณณรงค์ สุขขวัญ แกนหลักในการทำข้อมูล สิ่งที่พัฒนาขึ้นคือ มีความรู้เรื่องนี้ขึ้นมาก มีกระบวนการคิด กระบวนการวางแผน ทำอย่างไรให้ตอบโจทย์ชาวบ้านได้ ทำให้คนทำงานมุ่งอยู่กับสิ่งตนเองทำตลอดเวลา “อีกอย่างหนึ่งก็คือต้องการยกระดับทีมงานขึ้นแทนผมในอนาคต นั่นคือสิ่งที่จะพัฒนาต่อไป ตอนนี้งานข้อมูลเป็นงานวิชาการ แวดวงในปัจุบันที่สามารถนำเสนอได้มีประมาณ 9 คน ซึ่งจะต้องพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ อย่าทำอยู่คนเดียว ใช้กลไกการเรียนรู้ระหว่างทางในการเดินทางไปทีละขั้น ยกตัวอย่างงานข้อมูลของการดูแลริมคลองซึ่งร่วมกับ สกว.ท้องถิ่น ก็จะเอาโครงการวิจัยนี้มาทำ จะให้้องๆ ทำ เพื่อพัฒนาวิธีคิด วิธีเขียนต่อไปในอนาคต ราวๆ 15 คน โจทย์ของเราต้องการความยั่งยืน”

บัญชีครัวเรือนตำบลเชิงแส :วิถีพอเพียงพึ่งพิงตนเองด้วยเกษตรอินทรีย์

บทนำ

ตำบลเชิงแสเป็น 1 ใน 18 ตำบลที่ร่วมกิจกรรมกับโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดสงขลา ตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา ตำบลเชิงแส เล่าสืบต่อกันมาว่า ในสมัยสุโขทัย ได้มีชาวจีนคนหนึ่ง มีชื่อว่า “ แซ่แซ ” ได้เดินทางมาจากประเทศจีน เพื่อทำมาค้าขาย โดยจุดที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน จุดที่ปักสินค้า และต่อมามีลูกหลานเพิ่มมากขึ้น จนเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า บ้านแซ่แซ หรือ ชินแส ต่อมาเรียกชื่อเพี้ยนมาเรื่อย ๆ ว่า “ เชิงแส ” ตำบลเชิงแส มี 4 หมู่บ้าน มีประชากร 3,087 คน เป็นชาย 1,481 คน เป็นหญิง 1,579 คน

ภูมิประเทศ เป็นที่ราบมีน้ำท่วมถึง มีภูเขาเล็กๆ จำนวน 2 ลูก ในพื้นที่ เป็นพื้นที่ที่สามารถมองเห็นทะเล สามทะเล คือทะเลสาบ สงขลา ทะเลน้อย และอ่าวไทย

ทิศเหนือ	จด	อบต.โรง	อ.กระแสสินธุ์
ทิศใต้	จด	ทะเลสาบสงขลาและอบต.กระแสสินธุ์	อ.กระแสสินธุ์
ทิศตะวันออก	จด	อบต.ชุมพล อ.สทิงพระ และ	อบต.วัดสน อ.ระโนด
ทิศตะวันตก	จด	ทะเลสาบสงขลา	

แต่การขับเคลื่อนงานในระดับตำบลคณะทำงานของตำบลเชิงแสได้มีความเห็นร่วมกันว่าจะทำจากจุดเล็ก ๆ ไปหาจุดใหญ่ โดยทำ 1 หมู่บ้านให้เป็นตัวอย่างแล้วค่อยขยายต่อในระดับตำบล คณะทำงานจึงได้เริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่ที่ 2 บ้านรัตปุน และในที่นี้จะกล่าวถึงกระบวนการทำงานและบทเรียนจากบ้านรัตปุน ตำบลเชิงแส อำเภอกระแสสินธุ์ เป็นหลัก

บ้านรัตปุนหมู่ที่ 2 ตำบลเชิงแส เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติมายาวนานกว่า 100 ปี สภาพพื้นที่เป็นภูเขา บริเวณรอบ ๆ เชิงเขาเป็นที่ราบลุ่ม ป่าพรุน้ำขัง คำว่ารัตปุน มาจากการมองภูเขาที่อยู่ในหมู่บ้านว่ามีลักษณะเหมือนหม้อโบราณที่ใช้ใส่ปูนกินหมากในลักษณะแนวนอนเหนือใต้ หรืออีกกระแสหนึ่ง เล่าว่ามีนายแรงซึ่งมีกำลังมหาศาลได้หาบภูเขาจากเมืองสงขลาเพื่อจะเอาภูเขา สองลูกไปรวมกับภูเขาเกาะใหญ่ให้ครบ 100 ลูกเพื่อให้เงาะป่าอาศัยอยู่ แต่คนหาบหักเสื่อก่อนภูเขาทั้งสองลูกจึงตั้งเรียงรายอยู่คือภูเขารัตปุนและภูเขาย่านในนามาจนถึงปัจจุบัน

การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านส่วนหนึ่งย้ายถิ่นฐานมาจาก ท่งเยาว์ที่เกิดภัยแล้งและโรคระบาด จึงย้ายถิ่นฐานมาตั้งบ้านเรือนบริเวณเชิงเขา ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าพรุฉิมพลี เล่ากันว่าตระกูลแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน คือตระกูล ไชยสาส์ อพยพมาจากบ้านวัดชิง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา และต่อมา

เป็นตระกูลแสงแก้ว เป็นคนเชื้อชาติจีนที่ได้ล่องเรือสำเภามาจากเมืองจีนเดินทางมาขึ้นบกที่เกาะใหญ่ และมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านรัตปุน

สภาพทั่วไปของบ้านรัตปุน บ้านรัตปุนอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอกระแสนธุ์ ไปทางทิศ ตะวันออกประมาณ 7 กิโลเมตร มีครัวเรือนทั้งสิ้น 191 ครัวเรือน มีจำนวนประชากร 668 คน หญิง 341 คน ชาย 327 คน มีพื้นที่ที่อยู่อาศัยรอบเชิงเขา 10 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 3200 ไร่ เป็นพื้นที่ทำนา 3,150 ไร่ โดยทำนาปีละ 2 ครั้ง พื้นที่ทำสวน ประมาณ 50 ไร่ มีป่าชุมชนประมาณ 1000 ไร่ปัจจุบันถูก จับจองหมดแล้ว มีลำคลอง 1สาย มีประปาหมู่บ้านที่ใช้ทั้ง 191 ครัวเรือน มีโรงเรียน 1 โรง มีวัดรัตนารามซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นแหล่งรวมใจของหมู่บ้าน

อาชีพ การเกษตร ทำนา ไร่นาสวนผสม ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ขึ้นตาล 153 ครัวเรือน การประมง จับสัตว์น้ำ เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา 5ครัวเรือน ค้าขายประมาณ 8 ครัวเรือน ทำงานประจำ รับราชการ 12 ครัวเรือน ทำงานประจำบริษัทเอกชน โรงงาน 13 ครัวเรือน

อาชีพเสริม ได้แก่ ปลุกผักสวนครัว ปลอดภัยพืช ไร่รับประทาน ส่วนที่เหลือก็เก็บขายในชุมชน เลี้ยงปลา เช่น ปลาดุก ปลานิล ปลาทับทิม

รายได้ ภาคเกษตรเฉลี่ย 30,055 บาท / ครัวเรือน / ปี รายได้นอก ภาคเกษตรเฉลี่ย 13,900 บาท / ครัวเรือน / ปี

รายจ่าย 29,707 บาท/ครัวเรือน/ปี **การเป็นหนี้** 45,706 บาท/ครัวเรือน/ ปี สาเหตุการเกิดหนี้ คือการทำนา และเพื่อการศึกษาบุตรหลาน เครื่องอำนวยความสะดวก(ค่านิยม) หนี้สินในระบบ ได้แก่ กองทุนเงินล้าน ธกส. สหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน กองทุนในหมู่บ้าน หนี้สินนอกระบบ ได้แก่ การกู้ยืมจากนายทุน เช่น จ่ายดอกเบี้ยรายเดือน รายวัน เล่นแชร์รายวัน/เดือน แหล่งเงินกู้นอกระบบ โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละประมาณ 5 บาทต่อเดือน

การออม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต(ออมเดือนละ 100 บาท / คน) สิ้นปีมีการปันผล กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการประกอบอาชีพ สมทบร้อยละ 30 กู้จาก อบต. 100,000 บาท กองทุนหมู่บ้านซื้อปุ๋ยหมักเวียนให้กับสมาชิก กลุ่มแม่บ้านออมทุกเดือนไม่จำกัด ชมรม อสม ออมทุกเดือนไม่จำกัดจำนวนเงินฝาก ให้สมาชิกกู้ สิ้นปีปันผลให้สมาชิก กลุ่มข้าวหอมมะลิออมทุกเดือนไม่จำกัดจำนวนให้สมาชิกกู้ สิ้นปีมีการปันผล กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเชิงแส ออมวันละบาท 1 เดือนมีการออม 1 ครั้งเพื่อจ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิก กลุ่มเด็กนักเรียนมีการออมเงินทุกเดือน โดยธนาคารมารับบริการถึงโรงเรียน

กลุ่มองค์กรทางสังคม ได้แก่ กลุ่มทำนา กลุ่มผลิตข้าวซ้อมมือ กลุ่มเลี้ยงไก่สมุนไพร กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มเกษตรกรผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนสวัสดิการสัจจะวันละบาท สภาองค์กรชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มต้นกล้าอาชีพ กลุ่มสืบสานประเพณี กลุ่มรักษารัฐชาติ เป็นต้น

บ้านรัตนเป็นสังคมชนบท ประชาชนที่อาศัยอยู่ที่นี่ล้วนเป็นเครือญาติกันแทบทั้งสิ้น อิทธิพลทางความคิด วัฒนธรรมประเพณีในการดำรงชีวิตส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่ดี รักใคร่ปรองดอง สามัคคีต่อกันมีการพึ่งพาอาศัยกันดี และคนที่นี่จะยึดมั่นในพิธีกรรมทางศาสนา ทุกครัวเรือนนับถือศาสนาพุทธ ฉะนั้นผู้คนที่นี่มักจะเข้าวัดเพื่อทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ปัญหาหลักของชุมชน คือประชาชนมีรายได้น้อยไม่เพียงพอค่าใช้จ่าย เนื่องจากการประกอบอาชีพขาดทุน ต้นทุนการผลิตสูงเช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และการผลิตที่เน้นการใช้สารเคมีมากขึ้น ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดลง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ด้านขยะ การเสื่อมโทรมของแม่น้ำลำคลอง การลดลงของพันธุ์สัตว์น้ำ ค่าครองชีพในชีวิตประจำวันสูงขึ้น โดยเฉพาะด้านอาหารที่เป็นค่าใช้จ่ายมากที่สุดของครัว

ความคิดริเริ่ม การทำแผนอยู่เย็นเป็นสุข อยู่รอดปลอดภัย จึงเกิดขึ้น เพื่อจะทำอย่างไรให้คนในชุมชนอยู่อย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตดี พึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด จึงมีการทำเกษตรอินทรีย์ขึ้น เพราะตำบลเชิงแสเป็นพื้นที่เกษตรกรรม การดำเนินงานของกลุ่มสามารถแก้ปัญหารายได้เพิ่มจากการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ชาวบ้านมีรายได้น้อยไม่พอค่าใช้จ่าย ปัญหาแหล่งน้ำ ปัญหาการเกิดโรคต่างๆของคนในชุมชน ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้านว่า เกษตรอินทรีย์ก้าวหน้า พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว สร้างชุมชนเป็นหนึ่งเดียว ยึดเหนี่ยวความสามัคคี

พัฒนาการความสำคัญประเด็นในการขับเคลื่อนของพื้นที่

การทำเกษตรแผนปัจจุบันเป็นการทำการเกษตรที่ต้องพึ่งปัจจัยภายนอก เพื่อนำมาเพิ่มผลผลิตให้ได้เป็นจำนวนมาก แต่ก็มีได้หมายความว่าเกษตรกรจะประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจเสมอไปในทางตรงกันข้ามกลับพบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแผนใหม่จำนวนมากประสบปัญหาภาวะขาดทุนและหนี้สิน เกิดความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ เนื่องมาจากต้นทุนการผลิตที่สูงและราคาผลผลิตที่ตกต่ำกลไกด้านการตลาดถูกกำหนดขึ้นโดยใครก็ไม่ทราบที่ไม่ใช่เกษตรกร การผลักดันให้เกษตรกรต้องตกอยู่ภายใต้การครอบงำของบริษัท เนื่องจากต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิต และเทคโนโลยีต่างๆ จากบริษัท ไม่ว่าจะเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย หรือสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นการทำการเกษตรที่ถูกผูกขาดจากบริษัทขนาดใหญ่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการทำเกษตรแผนใหม่เป็นการสร้างรายได้ให้แก่บริษัทเอกชนขนาดใหญ่มากกว่าเกษตรกรที่แท้จริง

อย่างไรก็ตามผลพวงจากการปฏิวัติเขียวด้านหนึ่งทำให้เกษตรกรมีความต้องการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่สูงขึ้น ทั้งนี้นอกจากจะส่งผลด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดปัญหา

ความเสื่อมโทรมของโครงสร้างดินและดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีไม่ใช้การบำรุงดิน แต่เป็นการอัดแร่ธาตุอาหารให้แก่พืช โดยไม่มีการเติมอินทรีย์วัตถุเพิ่มลงในดิน และการใช้ปุ๋ยเคมียังเร่งอัตราการสลายตัวของอินทรีย์วัตถุในดิน ทำให้โครงสร้างของดินเสื่อมลง ดินจึงกระด้างมีการอัดตัวแน่นไม่อุ้มน้ำในฤดูแล้ง นอกจากนี้ การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้เกิดปัญหาสารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการทำลายความสมดุลของระบบนิเวศในธรรมชาติ และผลที่ตามมาคือ การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช ที่รุนแรงมาก นอกจากนี้การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชยังก่อให้เกิดปัญหาการได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายของเกษตรกรผู้ใช้ ผ่านทางผิวหนัง ผ่านการหายใจ โดยการกลืนกิน บางรายป่วยเป็นโรคผิวหนังที่หาสาเหตุไม่ได้ แต่เมื่อหยุดใช้สารเคมีอาการก็ทุเลาลง หรือบางรายเมื่อฉีดพ่นไปได้ไม่กี่ครั้งก็เกิดอาการแพ้ สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทุกชนิดเป็นอันตรายต่อสุขภาพ การแสดงอาการจากการได้รับสารพิษมีอยู่ 2 แบบคือ พิษเฉียบพลัน เมื่อได้รับสารพิษแล้วจะเกิดผลทันที และพิษเรื้อรัง เกิดขึ้นเมื่อได้รับพิษของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชแล้วแสดงผลช้า ใช้เวลานาน เช่น การเป็นหมัน การเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ การเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต และมะเร็ง เป็นต้น โดยสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเมื่อเข้าสู่ร่างกาย จะส่งผลกระทบต่อระบบในร่างกายทั้งหมด คือเลือดจะพาสารเคมีเข้าสู่ทุกส่วนของร่างกาย และจะส่งผลต่อ ตา หัวใจ ปอด กระเพาะอาหาร ลำไส้ ตับไต กล้ามเนื้อ สมอง และประสาท อาการที่เกิดจากการได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อระบบต่าง ๆ ของร่างกายจะมีอาการเป็นพิษมากหรือน้อย และรวดเร็วเพียงใดขึ้นอยู่กับชนิดของสารเคมี เวลาที่สัมผัส ปริมาณหรือความเป็นพิษของสารเคมีนั้นว่ารุนแรงมากน้อยเพียงใด

บ้านรัดปุ่นประชาชนโดยส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ซึ่งจะทำปีละ 2 ครั้ง ชาวบ้านที่ทำนามีทั้งทำนาไวกินและไ่วาย และการปลูกผักตามริมรั้ว หัวไร่ปลายนาไวกินเอง เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม เดิมเป็นการผลิตที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักแต่ช่วงหลังประมาณปี 2547 หรือ 2548 ที่ผ่านมามีบ้านรัดปุ่นถูกกระตุ้นให้ใช้สารเคมีมากขึ้นเพื่อเพิ่มผลผลิตมากขึ้น โดยการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยจากสื่อและแผนพัฒนาการเกษตร เกิดการสนับสนุนกองทุนปุ๋ยในแต่ละหมู่บ้าน ประกอบกับข้าวราคาดีจึงเป็นปัจจัยให้ใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นเพื่อหวังการได้รับผลผลิตที่มากขึ้น เน้นการผลิตเพื่อขาย จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการทำเกษตรที่ทันสมัย

จุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลง

ปี 2548 เกิดน้ำท่วมใหญ่ไร่นาเสียหายชาวนาขาดทุนเนื่องจากการทำนามีต้นทุนมาก เพราะปัจจัยการผลิตสูงขึ้น ช่วงนี้มีการใช้สารเคมีโดยเฉพาะปุ๋ยเคมีในนาข้าว ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าหอย เป็นต้น เริ่มมีคนเปลี่ยนมาทำแบบผสมผสานเพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านต้นทุนการผลิต

และในขณะเดียวกันปี 2548 ได้เกิดกองทุนสวัสดิการจะวันละบาท ซึ่งทำให้คนได้มารวมกันเกิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เวทีพบปะประจำเดือน ของสมาชิกในวันมาฆะวันจะวันละบาท มีสมาชิกทั้งหมด 275 คนและกรรมการกองทุนทุกเดือนที่ต้องมาพบปะกันเพื่อทำงานกลุ่ม กรรมการกองทุนมาจากกลุ่มคนที่ทำงานเพื่อส่วนรวมอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นกรรมการหมู่บ้าน อสม. กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ฉะนั้นการพบปะพูดคุยกันทุกเดือนเป็นเวทีของการจัดประกายความคิด เรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับหมู่บ้าน

แลกเปลี่ยนข้อมูลเห็นการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาเด็กเยาวชน ปัญหาเรื่องน้ำท่วมขัง ด้านสุขภาพ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเกษตรที่คนรัษฎนาเข้าสารเคมีเพิ่มขึ้นจากการทำนาทุกปี ทำนาเพื่อขายมากกว่าเพื่อกิน ทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มมาก

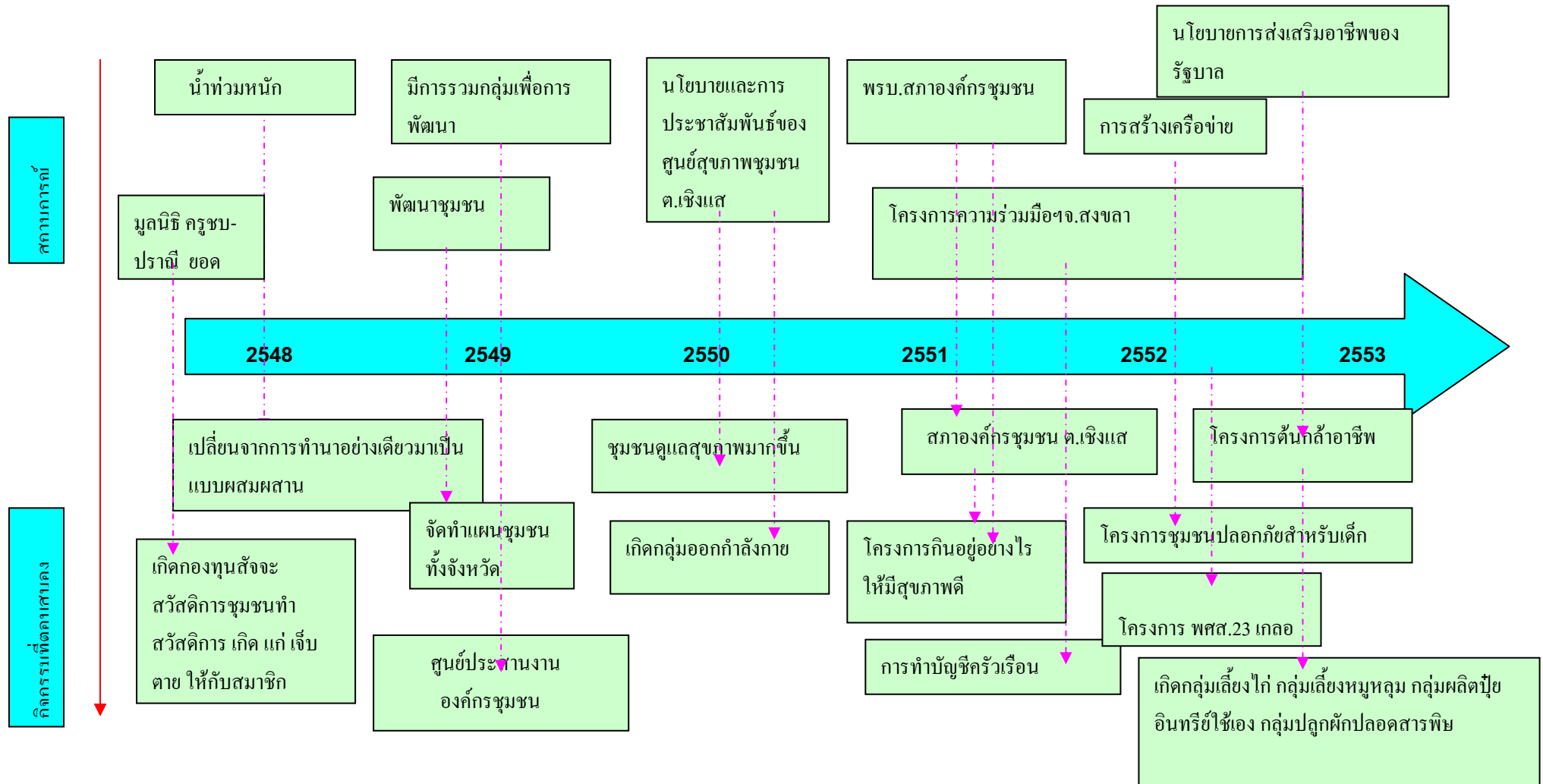
ปี2549 เริ่มมีกิจกรรมการรวมกลุ่มต่าง ๆขึ้น เช่นกลุ่มแม่บ้าน ไปดูงานพื้นที่ต้นแบบต่าง ๆ เริ่มจัดทำแผนชุมชน มีการสืบหาข้อมูล เกิดศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ทำหน้าที่เป็นองค์กรหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับแกนนำในชุมชน

ปี2550 เกิดกลุ่มที่สนใจด้านสุขภาพจากการทำงานของ อสม. เริ่มพูดคุยกันเรื่องสารเคมี เริ่มรณรงค์เรื่องผักปลอดสารพิษ การทำนาข้าวอินทรีย์ เริ่มหาทางออกด้านอาหารปลอดภัย โดยมีศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนเป็นกลไกหลักในพื้นที่

ปี2551 เกิด พรบ.สภาองค์กรชุมชน และมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ประสานให้หน่วยงาน องค์กรชุมชนที่มีได้มาคุยร่วมกันเพื่อนำเสนอความคิดให้กับ อบต. และเกิดกิจกรรมของกลุ่ม องค์กรเองผลคือกลุ่มองค์กรในชุมชนรวมตัวกันชัดเจน มีกิจกรรม มีวาระการพูดคุยประจำเดือน โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อพัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดสงขลาเริ่มทำงานขับเคลื่อนกิจกรรม โดยการพัฒนากลไกการทำงานในพื้นที่ระดับตำบลและเริ่มส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือ เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนภายในตำบล หมู่บ้านและที่สำคัญเริ่มชวนเพื่อนพ้องกลุ่มองค์กรชุมชน หน่วยงานราชการ อบต. อื่น ๆ เข้าร่วมวงพูดคุยประจำเดือน ส่วนการจัดทำบัญชีครัวเรือนเดิมที่นี้ก็เคยไปดูงานและจัดทำบัญชีครัวเรือนมาก่อน ไปดูงานจากนครศรีฯ แต่ทำกันไม่จริงจัง ทำแล้วเลิกล้มไม่ประสบความสำเร็จ พอบัญชีครัวเรือนของ สกว. เข้ามา โดยมาต่อยอดกับงานของกองทุนสัจจะ เดิมแรก ๆ มีคนทำเพียง 34-40 คน และทุกเดือนต้องมีการพูดคุยกัน ผลจากการทำบัญชี เพื่อนำไปสู่การลดรายจ่ายให้กับครอบครัว ทำให้เข้าใจตัวเอง

ปี 2552 เกิดโครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนของตำบลท่าข้ามและขยายผลสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(พศส. 23 เกล็ด) ปลายปี 52 เกิดต้นกล้าอาชีพ ทำให้แนวคิดการทำกินทำใช้เป็นรูปธรรม เกิดเวทีพบปะที่ต่อเนื่องทุกวัน ขยายผลคนทำบัญชีครัวเรือนสู่ต้นกล้าอาชีพประมาณ 50 คน หลังจากนั้นเกิดกิจกรรมเช่นทำน้ายาล้างจาน ปลุกผักคนละ 5 อย่าง เลี้ยงไก่ เพราะผลจากการลงบัญชีเห็นว่าค่าใช้จ่ายหลักที่สามารถลดได้คือ ค่าอาหาร และเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องส่งเงินออกนอกหมู่บ้านคือซื้อจากภายนอกทั้งสิ้น จึงเกิดกิจกรรมการพึ่งพาตนเองในด้านต่าง ๆ ขึ้น การทำนาอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ

สรุปเส้นทางการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

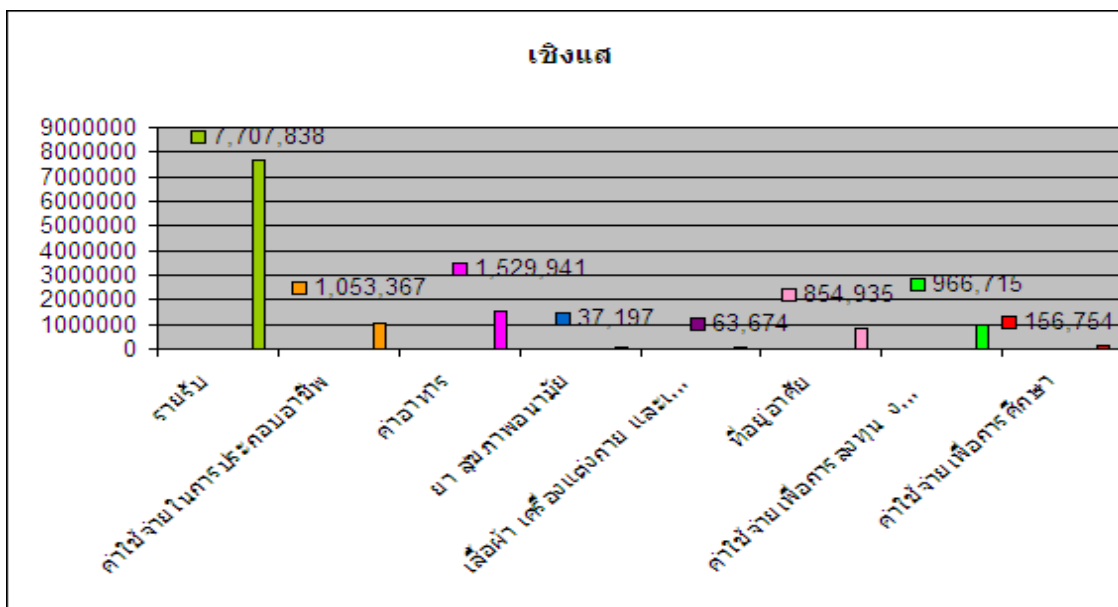
ข้อมูลสู่การเปลี่ยนแปลง : ระบิตจากข้างใน

ก่อนหน้าบ้านรัตนพูนหมู่ที่ 2 เป็นหมู่บ้านที่เกือบถูกลืมในกระบวนการพัฒนาเนื่องจากสภาพทางกายภาพและความพร้อมในชุมชนและการสนับสนุนในกิจกรรมด้านพัฒนาที่ต่อเนื่องทำให้ขาดโอกาสในการเรียนรู้ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง ภายหลังจากมีการเลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ (นายไพโรจน์ ทองมณี) และคณะกรรมการหมู่บ้านและการเข้าร่วมกิจกรรมกับภายนอกมากขึ้นทำให้เกิดแกนนำธรรมชาติ แกนนำได้มีความเห็นร่วมกันว่าจะร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านให้น่าอยู่ ภายใต้คำขวัญว่า *อยู่เย็นเป็นสุขที่รัตนพูน* จึงร่วมกันทำแผนอยู่เย็นเป็นสุขอยู่รอดปลอดภัยบ้านรัตนพูน กระบวนแผนดังกล่าวเป็นการร้อยรัดเอาคน กลุ่มองค์กรที่มีในบ้านหมู่บ้านมาทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะกลุ่มแกนนำที่ทำงานด้านสวัสดิการ กลุ่มต้นกล้าอาชีพ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มีกิจกรรมของชุมชนที่ต้องทำอยู่แล้ว เช่น งาน อสม. กองทุนสัจจะวันละบาท สภาองค์กรชุมชน ต้นกล้าอาชีพ กิจกรรมบัญชีครัวเรือน เป็นต้น

จากกระบวนการทำงานของแกนนำตำบลที่ได้พยายามให้เกิดกระบวนการทำงานร่วมกันและการบูรณาการระดับตำบลทั้งเรื่อง งาน คน งบประมาณ กระบวนการทำบัญชีครัวเรือนจึงเกิดขึ้นและดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน บัญชีครัวเรือนที่บ้านรัตนพูนเกิดโดยการไปต่อยอดกับกิจกรรมเดิมที่อยู่แล้วในชุมชน เช่น แกนนำสัจจะวันละบาท ที่นี้ทำบัญชีครัวเรือนโดยให้กรรมการกองทุนสวัสดิการเป็นผู้เริ่มหรือสมาชิกที่สนใจทำบัญชีครัวเรือน ทุกเดือนเมื่อถึงวันส่งเงินสัจจะก็จะมีการนำสมุดบัญชีครัวเรือนมาส่ง(ใช้แบบของ ธกส.ในระยะแรก) มีคณะทำงานตำบลของโครงการความร่วมมือเป็นคนช่วยดูให้และเมื่อเห็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็น หรือรายจ่ายที่อันตรายกับสุขภาพก็จะใช้ปากกาสะท้อนสีขีดทับเป็นที่เข้าใจกันว่ารายจ่ายยอดนั้นต้องนำไปสู่การปรับ ซึ่งการทำการทำในลักษณะนี้ต่างคนต่างรู้เพียงของตนเอง และเมื่อมีการใช้โปรแกรมมิดล (ABCD) บันทึกข้อมูลก็มีการปรับเป็นมีผู้รวบรวมข้อมูลให้กับผู้ที่บันทึกข้อมูลและนำผลที่ได้มาส่งพูดคุยเห็นข้อมูลร่วมกัน จากการลงบัญชีครัวเรือนต่อเนื่องเดือนกันยายน 2552 – กันยายน 2553 จำนวน 55 คน ผลพบว่ารายจ่ายที่สูงของที่บ้านรัตนพูน คือรายจ่ายด้านอาหาร รองมาคือการลงทุนประกอบอาชีพ

ตารางแสดงข้อมูลรายรับ-จ่าย บ้านรัตนพูน ตำบลเชิงแสเชิงแส

รายรับ	7,707,838
ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ	1,053,367
ค่าอาหาร	1,529,941
ยา สุขภาพอนามัย	37,197
เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ	63,674
ที่อยู่อาศัย	854,935
ค่าใช้จ่ายเพื่อการลงทุน งานสังคม และพักผ่อนหย่อนใจ	966,715
ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา	156,754

กราฟแสดงรายรับ – จ่าย บ้านรัตนปุณ ตำบลเชิงแส

จากข้อมูลดังกล่าวนำสู่การพูดคุยทุกเดือนของสมาชิก บางคนก็นำไปสู่การปรับพฤติกรรมตัวเอง ได้ทันที เช่นกิจกรรมการลดรายจ่ายในครัวเรือน การทำปุ๋ยหมักใช้เอง การทำน้ำยาล้างจาน แต่การปรับเปลี่ยนเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ปลายปี 52 เกิดต้นกล้าอาชีพ ทำให้แนวคิดการทำกินทำใช้เป็นรูปธรรม เกิดเวทีพบปะที่ต่อเนื่องทุกวัน ขยายผลคนทำบัญชีครัวเรือนสู่ต้นกล้าอาชีพ ประมาณ 50 คน ทำให้เกิดการขยายผลในวงกว้างหลังจากนั้นเกิดกิจกรรมเช่นทำน้ำยาล้างจาน ปลุกผักคนละ 5 อย่างเลี้ยงไก่ เพราะผลจากการลงบัญชีเห็นว่าค่าใช้จ่ายหลักที่สามารถลดได้คือ ค่าอาหาร และเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องส่งเงินออกนอกหมู่บ้านคือซื้อจากภายนอกทั้งสิ้น จึงเกิดกิจกรรมการพึ่งพาตนเองในด้านต่าง ๆ ขึ้น การทำนาอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ เกิดโครงการธนาคารอาหารชุมชน เช่นการส่งเสริมการเลี้ยงเป็ดเทศเลี้ยงไก่สมุนไพร เลี้ยงหมูหลุม การเผาถ่านใช้เอง นำน้ำส้มควันไม้มาใช้ไล่แมลง

ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน

-มีการขยายผลคนทำบัญชีครัวเรือนเพิ่มขึ้นจาก 50 ครัวเรือน เป็น 76 ครัวเรือนและมีเวทีการวิเคราะห์ข้อมูล ค้นข้อมูลสู่ชุมชนทุกเดือนนำไปสู่การริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ อาทิ กิจกรรมการลดค่าใช้จ่ายด้านอุปโภค(น้ำยาล้างจาน สบู่ ปุ๋ย ฯลฯ และการพัฒนาศักยภาพแกนนำ

-มีการเก็บรวบรวมข้อมูลครัวเรือนจากการทำบัญชีครัวเรือนทำให้เห็นปัญหาการใช้จ่าย ที่มีมากจากอาหารที่ใช้บริโภคและหนี้สินที่มีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น การใช้สารเคมีในการเพาะปลูก

- มีชาวบ้านเห็นแบบอย่างครัวเรือนที่ทำกิน ทำใช้ เช่นการทำน้ำยาเอนกประสงค์ใช้ มีการรวมตัวในกลุ่มเครือญาติทำใช้กันเอง ทำผากล้วยาติฟีน้องเมื่อมีงานมีการ การปลูกผักปลอดสารพิษ ครัวเรือนทำปุ๋ยใช้เอง ปลูกผักกินเอง เพื่อนบ้านเอาแบบอย่าง ขยายวงในชุมชน 165 ครัวเรือน มีผักอย่างน้อย 5 ชนิด เช่น ตะไคร้ ข่า ผักกินยอด พริกขี้หนู เริ่มปลูกขาย ประมาณ 20 ครัวเรือน เกิดอาชีพแม่ค้าในพื้นที่รับผักที่เหลือกินเหลือใช้ นำไปขายในตลาดใกล้เคียง

- ดูแลเรื่องสุขภาพมากขึ้น ใช้บัญชีครัวเรือนปรับปรุงสุขภาพการกิน ลดการกินเนื้อ กินผักที่ปลูกเองมากขึ้น

- เกิดกิจกรรมเชื่อมร้อยในพื้นที่โรงเรียน/ชุมชน คือการทำแปลงผักปลอดสารพิษร่วมกันระหว่างนักเรียน ผู้ปกครองโดยโรงเรียนออกเมล็ดพันธุ์ให้หากพ่อ แม่ลูกช่วยกัน

- รวมกลุ่มปลูกข้าวพันธุ์พื้นบ้านเช่น ทำนาอินทรีย์เริ่มที่คนละ 5 ไร่ ตอนนี้มี 10 ไร่ที่ลงมือทำ เลือกคนที่สนใจเหมือนกันพื้นที่ใกล้เคียงกันมาทำนา สร้างตัวอย่างคนในพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ ขยายผลต่อ

- เกิดกระแสไปจากบ้านรัตน หมู่ที่ 2 ขยาย ไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง ด้านความร่วมมือและสร้างกิจกรรมพึ่งตนเอง

- เป็นวิทยากรในพื้นที่ ด้านเกษตรอินทรีย์ อาทิ ทำแปลงผักครัวเรือน กิน สุขภาพ ที่มีการพัฒนาตนเองและการใช้ข้อมูลในการทำงาน

- ด้านสิ่งแวดล้อม เกิดการอนุรักษ์คลองเชิงแสใน 4 หมู่บ้าน พันธุ์ปลา ทำตลอดทั้งสายคลอง มีเวทีประชาคมร่วมกันในการกำหนดกฎ กติกา ในการจับปลา ร่วมกันตลอดทั้งตำบล

- เกิดแผนอยู่เย็นเป็นสุขอยู่รอดปลอดภัยบ้านรัตนหมู่ที่ 2 ตำบลเชิงแส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

- เทศบาลตำบลเชิงแสนำข้อมูลและบรรจุลงแผนพัฒนา 3 ปีของเทศบาลตำบลเชิงแส และจัดทำเทศบัญญัติสนับสนุนด้านการส่งเสริมอาชีพเกษตรอินทรีย์ สนับสนุนงบประมาณหมู่บ้านละ 100,000 บาท

บทบาทภาคีต่าง ๆ

กระบวนการทำงานของคณะทำงานระดับตำบลและหมู่บ้าน มีการจัดบทบาทหน้าที่ที่ลงตัวมีคนประสานงานระดับตำบลและมีคณะทำงานปฏิบัติการในระดับหมู่บ้าน การจัดเวทีประจำเดือนทุกเดือนในการติดตามความก้าวหน้ากิจกรรมในพื้นที่รวมทั้งพัฒนาศักยภาพแกนนำ เป็นวิทยากรนำพูดคุย สร้างคนรุ่นใหม่ เพิ่มขึ้น เกิดมีผู้นำ แกว 1 แกว 2-3 มีกระบวนการสร้างคนรุ่นใหม่

- สภาองค์กรชุมชนตำบลเชิงแสประสานหน่วยงานในทุกเรื่อง เช่น การอบรมการทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง และประสาน ภาควิชาการในการขอสนับสนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมอาชีพ

- เทศบาล สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการอบรม/ดูงาน/ฝึกอาชีพ

- แกนนำชุมชนในพื้นที่ ร่วมกันผลักดันให้เกิดกลุ่มอาชีพเพื่อเป็นแบบอย่าง

- ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ทำงานร่วมกัน เป็นฝ่ายหนุนเสริม

- โครงการความร่วมมือหนุนเสริมกระบวนการต่อยอดงานบัญชีครัวเรือน โปรแกรมบันทึกข้อมูลการจัดการข้อมูล การจัดการกระบวนการเรียนรู้ทุกระดับ และการยกระดับไปสู่นโยบายในพื้นที่และจังหวัด

- โครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนของตำบลท่าข้ามและขยายผลสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(พศส. 23 เกลือ) สนับสนุนการสร้างศูนย์เรียนรู้ด้านสุขภาวะและการพัฒนาศักยภาพแกนนำในการทำให้เกิดการจัดการตนเองที่ยั่งยืนในพื้นที่

บทเรียนความสำเร็จ

- การทำให้เห็นผลการทำกิจกรรมแบบเล็กๆ จากตัวอย่างครัวเรือนที่ทำจริง แล้วขยายผลไปสู่ชุมชนที่กว้างขึ้น เพื่อนบ้าน มีต้นแบบการทำบัญชีครัวเรือน ครอบครัวที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สร้างอาชีพ รายได้ เสริมและทำให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในพื้นที่
- มีการเก็บรวบรวมข้อมูลครัวเรือนจากการทำบัญชีครัวเรือนทำให้เห็นปัญหาการใช้จ่าย ที่มีการบริโภคด้านอาหารและหนี้สินที่มีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น การใช้สารเคมีในการเพาะปลูก นำข้อมูลไปใช้ในการปรับพฤติกรรมครัวเรือน อย่างน้อยมี 76 ครัวเรือน
  - กิจกรรมที่ทำแล้วตอบโจทย์ชุมชนได้ เช่น หมู่บ้านรัตนบุรีมีเป้าหมายที่ชัดเจนการทำธนาคารอาหารปลอดภัย ด้านเกษตรอินทรีย์ จนเกิดความเชื่อส่งผลต่อการปฏิบัติ
  - การทำงานที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับตำบลเป็นรูปธรรมการทำงานเครือข่ายที่ชัดเจน ทุกกลุ่ม ทุกภาคส่วนทั้งในพื้นที่ และนอกพื้นที่มีการประสานงาน เกิดการพูดคุย ผ่านเวทีประชุมประจำเดือน หรือการพูดคุยของวงแกนนำก่อนที่จะทำกิจกรรม ต้องผ่านการคุยร่วมกันก่อนทุกครั้งจึงนำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมการทำงานเป็นเครือข่ายเจ้าภาพร่วมกัน การทำงานเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง จึงเกิดความร่วมมือ ร่วมงาน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลท่าข้าม³

บริบทของพื้นที่

ตำบลท่าข้ามเป็นชุมชนขนาดกลางลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท อยู่ห่างจากตัวอำเภอหาดใหญ่เพียง 15 กิโลเมตร มีประชากรทั้งหมดมี 7,761 คน (สถิติ ปี พ.ศ. 2551) เป็นชาย 3,680 คน หญิง 4,081 คน คิดเป็นประชากร 228.8 คนต่อตารางกิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่มีเชื้อไทย 80% นับถือศาสนาพุทธ 80 % ของคนในชุมชน ส่วนที่เหลือมีเชื้อชาตินจีน 10 % และอีก 10 % เป็นมุสลิมที่ย้ายถิ่นมาจาก จ.ปัตตานี และได้อพยพเข้ามาอาศัยที่ ต.ท่าข้าม โดยอยู่รวมกันที่หมู่ที่ 5 บ้านหนองบัว

อาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่ทำสวนยาง สวนผลไม้ มีบางส่วนทำนา รับราชการ และทำงานโรงงาน โดยเฉพาะชาวบ้านหมู่ที่ 1 บ้านแม่เตย ส่วนใหญ่รับจ้างทำงานในโรงงาน เนื่องจากมีโรงงานในพื้นที่

สถานที่สำคัญของชุมชนท่าข้าม มีวัดทั้งหมด 6 วัด ได้แก่ วัดแม่เตย วัดหินเกลี้ยง วัดท่าข้าม วัดเขากลอย วัดโคกสูง(ภักทียาราม) สำนักสงฆ์เกาะปลัก และมีมัสยิด 1 แห่ง คือ มัสยิดบ้านหนองบัว วัดเก่าแก่ คือ วัดท่าข้ามตั้งอยู่ ที่ ม. 3 ต.ท่าข้าม มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 4 แห่ง คือ โรงเรียนวัดแม่เตย ตั้งอยู่ที่ ม.1 โรงเรียนวัดท่าข้ามหมู่ที่ 3 โรงเรียนวัดหินเกลี้ยง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 และโรงเรียนวัดเขากลอย ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 ส่วนนักเรียนที่ต้องการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาจะต้องไปเรียนต่อที่ อ.หาดใหญ่ หรือที่ อ.เมือง จ.สงขลา หมู่บ้านในตำบลนี้มีทั้งหมด 8 หมู่ คือ

หมู่ที่ 1 บ้านแม่เตย	หมู่ที่ 2 บ้านคลองจิก
หมู่ที่ 3 บ้านท่าข้าม	หมู่ที่ 4 บ้านเกาะปลัก (บ้านปึก)
หมู่ที่ 5 บ้านหนองบัว	หมู่ที่ 6 บ้านหินเกลี้ยง
หมู่ที่ 7 บ้านเขากลอยออก	หมู่ที่ 8 บ้านเขากลอยตก

สถานการณ์ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาที่สำคัญในช่วงการพัฒนาที่ผ่านมา

1) ในช่วงที่ผ่านมา ประชาชนในตำบลท่าข้ามมีการซื้อปุ๋ยเคมีปีละห้าล้านบาท นอกจากยังต้องพบกับปัญหาปุ๋ยปลอม ปุ๋ยไม่ได้คุณภาพ ทางอบต. และประชาชนในท้องถิ่นจึงได้ร่วมกันทำโรงปุ๋ยชุมชนขึ้น ทำให้ปัจจุบันประชาชนได้หันให้ปุ๋ยชีวภาพควบคู่กับปุ๋ยเคมีมากขึ้น ปุ๋ยเหล่านั้นนอกจากพี่น้องในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการผลิต และซื้อในราคาถูกแล้ว ยังเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่นมากขึ้นเนื่องจากพื้นที่ท่าข้ามโดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม และมีการปลูกข้าวพื้นเมืองซึ่งมีกว่าสามร้อยไร่ ทำให้ผลผลิตข้าวที่ออกมาจึงปลอดสารพิษ จึงไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค และผลจากความสำเร็จของการมีโรงปุ๋ย ทำให้มีผู้มาดูงานปีละกว่าหมื่นคน

³ เอกสารฉบับนี้ได้จากประสบการณ์การทำงานร่วมกับศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลท่าข้าม ดำเนินการโดยโครงการ พศส. 23 เกล็ด

2) อาชีพหลักของประชาชนในท้องถิ่น คือการทำสวนยางพารา ทำนา และไม่มีอาชีพเสริมรองรับทำให้มีรายได้ทางเดียวคือการทำสวนยางพารา หลังจากเสร็จจากอาชีพหลักแล้ว ประชาชนมีเวลาว่างมาก ทำให้หันไปเล่นการพนัน ดื่มสุรา ทาง อบต.จึงเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงสนับสนุนให้ประชาชนมีอาชีพเสริมด้วยการ ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลาเลี้ยงไก่เลี้ยงวัว มีการรวมกลุ่มกันทำสบู่ น้ำยาล้างจาน น้ำยาเอนกประสงค์ต่างๆใช้เอง

3) ประชาชนใน ตำบลท่าข้ามประสบปัญหาเรื่องภาระหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ เฉกเช่นกับเดียวกับชุมชนอื่นๆ ดังนั้นประชาชนในตำบลจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้ร่วมกันจัดตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพและกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็ง เพื่อให้คนในชุมชนรู้จักการพึ่งพากันเอง โดยไม่ต้องกู้เงินหรือเสียดอกเบี้ยแพง ทำให้ปัจจุบันคนในชุมชนมีเงินออมในแต่ละครัวเรือนมากขึ้นโดยออมกับกลุ่มออมทรัพย์ ที่มีทุกหมู่บ้าน

และนอกจากนี้การทำกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ นอกจากส่งเสริมด้านการออมแล้วยังส่งผลถึงการสร้างสวัสดิการให้กับชาวบ้านอีกด้วย ทั้งสวัสดิการดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ สวัสดิการค่ารักษาพยาบาลและร้านค้าสวัสดิการที่อำนวยความสะดวกในเรื่องสินค้าอุปโภค บริโภค เครื่องมือทำมาหากิน ถึงแม้ไม่มีเงินก็ไม่อดตายด้วยสวัสดิการที่ไม่ทอดทิ้งกัน และท้ายที่สุดการจัดตั้งกองทุนสัจจะวันละบาทที่ทำหน้าที่ด้านสวัสดิการโดยเฉพาะ

4) ในช่วงที่ผ่านมาเยาวชนใน ต.ท่าข้ามส่วนหนึ่งติดยาเสพติด เนื่องจากไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ ทางอบต.จึงได้จัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนห่างไกลจากยาเสพติด ด้วยการจัดให้มีศูนย์กีฬาตำบล และจัดมีกิจกรรมการแข่งขันฟุตบอล เซปักตะกร้อ เพื่อให้เยาวชนมีสุขภาพที่แข็งแรงมากขึ้น ส่งผลให้คนในครอบครัวได้มีกิจกรรมทำร่วมกันเป็นการสร้างเกราะป้องกันเพื่อมิให้เยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก นอกจากนี้ยังส่งเสริมการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนในด้าน ต่าง ๆ เช่นเรื่องกลุ่มกิจกรรม ค่ายเยาวชน การศึกษาดูงาน เป็นต้น

5) ด้านสุขภาพชุมชน โดยทั่วไปชาวบ้านเข้าใจว่าการที่มีสุขภาพที่ดี คือ การที่มีสุขภาพกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และมีสุขภาพจิตที่ดี คือ ไม่เครียดหรือ วิตกกังวล ส่วนสุขภาพทางปัญญาและสุขภาพทางด้านสังคมนั้นมีบางส่วนเท่านั้นที่เข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการถูกทอดทิ้ง การขาดแรงสนับสนุนทางสังคม การไม่มีเครือข่าย ทางสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และมองถึงประโยชน์สาธารณะ

สำหรับการเจ็บป่วยทางกายที่พบในชุมชน ได้แก่ โรคเรื้อรัง (โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน) โรคข้อ อากการปวดเมื่อย โรคนี้/โรคไต โรคมะเร็ง และโรคเอดส์ จากโรคดังกล่าวพบว่าโรคเรื้อรัง เป็นปัญหาสำคัญที่สุดในชุมชน จึงเกิดโครงการคัดกรองเบาหวานและความดันโลหิตในชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือระหว่าง อบต.กับสถานีอนามัย ส่วนโรคข้อ อากการปวดเมื่อย และโรคอื่นๆ ที่พบ ยังไม่มีแนวทางการป้องกันและแก้ไขอย่างชัดเจน มีเพียงโครงการสร้างเสริมสุขภาพโดยการรณรงค์ออกกำลังกาย ซึ่งชาวบ้านบางส่วนยังออกกำลังกายไม่สม่ำเสมอ และมีพฤติกรรมบริโภคที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากมุ่งเน้นกับการหารายได้เป็นหลัก

อย่างไรก็ตามในการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลท่าข้ามนั้น พบว่าท่าข้ามยังมีทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนตำบล

ทุนของชุมชนตำบลท่าข้าม

1. ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนท่าข้ามมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งป่าไม้ อากาศดี มีแหล่งน้ำโดยมีการทำแหล่งเพาะพันธุ์ปลาและป่าไม้มีการอนุรักษ์และประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนช่วยกันดูแลรักษาและ ส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในชุมชนเพื่อเพิ่มออกซิเจนในอากาศ และมีพื้นที่ด้านการเกษตรที่สมบูรณ์

2. ทุนด้านวัฒนธรรมประเพณี ตำบลท่าข้ามมีกิจกรรมอนุรักษ์ ส่งเสริมและฟื้นฟูในชุมชนซึ่งช่วยสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน มีความเชื่อที่เป็นไปแนวทางเดียวกัน เกิดการไปมาหาสู่กันฉันท์ญาติพี่น้อง ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่ทำให้ ชุมชนเข้มแข็ง ส่งเสริมการรวมกลุ่ม นำไปสู่การช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้การทำงานทางด้านต่างๆ โดยเฉพาะการสร้างเสริมสุขภาพสามารถจะรวมตัวกันได้อย่างดี โดยกิจกรรมต่างๆมี ดังนี้คือ

1. ประเพณีเข้าวัดทำบุญตักบาตรวันพระ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา การบวชสามเณรฤดูร้อนในช่วงเข้าพรรษา

2. ประเพณีลากพระ โดยมีการลากพระปีละ 2 ครั้ง ได้แก่ ประเพณีลากพระเดือน 5 และลากพระใหญ่เดือน 11 มีการประกวดขบวนลากพระโดยแต่ละหมู่บ้านจัดขบวนมาอย่างสวยงาม มีขบวนกลองยาว การแต่งกายที่สวยงาม ซึ่งส่งเสริมให้เกิดความ สามัคคีและความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน

3. เทศกาลสงกรานต์ โดยในวันสงกรานต์มีการจัดกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ในแต่ละปี จะหมุนเวียนจัดกิจกรรมในแต่ละหมู่บ้านตามวัดต่างๆ โดย อบต.ถือเป็นวันผู้สูงอายุไปด้วย

4. ประเพณีเล่นสบ้า มีการจัดกิจกรรมการเล่นสบ้าในวันพุธและวันอาทิตย์ทำให้เกิดการ พบปะพูดคุยกัน ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน กิจกรรมเหล่านี้ดำเนินการมาเป็นเวลาประมาณ 1 ปี โดยมีนายกอบต.เป็นแกนนำในการอนุรักษ์

5. ฉลองช้างข้าว ประกวดผลผลิตทางการเกษตร

6. ความเชื่อเรื่องมโนราห์โรงครู เป็นความเชื่อว่า คนไม่สบายและหาสาเหตุไม่ได้นั้น อาจเกิดจากไปบนบานศาลกล่าวแล้วไม่ทำตามที่เป็นไว้ หรือถูกผีตายายทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ จึงต้องเรียกมโนราห์มาเล่นแก้บน

7. งานทำบุญประเพณีของประชาชนชาวมุสลิม เช่นประเพณีค่ำวันพุทธัส หมู่ 5 บ้านหนองบัว อบต. ท่าข้ามและสภาวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อน และให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

3. ทู่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนท่าข้ามมีภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า มีหมอนวดจับเส้น หมอตำยา สมุนไพร หมอฮู หมอต่อกระดูก ซึ่งต้องการการสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มหรือการสืบต่อความรู้เพื่อนำมาช่วยสร้างเสริมสุขภาพ การนำมาแก้ปัญหาโรคปวดเมื่อย ที่เป็นปัญหาภายในชุมชนได้

4. ทู่นด้านเศรษฐกิจชุมชน คนท่าข้ามจัดว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง มีกองทุนในชุมชนที่เข้มแข็ง ยกตัวอย่าง กองทุนออมทรัพย์ทุกหมู่บ้าน เป็นสวัสดิการที่ส่งเสริมการให้สวัสดิการในชุมชนทั้งในเรื่องสุขภาพตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ และตาย เช่น การเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วยที่ต้องค้างคืน จะมีการจ่ายให้กับผู้ป่วยและญาติที่มาเฝ้า การมีสวัสดิการเยี่ยมมารดาและเด็กแรกคลอดภายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีสวัสดิการจากกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม (สวัสดิการลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาท) ร่วมจัดสวัสดิการให้ประชาชน เป็นต้น

5. ทู่นด้านการศึกษา อบต.ท่าข้าม ได้ขับเคลื่อนการทำงานด้านการศึกษาทั้งใน นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต.ท่าข้ามได้วางรากฐานการเรียนรู้ตั้งแต่เยาว์วัย และพัฒนาศูนย์สู่ระดับตำบลที่ทันสมัยแต่ไม่ทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้การพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยใช้ศูนย์ฝึกอบรบศีลธรรมและวัฒนธรรมเยาวชนตำบลท่าข้ามหรือเรียกกันว่า โครงการพี่สอนน้อง ใช้วิทยากรรุ่นพี่สอนรุ่นน้อง ที่สำนักสงฆ์วัชรธรรมเกาะปลัก นอกจากนี้สภาวัฒนธรรมตำบลเป็นกลไกที่ช่วยขับเคลื่อน ฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมให้อยู่คู่กับชุมชน สำหรับกลุ่มองค์กรชุมชนในตำบลได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและตำบลเครือข่าย เช่น มหาวิทยาลัยชาวบ้านคลองเปรี๊ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยชีวิตตำบลท่าข้าม แก่นนี้แก่นจน เริ่มต้นชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์คอมพิวเตอร์ชุมชนสำหรับเด็กและเยาวชน ที่ต้องเร่งรีบพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้

6. ทู่นทางสังคม คนในชุมชนท่าข้ามมีความสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งช่วยสนับสนุนการรวมกลุ่ม และหักทอกันเป็นเครือข่าย ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม ต่างๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งในแต่ละกลุ่ม ก็มีบทบาทต่างๆ กันไปแต่ก็มุ่งให้ผลประโยชน์ทางสุขภาวะที่ดีแก่คนในชุมชน โดยทางอบต. ก็มีสวนเข้ามา มีบทบาทในทุกกิจกรรม กลุ่มที่เกิดขึ้นในตำบลท่าข้ามได้แก่

1) ชมรมผู้สูงอายุ ดูแลสุขภาพและร่วมกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่แข็งแรง โดยอบต.ท่าข้ามเป็นผู้สนับสนุนในด้านงบประมาณและเป็นคณะบริหารร่วมกับสมาคมผู้สูงอายุ

2) ชมรมอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) เข้าถึงประชาชนในเรื่องสุขภาพและประสานงานกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนโดยอบต.ท่าข้ามเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณและเป็นคณะผู้ประสานงาน ด้านบริหารจัดการ การจัดการความรู้

3) ศูนย์สุขภาพชุมชน 3 ตำบล รักษาโรคทั่วไปในชุมชน โดย อบต.ท่าข้ามเป็นผู้สนับสนุน งบประมาณ ร่วมลงทุนกับ 3 อบต. ได้แก่ อบต. หุ่นใหญ่ อบต. ท่าข้าม และเทศบาลตำบลน้ำน้อย

4) กลุ่มแม่บ้าน ให้บริการแก่ชุมชน ดูแลด้านอาหารปลอดภัยในชุมชน จัดทำเครื่องแกง สมุนไพร นอกจากนี้ยังช่วยในการจัดหารายได้ให้แก่ชุมชน (OTOP) ทำสบู่สมุนไพร โดยได้รับงบประมาณ สนับสนุนจาก อบต.ท่าข้ามและร่วมกันจัดตั้งโครงการโดยผ่านประชาคม

5) กลุ่มออมทรัพย์ มีบทบาทด้านการเงิน การลงทุนภายในชุมชน เป็นแหล่งทุนสวัสดิการ ในชุมชนโดยอบต.ไม่เกี่ยวข้องกับแหล่งทุน แต่เป็นเพียงคณะกรรมการเท่านั้น

6) กลุ่มน้ายาง มีบทบาทในชุมชนโดยช่วยเหลือและประสานงานโดยตรงกับโรงงาน ไม่ต้อง ผ่านคนกลางทำให้ไม่ถูกกดราคาและมีการปันผลให้แก่สมาชิก อบต.ท่าข้าม ให้ความรู้ทางด้านวิชาการ แต่ไม่ได้รับร่วมลงทุน

7) กองทุนหมู่บ้าน มีบทบาทในด้านการเป็นแหล่งทุนและจัดหาสวัสดิการ โดยอบต.ท่าข้ามเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์

8) ชมรมออกกำลังกาย ศูนย์กีฬาชุมชน ชมรมแอโรบิก ส่งเสริมให้มีการจัดมหกรรมการออกกำลังกายในตำบลทุกวันที่ 10 ของเดือนและร่วมกัน 3 ตำบลในทุกวันที่ 20 ของเดือน ซึ่งอบต.จะสนับสนุนด้วยรางวัล งบประมาณการจัดงาน

9) กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มศาสนา สังคม และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มที่เด็กและเยาวชนในตำบลได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

10) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม(สัจจะลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาท)

7. ทู่นการบริการด้านสุขภาพ ตำบลท่าข้ามมีนวัตกรรมการบริการสุขภาพที่โดดเด่น คือ ศูนย์สุขภาพ 3 ตำบล (ปัจจุบันใช้ชื่อ ศูนย์แพทย์ชุมชน 3 ตำบล) และกองทุนสุขภาพระดับตำบล (สปสช.) เป็นเครื่องมือให้องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย ประชาชน ทำงานด้านสุขภาพร่วมกัน

8. ทู่นด้านการสื่อสารสาธารณะ พบว่า ในแต่ละหมู่บ้านมีเสียงตามสาย นอกจากนี้ทาง อบต.ท่าข้ามยังจัดให้มีวิทยุชุมชน และวารสาร อบต.ท่าข้าม ป้ายประชาสัมพันธ์ การประชุมกันภายในชุมชน โดยสื่อที่มีบทบาท เด่นชัดในชุมชนคือ วิทยุชุมชน และวารสาร อบต.ท่าข้าม แต่อาจยังไม่ครอบคลุมมากนัก เนื่องจากวารสาร อบต.ท่าข้ามจะนำไปวาง ที่แหล่งชุมชน และให้ชาวบ้านหยิบไปอ่านเอง ซึ่งคนที่สนใจก็จะรับทราบข่าวสารเป็นอย่างดี ส่วนคนที่ไม่ค่อยสนใจหยิบมาอ่าน ก็อาจไม่รับรู้ข่าวสารใดๆเลย สำหรับวิทยุชุมชนนั้นสามารถฟังกันได้ทุกเพศทุกวัย คนที่อ่านหนังสือไม่ออกก็สามารถฟังได้ แต่อย่างไรก็ตามวิทยุชุมชน มีข้อจำกัดคือ มีช่วงเวลาการออกอากาศจำกัด โดยจะออกอากาศในช่วงเช้ากับช่วงเย็น

9. ทู่นด้านการบริหารจัดการ อบต. ท่าข้าม มีทุนด้านการบริหารที่จัดการโดดเด่นในตัวผู้นำ คือ นายก อบต. ท่าข้าม เนื่องจากมีภาวะผู้นำในการระดมความคิดจากภาคส่วนต่างๆ จากการเรียกประชุมแกนนำหมู่บ้านบ่อยครั้ง เพื่อร่วมกันคิดวางแผนและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆในชุมชนผ่านโครงการต่างๆ มีบุคลิกภาพกระตือรือร้น มีเหตุผล ใจกว้าง มีน้ำใจ และช่วยเหลือสังคม รวมทั้งมีทักษะในการประยุกต์ใช้ข้อมูล ข่าวสารเพื่อการพัฒนาชุมชน ดังจะพบได้จาก การที่มีการหาข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ อีกทั้งมีการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมเยียนคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังมีทักษะการประสานงานที่ดี โดยสามารถประสานงานกับภาคราชการ ภาคการเมือง ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และ ภาคท้องถิ่น อย่างเด่นชัด เนื่องจากมีการดึงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินโครงการ ต่างๆ มีการเปิดเวทีเสรีในการอภิปรายนโยบายแต่ละพรรคการเมือง และมีการประชุมร่วมกันระหว่าง 3 อบต. เพื่อพัฒนางานร่วมกัน อีกทั้งยังสามารถประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ได้ดี ไม่ว่าจะเป็น

จากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สำนักงานวิจัยระบบสุขภาพ ภาคใต้ (สวรส.) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสามารถทำงานร่วมกับเทศบาลตำบลน่าน้อย และอบต. ท่งใหญ่ จนเกิดโครงการศูนย์สุขภาพ 3 ตำบลขึ้น นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดวิทยุชุมชน และออกเสียงตามสาย ขณะมีการประชุม เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลที่ชัดเจนและทั่วถึง

สิ่งสำคัญที่สุดของทุนทางการบริหารจัดการของ อบต.ท่าข้าม คือ การได้รับรางวัลธรรมาภิบาลขององค์กร 2 ครั้ง พบว่า การประเมินธรรมาภิบาลของคณะบริหารของอบต.ท่าข้ามในด้านที่ได้รับการยอมรับสูงคือ ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) การสนองตอบความต้องการ (Responsiveness) หลักการประชาคมติ (Consensus orientation) ความโปร่งใส (Transparency) เนื่องจากมีการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน การกำหนดทิศทางการพัฒนา และรับฟังความคิดเห็นผ่านประชาคมเสมอ โดยให้ประชาคมเป็นผู้ตัดสินใจเองและสามารถรับรู้ถึงการบริหารงานที่มีความโปร่งใส ประชุมผ่านวิทยุชุมชน เกิดเป็นสัญญาประชาคม ในด้านที่ได้รับการยอมรับรองลงมาคือ ความเป็นธรรม (Equity and inclusiveness) หลักการนิติศาสตร์ (Rule of law) พันธะความรับผิดชอบ (Accountability)

จึงเห็นได้ว่าต้นทุนดังกล่าวล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อเกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลท่าข้าม โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้ขององค์กรภายใต้การนำของ อบต.ท่าข้าม

พัฒนาการและความสำคัญในการขับเคลื่อนของศูนย์เรียนรู้ของท่าข้าม

จุดเริ่มหลักการพัฒนาตำบลท่าข้าม คือ “การเรียนรู้”

เมื่อ ปี พ.ศ.2542 ตำบลท่าข้ามเป็นหนึ่งใน 101 ตำบลที่ได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และดำเนินการโดยมูลนิธิหมู่บ้านร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร ก่อนหน้าการทำแผนแม่บทชุมชนครั้งนั้น ชาวบ้านเคยทำข้อมูล แต่ทำเพื่อหน่วยงานราชการที่ต้องการข้อมูลไปทำแผน โครงการเมื่อได้ข้อมูลแล้วก็หายไปและไม่ทราบว่าข้อมูลที่ได้อะไรบ้าง การทำแผนแม่บทชุมชนจึงไม่เหมือนครั้งก่อน ๆ เพราะเป็นการทำเพื่อตัวเอง ไม่ได้ค้นหาแต่เฉพาะจำนวนประชากร ไร่นา ที่อยู่อาศัย ที่วี จักรยาน หรือปัญหาและความต้องการของชุมชนเท่านั้น แต่เป็นการค้นหาทุนที่เป็น “ทรัพยากร” ที่ยังไม่ได้พัฒนา ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การค้นหาทุนที่เป็น “ศักยภาพ” ของตนเอง ซึ่งเปรียบเหมือนการค้นหาพลังของตนเองที่ขังอยู่ข้างใน ที่ยังไม่มีตัวช่วยให้พลังนั้นสามารถปรากฏออกมาภายนอก เหมือนเมล็ดพันธุ์ที่ยังไม่ได้น้ำ ไม่ได้แดด ไม่ได้ปุ๋ย เปลือกจึงยังไม่แตกออกและเติบโตเป็นไม้ใหญ่ การทำแผนแม่บทชุมชนทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่า การทำข้อมูลแบบเสริมสร้างพลังทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นนั้นมีจริงทำได้จริงถ้าหากทำอย่างถูกต้องตามหลักการ เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ ไม่ใช่การหาข้อมูลเพื่อทำโครงการของงบประมาณ แต่เป็นการเรียนรู้ผ่านการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่ชุมชนเป็นคนรวบรวมเอง ไม่ได้จ้างคนนอกหรืออาสาสมัครเก็บข้อมูลให้

การทำแผนแม่บทชุมชนทำให้ชุมชนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นรากเหง้าของตนเอง ได้เรียนรู้ทุนของท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ สมุนไพร ได้รู้ว่ามีผลผลิตอะไรบ้างจากท้องถิ่น มีรายได้มาจากไหน มีรายจ่ายเท่าไร อะไรบ้างหนี้สินเท่าไร ทำให้จึงเป็นหนี้มากมาย การเรียนรู้ด้วยการ

ทำข้อมูลเช่นนี้เท่ากับพบปัญหาที่แท้จริง จึงเท่ากับพบทางออกครึ่งหนึ่ง หากรู้สึกเกี่ยวกับทุนและการใช้ทุนของตนเองก็จะทราบสาเหตุของปัญหาด้วย เช่น การทำบัญชีครัวเรือนทำให้เห็นรายจ่าย เห็นการกินการอยู่ เห็นปัญหาที่มาของหนี้สิน เพราะรายได้ที่น้อยกว่ารายจ่าย แม้ช่วงแรกของการทำแผนแม่บทชุมชนจะมีอุปสรรค เพราะข้อจำกัดเรื่องแนวคิด เวลา และกระบวนการต่าง ๆ ที่ไม่ลงตัว แต่ชาวบ้านก็ได้เรียนรู้และเกิดความเชื่อมั่นว่าการทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ดีนั้น ชาวบ้านต้องลงมือทำเองไม่ใช่รอให้ใครมาช่วยทำให้ เพราะถ้าเขาทำก็เป็นแผนของเขา ไม่ใช่แผนชาวบ้าน

บทเรียนสำคัญของชาวบ้านและผู้นำชุมชนจากการทำแผนแม่บทชุมชน คือ การพัฒนาท้องถิ่นที่ดีต้องเริ่มจากการเรียนรู้ ผู้นำ อบต. ทำข้ามจึงมุ่งมั่นและตั้งใจพัฒนาตำบลทำข้ามให้กลายเป็น “ชุมชนเรียนรู้” นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 นายก อบต. ทำข้าม จึงเน้นเรื่องการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน จนดูเหมือนจะละเลยการพัฒนาวัตถุอย่างใด ๆ ทำกัน เพราะปัจจุบันที่ทำการของสำนักงาน อบต. ก็ยังเป็น ที่ทำงานสภาพตำบลเก่า ซึ่งไม่กว้างขวางใหญ่โตโอโถงเหมือน อบต. อื่นๆ แต่คนในชุมชนทำข้ามจะมีโครงการศึกษาดูงานทุกปี ปีละหลายครั้ง เพราะ อบต. ทำข้ามเน้นการสร้างคนก่อนสร้างวัตถุ และเชื่อว่าถ้าสร้างคนแล้ว อย่างอื่นก็ตามมาเอง ผลจากการเรียนรู้การทำแผนแม่บททำให้ชุมชนมีกิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

องค์การบริหารส่วนตำบลทำข้าม ถือเป็นองค์กรหนึ่งที่มีความพยายามให้องค์การของตนมีลักษณะของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยพยายามดึงความรู้ในด้านต่างๆ จากบุคลากรทั้งภายในและภายนอกองค์กรมาแบ่งปัน ถ่ายทอดสู่บุคลากรภายในองค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลให้บุคลากรในองค์กรมีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีผลการปฏิบัติที่มีประสิทธิผล เกิดองค์การที่เข้มแข็งพร้อมเผชิญกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

องค์การแห่งการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลทำข้าม ได้ริเริ่มเพื่อให้เกิดการคงอยู่ของความรู้ โดยได้มีการถอดบทเรียนการเรียนรู้เป็นไปตามหลักองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยประการแรกเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ ประการที่สอง เป็นการแบ่งปันความรู้ ประการที่สาม เป็นการใช้ความรู้ และประการสุดท้าย เป็นระบบความจำขององค์การ ภายใต้เงื่อนไขของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ค่านิยมทางวัฒนธรรม ความมุ่งมั่นของผู้บริหารและการให้อำนาจ การสื่อสาร การถ่ายโอนความรู้ขององค์การและคุณลักษณะของพนักงานในองค์กรแห่งการเรียนรู้

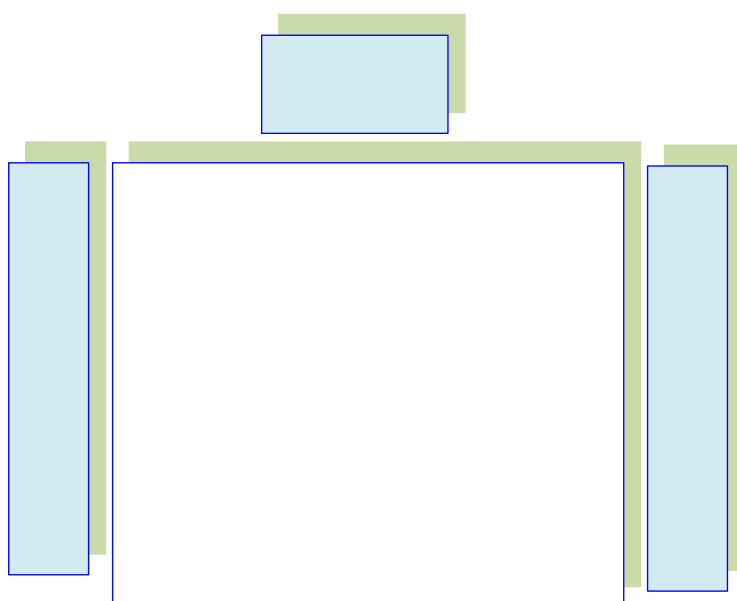
กิจกรรมที่เด่นชัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลทำข้าม ได้ริเริ่มเพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ ในตำบลมี 3 กิจกรรมใหญ่ๆ คือ กลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มโรงปุ๋ย และด้านสุขภาพ

การดำเนินงานของ อบต. ทำข้ามที่ผ่านมา จึงได้สรุปบทเรียนของการบริหารงานของ อบต. ทำข้าม เป็นรูปแบบของ “โมเดลประเทศตำบลทำข้าม” ที่ประกอบด้วยระบบทุน ระบบเกษตร ระบบวิสาหกิจชุมชน ระบบสุขภาพ สิ่งแวดล้อมและพลังงาน ซึ่งมี “การเรียนรู้” เป็นแกนกลางหลักของการพัฒนาซึ่งเกิดจากการจัดการและการเรียนรู้ที่เกิดจากภายในชุมชน

เมื่อพิจารณารูปธรรมความสำเร็จข้างต้น โดยนำมาประมวลเป็นกลุ่มกิจกรรมในแต่ละเรื่องแต่ละประเด็น เพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนตำบลท่าข้าม สามารถจัดเป็นกลุ่มสาระความรู้ได้เป็น 5 ระบบหลัก คือ ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการ ระบบจัดการสุขภาพโดยชุมชน ระบบการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติและ ระบบการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชน และมีระบบสนับสนุน 3 ระบบ คือ ระบบการบริหารจัดการตำบล ระบบอาสาสมัคร และระบบข้อมูลและการสื่อสาร ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 หลักสูตรการเรียนรู้การจัดการสุขภาวะของตำบลท่าข้าม

ปลายปี พ.ศ. 2551 นายกองคํการบริหารส่วนตำบลท่าข้ามได้เกิดแนวคิดการทำงานด้านการจัดการตำบลสุขภาวะ และในต้นปี พ.ศ. 2552 ได้เสนอโครงการ “การพัฒนาศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนตำบลท่าข้ามและขยายผลสู่เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ไปยังสำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนัก 3 และได้รับการอนุมัติงบประมาณให้ดำเนินโครงการได้เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2552 โดยตำบลท่าข้ามเป็นตำบลต้นแบบและมี 22 ตำบลใน 3 จังหวัดเป็นเครือข่าย ในนามโครงการ 23 เกลอป่าข้ามนำเสนอรูปแบบการเป็นตำบลสุขภาวะผ่านการทำงาน 8 ระบบ ประกอบด้วย 5 ระบบหลัก ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการชุมชน ระบบการจัดการสุขภาพโดยชุมชน ระบบการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และพลังงานทดแทน ระบบการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชน และ 3 ระบบเสริม คือ ระบบบริหารจัดการตำบล ระบบการสื่อสารและข้อมูล ระบบอาสาสมัคร

บทบาทและผลการดำเนินงานของภาคีพัฒนาภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบล ในระหว่างที่ผ่านมา

ต้นทุนที่สำคัญอย่างหนึ่งของ อบต. ท่าข้าม คือการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานทั้งในและนอกพื้นที่ รวมถึงตำบลท่าข้ามเป็นพื้นที่เรียนรู้ของนักศึกษา ผู้คนทั่วไปอยู่เป็นประจำท่าข้ามจึงมีมิตรอยู่ทั่วทุกหนแห่งที่จะคอยสนับสนุนช่วยเหลือ และที่สำคัญ ๆ ได้แก่

1) มหาวิทยาลัย มี 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ตัวอย่างการมีปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เช่น คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์สนับสนุนการคัดกรองผู้ป่วยโรคเบาหวานและความดัน อบรณการฝึกโยคะให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเป็นโครงการงานการฝึกปฏิบัติงานในชุมชนของนักศึกษาที่ได้รับบสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. มหาวิทยาลัยทักษิณ มีการสนับสนุนให้นักศึกษา ฝึกปฏิบัติงานในชุมชนมีการร่วมทุนกับ อบต.ในการดำเนินงานด้านสุขภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ส่งนักศึกษามาฝึกงาน ทีมอาจารย์จากโปรแกรมการพัฒนาชุมชนร่วมเป็นทีมนักวิชาการถอดบทเรียนของโครงการ พศส.

2) โรงพยาบาล มี 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลหาดใหญ่ ตัวอย่างการมีปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เช่น โรงพยาบาลหาดใหญ่ มีการสนับสนุนทีมแพทย์ พยาบาลเพื่อดูแลสุขภาพผู้ป่วยในพื้นที่ ต.ท่าข้าม มีการสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการให้แก่คนในชุมชนและมีการสนับสนุนงบประมาณให้แก่ อบต. โดยมีบุคลากรของ อบต.ร่วมทีมเป็นคณะกรรมการศูนย์แพทย์ชุมชน 3 ตำบล

3) องค์กรส่งเสริมด้านสุขภาพ มี 3 แห่ง คือ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ (สวรส.) และศูนย์ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ 12 ตัวอย่างการมีปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เช่น สปสช. และ สวรส. มีบทบาทหลัก คือ การสร้างเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคของคน ในชุมชน สนับสนุนงบประมาณให้แก่ อบต.ในการดำเนินโครงการด้านสุขภาพต่างๆในชุมชน

- 4) พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา ส่งเสริมสนับสนุนด้านความรู้ งบประมาณ อาชีพ การศึกษาดูงาน ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ คนพิการ
- 5) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สนับสนุนด้านการทำแผนแม่บท พัฒนากลุ่มอาชีพ และพัฒนาศักยภาพโรงปุ๋ย และการชักนำลูกค้ามาดูงาน
- 6) สำนักงานสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.3) สนับสนุนการพัฒนาโครงการการพัฒนาศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนตำบลท่าข้ามและขยายผลสู่เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(23 เกลอ) และสนับสนุนงบประมาณ ประมาณ 20 ล้านบาท เพื่อดำเนินการโครงการ 3 ปี
- 7) สำนักงานพลังงานจังหวัดสงขลา จัดทำแผนพลังงานชุมชน และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพลังงานทดแทน โดยสนับสนุนทั้งงบประมาณและกระบวนการ
- 8) นอกจากนี้หน่วยงานในพื้นที่ กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ วัด โรงเรียน สถานือนามัยต่างก็ เป็นภาคีในการพัฒนาตำบลท่าข้ามทั้งสิ้น

บทเรียนการขับเคลื่อน

รูปธรรมของความสำเร็จของตำบลมีหลากหลายกิจกรรม ได้แก่

- 1) กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ในหมู่ที่ 3 หมู่ 4
- 2) โรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพ ในหมู่ที่ 4
- 3) มหกรรมออกกำลังกายเพื่อสุขภาพของตำบลทุกวันที่ 10 ของทุกเดือน ผลัดกันตาม ลานกีฬาของหมู่บ้านต่าง ๆ
- 4) มหกรรมออกกำลังกายเพื่อสุขภาพของเครือข่ายกองทุนสุขภาพ 3 ตำบล (ตำบลทุ่งใหญ่ ตำบลท่าข้าม ตำบลน้ำน้อย) ทุกวันที่ 20 ของทุกเดือน
- 5) ตรวจคัดกรองความดันโลหิตสูงและเบาหวานโดยกองทุนสุขภาพร่วมกับสถานีนามัย ตำบลท่าข้าม และคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- 6) ศูนย์บริการสุขภาพชุมชน 3 ตำบล (ท่าข้าม ทุ่งใหญ่ และน้ำน้อย) ตั้งขึ้นมาได้ประมาณ 3 ปี เนื่องจากการเดินทางไปโรงพยาบาลในตัวเมืองค่อนข้างไกล และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง จึงก่อตั้งโครงการนี้ขึ้นมา และตั้งเป้าหมายพัฒนาให้เป็นโรงพยาบาลชุมชน ที่นอกจากมีการบริการตรวจรักษาโรคทั่วไป และเป็นศูนย์รวมที่ทำการโครงการต่าง ๆ ในชุมชน โดยคาดว่าจะจัดเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ในอนาคต
- 7) สนับสนุนชมรมผู้สูงอายุให้เกิดกิจกรรม เช่น ศึกษาดูงานด้านอาชีพ กิจกรรมออกกำลังกาย แบบโนราร์ห์ประยุกต์ มีการอบรมหลักสูตรเพื่อนดูแลเพื่อนวัยเดียวกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่รุ่นราวคราวเดียวกันได้มีเพื่อนคุย ไปมาหาสู่ยามคนในครอบครัวต้องออกไปทำงานนอกบ้าน
- 8) คัดกรองมะเร็งปากมดลูกและเต้านม
- 9) สนับสนุนให้เกิดลานกีฬาสร้างสุข หรือ ศาลาสร้างสุขตามหมู่บ้าน
- 10) โครงการในกลุ่มแม่บ้านเช่น กลุ่มข้าวกล้อง หมู่ที่ 1 การทำสบู่ น้ำยาล้างจาน หมู่ที่ 7 การทำขนมไทย หมู่ที่ 8 และกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรหมู่ที่ 2 โดยเป็นสมุนไพรที่คนในชุมชน ปลูก

ขึ้นเอง ใช้พื้นที่ภายในบ้านตัวเอง และนำมารวมกลุ่มทำเครื่องแกงสมุนไพร สามารถนำไปทำเครื่องต้มสมุนไพรได้ ถือว่าเป็นการสร้างสุขภาพและความตื่นตัวในเรื่องสุขภาพ ให้กับชุมชน

11) กลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเกือบทุกหมู่บ้านในตำบล และเป็นกลุ่มที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการมอบทุนการศึกษา การให้สวัสดิการด้านสุขภาพ เช่น การคลอดบุตร การเจ็บป่วย อุบัติเหตุ เป็นต้น นอกจากนี้คนใน ชุมชนยังสามารถกู้ยืมเงินได้ด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำ

12) ชมรมผู้พิการ(ชมรมทำข้ามใจดีสัมพันธ์) เดิมคนพิการไม่มีบทบาทในชุมชน อบต. จึงสนับสนุนให้ผู้พิการจัดตั้งชมรมขึ้น จึงมีการสำรวจจำนวนผู้พิการ เยี่ยมเยียนผู้พิการที่บ้าน และสนับสนุนให้ผู้พิการร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่นในชุมชน เพื่อให้ผู้พิการเห็นคุณค่าของตนเองมากยิ่งขึ้น

13) กองทุนสวัสดิการชุมชน

14) กองทุนสุขภาพระดับตำบล(สปสช.) เป็นเครื่องมือให้องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีนามัย ประชาชน ทำงานด้านสุขภาพร่วมกัน

15) กิจกรรมลดเอดส์มีรางวัล

16) โครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพจิตด้วย เช่น กิจกรรมการเยี่ยมเยียนผู้พิการ

17) กิจกรรมทัศนศึกษาของชมรมผู้สูงอายุ และมีการออกกำลังกายโดยเต้นโนราบิก

18) มหาวิทยาลัยชีวิต เป็นโครงการร่วมระหว่างสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกับ รทส. ร่วมกับ อบต. เพื่อช่วยเหลือคนเป็นหนี้ให้แก้ปัญหา โดยคัดเลือกเกษตรกรที่เป็นหนี้มา 30 คน มาเรียน 6 เดือน สัปดาห์ละ 1 วัน

19) ได้เสนอโครงการ “การพัฒนาศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนตำบลท่าข้าม และขยายผลสู่เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ไปยังสำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนัก 3 และได้รับการอนุมัติงบประมาณให้ดำเนินโครงการได้เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2552 โดยตำบลท่าข้ามเป็นตำบลต้นแบบและมี 22 ตำบลใน 3 จังหวัดเป็นเครือข่าย ในนามโครงการ 23 กล่อ ทำข้ามนำเสนอรูปแบบการเป็นตำบลสุขภาวะผ่านการทำงาน 8 ระบบ ประกอบด้วย 5 ระบบหลัก ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการชุมชน ระบบการจัดการสุขภาพโดยชุมชน ระบบการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และพลังงานทดแทน ระบบการเรียนรู้ เพื่อเด็กและเยาวชน และ 3 ระบบเสริม คือ ระบบบริหารจัดการตำบล ระบบการสื่อสารและข้อมูล ระบบอาสาสมัคร

20) แต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลท่าข้ามเพื่อทำหน้าที่ ดังนี้

1. ดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความพร้อมในการที่จะเป็นสถานที่ สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของตำบลต้นแบบและภาคีเครือข่ายมีการปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ วิทยากร ประจำแหล่งเรียนรู้ สถานที่ หลักสูตรการเรียนรู้

2. กำหนดแหล่งเรียนรู้ของ 8 ระบบและผู้รับผิดชอบ

3. ให้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรการอบรมศึกษาดูงาน วัสดุ
อุปกรณ์ที่ต้องการ
4. อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

21) เปิดพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับ เพื่อนเกลอ และบุคคลภายนอก

ปัจจัยความสำเร็จ

- 1) องค์การบริการส่วนตำบลท่าข้าม โดยเฉพาะตัวนายกสินธพ อินทร์ตัน ที่มีวิสัยทัศน์ และเป็นนักพัฒนา เป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนงานทุกอย่าง จนเป็นที่ยอมรับทั้งภายใน และนอกชุมชน
- 2) ต้นทุนทางสังคมที่มีในตำบลที่เป็นจุดแข็งของการเคลื่อนงาน
- 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับจากการทำงานที่ผ่านมาชาวบ้านเป็นเจ้าของพื้นที่ในการดำเนินการ
- 4) การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และสามารถดึงมาร่วมงานในตำบลได้ รวมถึงการมีกัลยาณมิตรที่ได้นอกชุมชนที่ให้การสนับสนุนทั้งด้านความคิด ช่องทาง โอกาสต่าง ๆ

สุขภาวะจากการจัดทำบัญชีครัวเรือน ที่ โรงเรียนวัดโพธิ์ธรรมาราม

ประวัติความเป็นมาตำบลควนโส

ชื่อควนโส เดิมชื่อว่า “ควนสูง” ซึ่งเป็นชื่อที่ผู้พบเห็นใช้เรียกกันต่อมาตั้งสูงเด่นอยู่ทางทิศตะวันตกของทะเลสาบสงขลาสามารถมองเห็นได้ชัดเจนเดินทางผ่านด้วยทางเรือ สภาพควนสูงแห่งนี้เป็นป่าดึกดำบรรพ์ที่มีพันธุ์ไม้ตะเคียนขึ้นอยู่หนาแน่นเป็นที่อยู่อาศัยของกระเจง ชลช. มีที่ราบทางทิศเหนือที่อุดมสมบูรณ์ และมีลำคลองขนาดใหญ่ไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลาเหมาะเป็นอย่างยิ่งในการใช้เป็นเส้นทางคมนาคม ทำการเกษตรและตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแต่เดิมตลาดนัดหน้าวัดควนโส เป็นตลาดที่มีชื่อเสียงมากในสมัยนั้น พอ ๆ กับตลาดนัดกรอบของตำบลลัทธิภูมิ(บ้านควนเนียง)

มีเรื่องราว เดิมบริเวณรอบควนสูงแห่งนี้ ไม่ค่อยมีผู้คนอาศัยอยู่ มีพระภิกษุรูปหนึ่งเดินทางมาจากบ้านจะนะเพื่อหาสถานที่สงบเงียบบำเพ็ญเพียรภาวนา และได้พำนักอยู่ในควนสูงนี้เป็นเวลานานหลายปี หลังเสร็จบำเพ็ญเพียรภาวนา ก็เดินทางกลับบ้านที่จะนะ พร้อมกับนำเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของควนสูงและที่ราบทางด้านทิศเหนือไปเล่าให้ชาวบ้านจะนะฟังทำให้ชาวบ้านที่สนใจบางส่วนพร้อมที่จะย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ในที่ราบดังกล่าว จึงได้นิมนต์พระภิกษุรูปดังกล่าวให้นำพวกตนเดินทางจากจะนะโดยใช้ช้างเป็นพาหนะมาตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณพื้นราบด้านทิศเหนือของควนสูงพร้อมกันนั้นได้นิมนต์พระรูปดังกล่าวให้จำพรรษา ณ สำนักสงฆ์ที่สร้างขึ้น (ในปัจจุบันคือวัดควนโส) นับได้ว่าชุมชนแรกที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ คือพวกที่มาจากบ้านจะนะ เรียกว่าบ้านควนสูง ในระยะต่อมาถูกเรียกเพี้ยนเป็นบ้านควนโส จนติดปากมาจนถึงวันนี้ จากความอุดมสมบูรณ์ของบริเวณรอบ ๆ ควนสูงนี้ ทำให้ผู้คนจากชุมชนใกล้เคียง อพยพมาตั้งถิ่นฐานใกล้เคียงชุมชนบ้านควนโสมากขึ้น เช่น บ้านเกาะขาม บ้านผูลัง บ้านนาสิง บ้านโคกทราย บ้านบ่อหว้า บ้านปากจำ บ้านท่าม่วง และมีการติดต่อระหว่างชุมชนมากขึ้น แต่ละชุมชนเริ่มมีประชากรมากขึ้น ทางราชการจึงแต่งตั้งผู้ปกครองชุมชนมีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชน จัดเก็บภาษี และเกณฑ์คนในชุมชนทำนาเพื่อเก็บผลผลิตส่งให้ทางราชการเพื่อเป็นเสบียงต่อไป แต่ละชุมชนมีการปกครองตนเองไม่ขึ้นต่อกันก่อน พ.ศ. 2435 ทางราชการได้จัดระเบียบการบริหารใหม่ เพื่อให้สะดวกในการปกครองการจัดเก็บภาษี โดยมีการรวบรวมชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกันขึ้นเป็นหน่วยการปกครองระดับตำบล ชุมชนเล็ก ๆ เหล่านี้ที่ตั้งบริเวณรอบ ๆ ควนสูง ได้ถูกรวบรวมเข้าเป็นตำบลเดียวกัน เรียกว่า ตำบลควนโส ทางราชการจึงแต่งตั้งข้าราชการจากจังหวัดมาปกครองดูแลตำบล กำหนดให้ตำบลควนโสขึ้นตรงกับ การปกครองของอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

หลวงกลยา กับยาศิริ (ต้นตระกูลกลยาศิริ) เป็นข้าราชการคนแรกที่ได้รับการแต่งตั้งให้มาปกครองดูแลตำบลควนโส โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นเบี้ยหวัด และมีศักดินาเป็นที่น่าสนใจมากมาย เพื่อความสะดวกในการเกณฑ์คนไปทำนา หลวงกลยา จึงได้สร้างที่พักของตนเอง และคนงานบนที่ดินริมคลองควนโสหลายหลังชาวบ้านเรียกที่พักเหล่านี้ว่า ทำเนียบ (ปัจจุบันที่สร้างทำเนียบ คือ หมู่บ้านทำเนียบ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3)

หลวงกลยา ต้องย้ายครอบครัวมาตั้งเป็นหลักแหล่งอยู่ที่บ้านหลา (ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ต.ควนโส) มีบรรดาบริวารหลายคนหลวงกลยา นอกจากทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชนในตำบลควนโสแล้ว ยังทำหน้าที่เก็บรวบรวมภาษีและเกณฑ์คนไปทำนาหลวง (ปัจจุบันนาหลวง เป็นที่นาที่เป็นกรรมสิทธิ์ของชาวบ้านหมู่ที่ 3 ต.ควนโส) เพื่อนำผลผลิตข้าวที่ได้จากการทำนาหลวงเป็นราชการ

ในหน้าน้ำหลากโดยทางเรือแจวขนาดใหญ่ผ่านคลองควนโส ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่บ้านปากจำไปยังอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อ พ.ศ. 2435 ตำบลควนโสได้เปลี่ยนมาขึ้นกับการปกครองของอำเภอรัฐภูมิ จังหวัดพัทลุง ซึ่งที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่บ้านปากบางภูมิ พ.ศ. 2566 ได้ย้ายอำเภอ จากบ้านปากบางภูมิ ไปตั้งที่บ้านกำแพงเพชร และได้เปลี่ยนชื่อจาก อำเภอรัฐภูมิ เป็นอำเภอรัฐภูมิ ขึ้นกับจังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2509 อำเภอรัฐภูมิได้ขึ้นอยู่กับการปกครองของจังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2528 กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศยกฐานะ ตำบลรัฐภูมิ ตำบลบางเหรียง ตำบลควนโส ตำบลห้วยลึก เดิมขึ้นอยู่กับการปกครองของอำเภอรัฐภูมิ เป็นกิ่งอำเภอควนเนียง และเปลี่ยนเป็นอำเภอควนเนียงจนทุกวันนี้.....

ที่ตั้ง ต.ควนเนียง ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอควนเนียง 6 ก.ม. มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกองปากรอ ตำบลห้วยลึก อำเภอควนเนียงและอำเภอปากพะยูน จ.พัทลุง

ทิศใต้ติดต่อบรรตภูมิ

ทิศตะวันออกติดต่อกองเลสาบสงขลา

ทะเลสาบสงขลาติดต่อบรรตภูมิ อำเภอรัฐภูมิ

ขนาดพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลควนโส มีพื้นที่ 39.13 ตารางกิโลเมตร หรือจำนวน 24,456 ไร่

ภูมิประเทศ

มีสภาพภูมิประเทศเป็นเนิน และลาดต่ำลงสู่ทะเลสาบสงขลา

ภูมิอากาศ ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน มี 2 ฤดูกาล คือฤดูฝนและฤดูร้อน

การเมืองการปกครอง

ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน ได้แก่ จำนวนประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล 5,647 คน

ชาย 2,746 คน หญิง 2,901 คน

จำนวนหมู่บ้านเขตองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 11 หมู่บ้านจำนวนประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล 5,647 คน ชาย 2,746 คน หญิง 2,901 คน เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมู่บ้าน จำนวน 11 หมู่ คือ

o หมู่ที่ 1	จำนวนครัวเรือน 94 ครัวเรือน	จำนวนประชากร	383	คน
o หมู่ที่ 2	จำนวนครัวเรือน 117 ครัวเรือน	จำนวนประชากร	547	คน
o หมู่ที่ 3	จำนวนครัวเรือน 156 ครัวเรือน	จำนวนประชากร	695	คน
o หมู่ที่ 4	จำนวนครัวเรือน 174 ครัวเรือน	จำนวนประชากร	710	คน

o หมู่ที่ 5 จำนวนครัวเรือน 103 ครัวเรือน จำนวนประชากร	463	คน
o หมู่ที่ 6 จำนวนครัวเรือน 103 ครัวเรือน จำนวนประชากร	340	คน
o หมู่ที่ 7 จำนวนครัวเรือน 86 ครัวเรือน จำนวนประชากร	330	คน
o หมู่ที่ 8 จำนวนครัวเรือน 186 ครัวเรือน จำนวนประชากร	897	คน
o หมู่ที่ 9 จำนวนครัวเรือน 140 ครัวเรือน จำนวนประชากร	570	คน
o หมู่ที่ 10 จำนวนครัวเรือน 89 ครัวเรือน จำนวนประชากร	411	คน
o หมู่ที่ 11 จำนวนครัวเรือน 60 ครัวเรือน จำนวนประชากร	301	คน

ความเป็นมาก่อนทำกิจกรรม

โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจนเพื่อพัฒนาสังคมสุขภาวะได้มีการสนับสนุนพื้นที่ตำบลทั้งหมด ๑๙ ตำบล จังหวัดสงขลา ในช่วงปี 2552 -2553และ มีพื้นที่ตำบลควนโส อำเภอควนเนียง เป็นตำบลหนึ่งที่มีการจัดทำโครงการความร่วมมือที่มีภาคีในพื้นที่ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นตัวหลักในการที่มีแผนงานที่ได้มีการหนุนเสริมคือ การใช้มูลมาร่วมมือในการทำงานเพื่อพัฒนาตำบล ได้แก่ การจัดทำบัญชีครัวเรือนรวมทั้งเป็นพื้นที่มีการจัดทำแผนสุขภาวะตำบล การจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ภายใต้ยุทธศาสตร์เสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน พัฒนาท้องถิ่น

พื้นที่ตำบลควนโส เป็นพื้นที่ที่มีจำนวนหมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน มีจำนวนเรือนทั้งหมด.1283. ครัวเรือนมีพื้นที่ อาชีพหลักในชุมชนจะมีการทำการเกษตร ทำนา ทำสวน ทำการประมง เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบและมีพื้นที่บางส่วน ติดกับเชื่อมต่อกับทะเลสาบสงขลา มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นด้านศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมคือ มีการถ่ายทอดด้านรำโนราห์ที่เป็นวัฒนธรรมความเชื่อร่วมกันมานาน จนเป็นที่รู้จักและมีการถ่ายทอดกันจนถึงปัจจุบันผ่านระบบชุมชนและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโรงเรียนที่เด่นชัดคือ โรงเรียนวัดโพธิ์ธรรมาราม ในหมู่ที่ 2 มีแกนนำในชุมชนเป็นแกนนำในการสอนในโรงเรียนไม่ต่ำกว่า 8 คน ให้กับเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษา สามารถสร้างการเรียนรู้ได้ระหว่างรุ่นต่อรุ่นได้ นอกจากนั้นก็มีกิจกรรมด้านการสร้างสุขภาวะ ที่สำคัญในพื้นที่ตำบลควนโส คือ เครือข่าย อสม. ที่มีสถานีนามายที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ร่วมมือกับแผนสุขภาพจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาศักยภาพด้านสุขอนามัยที่มีตัวเลขและข้อมูลตำบลด้านสุขภาพของคนพื้นที่ที่มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ เบาหวาน และความดัน ได้ใช้ทางเลือกในการรักษาสุขภาพคือ การสนับสนุนให้มีการปลูกพืชสวนครัว การให้ความรู้ด้านสุขภาพ และการใช้สมุนไพรในพื้นที่มาดูแลสุขภาพพร้อมด้วยได้แก่ น้ำใบย่านาง มาให้ชุมชนได้มีการจัดการสุขภาพและบริการในพื้นที่ มีการจัดเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่มีสมาชิกได้กินแล้วสุขภาพดีขึ้น มาถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆมาหนุนเสริมด้วยกัน และมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน ให้กับสมาชิก อสม. ที่สนใจและแลกเปลี่ยนประจำเดือนในสมาชิกพร้อมทั้งการรณรงค์ให้เห็นความสำคัญในการจัดกิจกรรมการลงรับจ่ายในครัวเรือน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านข้อมูลและนำมาจัดปรับการจัดการครอบครัว

โรงเรียนพื้นที่ เด็กและชุมชน

จำนวนพื้นที่ของโรงเรียนในตำบลควนโส อำเภอควนเนียง มีจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 3 โรงเรียน เป็นโรงเรียนในระดับประถมศึกษาจำนวน 2 พื้นที่ และระดับมัธยม จำนวน 1 พื้นที่ การเรียนการสอน เน้นระบบการจัดการตามมาตรฐานการศึกษา ที่มีการจัดการ 8 ด้าน คือ ด้านภาษาไทย คณิตศาสตร์ สังคม วิทยาศาสตร์ การงานและเทคโนโลยี ศิลปะ ภาษาต่างประเทศและ สุขศึกษา มีการประเมินเป็น รายพื้นที่ตามกรอบคิดของกระทรวงศึกษาธิการ ที่เมืองค์ประกอบหลักคือ วิชาชั้นพื้นฐาน.และการเรียนรู้ เพิ่มเติมในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม คือมีการศึกษาเพิ่มเติมจากภายนอก ที่เน้นวิทยากรท้องถิ่นมา ประกอบให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้

กระบวนการเรียนรู้หรือระบบความรู้ชีวิตวัยเรียน

โรงเรียนวัดโพธิ์ธรรมาราม ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ตำบลควนโส เป็นโรงเรียนเปิดสอนระดับ ประถมศึกษา สังกัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนปัจจุบันจำนวน 93 คน มีครูดำเนินการสอนจำนวน 7 คน

การเริ่มต้นจากความคิดในการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ในโรงเรียน ที่มี แนวความคิดด้านการจัดการเรียนการสอนด้วยการจัดการเรียนตามปกติแล้ว กิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้ มีประสบการณ์และเข้าร่วมกิจกรรมจากภายนอกเข้ามาหนุนเสริมกับองค์กรภายนอกด้วยเช่นกันคือ โรงเรียนมีการทำกิจกรรมร่วมกับองค์กรภายนอกในช่วง 2 ปีที่ผ่านมากับองค์กรภายนอก อาทิ มูลนิธิ ศุภนิมิตแห่งประเทศไทย โครงการไทยเข้มแข็ง แผนสุขภาพตำบล และโครงการอื่นๆ

การสร้างสุขภาพตำบลตามแผนสุขภาพตำบล จากเครือข่ายแผนสุขภาพจังหวัด ที่มีแกนนำที่ ได้เข้าร่วมกิจกรรมภายนอกเข้ามาหนุนเสริมกิจกรรมในโรงเรียนภายใต้กรรมการการศึกษาแกนนำมี ความสามารถและทักษะในการทำงานชุมชนและต้นทุนที่โรงเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกับมูลนิธิศุภนิมิต แห่งประเทศในพื้นที่ อำเภอควนเนียง ทางมูลนิธิได้มีการสนับสนุนโรงเรียนให้มีการทำกิจกรรมด้านการ ส่งเสริมการเรียนรู้ ตั้งแต่ การออม การเพาะเห็ด การทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ต่างๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ ชุมชนมีรายได้น้อย และได้รับการสนับสนุนจากโครงการในด้านความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ต่างแก่เด็ก นักเรียน เช่น ทุนการศึกษา เสื้อผ้า และแผนสุขภาพตำบลที่ต้องการให้เป็นตำบลสุขภาพ ด้านร่างกาย และการพัฒนาด้านสุขภาพทางจิตใจ ได้มีการหนุนเสริมด้านการเสริมสร้างด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้าน ทุนพื้นที่ที่มีต้นทุนด้านการรำนโนราห์และการสืบทอดด้านวัฒนธรรมประจำปี มีการจัดงบประมาณสนับสนุนให้ เกิดการจัดการศึกษาในโรงเรียนที่ใช้ชุมชนมาจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติมให้โรงเรียนได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น ถือว่าเป็นพื้นฐานในการการจัดการเรียนรู้ที่มาจากภายนอก

บัญชีครัวเรือนเริ่มต้นที่โรงเรียน

เริ่มต้นอย่างไรในพื้นที่โรงเรียนที่โดยทั่วไป

แล้วการทำกิจกรรมจะเริ่มต้นกับแกนนำ ชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนจะมุ่งเป็นการเรียนการสอนอย่าง เดี่ยว จุดเริ่มต้น จากการจุดประกายให้เกิดความสนใจในการบันทึกรายรับ-รายจ่าย ในโรงเรียน นั้น จะต้องมีเงื่อนไขทางด้าน ครู ผู้บริหารชุมชน ต้องมีการวิเคราะห์ถึงความพร้อมเพื่อให้กิจกรรมสามารถ สร้างการเรียนรู้ได้ในพื้นที่ จากการทำงานร่วมกับองค์กรภายนอกด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็ก ครุมีข้อสรุปเบื้องต้นก่อนการทำบัญชีครัวเรือน สามารถสร้างการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ โรงเรียนวัดโพธิ ธรรมาราม ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ตำบล ควนโส อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา เริ่มต้นจากจุดเล็กๆในพื้นที่ โรงเรียน แต่ก็ก่อให้เกิดความสนใจและเห็นความสำคัญจากการทำกิจกรรมร่วมกัน พอจะสรุป กระบวนการสร้างการเรียนรู้เริ่มต้นจากกระบวนการที่สำคัญคือ

๑ เริ่มต้นจากการเรียนรู้การจัดวัตถุประสงค์การเรียนการสอนที่เน้น ข้อมูลด้านการจัดทำแล้ว เกิดการเรียนรู้อย่างไร ให้กับเด็กสัมพันธ์อย่างไรกับการเรียนการสอน ซึ่งโรงเรียนมองหาจุดเด่นด้าน การศึกษาด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้เพิ่มเติม การฝึกทักษะด้านการจดบันทึกและความ สนใจด้านสร้างความสัมพันธ์ในครัวเรือน เป็นกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครอง ลดช่องว่างในครอบครัวที่ไม่มี เวลาได้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน

๒ นำไปสู่การวิเคราะห์ การตรวจสอบข้อมูลร่วมกัน กิจกรรมเด็กที่มีการจดบันทึกการรับจ่าย บัญชีครัวเรือนร่วมกับผู้ปกครองแล้ว นักเรียนสามารถสร้างการเรียนรู้ได้เกิดการแลกเปลี่ยนในครัวเรือน ได้ในรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ฝึกการจัดการตนเอง

๓ การทำกิจกรรมร่วมกันในห้องเรียน การจัดการบันทึกแล้วมีการร่วมกันในห้องเรียนมีการ นำเสนอข้อมูลการบันทึกของตนเองร่วมกับเพื่อนอาทิตย์ละ ๑ ครั้ง และตรวจสอบด้านอื่นๆของผู้จด บันทึกนักเรียน ทางด้านทักษะการเรียนรู้ สร้างวินัยนักเรียนการคิดเรื่องค่าใช้จ่ายของครอบครัวเกิด ความคิดในการปรับพฤติกรรมในด้านใช้จ่ายร่วมกัน

๔ การจัดเวทีวิเคราะห์ โรงเรียนและผู้ปกครองนักเรียน เป็น การยกระดับการเปลี่ยนแปลง ด้านความรู้และความคิดร่วมกัน ได้จากเวทีผู้ปกครองมองเห็นความสำคัญ และเกิดความคิดในการ จัดการตนเองได้ในบางคนที่น่าสนใจ ขยายผลได้ในพื้นที่

การจัดทำบัญชีครัวเรือนได้เรียนรู้เพิ่ม

ข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่ได้มากกว่าที่คิด นางชะอ้อน มุกชะดาพันธ์ ครูแกนนำโรงเรียนวัดโพธิ์ธรรมมารามและมีครอบครัวในพื้นที่ สร้างกิจกรรมโดยการนำบัญชีครัวเรือนของโครงการความร่วมมือให้นักเรียนของตนเองในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 17 คนในรายวิชาสังคมศึกษา ให้ความรู้แก่นักเรียนถึงประโยชน์การจัดทำบันทึกรายรับ-รายจ่าย ของครอบครัวจากเอกสารเผยแพร่ของโครงการ เริ่มมีการทดลองบันทึกความร่วมมือกับผู้ปกครองในช่วงทดลองคือ เดือนกันยายน 2552 และเห็นความสำคัญในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้เพิ่มให้กับเด็ก จึงได้มีการดำเนินการต่อมาถึงปัจจุบันรวมระยะเวลา ๘ เดือน ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจจากการดำเนินการให้นักเรียนได้มีการบันทึกว่า “นักเรียน ผู้ปกครองให้ความสำคัญดี ในตอนแรกข้อมูลยังไม่เรียบร้อยเช่น การลงข้อมูลไม่ละเอียดไม่เข้าใจเด็กไม่ยอมลง ผู้ปกครองยังขาดความร่วมมือ จำเป็นต้องใช้เทคนิคการพูดให้เห็นความสำคัญร่วมกันทำความเข้าใจเรื่อยๆกิจกรรม ก็จะมีการดูข้อมูลนักเรียนทุกวันว่าเป็นอย่างไร เนื่องจากนักเรียนน้อยมีจำนวน ๑๗ คน จึงไม่ยุ่งยากในการจัดการในห้องเรียน ทำไปเรื่อยๆ ข้อมูลดีขึ้น เกิดความร่วมมือดีขึ้น เห็นข้อมูลเด็กแล้วเกิดความเข้าใจครอบครัวเด็กมากขึ้น ก็มีการเรื่องราวจ่ายที่ฟุ่มเฟือย เช่น บุหรี่ เหล้า ให้กระตุ้นพ่อแม่หลักจากรวบรวมข้อมูลแล้วเห็นรายจ่ายในครอบครัวนักเรียน ผู้ปกครองก็สะท้อนให้ฟังว่า เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี เด็กรู้จักบันทึก และรับรู้สถานะครอบครัวว่าเป็นอย่างไรในระยะต่อไปมี 000 การปรับแผนด้านการปรับพฤติกรรมเริ่มต้นที่โรงเรียนแล้วชวนผู้ปกครองร่วมจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนร่วมกันเกิดสิ่งดีๆจากข้อมูลหลายด้าน เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์

บทสรุปข้อมูลทำหน้าที่ให้เกิดความเชื่อถือ

จากการบันทึกข้อมูลบัญชีครัวเรือน ทำให้หลายครอบครัวที่ผ่านเด็กมีความรู้เพิ่มขึ้นและเกิดการจัดการด้านรายรับรายจ่ายในครอบครัว ไม่กระทั้งตัวอย่างในพื้นที่ที่น่าสนใจ เช่น เด็ก เด็กชายยุทธการ..จรัสฤทธิ์ อายุ 12 ปีโรงเรียนวัดโพธิ์ธรรมมาราม ที่ได้ร่วมมือกับครอบครัวจดบัญชีครัวเรือนมา 6 เดือน

ได้เห็นสาระสำคัญรายรับของครอบครัวที่มียาเสพติด ในรายได้จากการเก็บผัก (ยอดชี้เหล็ก)ส่ง

ให้แม่ค้าในหมู่บ้าน โดยกิจกรรมของย่าจะมีการเก็บยอดชี้เหล็กทุกวัน เมื่อบันทึกค่าใช้จ่ายจะมีรายรับต่อเดือน ประมาณ 7000-8000 บาทต่อเดือน ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้เมื่อแลกเปลี่ยนในชุมชนและแกนนำถึงความพยายามในการประกอบอาชีพ โดยไม่มีต้นทุนการผลิตใดๆ เพราะเป็นการเก็บจากทรัพยากรท้องถิ่น เมื่อครูได้สื่อสารร่วมกับพื้นที่ทำให้เกิดความรู้ในชุมชนว่าการทำงานที่มีรายได้หลักไม่จำเป็นต้องมีปัจจัยการผลิตที่มากมาย แต่ใช้ความพยายามมองหาช่องทางในการมีรายได้เพิ่ม ซึ่งครอบครัวดังกล่าวไม่มีหนี้สินเลยและมีการออมที่มั่นคง นอกจากนั้นก็ทำให้สุขภาพแข็งแรงจากการปั่นจักรยานเพื่อเก็บยอดผักทุกวัน เป็นสิ่งที่ได้เกือบครบวงจร นอกจากนั้นยังมีตัวอย่างจากการทำแล้วบางครอบครัวเกิดการเรียนรู้และขยายผล เช่น ครอบครัวของ นางนัย นกน้อย ที่มีการปรับตนเองด้านการจัดการในเรื่อง ของใช้และ ของจำเป็นลงลงปีละประมาณ 5000-6000 บาทได้ จากการคิดหาช่องทางและการปรับตนเองจากยอดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น และได้ขยายผลไปยังหน่วยงานลงมาหนุนเสริม เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนที่มีการให้ทุนในการทำกิจกรรมในพื้นที่ต่อ

ทางด้านมิติทางสังคมในครอบครัว ตัวอย่าง เด็กชาย 2 ครอบครัว ที่เด็กได้สรุปสาระที่ได้จากการทำบัญชีครัวเรือนเอง ได้ความรู้อย่างไร เด็กชาย ศักดิ์ชัย ลัพกิตโร อายุ 11 ปี เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดโพธิธรรมาราม เล่าว่า “ใช้เวลาตอนเย็นถามคนในครอบครัวว่ามีรายจ่ายอะไรบ้าง ก็จะจดตามทีผู้ปกครองบอก จดมานานแล้ว รู้สึกว่าทำให้รู้ว่าเราจ่ายอะไร ยา ปุ๋ย จ่ายอะไร และได้คุยกับย่า ย่าบอกว่ารายจ่ายต้องลด เช่น การซื้อของไม่จำเป็น ทำให้เราเชื่อฟังและลดค่าขนมที่ไม่จำเป็นลง และมีการออมวันละ 5 บาททุกวัน “

เด็กชาย สรวิษฐ์ พุทธรอด นักเรียนชั้น ป 4 เล่าว่า ก็จดตามคุณครูแนะนำ จะถามคนในครอบครัว อยู่กัน 4 คน จะมีค่าใช้จ่ายที่จดทุกวันทีมากที่สุดคือ ค่าอาหาร ต่อวันประมาณ 150 บาท/วัน เลยมีการปลูกผักสวนครัวเพิ่มในครอบครัว และขายได้ มีรายได้ต่อวันปัจจุบันคือ 200 บาท ปลูกกระเจี๊ยบ 2 ไร่ มะเขือ พริก ที่บ้านเห็นรายได้ มีการทำอย่างต่อเนื่อง คิดว่าจะจดบัญชีครัวเรือนอีกต่อไป ผมจะมีการออมเงินทุกวันๆละ 5+10 บาท ผมคิดว่ามีประโยชน์ ผู้ปกครองเห็นความสำคัญและบอกว่าทำดีแล้ว

ก้าวต่อไปในการดำเนินการต่อเพื่อสร้างรูปธรรม

1. การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในโรงเรียน การฝึกการออม ที่มีการสร้างนักเรียนแกนนำในการทำงานในโรงเรียน ฝึกแกนนำนักเรียน
2. การสนับสนุนให้โรงเรียนกับชุมชนทำกิจกรรมลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น การรณรงค์การปลูกผัก การจัดทำน้ายาเอนกประสงค์ที่ทำมาแล้วแต่ขยายเพิ่มขึ้นและเรียนรู้การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น
3. การจัดเวทีวิเคราะห์ตนเองทอมละ 1 ครั้งในด้านข้อมูลการทำบัญชีครัวเรือนและร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ที่สามารถดัดหนังสือได้

ลำดับ ที่	ชื่อ นามสกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่	จังหวัด	จำนวน หนี้สินเดิม (บาท)	จำนวนหนี้สินที่ ปลดได้ (บาท)	ระยะเวลา ที่ใช้ใน การปลด หนี้ (เดือน)	หมายเหตุ สาเหตุของการ เกิดหนี้ (ขายผลผลิตไม่ได้ ราคา ภัยแล้ง กู้มาลงทุน เพิ่ม)
1	นายสมพงษ์ เพ็ชรสุวรรณ	44	ทำสวนยาง	32ม. 5 ต.สะกอม อ.เทพา	สงขลา	800,000	100,000	10	ซื้อที่ดิน ซื้อรถยนต์ ซื้อ รถแทรกเตอร์
2	นางชวนพิศ อุบลแก้ว	46	ทำสวน	31ม. 5 ต.สะกอม อ.เทพา	สงขลา	500,000	15,000	5	กู้เงินลงทุนโรงงาน
3	นางแดงด้อย อิ่มเอิบ	53	เกษตรกร	254 ม. 5 ต.สะกอม อ.เทพา	สงขลา	15,000	5,000	5	เล่นแชร์
4	นายสิน จันทภาโส	67	ทำสวน	81 ม.5 ต.สะกอม อ.เทพา	สงขลา	ไม่มีหนี้			
5	นางเจียง วุ่นชิงชี	53	ทำสวน	166 ม.5 ต.สะกอม อ.เทพา	สงขลา	ไม่มีหนี้			
6	นางจำรัส แดงทองเกลี้ยง	54	ทำสวน	44 ม.5 ต.สะกอม อ.เทพา	สงขลา	ไม่มีหนี้			
7	นางหนูเจียร บัวน้อย	56	รับจ้าง	30 ม.4 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ	สงขลา	3,000	3,000	24	ค่าใช้จ่ายในการศึกษา จ่าย ในครัวเรือน
8	นางรัตนา มหารงค์	53	เกษตรกร	5/1 ม.3 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ	สงขลา	300,000	300,000	60	ซื้อที่ดิน 3 ไร่
9	นายทวีป บัณฑิตโต	63	เกษตรกร	73/1 ม.3 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ	สงขลา	53,000	53,000	36	การศึกษา ลงทุนทำนา ยืมเงินให้ญาติ
10	นางฉลวย แสงทอง	60	เกษตรกร	69/2 ม.3 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ	สงขลา	15,000	15,000	24	ซ่อมแซมบ้าน

ลำดับ ที่	ชื่อ นามสกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่	จังหวัด	จำนวน หนี้สินเดิม (บาท)	จำนวนหนี้สินที่ ปลดได้ (บาท)	ระยะเวลา ที่ใช้ในการ ปลดหนี้ (เดือน)	หมายเหตุ สาเหตุของการ เกิดหนี้ (ขายผลผลิตไม่ได้ ราคา ภัยแล้ง ภูมาลงทุน เพิ่ม)
11	นางปทุมมาศ วงษ์ดี	32	รับจ้าง	75/4 ม.3 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ	สงขลา	2,800	1,000	5	ค่าใช้จ่ายในการศึกษา ใน ครัวเรือน
12	นางบัวทิพย์ กัมแล้ง	30	เกษตรกร	42 ม.3 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ	สงขลา	20,000	5,000	5	ลงทุนเกษตร ช่อมแซม บ้าน
13	นางรัตนา เพชรมูญไย	34	เกษตรกร	75/3 ม.3 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ	สงขลา	10,000	10,000	24	กู้ให้ญาติ กู้ซื้อวัว
14	นางวลี ไพบุญย์	43	เกษตรกร	63 ม.2 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ	สงขลา	20,000	20,000	9	กู้มาลงทุน การศึกษาบุตร
15	นางกฤษณา แสงสุวรรณ	43	เกษตรกร	12/1 ม.2 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ	สงขลา	50,000	50,000	36	กู้มาลงทุน การศึกษาบุตร
16	นางอารีย์ เรืองสุข	53	เกษตรกร	8/1 ม.2 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ	สงขลา	ไม่มีหนี้			
17	นางประนอม มะตุลง	52	ทำสวน	21/3 ม.3 ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ	สงขลา	50,000	3,600	40	กู้มาให้หวั่นหมาก
18	นางสุจิน รัตนวี	46	ทำสวน	28/3 ม.8 ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ	สงขลา	ไม่มีหนี้			
19	นางนรวิร ประสิทธิ์	36	รับจ้าง	18/1 ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ	สงขลา	35,000	2,600	8	ไม่ได้ประหยัด ชื้อของมา เพื่อค้าขาย
20	นางสาวณัฐมนต์ แสงซัว	33	รับราชการ	อบต.เขาพระ อ.รัตภูมิ	สงขลา	400,000	60,000	12	ผ่อนรถยนต์

ลำดับ ที่	ชื่อ นามสกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่	จังหวัด	จำนวนหนี้สิน เดิม (บาท)	จำนวนหนี้สินที่ ปลดได้ (บาท)	ระยะเวลาที่ ใช้ในการ ปลดหนี้ (เดือน)	หมายเหตุ สาเหตุของการเกิด หนี้ (ขายผลผลิตไม่ได้ราคา ภัยแล้ง กู้มาลงทุนเพิ่ม)
21	นางปราณี บุญศิริ	48	ทำสวน	6/1 ม.3 ต.เขาพระ อ.รัตนภูมิ	สงขลา	300,000	120,000	12	กู้มาสร้างรถไถนา
22	นางสุพิน ศิลศาลา	35	ทำนา	12/2 ม.7 ต.รำแดง อ.สิงหนคร	สงขลา	200,000	เข้าโครงการ พักหนี้		สร้างที่อยู่อาศัย ใช้ใน ประกอบอาชีพ
23	นางสาวสุพร รัตนัญญา	34	ทำนา	12/1 ม.7 ต.รำแดง อ.สิงหนคร	สงขลา	12,000	10,000	6	ปลูกข้าว เลี้ยงวัว
24	นางสงบ ราชผล	44	ทำนา	30 ม.7 ต.รำแดง อ.สิงหนคร	สงขลา	ไม่มีหนี้			
25	นางรุ่ง ธรรมอิสระ	44	ทำนา	30 ม.7 ต.รำแดง อ.สิงหนคร	สงขลา	200,000	50,000	18	สร้างที่อยู่อาศัย ใช้ใน ประกอบอาชีพ
26	นางชน เพชรสุวรรณ	58	ทำนา	37 ม.6 ต.รำแดง อ.สิงหนคร	สงขลา	300,000	100,000	24	กู้ยืมสร้างที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพ
27	นางสาวอุบล บุญรัตน์	50	ทำนา	210 ม.6 ต.รำแดง อ.สิงหนคร	สงขลา	50,000	10,000	12	เช่านา ประกอบอาชีพ ซื้อ ปุ๋ย
28	นางสุกัพร หนูทอง	37	ทำนา	15 ม.7 ต.รำแดง อ.สิงหนคร	สงขลา	100,000	50,000	24	ใช้ในการศึกษาบุตร ซื้อ ปุ๋ย
29	นางเกษร เดชาเคชะ	45	ทำนา	30/2 ม.7 ต.รำแดง อ.สิงหนคร	สงขลา	50,000	30,000	12	ใช้ในการศึกษาบุตร
30	นางสาวดารารัตนชัยมนตรี	22	ธุรกิจส่วนตัว	31 ม.7 ต.รำแดง อ.สิงหนคร	สงขลา	80,000	ยังไม่เรียกเก็บ		กู้จากกยศ.ยังไม่ถึงกำหนดชำระ

ลำดับ ที่	ชื่อ นามสกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่	จังหวัด	จำนวนหนี้สิน เดิม (บาท)	จำนวนหนี้สินที่ ปลดได้ (บาท)	ระยะเวลาที่ ใช้ในการ ปลดหนี้ (เดือน)	หมายเหตุ สาเหตุของการเกิด หนี้ (ขายผลผลิตไม่ได้ราคา ภัยแล้ง กู้มาลงทุนเพิ่ม)
31	นางเบญจรัตน์ มีเสน	41	เกษตรกร	57 ม.10 ต.ซิงโค อ.สิงหนคร	สงขลา	100,000	50,000	24	ลงทุนการเกษตร ค้าขาย
32	นางเชื้อ แก้วมณี	59	เกษตรกร	36/7 ม.10 ต.ซิงโค อ.สิงหนคร	สงขลา	ไม่มีหนี้			
33	นางสาวกานติมา ณ รำมี	41	เกษตรกร	28/1 ม.10 ต.ซิงโค อ.สิงหนคร	สงขลา	20,000	5,000	10	ลงทุนการเกษตร การศึกษามบุตร
34	นางละออ ธรรมเสโน	42	เกษตรกร	10/1 ม.10 ต.ซิงโค อ.สิงหนคร	สงขลา	300,000	30,000	12	การศึกษามบุตร ลงทุน การเกษตร
35	นางวันเพ็ญ นิลวงศ์	42	เกษตรกร	58/1 ม.10 ต.ซิงโค อ.สิงหนคร	สงขลา	100,000	50,000	12	ลงทุนการเกษตร การศึกษามบุตร
36	นางรัชฎาพร ไชยภาพ	52	เกษตรกร	37/1 ม.10 ต.ซิงโค อ.สิงหนคร	สงขลา	200,000	30,000	6	การศึกษามบุตร ลงทุน การเกษตร
37	นายเจริญศักดิ์ ธรรมเสโน	48	เกษตรกร	10 ม.10 ต.ซิงโค อ.สิงหนคร	สงขลา	150,000	18,000	6	การทำสวนมะม่วง การศึกษามบุตร
38	นางทิพย์ ชาวสวน	59	แม่บ้าน	31/3 ม.10 ต.ซิงโค อ.สิงหนคร	สงขลา	50,000	20,000	12	ลงทุนในการเลี้ยงวัว
39	นางเสนา ชังคะสุวรรณ	46	เกษตรกร	53 ม.10 ต.ซิงโค อ.สิงหนคร	สงขลา	ไม่มีหนี้			
40	นางประภาศรี นิยมญาติ	38	ทำขนมลา	7/1 ม.2 ต.เขิงแส อ.กระแสสินธุ์	สงขลา	250,000	30,000	12	ซ่อมแซมบ้าน

ลำดับที่	ชื่อ นามสกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่	จังหวัด	จำนวนหนี้สินเดิม (บาท)	จำนวนหนี้สินที่ปลดได้ (บาท)	ระยะเวลาที่ใช้ในการปลดหนี้ (เดือน)	หมายเหตุ สาเหตุของการเกิดหนี้ (ขายผลผลิตไม่ได้ ราคา ภัยแล้ง ภูมาลงทุนเพิ่ม)
58	นางอ้อม จันทภาโส	50	ทำนา	17/1 ม.7 ต.ควนโส อ.ควนเนียง	สงขลา	150,000	เข้าโครงการพักหนี้เหลือเท่าเดิม		การศึกษาบุตร ผ่อนรถ ต่อเติมบ้าน
59	นางสมศรี ยอดยางแดง	39	ทำสวนยาง	14/1 ม.9 ต.ควนโส อ.ควนเนียง	สงขลา	180,000	70,000	12	กู้เงินซื้อที่ดิน ต่อเติมบ้าน การศึกษาบุตร
60	นางดวงตา ขุนศรี	40	ทำนา	56/1 ม.7 ต.ควนโส อ.ควนเนียง	สงขลา	250,000	50,000	12	กู้รทส. ซื้อสวนยาง
61	นางอำนวย นุ่มมี	35	ทำนา	8/1 ม.7 ต.ควนโส อ.ควนเนียง	สงขลา	50,000	10,000	5	กู้เงินออมทรัพย์ เป็นทุนหมุนเวียน
62	นางสมศรี พุทธจักจันท์	46	รับจ้าง	68 ม.8 ต.ควนโส อ.ควนเนียง	สงขลา	600,000	เข้าโครงการพักหนี้เหลือเท่าเดิม		สร้างบ้าน ซื้อดินทำนา
63	นางสุภาพร สุขมี	29	กรีดยาง	80/2 ม.3 ต.ควนโส อ.ควนเนียง	สงขลา	450,000	50,000	18	ผ่อนบ้าน ค่าอาหาร
64	นางต้น จันทภาโส	55	ทำนา	18 ม.7 ต.ควนโส อ.ควนเนียง	สงขลา	400,000	50,000	12	ทำการเกษตร มีรายได้น้อย
65	นางอารี สายสินธุ์	45	ทำนา	64 ม.7 ต.ควนโส อ.ควนเนียง	สงขลา	150,000	100,000	24	กู้เงินทำสวนยาง

ลำดับ ที่	ชื่อ นามสกุล	อายุ	อาชีพ	ที่อยู่	จังหวัด	จำนวน หนี้สินเดิม (บาท)	จำนวนหนี้สินที่ปลด ได้ (บาท)	ระยะเวลาที่ใช้ ในการปลดหนี้ (เดือน)	หมายเหตุ สาเหตุของ การเกิดหนี้ (ขาย ผลผลิตไม่ได้ราคา ภัย แล้ง กู้มาลงทุนเพิ่ม)
66	นางลวย สุวรรณชาติรี	45	ทำนา	24/2 ม.7 ต.ควนโส อ.ควนเนียง	สงขลา	1,000,000	30,000	12	บุตรศึกษา 3 คน ทำการเกษตร ขาดทุน
67	นางนิตยา บัวสุข	48	ทำสวนยาง	52 ม.6 ต.เกาะสะบ้า อ.เทพา	สงขลา	350,000	100,000	12	สร้างบ้านซื้อรถยนต์
68	นางวัลภา คงพรหม	53	ค้าขาย	22/3 ม.6 ต.ท่าหิน อ.สทิงพระ	สงขลา	100,000	60,000	12	นำเงินมาลงทุน
69	นางวรรณิ แก้วประจันตร์	56	แม่บ้าน	16 ม.6 ต.ท่าหิน อ.สทิงพระ	สงขลา	100,000	60,000	12	ค้ากลุ่มร่วมกับ สมาชิก
70	นางสาวมณฑนา จิตรนิ รัตน์	25	ทำนา	49 ม.6 ต.ท่าหิน อ.สทิงพระ	สงขลา	50,000	เข้าโครงการพัก หนี้เหลือเท่าเดิม		รายจ่ายมากกว่า รายได้
71	นางสาวยุรลักษณ์ กัมขง	32	แม่บ้าน	50 ม.6 ต.ท่าหิน อ.สทิงพระ	สงขลา	70,000	เข้าโครงการพัก หนี้เหลือเท่าเดิม		รายจ่ายมากกว่า รายได้
72	นางปราทิพย์ วกาเอียด	34	ทำนา	51/4 ม.6 ต.ท่าหิน อ.สทิงพระ	สงขลา	400,000	เข้าโครงการพัก หนี้เหลือเท่าเดิม		กู้มาทำที่อยู่อาศัย การศึกษามัธยม
73	นางมณี ศรีประสงค์	53	ทำนา	36 ม.6 ต.ท่าหิน อ.สทิงพระ	สงขลา	200,000	50,000	12	ไม่มีงานทำมาเสมอ
74	นางสุนันท์ เจริญกิจ	44	ทำนา	29 ม.6 ต.ท่าหิน อ.สทิงพระ	สงขลา	100,000	30,000	12	ลงทุนค้าขาย รายได้ไม่พอ กับรายจ่าย
75	นางทิพวรรณ จิตรนิรัตน์	32	ทำนา	49 ม.6 ต.ท่าหิน อ.สทิงพระ	สงขลา	300,000	30,000	12	ลงทุนการทำนา ปลดหนี้ บ้านบางส่วน
76	นางสมจิตต์ ศรีมณีรักษ์	43	ทำนา	11 ม.6 ต.ท่าหิน อ.สทิงพระ	สงขลา	140,000	30,000	12	รายจ่ายมากกว่า รายได้

ภาคผนวก ค รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือน จังหวัดสงขลา

รายชื่อคนบันเทิงที่ป่วยไข้หรือมีอาการในพื้นที่ตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล		ที่อยู่	
			บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นายถาวร	สุขขวัญ	1	4
2	น.ส.เบญจวรรณ	สุขขวัญ	1/1	4
3	น.ส.นงนุช	ทานัง	8	4
4	นายวินัย	ไมสัน	8/1	4
5	นางสมคิด	รุจิวงศ์	8/2	4
6	นางสุวิมล	รุจิวงศ์	8/3	4
7	นางลาภ	ราชผล	10	4
8	นางเฟียน	ขวัญหวาน	14	4
9	นางจำเนียร	ปัตตะพัฒน์	16	4
10	นายณัฐระชัย	รัตนไพบูลย์	18	4
11	น.ส.ลักขณา	แก้วล่อง	18/1	4
12	นางคล่อง	พันธ์คง	19	4
13	นางระนอง	ไหมดำ	19/1	4
14	นางสุทิน	ประภาศิริศิลป์	20/2	4
15	นางเริ่ม	เลียวดำ	20/3	4
16	นางอีด	เลียวดำ	20/5	4
17	นายสุวัฒน์	คงธรรม	22	4
18	นางระรวย	ขวัญหวาน	25	4
19	นายวิโรจน์	แก้วอินทร์	26	4
20	นางหิ้น	ระสิดานนท์	27	4
21	นายนิร	สังข์กุล	28	4
22	นายคณิง	แสงแก้ว	29/2	4
23	นายจิต	ไหมชุม	30	4
24	น.ส.รักษนก	พุทธิสโร	32	4
25	นายชม	ผลยะฤทธิ์	33/1	4

26	น.ส.ศุคใจ	แก้วล่อง	38	4
27	นางสำออง	ตรงจิตต์	39	4
28	นางกลีว	สว่างกระจ่างแจ่ม	44	4
29	นางละออง	ทองหอม	45/1	4
30	นายสมพร	หนูทอง	56/1	4
31	นางสุณี	สิขฤทธิ์	57	4
32	นายบุญเกิด	ชอประยูณ	48/3	4
33	นางชะอุ่ม	สรรมิตร	48/4	4
34	นางนริศา	โพชนุกุล	52/1	4
35	นายมนพ	พันธ์คง	53/1	4
36	นางสาวอุไร	พันธ์คง	53/2	4
37	นางทพพิชชา	พุทธรังษี	56	4
38	นายปรีชา	นุชรักษา	56/1	4
39	นางละเอียด	โชติช่วง	57/2	4
40	นางมลวิทย์	หมื่นนวม	56/2	4
41	นางพุม	บุญชุม	57	4
42	นายวิโรจน์	บัณฑิตย์	57/3	4
43	นางวิภา	ชัยศรี	60	4
44	นางอมรรวณ	ศิริโชติ	61	4
45	น.ส.ผล	เครือทอง	62/1	4
46	นายสมพร	เขียวชุม	66	4
47	นายสาธิต	เขียวชุม	66/1	4
48	นายสมเพียร	พันภัย	67	4
49	นายขาว	ชอบแต่ง	09	4
50	น.ส.แดง	พรภัย	67/2	4
51	น.ส.ลัดดาวัลย์	เชียคง	67/4	4
52	นายอุดม	สิกขฤทธิ์	68	4
53	นางถนอม	บุญศิริ	68/3	4
54	นางนงลักษณ์	กองผล	69	4

55	นางระรวาย	แก่นแก้ว	70	4
56	นางบุญเรือน	สัทโธ	70/1	4
57	นางเพื่อน	ขุนพิทักษ์วาริ	72	4
58	นางนุชจิรี	สมเขาใหญ่	73	4
59	นางอุบล	คำสุวรรณ	78	4
60	นายสำเร็จ	พันธ์คง	67/3	4
61	นางเจริญ	จิตภักดี	68/2	4
62	นางทัศนีย์	วงศ์สุวรรณ	110	1
63	นางสุนันทา	หนูทอง	24	2
64	นายสมควร	ละอองสกุล	22	2
65	นางพริ้ม	ปิมพะโร	59	3
66	นางสพร	มัชฌิมากิโร	59/1	3
67	นางบุญเจือ	พาบุญ	83	3
68	นายประภาส	จุลยก	6	5
69	นางอุบล	อินทร์วรรณะ	16/1	5
70	นางอนงค์	สุวรรณโณ	24	6
71	นายहरुน	บัวแดง	9/1	7
72	นางสุธิดา	นางคำ	92	7
73	นางอัสนี	หลีกันชะ	81	7
74	นางประกอบ	หวั่งบะเด	50	7
75	นายศลาวุฒิ	หลีกันชะ	32	7
76	นายปรีชา	จันทร์ขาว	44	7
77	น.ส.เจ๊ะเส๊ะ	หวั่งนุรักษ์	54	7
78	น.ส.รัตนภรณ์	ดวงมุล	42	7
79	นายอะหมัด	อาหรับ	61/1	7
80	น.ส.ซารีนา	ซามัน	71/1	7
81	นางหา	คำกู	70	7
82	นายอรัญ	อิสโร	42/2	7
83	นายห่อหมาน	หวั่งนุรักษ์	27	7

84	นายหมวด	บินกะจิ	43/3	7
85	นายเหล็บ	ห้วงปะเค่	99/2	7
86	น.ส. โสุม	หมุดเหล๊ะ	52	7
87	นายสวาท	สิงหาด	20	7
88	น.ส.ลีนดา	ห้วงนุรักษ์	100/5	7
89	นายจะ โดย	ห้วงนุรักษ์	98/2	7
90	น.ส.ชุมพูนุท	เพ็ชรจำรัส	67/2	7
91	นางซาเหาะ	แซ่ถิ่ม	39	7
92	นายฉลาด	ห้วงนุรักษ์	34/2	7
93	นายกบ	สินค	51/3	7
94	นายอะ	ห้วงนุรักษ์	47/1	7
95	นางเหรียม	ห้วงนุรักษ์	51/1	7
96	นายพราก	พรมอินทร์	32/1	8
97	นางอวบ	ละอองพันธ์	32	8

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลบ่อแดง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นางอุไร รัตนะ	63	1
2	นางเพื่อน จิตมานะ	35	1
3	นางลลิตา บุญช่วย	34	1
4	นางปรีชา ผุดผ่อง	58/3	1
5	นางระเบียบ พรหมทอง	39/1	1
6	นางชะอ้อน รัตนเหมาลัย	70/1	1
7	นางบุญปลื้ม โสภากุล	63/1	1
8	นางน้ำ แก้วเรียง	40	1
9	นางนิตย์ ภักดี	70	1
10	นางดวงพร เรืองศรี	33/3	1
11	น.ส.ยุวดี ศรีอ่อน	78	2
12	น.ส.ชลธิชา พงศ์พันธ์	70/2	2
13	นางจำปี ประทีปรัตน์	66/1	2
14	นางหิมา สุชลพานิช	28/2	2
15	นางกิตติญา ยกกำพล	76	2
16	นางปราณี จันทจิตร	26/1	2
17	น.ส.จุฑามาศ จันทรวินุลย์	66/2	2
18	นางกัลยา ทองสีอ่อน	8	6
19	นางเนียม จันทรศิริ	79	6
20	นางจำเนียร หนูกลับ	76	6
21	นางจารุภา ศรีสวัสดิ์	77	6
22	นางแจ่มนภา ทองคำ	47	6
23	น.ส.ศรีบุญญา ผ่องใส	49	6
24	นายสมศักดิ์ ละเอียด	45	6
25	นายวร ละเอียด	45	6
26	นางเอียด ละเอียด	45	6

27	น.ส.ดวงพร	ขุนธนูศิลป์	38/1	6
28	นางกิมเลื่อน	พรหมจันทร์	40	6
29	น.ส.กัญญา	พรหมจันทร์	40	6
30	นายเดชา	ดวงมณี	41	6
31	นางพ้อง	ทัศน์ไศ	36	6
32	นางพิญญา	เสียงอ่อน	35/1	6
33	นางนงเยาว์	ขุนธนูศิลป์	38	6
34	ด.ญ.สตกมล	มณีรัตน์	31/2	6
35	นางยุพิน	เปศริยะโร	31/1	6
36	นางบุษรา	ปิ่นแก้ว	22	6
37	ด.ญ.ธิดารัตน์	ทองคำ	28/1	6
38	นางเป็อน	สุวรรณวงศ์	19/2	6
39	นางกัญญา	สุวรรณพิบูลย์	18/1	6
40	น.ส.อุไร	ไม้เกตุ	19	6
41	น.ส.อรอนงค์	สังข์ทอง	19/1	6
42	นายแปลก	ศรีสวัสดิ์	18	6
43	นางเฉลิมศรี	คล้ายมณี	13	6
44	นายเขื่อน	คำมา	9	6
45	นางประจวบ	ชูสว่าง	9/1	6
46	นางวรรณนิดา	คงพรหม	10	6
47	นางขวัญตา	วงศ์ไชยา	6	6
48	นางกมลทิพย์	พัฒนรักษา	6/1	6
49	นายพร้อม	กิจสระ	21/1	6
50	นางกัลยา	ทองสีอ่อน	32	2

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลเกาะสะบ้า อำเภอกงหรา จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นางอรอนง พุทธปาน	กสน.ตำบลเกาะสะบ้า	
2	นางศรีเวียง ศรีพันธ์	25/1	7
3	นางเสริญ ช้อยเสริญสุด	56	8
4	นางกรรณา ม่วงทอง	118	6
5	นางจุรีพร จันทรทองชุม	115	6
6	นางกัลยา ชนะสิทธิ์	73	7
7	นางจันทาย ศรประสิทธิ์	3/1	1
8	นางสุไรวรรณา สาและ	125	2
9	นางสมจิตร แก้วเกาะสะบ้า	45/1	1
10	น.ส.ราตรี สะอะ	61	2
11	น.ส.ศุภานา มะและ	8	2
12	นางภาเชษฐ์ สาและ	11	2
13	นางสุรีย์ เพ็ชรจำรัส	25/3	6
14	นายคนเหล้าะ หมะเลาะ	25/1	4
15	นายวิทยา จันทรจิตร	21/1	7
16	หวังมา ประเสริฐ	22	4
17	นายสัญญา สังข์แก้ว	193	3
18	นายขอบ ปานแก้ว	25/1	7
19	นายถม แก้วเกาะสะบ้า	254	8
20	นายเสริมศักดิ์ บุญจริง	336	8
21	นายเทพปฏิพร บุญจริง	195/1	3
22	นางสมพิศ คงเวช	ร.ร.วัดนิคมประสาท มิตรภาพที่ 149	
23	น.ส.เนตรชนก แสงเจริญ	อบต. เกาะสะบ้า	
24	นายสมุท แก้วเกาะสะบ้า	68	8

25	นางอุไรวรรณ	วิจิตร	268	8
26	นายโกศล	จันทร์จิตร	2	5
27	นางฉัตรวาริ	แท่นสุวรรณ	อบต. เกาะสะป้า	
28	นางนิตยา	บัวสุข	52	6
29	นางนพดา	สุวรรณโณ	220	8
30	นางรัตนา	ชัยเสรีสุข	47	8
31	นางริน	รักษารธรรม	66	5
32	นางสาวปาริฉัตร	ปานชัย	161	5
33	นางโสภิตา	วงศ์จินทราสกุล	75	3
34	น.ส.นิยม	ลิมพี	17	5
35	นายสรรรถพร	ศรประสิทธิ์	20	1
36	นายนุทิน	ปาโต	138	6
37	นายพงศ์เชน	จันทร์ทศกริ	144	3
38	นายมนูญ	แซ่ฮิว	1/1	1
39	นายสหากร	พันธ์ทองเพ็ชร	221	8

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลเชิงแส อำเภอกระเสาะณัฐ จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นางอุไร คงเอียง	18	2
2	นางประทิน สงวนลม	84	2
3	นายสุธีร์ คงเอียง	52/1	2
4	นางปราณี วงศ์ทอง	61	2
5	นางยุพิน สุรบรณ	4	2
6	นางสาวราตรี วงศ์ทอง	26/4	2
7	นางศราวดี จันทรัฐ	75/3	2
8	นางปราณี ทิพย์รองพล	77/2	2
9	นางปทุมมา มากสอน	75	2
10	นางโนรี ทองมณี	26/1	2
11	นางคณูชิต แก้วเมือง	29	2
12	นายพนม ยืนยงค์	65/3	2
13	นางนงเยาว์ ทองสองลี	75/2	2
14	นางเริ่ม กล่อมทอง	81/2	2
15	นางสมหมาย กาญจนวิจิตร	56/2	2
16	นางบุปผาวรรณ คีวนาง	80	2
17	นางแปลก ปราชญา	83/1	2
18	นางจิตร สุวรรณศรี	34	2
19	นางวรรดิ แก้วเกลี้ยง	35	2
25	นางแฉล้ม สุวรรณโน	31/1	2
26	นายเฉลียว วงศ์ทอง	41	2
27	นางสุพร แซ่จีน	37/1	2
28	นางบุญน้อย ทองมณี	26/3	2
29	นายเข้ม วงศ์ทอง	47/1	2
30	นางวิไลวรรณ สุวรรณศรี	17/2	2

31	นางสาวทรงศรี	จิตพิทักษ์	87/1	2
32	นายนัด	ทองสองสี	75	2
33	นายธีระ	สวงาม	21/1	2
34	นางสมหมาย	พลายคิ้ว	71/1	2
35	นางอุทัย	ไชยสาลี	79	2
36	นางประดับ	ศรีสุวรรณ	63	2
37	นางยุพิน	ชัยหาญ	88	2
38	นางประภาศรี	นิยมนูชาติ	7/1	2
39	นางวรรณา	ไชยสาลี	10/2	2
40	นางสาวดวงเดือน	ทองดี	32	2
41	นางสุทิน	ทองดี	32	2
42	นางกระจาย	ไชยสาลี	78	2
43	นายจร	เงินแดง	69/2	2
44	นางปราณี	พร้อมมูล	46	2
45	นางสุนี	บุระไพโรจน์	81	2
46	นางชวนเพลิน	วงศ์ทอง	95/1	2
47	นางนารีรัตน์	ไชยศรี	94	2
48	นางแก้ว	สุวรรณโณ	6	2
49	นายสงบ	จันทร์ทอง	92/1	2
50	นายชัยศักดิ์	ศักดิ์ณรงค์	29/2	2

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นางกิมอัน ชื่นสุวรรณ	68/1	3
2	นางฉลอง ปิ่นทอง	32/	2
3	นางจิตต์ศิริ จันทรสว่าง	49	3
4	นายระนอง ชื่นสุวรรณ	49/1	3
5	นางธานี จิตรสุวรรณ	39/1	1
6	นางเทียบ เทพรัตน์	75/2	3
7	นางเอื้อน แก้วสุวรรณ	48/1	2
8	นางปราณี มหารงค์	53	2
9	นางรุ่งทิพย์ เรืองสุข	11/1	2
10	นางละออง มหารงค์	53/3	2
11	นางลักขณา คำมาก	72	3
12	นางฉลาย แสงทอง	3/2	3
13	นางขุ่ม สุวรรณคม	3	3
14	นายทวีป บัณฑิตโต	73/1	3
15	นางอำนวย ชื่นสุวรรณ	48/1	3
16	นางพยอม สุขบุญพันธ์	7/1	3
17	นางนงเยาว์ จันวัฒนะ	84	2
18	น.ส.ปรานีต ชื่นสุวรรณ	38	2
19	นางประทีป แก้วมณี	72/1	3
20	นางชะอ้อน มหารงค์	5	3
21	นางพริ้ม ชูนุ้ย	35/1	2
22	นางกฤษณา แสงสุวรรณ	12/1	2
23	นายจำรัส ขุนศรีรักษา	90	3
24	นางบุปผา ศรีนวล	32	3
25	นางอ่วม บัวน้อย	87/1	3

26	นางจ้านงค์	จุลมนิโชค	59/1	3
27	นางสมพร	ชูยสุวรรณ	56	3
28	นางเยี่ยม	นวลสุวรรณ	16/2	2
29	นางเอี่ยม	ศรีนวล	41	2
30	นางปรีดา	สารานพกุล	43	2
31	นางรัตนา	มหารงค์	5/1	3
32	นางพรรณนลิน	มณีชัย	52/2	3
33	นางวิภารัตน์	เต็มแก้ว	49/1	3
34	นายประวิทย์	ธรรมเจริญ	46	3
35	นางประยงค์	จันทบูรณ์	22	3
36	นางสมบูรณ์	ชุ่มสุวรรณ	66/1	3
37	นายชม	ธรรมรัตน์	40	2
38	นางราตรี	เรืองสุข	47	3
39	นายเกียน	แสงสุวรรณ	39	3
40	นางลำดวน	มหารงค์	4	3
41	นางจำเริญ	หมัดขาว	75	3
42	นายกัมพล	มณีชัย	52/2	3
43	นายคทากรณ์	เสน่ห์หา	75/3	3
44	นางยีนดี	พุทธสุข	42	1
45	นางจรีน	ขุนทอง	39/1	1
46	นางสุจินต์	ทองสุวรรณ	39/3	1
47	นางพยอม	ภาสโร	55/1	3
48	น.ส.นิยม	แก้วมณี	55	3
49	น.ส.พนิดา	จันทร์วัฒนะ	3/2	3
50	นางณัฐชา	ชัยชนะ	56	1
51	น.ส.ประภารัตน์	คำแปง	1	4
52	น.ส.อรพรรณ	ร่มทอง	67/1	2
53	นางอารีรัตน์	คงประมูล	45/3	1

54	นางกিজา	ขุนทอง	51	1
55	นางสุนีย์	เจริญสุข	53/1	1
56	นางฉิ้น	บัณฑิต	73/1	3
57	น.ส.นพวรรณ	เสียงดัง	91	3
58	นางเพ็ญณี	ลิ้มชู้	3/5	3
59	นางสุภาพ	จันทร์	52/1	1
60	นางรัชนี	เทพรัตน์	24/1	2
61	น.ส.นิตญา	สุวรรณโณ	64	6
62	นางสาวณีย์	ศรีเสริมโชค	104/1	3
63	นางบรรจบ	จันทร์มาศ	11/3	4
64	นางหนูเจียร	บัวน้อย	30	4
65	นางปราณี	ทองคำ	38/2	1
66	นางอารีย์	เรืองสุข	8/1	2
67	น.ส.พิญญา	เทพรัตน์	24/1	2
68	นางจุรี	เพชรโรจน์	37	2
69	นายอำนาจ	กิมเส็ง	42	3
70	นางวลี	ไพบุลย์	63	2
71	น.ส.อัมพร	ชนะพล	80	2
72	นางมาสุรี	ขุนพ่วง	5/3	3
73	นายประพันธ์	เสนกง	10/2	5
74	น.ส.ณัฐยานี	เพชรชี	12/1	6
75	นางประนอม	ชุ่มชื่น	63	6
76	นางธารวิมล	สุวรรณโณ	64	6
77	นางอาภรณ์	เสนกง	10/2	5
78	นางปรีดา	รัตนวรรณ	4	6

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลวัดสน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นางสุกิจ นิลคำ	14	1
2	นางสมพร แก้วห้ำ	348	1
3	นางนิตยา ชุมสันติกุล	340	1
4	นางพร้อม สุวรรณเรืองศรี	350	1
5	นายอ่อน พูลสวัสดิ์	18	1
6	นายโสภณ คำเรืองศรี	340/1	1
7	นางลิม สุจริตธุระการ	354	1
8	นางเฟิน ไชยฤทธิ์	16	1
9	นางพ่วง จาโร	14	1
10	นางถนอมจิต ชุมภูทอง	116	1
11	นายทนาง จันทรแท่น	42/1	2
12	ค.ต.ประเวศน์ สุจริตธุระการ	75/4	2
13	นางแก่นจันทร์ กิจกาญ	23	2
14	นางสาวอุสาห์ ขวคไส	48	2
15	นางสมพร พิจิตบรรจง	70	2
16	นางเพลิน ไชยรักษ์	93	2
17	นายเสวต พูลสวัสดิ์	67	2
18	นายเจือ ส่องแก้ว	92	2
19	นางจัน ศรีสงค์	95/1	2
20	นางพยอม เจริญขวัญ	34/3	2
21	นางประไพ ขุนช่วย	9	3
22	นางใช้ เจริญศรี	151	3
23	นางใช้ เจริญศรี	121	3
24	นางแดง มุณีสว่าง	35	3

25	นางอุทัย	อิสสระ	2	3
26	นายเอี่ยม	พูลสวัสดิ์	3	3
27	นางจวง	สงสัง	163	3
28	นางขุ้ย	ศรีสงค์	103	3
29	นายสมพร	จิตพิทักษ์	135	3
30	นายพิน	ขุนคำ	51	3
31	นายปรีชา	พันธุ์คง	51/1	4
32	นายนิพนธ์	ไชยสวัสดิ์	49/3	4
33	นายมิตร	ถั่วทอง	8	4
34	นางสมยศ	หนูแทน	49/6	4
35	นางลัดดา	ลูกลุย	4	1
36	นางปราณี	เสนปาน	330	1
37	นางสมพรศรี	ทิมลาย	344	1
38	นางสาวพิลาศ ลักษณะ	เณดนิม	114	1
39	นายชอบ	ห้สร้างยี	8	1
40	นายเสริม	เณดนิม	112	1
41	นางสุนันทา	แหม่มซ้อย	362	1
42	นายเม่ง	คำจันทร์	4	1
43	นางรจนา	อินทรา	358	1
44	นางเคลื่อน	รักรุษ	94	2
45	นายวิภาค	สุขโข	327	3
46	นายสมบุญ	จันทวาส	209	3
47	นางจ้วน	หุติ	129	3
48	นายบุญล	ละมุล	4	3
49	นางมาลี	สังขพันธ์	313	3
50	นายพิพิศ	เชื่อนหญ	330	3
51	นางสมใจ	นวลละออง	337	3

52	นางอนงค์	นวลตะออง	339	3
53	นางสุทธิดา	เชื้อช่วยชู	319	3
54	นายเวียน	เกิดนัม	133	3
55	นางอนงค์	เชื่อนหุ	170/1	3
56	นางปราณี	สุวรรณศรี	345	3
57	นางเพ็ญ	สังข์คง	147	3
58	นางนิตยา	ชุมาก	8	3
59	นางสาวนิสาชล	อุบล	23	3
60	นางกัญญา	ทองเอียด	181	3
61	นางเจียร	เกิดนัม	41	3
62	นางเพ็ญ	จันทร์สุวรรณ	117	3
63	นางอารมณี	ทองมณี	149	3
64	นางลออ	ชูสิงห์	75	3
65	นายศักดิ์	แก้วมณี	55	3
66	นายเฉลิม	ปรีชานุกิจ	123	3
67	นายเอิบ	ปล้องอ่อน	29	3
68	นางจิตพร	เปรมปรีดิ์	41	3
69	นางแหม	คงแคล้ว	119	3
70	นายทิตน์	ขุนคำ	53	3
71	นางประจวบ	แก่นจันทร์	331	3
72	นางกลิ่น	เชยชม	207	3
73	นางเปลี่ยน	ผ่องใส	27	3
74	นางเพียร	ทองมณี	59	3
75	นางนิตยา	ทองมาก	169	3
76	นางคิน	สุขโข	325	3
77	นายสัมพันธ์	พิจิตบรรจง	81	3
78	นางเนียม	คำมะนิลศรี	201	3
79	นางสมใจ	จันทร์สูง	10	3

80	นางสมนึก	คำดวง	185	3
81	นางศิริลักษณ์	มัสสะ	251	3
82	นายอนันต์	พันธุ์คง	101	3
83	นายพัน	ภูเพชร	2	3
84	นางกิริมย์	วงศ์หิรัญ	4	3
85	นายปราโมทย์	บุรณะกุล	203	3
86	นายกุศล	บรรจงธุระการ	171	3
87	นางจิรภรณ์	วุฒิกะพันธ์	335	3
88	นาประมูล	พิจิตบรรจง	93	3
89	นางโหม	เชิดนิ่ม	63	3
90	นางสาวอำมร	ภูเพชร	7	3
91	นางลำ	ทองกาแก้ว	79	3
92	นายเกษม	มันคง	341	3
93	นางนงเยาว์	ไตรสุธรรม	89	3
94	นางล้ำ	ทองมณี	61	3
95	นางอนงค์	ไตรสุธรรม	87	3
96	นายจิต	แทนบุญ	101	3
97	นางบุญเหิม	สุคนธร	115	3
98	นางประจบ	เกษตรวิงศ์	67	3
99	นางล้นทม	คลังสิน	113	3
100	นางสุภาพ	จิตवास	321	3
101	นางวรรดี	สุวรรณศรี	343	3
102	นางเตือนใจ	วงศ์หิรัญ	6	3
103	นายเฉลิม	บรรจงธุระการ	131	3
104	นางจริยา	เจนเจริญพันธ์	141	3
105	นางชัน	คชชี	3	3
106	นายภูเบศ	ทองบุญ	127	3

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลรางแดง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นางวิจิตร ปุยเจริญ	54	1
2	นางหนูจิด สุวรรณะ	103	1
3	นางบุปผาพรรณ เพชรรัตน์มณี	12	1
4	นางสงวน ขวัญหนู	83/1	1
5	นางสาวกาญดา จันวัฒนะ	11	1
6	นายมณูญ จันทรเพ็ญ	96	1
7	นางอำนวย ยอดช่วย	4/1	1
8	นางชบ กาลธิโร	64	1
9	นางคัชนี มั่นหอม	76/1	1
10	นางเสริญ จันทเลิศ	15	1
11	นางพะอบ อิศโร	16/1	2
12	น่านิตดา คณะทอง	81	2
13	นางพ่อน ห้วนเส้ง	106	2
14	นางควน มะเดื่อ	87/1	2
15	นางจิราภรณ์ สุวรรณบัณฑิตย์	78	2
16	นางสมพร บุญรัตน์	8	2
17	นางวรรณลี พันภัย	97	2
18	นางโสภิน สุวรรณะ	116	2
19	นางสาววิษญาดา ชูเลขา	60/1	2
20	นางสมศรี จันทรเพ็ง	95	2
21	นางเสาวลักษณ์ ทักขระ	25	3
22	นางสาวอนงค์ ธรรมดิรัตน์	7	3
23	นางสุภาพร ไกรกราย	27	3
24	นางเพ็ญ อินทสระ	32/2	3
25	นายจรัญ บุญรัตน์	22/1	3
26	นางพิมพ์พร สุระสะ	22/1	4

27	นางอรุณ	สุวรรณโณ	27	4
28	นางเสงี่ยม	พินักย์		5
29	นางแนบ	ช่วยรักษ์	13	5
30	นางสารี	ปานสุข	53	5
31	นายเอิบ	พูนผล	7	5
32	นางเจียม	สโมทาน	22/1	5
33	นางอารี	ลัดดาวงศ์	14	6
34	นางชม	เพชรสุวรรณ	37	6
35	นางพรทิพย์	บุญรัตน์	41	6
36	นางสาวอุบล	บุญรัตน์	40	6
37	นางบุปผา	ราชผล	23/2	7
38	นางรุ่ง	ธรรมอิสระ	32	7
39	นางวรรณดี	บุญมาก	54/4	7
40	นางระรวย	ศิษร	13	7
41	นางสาวสุพร	รัตนัญญา	12/1	7
42	นางสุกัษิพร	ปานเทวัญ	15	7
43	นางสมพิศ	อุไรวงศ์	45/2	7
44	นางสงบ	ราชผล	30	7
45	นางลัดดา	สระศรี	35/1	7
46	นางเกษร	เดชเดชะ	30/2	7
47	น.ส.ดารารัตน์	ชัยมนตรี	31	7
48	ว่าที่ร.ต.หญิงเกศินี	ฟองสุวรรณ	14	7
49	น.ส.เสาวภา	ธรรมดิรัตน์	7	3
50	นางสุพิน	ศัลลาลา	12/2	7

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลทับช้าง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นายกิตติศักดิ์ ราชแก้ว		1
2	นางอัญชลี คงเพชร		1
3	นายสุรศักดิ์ แก้วสุก		1
4	นายสุรินทร์ วรรณรินทร์		1
5	นายรัชนิกร วุ่นแก้ว		1
6	นายนรา อินทร์สุวรรณ		1
7	นายสิทธิชัย นวลชุม		1
8	นายพงษ์ เต็มรัตน์		1
9	นายคอน โกษณะการ		1
10	นายวีรชาติ จินเอียด		1
11	นายจักรพร วิศพันธุ์		2
12	นายโสมนัส นวลแก้ว		2
13	นายไพโรจน์ โยธาทิพย์		2
14	นายทวีศักดิ์ สรรพโชค		2
15	นายกริธา พรหมทอง		2
16	นางปรีม ทองพุด		2
17	นางศิวพร วิศพันธุ์		2
18	นางนันทพร พรหมทอง		2
19	นายประวัติ คงสุข		3
20	นายวิรุทธ คงเพชร		3
21	นางประดับ ทองวงศ์		3
22	นางวันลี สีสา		3
23	นางน้อย อินทอง		6
24	นางน้ำอ้อย หมอสอน		6
25	นางคารุณี มณีรัตน์		6
26	นางเปียบพร ช้ายทองมา		6

27	นางวัฒนาพร	ขุนทอง		6
28	นางจเร	เส็งสุข		6
29	นางเน่งน้อย	บุญช่วย		6
30	นางเกลียว	โกตัน		6
31	นางธนาพร	สุวรรณรัตน์		6
32	นายสมบัติ	ศิริผล		6
33	นางเสริม	สุขแก้ว		7
34	นายคำ	บัวขวัญ		7
35	นางคลี่	ส่องแสง		7
36	นางพันธิรา	สุวรรณโชติ		7
37	นายจรัส	มโนเรศ		7
38	นางจริยา	แก้วทอง		7
39	นายจิรพงศ์	ทองจีน		7
40	นายเกรียงไกร	แก้วทอง		7
41	นางยุพิน	ทองจีน		7
42	นางเปี่ยม	แก้วทอง		7

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	น.ส.นิตยา หนูเนียม		2
2	น.ส.สุภารัตน์ เสนีเกาะ	3	9
3	น.ส.อุสา น้อยสมัน		4
4	น.ส.บุไผ่เฝาะ เขียบบวช		12
5	น.ส.นวินดา หมีทอง		2
6	น.ส.มีนา แออี		2
7	น.ส.ศอพิยะห์ หัสการบัญชา		2
8	นายอับดุลอาซิซ หมานและ		2
9	น.ส.อลิษา ยาหมั่น		2
10	น.ส.รอปียะห์ หวันและ		3
11	นางเจะปะ เสิ้มแล๊ะ		2
12	นายเกษม ประสิทธิ์	18/1	7
13	นายนรวิร์ ประสิทธิ์	18/1	7
14	น.ส.ลิดิมาริหยา หวังปือชา		5
15	นางเจ๊ะร่อล๊ะ หมัดและ		4
16	น.ส.กัญญา หวันยูหนี่		4
17	น.ส.วิลัย อะยะมา		4
18	น.ส.ไหมสุณีย์ หมัดหมั่น		4
19	นางไบคิน๊ะ น้อยสมัน		4
20	นางซ้อเยาะ หมานหะ		4
21	น.ส.วันวิสา หมัดและ		4
22	น.ส.บู้หฺร่อ เบ็ญญา		5
23	นางเสาด๊ะ เฮสุช	33/1	2
24	น.ส.ย๊ะ หลี่บู		5
25	น.ส.รอปียะห์ เหลี่ยมหวัง		7
26	นายร่อเหม หมัดเต๊ะ		7

27	นางยะร้อต๊ะ	เหม๊ะหมาน		7
28	น.ส.น้ำดี	หมั่นหริ่ม	18/3	7
29	นางบุษบา	หมัดโต๊ะสัน	18/2	7
30	นางอามีน๊ะ	หลิเจริญ		7
31	นายณัฐพงศ์	ชำนาญวาริ	9	1
32	นายข้อเหลด	แหละเหล้ม		9
33	นางวรรณดี	หลิเซาะ		14
34	นางหมีะ	จันอิ		12
35	นางมำริยะ	สันเหล๊ะ		2
36	น.ส.ข้อลิเยะ	หมัดและ		2
37	นางทัศนี	แม		2
38	นางยุโบ	สิงสาร		2
39	นางศิริโฉม	ลิมะพันธ์		3
40	นางศิริรัตน์	คชเสนีย์		3
41	น.ส.สีดีฮาหยาด	ชายแขก		3
42	นายบายิ	โตะเยียด		3
43	นางอามีน๊ะ	เหล้มเต๊ะ		3
44	นางฝาดี่เม๊ะ	เหล้มเต๊ะ		3
45	นางรอโอนิ	จิมังกะโล		7
46	นายราเซน	เส้นเลาะ		9
47	นางไหมดีหนะ	หมัดเลาะ		2
48	นายยะโกบ	ละแม	4	1
49	น.ส.ศุภวรรณ	ประสิทธิ์	45	2
50	นายศักดิ์ดา	เหล้มหลิ		7

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลสิงโค อำเภอลำลูกขัน จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นางสาวกมลทิพย์ บุญราศรี	29	10
2	นางกมลวรรณ สีดพงศ์	49	10
3	นางกัลยรัตน์ ล้วนมณี	47	10
4	นางสาวกานติมา ณะรังษี	28/1	10
5	นางจรรยา ราชผล	17	5
6	นายจักรพันธ์ นฤหาวนดี	52/2	10
7	นางจัด สังข์ทอง	52/1	9
8	นายจ้านัล นิลรัตน์	12ค	10
9	นางจำเป็น เกตุแก้ว	35/1	10
10	นางชื่น บัวเงิน	35/1	10
11	นางช่อนกลิ่น ศรีสุวรรณ	54/1	10
12	นางดวงตา สังข์สุวรรณ	106/1	9
13	นางทิพย์ ขาวสวน	31/3	10
14	นายธีรพงษ์ อินทร์จันทร์	38	5
15	นางบุญเสียง ปลอดทองสม	65	9
16	นางประไพ คิชฐสุวรรณ	82/1	9
17	นางสุสดี สีดพงศ์	36/2	10
18	นางพรรณี พูลศักดิ์	10/1	7
19	นางพิศ ลิกพันธ์	6/1	10
20	นางมาลี บุญสุวรรณ	55	7
21	นางระเบียบ พฤษศรี	105/1	9
22	นางรัชฎาพร ไชยเทพ	37/1	10
23	นางสาวฤดี เอียดพันธ์	15/2	5
24	นางละม้าย สุวรรณเกล้า	30/1	6
25	นางละออ ธรรมเสโน	10/1	10

26	นางวันเพ็ญ	นิลวงศ์	58/1	10
27	นางวาสนา	กิ่งมะสุวรรณ	53	10
28	นายสกล	ศรีชัย	58	10
29	นางสาวสมจิต	คงศิริ	35	10
30	นางสาวสมศรี	อุบลจินดา	39/1	6
31	นางสาวสหัส	คงช่วย	2	6
32	นางสาวสุกล	สังข์สุวรรณ	106	9
33	นายสุชาติ	ราชผล	18	5
34	นางหนูเฟียน	เฟื้อคง	57/3	10
35	นางหวง	แก้วตะรัตน์	32	10
36	นายอธิก	เซ่งฉั่ว	77	7
37	นางอารีย์	พูลศักดิ์	46/3	7
38	นางสาวอำนวย	มาละวรรณโณ	22	5
39	นางสาวอุบลรัตน์	ณ รังษี	58/1	10
40	นางอ้อ	ดิษสระโร	53/1	10
41	นายเจริญศักดิ์	ธรรมเสไณ	10	10
42	นางเชื้อ	แก้วมณี	36/7	10
43	นางเบญจรัตน์	มีเสน	57	10
44	นางเปรียว	วรรณะ	66/2	9
45	นางเพ็ญ	นุ้ยแก้ว	23	5

รายชื่อเยาวชนโรงเรียนบ้านยางงามบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลท่าช้าง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		ชั้น	
1	แผ่นดิน หัสโร	ป.6	
2	ศรัณย์ ชูชื่น	ป.6	
3	ศาสดา แก้วงาม	ป.6	
4	พูลศักดิ์ ศรีวัย	ป.6	
5	ภาณุวัฒน์ ช่อระทอน	ป.6	
6	ถาวร คำมุงคุณ	ป.6	
7	สิทธิศักดิ์ สุริยะพันธ์	ป.6	
8	สนธญา จันทรแก้ว	ป.6	
9	กรรณนิภา ชนะสูตร	ป.6	
10	วรรณวิภา คำสะอาด	ป.6	
11	จิรากร พงศ์พันธ์	ป.6	
12	บุษยมาศ รอดเชย	ป.6	
13	ลลิตา มณีสุวรรณ	ป.6	
14	สุนิดา จำปาจิตร	ป.6	
15	สุธารัตน์ แสงอินทร์	ป.6	
16	อนุวัฒน์ พงสาวดาร	ป.5	
17	พงศกร พงสาวดาร	ป.5	
18	สาริญา เมืองแก้ว	ป.5	
19	ปติมา ณ นิตย์	ป.5	
20	น้ำค้าง บุญทิการณ	ป.5	
21	ทิพวรรณ ทองขวัญ	ป.5	
22	วรดา ชูหมุน	ป.5	
23	จิรนนท์ ดินลานสกุล	ป.5	
24	สุภาวดี ศรีสุวรรณชนะ	ป.5	
25	ปวันรัตน์ แซ่ไคว้	ป.5	
26	จิรัฐติกาฬ สกุลดี	ป.5	

27	อนุสร	ขวัญช่วย	ป.5	
28	น้ำทิพย์	ทองแกมแก้ว	ป.5	
29	จันจิรา	หัตโร	ป.5	
30	สุภัสสา	พงสาวดาร	ป.4	
31	สุภาพร	กุมาร	ป.4	
32	พิมพ์ฤดี	หุมอินทร์	ป.4	
33	ปิยะมาศ	บุญสว่าง	ป.4	
34	อาทิตย์	พงศ์พันธ์	ป.4	
35	สุนิสา	แสงอินทร์	ป.4	
36	น้ำฝน	สุวรรณคง	ป.4	
37	วงศธร	ศรีรอด	ป.4	
38	วิษณุ	มณีโชติ	ป.4	
39	ภาณุศักดิ์	สกุลดี	ป.4	
40	ศรีสุดา	แท่นจันทร์	ป.3	
41	สุปราณี	จำปาจิตร	ป.3	
42	นัฏริกา	จิตตะระ	ป.3	
43	ปริญญา	ปานเพ็ชร	ป.3	
44	กนกวรรณ	สุวรรณชาติรี	ป.3	
45	สุทธิพงศ์	ทองช่วย	ป.3	
46	อมรรัตน์	กิจสิน	ป.4	
47	สุจิพรรณ	แก้วเสถียร	ป.4	
48	วันวิสา	ศรีรอด	ป.2	
49	ฟ้าใส	มณีประสงค์	ป.1	
50	อิงค์ฟ้า	ศรีสุวรรณชนะ	ป.1	
51	เกียรติศักดิ์	นวลเพลง	ป.2	
52	อนัญญา	หนูราช	ป.2	
53	ธีระพงศ์	แก้วสุวรรณ	ป.2	
54	ฤทธิไกร	อารมณฤทธิ	ป.2	
55	อิสสิทธิ์	ทองช่วย	ป.2	

56	จักรพงษ์	กุลนิล	ป.2	
57	นครินทร์	มีชัย	ป.3	
58	ยุพาภัทร	รอดเชียม	ป.2	
59	ชิษณุพงศ์	บุญรอด	ป.3	
60	ปนัดดา	มณีรัตน์	ป.3	
61	กัลยรัตน์	พงศ์พันธ์	ป.3	
62	บุรินทร์	เอียคศรี	ป.4	
63	ธรรมนกร	มณีภาค	ป.4	
64	พรธีรา	แก้วอัมพร	ป.3	
65	อภิสิทธิ์	พัทธานิล	ป.3	
66	นริสา	กาจดิษฐ์	ป.2	
67	ปิยะวรรณ	มณีโชติ	ป.2	
68	เปรมริดา	สุวรรณชาติ	ป.2	
69	จักรินทร์	สุริตะพันธ์	ป.4	
70	ภาณุศักดิ์	สกุลดี	ป.4	
71	วันชัย	ชูชื่น	ป.4	
72	ณัฐวุฒิ	แก้วบุตร	ป.4	

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลท่าหิน อำเภอสตงพระ จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นางสมศรี ใจบุญ	33	8
2	นางดวงจันทร์ ศรียาเทพ	35	8
3	นางอริน นุ่นเหว่า	37	8
4	นางกัลญา ศิริ	26	8
5	นางสาวรัตนา พรหมศิลา	47	8
6	นางสมพร สูงศักดิ์	18	8
7	นางพะยอม ช่วยชม	72	8
8	นางวัลภา ศิริ	30/1	8
9	นางฉลวย ธรรมเนียม	30/1	8
10	นางสาวปาริชาติ ธรรมเนียม	30/1	8
11	นางนิตยา มิตินจรัสวุฒิ	73	8
12	นางสาววินัย มิ่งมาก	74	8
13	นางวรรณา มิ่งมาก	74/1	8
14	นางคำนึ่ง ห้วนเส้ง	77	8
15	นางพัชรี ศรีสุวรรณ	22/1	8
16	นายสมพร นิลวรรณ	36/1	7
17	นางกมลวรรณ ใจวรรณละ	37/3	7
18	นางสาวเสงี่ยม บัวเนี้ยว	73	9
19	นางชะอุ่ม ขวัญแก้ว	30	8
20	นางสาวเฉลียว ทองเอียด	68	9
21	นางอรวรรณ คงเจริญ	66/2	9
22	นางวรรณิ แก้วประจันตร์	16	6
23	นางสุคนธ์ เจริญกิจ	29	6
24	นางสาวนงนุช คล้ายมิตร	43	6

25	นางละมุน ศรีสุขใส	45/2	6
26	นางทิพวรรณ หมีนภักดี	49	6
27	นางสาวอุบลลักษณ์ กิมขง	50	6
28	นางพวงทิพย์ วราเอียด	51/4	6
29	นางอำพา วงศ์มณี	8/1	6
30	นางสาวมณฑนา จิตรนิรัตน์	49	6

รายชื่อเยาวชนคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลท่าข้าม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	ค.ช.จิระวัฒน์ อินทร์ตัน		7
2	น.ส.ธัญญลักษณ์ ทองวิไล		4
3	ค.ญ.ลลิตา อรุณทอง		4
4	ค.ญ.วิลาสินี บัวหนู		3
5	น.ส.รัชฌุ หนูคง		3
6	นายมุขัมหมัด หลับจันทร์		5
7	ค.ช.ธนวินท์ แก้วทวี		4
8	น.ส.รัชนิกร สังข์ทอง		4
9	น.ส.สุธิยา ไชยภักดี		4
10	น.ส.จรรจิรา นิลสุวรรณ		4
11	ค.ช.วันเฉลิม ทรัพย์สนิท		1
12	นายชัยวิช ทองดีเลิศ		2
13	นายถิรน้อย ทองสีพัพัญญ		2
14	นายวิทวัส ห่อทอง		2
15	ค.ช.อัยฎา ยอดแก้ว		1
16	นายสุรเชษฐ์ อันประวัตติ		1
17	นายวรากรณ์ ไชยกุล		1
18	นายประสิทธิ์ พิณิจสกุล		1
19	นายเสกฐวุฒิ พวงแก้ว		1
20	ค.ญ.สกุลทิพย์ พันธการ		8
21	ค.ช.สมศักดิ์ แก้วชูเชิด		8
22	ค.ญ.สิริมา ก้าหมั่น		8
23	ค.ญ.พิมพ์สร สุวรรณ		8
24	นายกฤษฎาพร ชวดนั้ม		1
25	น.ส.ขวัญฤดี หนูคง		3
26	นายรณฤชัย แก้วสัตยา		2

27	นายเอกรินทร์	วรรณโรจน์		1
28	นายธีรพงศ์	คงสิน		1
29	น.ส.ณัฐวรินทร์	ไชยภักดี		1
30	น.ส.ศุภิตาภรณ์	สิทธิชัย		4

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลสะกอม อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นายสะอาด นະสุวรรณ	68/1	3
2	นางติเหมี๊ะ มะสะหะมะ	71	3
3	นางมาห์เรียม เอียดหวัง	13	3
4	นางเหลียน บุญเพ็ง	59/1	3
5	นางสุดา สุวรรณมาลี	71	3
6	นายสิน จันทภาโส	81	5
7	นางสมบุรณ์ จันทภาโส	82	5
8	นางแดงด้อย อิ่มเอิบ	254	5
9	นายเฉลิมพล อิ่มเอิบ	255	5
10	นางจำรัส แดงทองเกลี้ยง	44	5
11	นายสมหมาย วุ่นซังซี่	166	5
12	นางเจียง วุ่นซังซี่	167	5
13	นางสาวจรรยา เพ็ญสุข	65/1	5
14	นางชวนพิศ อุบลแก้ว	31	5
15	นางกระจำง สุวรรณมาลี	62	5
16	นางประเจียด ขวัญทองอิม	24	5
17	นางเพ็ญพัตรา สุวรรณโก	58	5
18	นางสุณี แก้วเกาะสะบ้า	24/1	5
19	นายสมพงษ์ เพ็ชรสุวรรณ	32	5
20	นางสาตี เพ็ชรสุวรรณ	33	5
21	นางภาสินี รัตนมณี	231	5
22	นางหนูพิน อ้วนนิมิต	250	5
23	นางวรรณา เพ็ญสุข	65	5
24	นางดวงพร คงรักษ์	164/1	5
25	นางประมุค แดงทองเกลี้ยง	174	5

26	นายเถียน	พรหมจินดา	135	5
27	นางพินโย	วุ่นซ่งซี้	229	5
28	นางพิศ	นกซิม	193	5
29	นายพร้อม	หนูช่วย	222	5
30	นางสาวชูลีพร	สมานทอง	155	5
31	นางสมใจ	แพงสา	49/2	5
32	นางจินดา	เสื่อชานา	134	5
33	นางประจิม	ปิ่นแก้ว	49	5
34	นางวิไลย	ชูทอง	5/1	6
35	นายอนุสรณ์	โปคำ	207	6
36	นางอารีย์	จันเพ็ชรลี		6
37	นางอุบล	ไชยมั่น		6
38	นางทองสุข	จิตคำรบ	9/2	6
39	นางจบ	มณี	66	6
40	นางถีน	ร่างถีนแก้ว	59	6
41	นายประอม	เพ็งแก้ว	99	6
42	นางประจวบ	ร่างสีทอง	73	6
43	นางแว	พุ่มศรี	117	6
44	นางแดง	ร่างถีนแก้ว	46	6
45	นางแฉล้ม	มาหลง	55	6
46	นางรัชนี	ธรรมรัตน์	90	6
47	นางอำมฤ	พระไพบรี	68	7
48	นางวาสนา	สุวรรณโณ	40/1	7
49	นางพิน	เอียดสมสู	17	7
50	นางเพ็ญ	ประสิทธิ์นุ้ย	39	7
51	นางนงนุช	นวลมณี	34	7
52	นางแดง	แก้วประสิทธิ์	2	7
53	นางวรรณกาล	พุทธมณี	60	7
54	นางสาวพิจิตร	หวังดี	60/1	7

55	นางนิตยยา	ธีราช	16/2	7
56	นางวรรณิ	ทองอ่อน	12	7
57	นางดัด	ทองอ่อน	16/1	7
58	นางแห่ม	ประสิทธิ์นุ้ย	23	7
59	นางสมจิตร	แก้วเป็นบุญ	33	7
60	นางสุพิศ	หนูคง	67	7
61	นางอุไรวรรณ	อินทร์นั	55	7
62	นางกนกวรรณ	ถมทอง	59	7
63	นางอำพันธ์	นวลมณี	46	7
64	นายนุ้ย	ประสิทธิ์นุ้ย	39	7
65	นายภิรมย์	พระไพรี	68	7

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลควนโศ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	คช.นัฐวุฒ คงสม	71	2
2	คช.ศรายุทธ สุจิตรพันธ์	16	2
3	คช.ยุทธการ จรัสฤทธิ์	19	7
4	คช. ธนชัย พุ่มพล	74	2
5	คช. อภินันท์ วรรณมาโส	11/1	2
6	คช.พงศ์ศิริ นกน้อย	38	2
7	คช.ณัฐกานต์ จันทภาโส	48	2
8	คช.ชัยรัตน์ จันทภาโส	31/1	10
9	คช.ศิริชัย ศรีศิริกุล	96/1	2
10	คช.ณัฐวุฒิ รัตนคามินี	47	10
11	คช.สุริยะ จันทภาโส	149/1	10
12	ค.ญเมทินี ทองขาว	68	2
13	ค.ญเสาวณี แก้วล่องลอย	66	2
14	ค.ญ กมลวรรณ สาโรจน์	65	2
15	ค.ญ รัชฎทิพย์ ช่างเหล็ก	9/1	7
16	ค.ญ ณัฐวดี คงอาสา	13/1	2
17	ค.ญ สุพิชญา เรืองสม	48/1	2

รายชื่อคนบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	
		บ้านเลขที่	หมู่ที่
1	นางขวัญใจ นิ่มแก้ว		1
2	นางสมใจ หรดี		1
3	นายสุบิน ไหมแก้ว		1
4	นายพลอย พรหมเมศรี		1
5	นางสุดา วรรณจาโร		1
6	นายเจิม ทองยอด		1
7	นายบุญทิพย์ คำแป้น		1
8	นายสมคิด สุขขวัญ		1
9	นายนั้น ทองรุ่ง		1
10	นายผิน อ่อนอุ่น		1
11	นายประพันธ์ หนูรัตน์แก้ว		2
12	นางนอง หลีจันทร์		2
13	นายเชื่อน ทองเค็จ		2
14	นายเชย สูตรแก้ว		2
15	นางจบ ขาวทอง		2
16	นางอำไพ จันทร์ขาว		2
17	นายจิน แก้วคง		2
18	นายเพื่อน จันทร์ขาว ผญ		2
19	ผช.		2
20	ผช.		2
21	นายสมบูรณ์ เพชรบูรณ์		2
22	นายวีระ คงทอง		2
23	นายปรีชา คงไชย		2
24	นายรัช เชาว์บวร		3
25	นายประยุทธ หลงแก้ว		3
26	นายประถัม พรหมคีรี		3

27	ผ.ช.		3
28	ผ.ช.		3
29	นายชาญ เพ็ชรบุรณ์		3
30	นางจำเนียร เพชรคง	202	3
31	นางจันทนี ชัยแก้ว		3
32	นายเทียน ยอดเกลี้ยง		3
33	นางขาว แก้วเรือง	92	3
34	นางเชือน กาญจนะ		3
35	นางแคล้ว ชูวิจิตร	14/1	3
36	นางพิว บุญนะ	78/1	3
37	นางแคล้ว บุญนะ	65	3
38	นายเจื่อน ขุนเพชร	46	3
39	นายวรเดช สุขขวัญ		4
40	นางสุภาพ เรืองคำ		4
41	นางเจิม มีชู		4
42	นางเอือน ศรีน้อย		4
43	นายแผ้ว คำศรี		4
44	นางพราว แก้วมณี		4
45	นายสุเมธ ขวัญปลอด		4
46	นายเศียร ขวัญปลอด		4
47	นางสุนิย์ ฉิมนวล		4
48	นางจุฑามาศ สังข์ปลอด		4
49	นายวีระ เรืองคำ		4
50	นายธวัช ทองมี		4
51	นายชวน สีพูน		4
52	นายจำนงค์ จันทะสระ		5
53	นายจำรูญ วิชาธิคุณ	223	5
54	นายภิญโญ สรรเสริญลักษณ์	29	5
55	นายวสิน พาระติ		5

56	นางอนงค์	จันทร์	43	5
57	นายนิพนธ์	จิ้วจันทร์	240	5
58	นายพิศ	ช่วยคำ	26	5
59	นางจำเนียร	มีบุญ	42	5
60	นางล่อง	แก้วกลิ่น	176	5
61	นายเพื่อน	ผลทอง	15	5
62	นายผิน	จันทร์สระ	17	5
63	นายประนต	สมเชื้อชาติ		5
64	นางกนกวรรณ	หอยสกุล	22	5
65	นางศรีไพร	เรื่องช่วย	88/2	5
66	นางถนอม	จันทร์สระ	185	5
67	นางสมศรี	ช่วยคำ	234	5
68	นายเรียง	พรหมศรี	110	6
69	นายจิต	ขวัญคำ	34	6
70	นายช่วง	ทองดิง	113	6
71	นายประสิทธิ์	สังข์คำ		6
72	นายเยี่ยม	รักไชย		6
73	นายเจริญ	สะมะบุบ	13/1	6
74	นายแปลก	นกแก้ว		6
75	นายแปลก	ศรีเกื้อ	33/1	6
76	นางฉลวย	สุขมิ่ง		6
77	นายสามารถ	ชุมแก้ว		6
78	นายปลื้ม	ชายแก้ว	70	6
79	นางแมง	ทองจิบ	21/1	6
80	นางเสวียน	ทองกุล	47	6
81	นางปลอบ	สุขมิ่ง		6
82	นางสุภาพ	กิ่งแก้ว		7
83	นายเชื่อน	สุวรรณรัตน์		7
84	นางสว่าง	พุทธรังกูโร	22	7

85	นายเลียง	พุลแก้ว		7
86	นายสุทิน	ดุกพรหม		7
87	นายอ้อม	สวัสดิ์ศิริ		7
88	นางอำนาจ	จันทกุล		7
89	นายนิพนธ์	ศรีเพ็ชร		7
90	นางจู้ลี	พุทังกูโร		7
91	นายนรา	ขุนเพ็ชร		7
92	นายอุบล	เส้งแก้ว		7
93	นายณรงค์	สุวรรณรัตน์		7
94	นายประดิษฐ์	เส้งแก้ว		7
95	นางสุกัญญา	สุขขวัญ		7
96	นายอดุลย์	ขุนเพ็ชร		9
97	นายทอง	สุขขวัญ		9
98	นายคลอง	จันยัง		9
99	นางอุทัยทิพย์	พฤษกพิทักษ์		9
100	นายประกอบ	จันทร์สุวรรณ		9
101	นายพราก	สุวรรณกิจ		9
102	นายคล้าย	หนูเรือง		9
103	นายสวัสดิ์	ขุนเพ็ชร		9
104	นางจันทร์	ศรีบัง		9
105	นางปราณี	ศรีวัง		9
106	นางเล็ก	ทองเอิบ		9
107	นายเจียร	ศรีน้อย		9
108	นายจำเริญ	สุขเกษม		9
109	นางระเบียบ	จันทร์สุวรรณ		9
110	นายพัน	ขุนเพชร		9
111	นายเส้ง	เพ็งแก้ว		9
112	นายเทพ	จันทสุวรรณ		10
113	นายจิต	บุรุษย์		10

114	นางลิลิ	วันทอง		10
115	นายสิทธิ์	หนูรัตน์แก้ว		10
116	นายสิทธิ์	นวลทอง		10
117	นายอาภรณ์	สาครินทร์		10
118	นางผิว	นันทะพอง		10
119	นายยิ่ง	สรเสณีย์		10
120	นายหนู	กิ่งแก้ว		10
121	นายประจวบ	เพชรบูรณ์		10
122	นายประไพ	บริสุทธิจันทร์		10
123	นายไย	เมืองสุข		10
124	นายอำพล	หนูคงแก้ว		10
125	นายสว่าง	สุขศรีเมือง		10
126	นายบุญ	เรืองคำ		10
127	นางจันทร์เพ็ญ	คงพล	225/1	11
128	นางพั้ว	เลื่อนนก	256	11
129	นายล่อง	หมื่นราช	23/1	11
130	นางอารมณ์	สระศรี	23/1	11
131	นางสมใจ	ศรีสุวรรณ		11
132	นายมนูญ	ทองรุ่ง	94	11
133	นายประคอง	อ่อนรักษ์		11
134	นางสุดา	หนูเงิน		11
135	นายสายันห์	บัวสม	181	11
136	นายปลื้ม	คงแก้ว		11
137	นางผิว	ไชยถาวร		11
138	นายผวน	คงพล		11
139	นายอภัย	ไหมแก้ว		11
140	นายเต็ม	ศรีวะปะ	90	12
141	นางสุภาพ	สังข์คำ		12
142	นายจิต	สุขขวัญ		12

143	นางสมใจ	แก้วดี	228	12
144	นายมนูญ	คำขุน		12
145	นางวาสนา	แก้วรุ่งเรือง		12
146	นางเขียน	ศรีวะปะ		12
147	นายคม	สุขขวัญ		12
148	นายประพันธ์	สมถวิล		12
149	นายประดิษฐ์	แก้วพิมพ์		12
150	นายชำนาญ	ไชยประดิษฐ์		12
151	นายณรงค์	สุขขวัญ		12
152	นางนันท์	ขุนทองเพชร	94	13
153	นางละออง	เมืองสุข	129	13
154	นายจิตชัย	สุขไกร	39/1	13
155	นายสมพร	บุญชัย	124	13
156	นางพราว	เพ็งบุญ	203	13
157	นางประไพ	ทองจิบ	64/1	13
158	นายจิต	มีชู	44/1	13
159	นายโสภณ	พรหมศรี		13
160	นางอรมณ	หนูราช		13
161	นางครุณี	แก้วมี	175/3	14
162	นางยุวดี	หนูปลอด		14
163	นางอารีย์	อ่อนด้าง		14
164	นางละเมียด	ยอดสวัสดิ์	149/1	14
165	นายอุทัย	แก้วมี		14
166	นายเคลือบ	สังข์วัลย์		14
167	นางกมลศรี	นุแรมร่า		14
168	นายวิโรจน์	พรมจันทร์		14
169	นายไร	ขุนพิทักษ์		14
170	นายเจริญ	อ่อนด้าง		14
171	นายสำเริง	อ่อนด้าง		14

172	นายสมจิตต์	ชินะพันธ์		14
173	นายบรรจง	ทองเอื้อย		8
174	นายสายันต์	บุญทองเพชร		8
175	นายละมุล	สละมวบ		8
176	นายสมพร	พูลชุม		8
177	ผ.ช			8
178	ผ.ช.			8
179	นางเรณู	หลิจันทร์		8
180	นายอนันต์	สุวรรณโณ7		14
181	นางน้ำค้าง	ผอมลิ่ง		14
182	นางนัยนา	รัตนสงเคราะห์		14
183	นางสุดา	พรหมคล้าย		14
184	นางเสงี่ยม	ไวยทยาพิศาล	149/2	14
185	นางกมลศรี	นุแรมรัมย์	175/4	14
186	นางปราณี	ทองรักษ์	192/2	3
187	นางกลอยใจ	สุขยิม	57/2	3
189	นายจำลอง	ขุนเพ็ชร	126/3	3
190	นายสุวรรณ	อ่อนรักษ์	220/1	11
191	น.ส.สุธิดา	จิ๋วจันทร์	11	5
192	นางกัลยา	รานวล	238/4	4
193	นายนนทนันท์	สังกะฤกษ์	242/1	12
194	นายสมนึก	ฉิมเมือง	27/1	12
195	นางถนอม	ขุนไพจิต	90/1	12
196	นางสาว	สุขขวัญ	89	12
197	นางละเมียด	เกตุภู่พงษ์	182	12
198	นายจบ	วุ่นชีว	179/2	12
199	นายสมพร	เพ็ชรนุส		12
200	นายนิวัฒน์	จันทร์อุดร	133/1	12